

HÁY JÁNOS

DZSIGERDILEN

A szív gyönyörúsége

(REGÉNY)

© Háy János, 1996

Minden boldog vitéz egyformán boldog, de minden boldogtalan vitéz a maga módján boldogtalan. Ha felhasítanánk testük kosarát, bizony egy boldogtalan vitéznek sem volna hasonlatos a megkeseredett lelke, de kívülről a bőrre mintha mégis ugyanaz a kenőcs volna ráhúzva. Mintha közelebb állna egymáshoz egy boldogtalan vitéz s egy boldogtalan töröknyaló bérnök, mint egy boldog vitéz s egy boldogtalan. Mintha mind, ki boldogtalan, egyformán boldogtalan vitéz volna, ahogyan a halottak halottak és az élők élők.

Így járunk mi is - mondta az atya a sírnál -, ahogyan Szilveszter testvérünk, akit elszólított az Úr, hogy földi testét porrá tegye, és sárnehéz lelkét felemelje a magasságokba, az öt nagy bolygó udvarába, a Jupiter holdjaira, a Nap meleg sugaraira vagy még annál is messzebb, szem nem tudja távolságokba, szem nem látja messzeségekbe.

Szilvesztert egyébként az ottállók közül senki nem tekintette testvérenek, csupán megszokásból jöttek el a szertartásra, s hogy lássák, a gazembereknek is egyszer csak vége lesz, hatalmas hantok görögnek szörnyűséges testükre, hogy a mélybe fojtódjanak, s onnan soha többé ne tudhassanak kievickélni, még akkor sem, amikor megszólalnak a végítélet fenséges harsonái, mikor az Úr ébresztőt fúvat a keresztény nyájnak.

Szilveszter testvérünk a szandzsák befolyásos urai közé tartozott. A párkányi törökbíró őt hívta mindennemű peres ügyekben, amelyek főként adókról és tolvajlásokról szóltak. És Szilveszter futott, lovával sebesen végigszántott az ipolymenti uton, egy óra sem kellett neki, hogy odaérjen. Olyan formán tanúskodott - mesélik -, hogy a töröknek legyen az jó, s a földiknek rossz. Nem kellett ehhez fergeteges jogi fölkészültség, sem Werbőczy Hármaskönyvét, sem a törökkódexeket nem kellett ismerni. Gyakorta elég volt igent vagy nemet mondani. Oly egyszerűen zajlott az egész, mint mikor mátkáját az atya elé vezeti a férfi. A törökbírák végighallgatták a vádló szavait, majd a védőét, s aztán nemtörődöm egykedvűséggel, széles, csillaköpenyüket birizgálva föltették a kérdést:

- És most, hogy látszódjék, magas szultánunk magyarhoni követei mely nagyon elkötelezettjei az igazságnak, téged kérünk hitetlen atyafi, erősíts meg bennünket ítéletünkben vagy tedd semmissé azt! Mondd, török csapatunk derék harcosai elraboltak-e falvatokból magyar leányokat, apró gyermekeket s megannyi értékes marhákat?

Ekkor Szilveszter testvérünk sűrű hajlongások közepette csak ennyit mondott:

- Nem.

A törökbírák elégedetten vették tudomásul a helyeslést, a per után megveregették Szilveszter vállát, s némi pénzmagot tömködtek a zsebébe. Szilveszter pedig a pénzt pénzre rakta, s mikor már elégnek látszott, házat épített magának a falu fölé magasodó dombra, oda, ahol hajdanán egy malom állt. Hetente háromszor járt a törökhöz bíraskodni, s a fennmaradó időben gazdálkodott. Elvette a falu egyik módos gazdájának lányát, aki két kislányt szült neki, s remélni sem lehetett, hogy harmadikként fiú lássa meg az Úr fenséges napját és holdját.

Szilveszter testvérünk vitéznek egyáltalán nem volt mondható, s hogy boldog vagy boldogtalan volt-e, kit sem érdekelt. Aki nincstelen volt, úgy hitte, a pénz maga a boldogság, s akinek pénze volt elég, a törökkel való kapcsolatait irigyelte, mondván, ilyenformán még több pénzre lehet szert tenni. Ám ha szóba került, mikor egymáshoz keveredett a falusi népség, senki nem vallott irigységéről. A szegények esküdöztek, hogy pénztelenül boldogabbak, mint a gazdagok, különösen a Szilveszter, hisz a lélek csak egy szál pendelyben perdülhet át Krisztusurunk gyöngyvilágába, s kinek fizetvény dagasztja a zsebet, az bizony evilágunkban marad, s ahogyan az Úr mondta, tevéként fogja halála után a Szahara homokját tapodni

Allakra esküdött beduinokkal és súlyos árukkal a hátán. A gazdagok meg azt mondogatták: Nagy ára van a júdáspénznek. Szilvesztert majd - halálát követően - keselyük tépdesik cafatokra, s a megnyirbált testdarabok a poklok legmélyebb bugyrába zuhannak, oda, ahol azt a szerencsétlent pörkölik a poklok őrei, aki elárulta a Megváltót.

És mind akként gondolta, hogy Szilveszter testén kígyók csuszakodnak és békák vartyognak, a bőr alatt pedig májkukacok és vesehernyók dulakodnak.

A négy fiú is így hitte. Semmiben sem hasonlítottak az árulóhoz, testük olyan volt, mint a selyem, szívük, mint a gyémánt: de kígyók siklottak szíveik jobb kamrájába, s békák ugrottak szíveik bal kamrájába, s a rémséges hidegállatok ott lakomáztak a mellkas alatt, törték a gyémántot és fonnyasztották a bőrt. Évre év telt, napok és holdak gördültek át az egek boltján, s a négy fiúból csak egy maradt e földi lét rabságában. S ennek az egynek, mielőtt végleg hátat fordít a temetői sokadalomnak, mielőtt elhagyja Szilveszter föld alá süllyesztett tetemét, az a feladata maradt, hogy elmesélje, miként özönöltek e nyirokállatok a szív mezejére.

1.

Abban a faluban születtem, ahol Szilveszter lakott. Én alig voltam tíz éves, neki már gyerekei voltak, a két kislány. Apám és anyám soha nem ejtette ki száján Szilveszter nevét, méltatlannak érezték magukhoz, hogy akárcsak szóba is kerítsék őt. Nagyapám, amikor elmeséltem, mekkora ház épül a Malomdombon, hogy sziklányi kövek kerülnek a falba, csak annyit mondott: „Szélfúttá hely az, fiam.”

Engem, mennél kevesebbet hallottam felőle, annál jobban izgatott Szilveszter és a családja. Leskelődtem a kertjük végében, figyeltem, miként dagadoznak a gyermekek, a bőrük feszes és sima, mint a lakkozott hordók hasa. „Micsoda fenejő étkekkel tömhetik őket - gondoltam magamban -, micsoda jó kis ízek.” Beleszimatoltam a levegőbe, s csukott szememet a csillámló nap felé fordítottam, hogy a káprák között méginkább megjelenhessenek a sárga-barnára sült kalácsok, lekváros sütemények.

Úgy hittem, a dombi házból alagútrendszer indul, aminek egyik ága Párkány váránál bukik elő, ahol a török csapatok parancsnokai és a törvényhozó kádik tanyáznak, de ezen kívül se szeri, se száma a járatoknak, ahová a vidék hajdani rablói rejtették kincseiket. Sejtésemre bizonyítékot maga Szilveszter szolgáltatott, hisz oly sokszor láttam őt elmenni hazulról, de visszajönni nem, vagy visszatérni, amikor elmenni nem látta senki. Egyre biztosabb lettem abban, hogy földmélyi kirándulásokat tesz ilyenkor. Nyomába szegődtem, figyeltem, mikor csak tudtam, gyanús volt minden lépése.

Egyszer aztán föltűnt neki a leskelődésem. Észre sem vettem, a hátam mögé lopakodott, megragadta a jobb karomat, szembe perdített magával.

- Mit akarsz? - kérdezte, s mielőtt válaszolhattam volna: arcul ütött. Nagyon erősen, fájdalmasan tapadt a keze az arcbőrömhöz.

Ekkor eldöntöttem, ezt a férfit örök életemben gyűlölni fogom, ha gonoszra gondolok, az ő képe jelenik meg előttem, ha pusztulásra gondolok, az ő pusztulását látom majd.

Most mégis róla beszélek és nincs bennem gyűlölet. Bár én vitéze lettem e honnak, ahogyan szüleim akarták. Apám azt mondta „Ha élted megmarad fiam, büszkék leszünk rád, ha kimúlik, öcséid állnak a helyedre, míg végérvényesen ki nem pusztul a hitetlen fenevad honunkból, míg el nem szólítja közülünk a töröknyalókat az Úr.” S bár semmi hasonlóság

nincs köztem és Szilveszter között, mégis úgy érzek, mintha magam is arcul csaptam volna egy gyereket, s innétől a sorsom megpecsételődvé: olyan mód zajlik, mint mindenkié, aki valaha is arcul csapott egy gyereket. Mert bár dicső dolog a vitézség, a honért véghezvitt hőscselekedet, s a boldogtalanság más és más, mégis nagyobb erő, mely egymáshoz láncolná a földlakókat, mint sorsukban való szerencsétlenségük. S mikor Szilveszterről, a gyűlölről beszélek, olyképpen érzem, hogy magam kerülök szóba, az a férfi, aki túlélte a vérlocskos éveket, aki csillaszabályával törököt veszejtett és szeretetet nyert a honi lakosoktól, aki mégis egy lapra került az árulóval, hisz sorsukat egymásba fonta a boldogtalanság.

„Most főjebbez a töröknél Szilveszter” - sustorogták többen is a temetőben, s nevettek a viccen. „Azám - szólt egy másik -, bezony a halál nem visel török-turbánt és nem visel labancsapkát és kuruc-sapkát, bezony a halált nem a sapka teszi, de akit elkap, azt beteszi a hidegverembe, hogy a fagykukacok falhassanak belőle.” Nevettek a gazember halálán, ezzel végre rendeződtek a dolgok, gondolták, Szilveszter elhalt, ők viszont most már biztosan megússzák. Biztatták magukat: Ugye-ugye, megérte ilyennek és olyannak lenni, s nem követni a bűnt, mert az Úr is ezt tanította: „Szedjétek ki a gonosz írt szívetekből, s ha így léssen, utolsó eljövetelemtörök porhüvelyetekbe újra életet lehelek.”

A temetői népeken hamarosan olyan önteltség és büszkeség, az örökélet afféle tudása vett erőt, hogy szinte feledték, mennyi, de mennyi bajság zúg már most is a testükben, hogy a lelkük, mint a valahai szélmalom, apró morzsalékokra őrli az élethez való minden erejüket, s hamarosan akként fognak elpusztulni, kikopni a földi világból, miként Szilveszter, akit íme, az atya testvérüknek nevezett a halálban.

Semmit nem változtak - gondoltam magamban -, hisz gyerekként nem csak Szilvesztert figyeltük, de láttuk a falu minden emberét és asszonyát, az élettől duzzadó fiatalokat és a rongyra való öregeket. Sosem tudtak különbül viselkedni. Három percből állt az életük: a maguk felett való sajnálkozás percéből, az önviláguk dicséretének percéből és a mások elveszejtésének percéből. Bár voltak, akik méltóbb életet éltek, példájuk mit sem változtatott azon, ami a számos népséget jellemezte.

- Megpusztult a Lajosék malaca - kiabálták egymásnak, s közben csak azt vizslatták, a sajátjuk miként kövérül.

- Megdögletett szegény pára.

- Meg, hát meg.

S aztán kibökték:

- Nemtörődöm, lusta népség, hogyan is maradhatott volna élve az a szegény jószág. Különb életet választott az magának, az Úr markába menekült.

És szidták őket bőszen. Az egyik hallani vélte, hogy az állat éjjelente éhségtől kínlódva vonyított bele a sötétségbe. Úgy beszéltek, mintha sosem hallották volna az istennek szentelt miséken a szerencsétlenül járt zsidó, Jób történetét, akinek mindene, mindene az enyészeté lett, holott oly szilárd volt a hitben, s oly szilárd a tisztességben.

Sokan gondolják, még a nálunknál fényesebb birodalmakban is, hogy mennél fenségesebb vidéken élnek az emberek, annál fenségesebbek a gondolataik, annál tisztább a lelkük, s melegebb a szívük. Bár némiképp hihető ez - itáliai utam során magam is megtapasztalhattam, mennyire nyitva a szíve az otlakosoknak, s ez magyarázható azzal a tünde napvilággal, ami ott bearanyozza a tájat -, de itt Sándorpusztán, ahol nem kevésbé fenséges a vidék, mint a

latinoknál, mindez nem mondható el. Hiába a dús zöldű erdők s a halban bővelkedő folyók, amelyekről Galeotto is sokat mesélt (mondván: könnyebb azokból halat merni, mint egy sajtár vizet), a falusi népség semmivel sem volt különb, mint a törökfogta nagyvárosok lakói. Épp annyi rossz és jó erő működött az Ipoly kanyargó öblétől, s a Börzsöny erdeitől övezett vidéken, mint a budai vár alatti Krisztinaváros nyomornegyedeiben.

És én itt nőttem föl.

- Megfáradtak erőid a végi harcokban - szólt valaki a mellettem állók közül, s én csak néztem rá, mint aki tudni sem bírja, miről beszél, miféle fáradságot képzelsz a bajvívásba, ami éveken át vérem és kenyerem volt.

- Nem - mondtam -, temetőben vagyunk, és akként viselkedek.

Hirtelen a fejembe zúdultak a hatalmas ütközetek, amikor minden csapás a test erejének megmérettetése. Elégtételt vettünk Mohácsért, Egerért, Szigetvárért, a megölt, elrabolt és meggyötört emberekért, a halálra nyuvasztott országért. Magunk alá gyűrtük a kontyosokat, derékba törtük a lófarkas zászlókat, megterítettük a vívmezőket színre szín ruhákkal és vérrel. Kurjongatva lovagoltunk vissza a táborba, győzörmőtől elteltén, csak a kapitány arca maradt fakó, mintha mi sem történt volna: „Az létünket kell kardélre hányni - sziszegte örökkön -, az volna nekünk dicső érdem.” És mi semmit nem értettünk szavaiból, nem tudtuk, ki állna szemben elleneinkkel, ha mi magunkat dobnánk a veszedelmes halálsárkány torkába, de ez a kapitányt egyáltalán nem érdekelte. S mikor visszakeveredtem, már a török kipucolása után Budára, s láttam azt a veszettnagy örömet, ami a városlakókon eluralkodott, láttam, életüket át akarják csenni a töröktől megszabadult világba, hogy ezután saját törvényeik láncait öltse magukra, akkor csendültek fülembe újra a kapitány szavai.

Rohantam végig az utcákon, hogy kijussak a forgatagból, rohantam oda, ahol a harcok ékköve lakott:

- Íme, hát itt vagyok, a város, ahová menekültünk, kivét magából, s ha a te szíved gyöngye nem volna, ez nem lenne az én hazám - mondtam izgatottan. Ő álmából ébredt, s csak kicsit örült, hogy visszatértem, puhatenyérével végigszántott a karomon:

- Apró az én szívem, hogy a te testedet magába zárja. Majd eljön érted a perzsa nő, aki nem beszél nyelved, mégis akként játszik rajtad, mintha hangszer lenne ujjainak - aludt aztán tovább.

Akik a végvárat megjárták, nem úgy sírnak, mint ki sajnál, mert temet, nem úgy, mint a lányok vagy a gyerekek, kívül nekik semmi, csak belül csurog minden, csurog nagyon, végig az összeszorult nyelöcsövön, bele a gyomorba, s onnét a vérerekbe, a belekbe, a sejtekbe és minden kis pórusába a szervezetnek. Én úgy sírtam akkor, s tudtam, mit nyernem volt hivatott: elveszejtettem.

Ettől kezdve a csillogó penge már nem Köprülire áhítozott, sem nem más hitetlen fenevadra, minduntalan csak engem fenyegetett, hogy széjjelmarcangol, óriásistenek falatjává szabdal, először a testem, s nem áll meg ott, mert kardélre vettetik a lelkem is, hogy az Úr legfinomabb ujjmozdulatai sem lesznek képesek összeilleszteni. S ilyenformán sem a mennyek, sem a poklok tájaira nem kerülhetek, hisz mikoron megvizslatják a túlvilági birodalmak őrei azt a semmire nem hasonló cafáthalmot, fejcsóválva dobnak vissza az üres űrvilágba: Ez nem kell.

Nem kell. Sem földön, sem égben, sem a poklok mélyein: nem kell. Az övem csatja sem jelzi, ki voltam, mentém aranyos gombjai sem mesélnek arról, ami velem történt... S mikor mindezt kisírtam magamból ott a török nő házában Budán, a penge alábbhagyott fenyegetésében, hiszen miért kéne vágni rajtam, amikor amúgyis darabjaimban vagyok.

Körülállják a sírt, akik más halálában élvezik a túlélést. Nézem őket: akikkel felnőttem, most éppen olyanok, mint apáik, nagyapáik, anyáik és nagyanyáik voltak. Kiült arcukra mindenforma ránc, s kioltódott szemükből a puhaság. Lehetnék én is olyan, mint apám vagy anyám, ha élnének, de anyámat a párkányi szandzsákbég emberei metszették szerte, mikor nem eresztette öléből azt a szőke kislányt, aki az én testvérhugom volt. A holdívű török szabályák először a karokat metszették le, jobb, aztán a bal, majd a lábakat, jobb, aztán a bal, végül a nyakat, amivel a vérző csonk megpróbált még a gyermekhez kapaszkodni. Apám anyám halálát követően dobta fejét a pusztulásnak, élete nem érhetett bele a békeévekbe. Mert anyám szíve a gyermekeiért dobolt, s apám szíve az anyámért dobolt, s a gyermek elpusztítása még két halált hozott. Nincs kire hasonlítanom.

Most itt vannak, akikkel együtt teltek az idők, ruhájuk koszlott, bőrük, mint a szíj, amivel simogatni nem, csak ütni lehet.

- Szórjuk hát a búcsú rögeit Szilveszter testvérünk földi porhüvelyére - szólt az atya, s olyan serény munka indult akkor, amilyent seidőkben nem láthatott bár utazó vagy ottlakos Sándorpusztán. A durván megmunkált tölgyfakoporsóra buhogtak a fagyott rögek, hideg későősz volt, összekeményedett már minden, ami összekeményedhetett, s a fákon levél sem, csak csuszamlós jég.

- És imával könyörögjünk az Úrhoz, hogy az eltávozott lelkét magához ölelje, abba a meleg égodúba, ahol az ő mindenszentjei vannak, Mária és József, a szent apostolok, s mind, kik fölládozták életüket az egy igaz Istenért.

Az atya úgy beszélt, ahogyan beszélnie kellett, de a földhányás izzasztó munkája mellett keveseknek jutott percük is akár, hogy imájukat gyors érthetlenséggel elrebejjék, csak úgy foghegyről, mintha a szent szavak volnának inkább káromlások. Az asszony sem fordult szavaival evilágunk gazdája felé, és a lányok sem. Arcuk fehér volt, mintha egyre festették volna mindhármukat, nem fájt nekik a búcsú, nem hívták az eltávozót, hogy jönne már inkább vissza, s ne hagyja el őket, hogy miért kellett ilyen hamar, minden várható évkoroknál hamarabb, megelőzve az öregedést, miért kellett elmennie.

Megfordultam, hogy elhagyjam a temetőkerítést, mert amit a tisztesség megkívánt, megtettem, s kicsit előbb is szerettem volna elindulni, mint a tömeg tenné, kedvem sem volt beszédbe jutni bárkivel is. S amint megfordultam, láttam, hogy a temető kerítése mellett egy karcsú nő surran el, messziről szépnek tűnt, szebbnek, mint azok, akik a sír körül állongtak. Olymód ment, mintha bújna, mint ki nem akarná, hogy észrevegyék, de az ősztől tiszta fák látni engedték, hogy ott volt, s aki ismerte, felismerhette, de én csak sejteni véltem, hogy ki ő.

2.

A falu, melyet keletről a Börzsöny övez, nyugatról az Ipoly, történelmi múltra tekint vissza. A hegyek lábánál elfutó út nagy királyaink idején jelentős szerepet játszott a kereskedelemben. Ezen az úton jutott el a felvidéki bányavárosokból a nemesfém a királyi kincstárba. Mind a környező birtokok gazdáinak, mind az erdei bitangoknak kedvelt pénzszerző helye volt ez. Ki jogosan, ki jogtalanul, de megszerezte a magának valót, s hiába vettek a kereskedők panaszórát a királytól, mikor az uralkodó meglátta fényes öltözetüket, csak ennyit mondott:

- Jut is, marad is - s a továbbiakban szót sem akart váltani velük, mérgesen hessegette el őket a tanácsteremből, hogy ne rabolják az uralkodás oly drága idejét.

Az erdőséget hajdan Marlon bíborerdőjének nevezték a régi szlávok, s a folyót Marionnak. Az öregek ma is tudják e szívetmetsző történetet, ami a két szerelmesről szól.

Valahai időkben, talán még az avarrusok s a latinok sem éltek akkor, amikor az andalusok népe belakta a vidéket. Egyszerű földművelő nép volt, eszközeiket kőből készítették, gabonájukat kézzel formázott agyagedényekben őrizték, s hogy gazdagabbá tegyék étkeiket s megszerezhessék a kőeszközökhöz szükséges tengerentúli obszidiánt, vörösfestéket bányásztak. Szinte az egész akkori világot ellátták festékekkel. Tőlük vásároltak Távolázsiában csakúgy, mint a feketék birodalmában. Boldogan éltek, nemzedék nemzedéket követett, mindenki élete teljében feleségre lelt és férjre, s nem volt, kinek ne születhetett volna megannyi gyermeke. Sokadik századot éltek már le e vidéken, s a rend, ami nemkevésbé az istenek szeretetét is tükrözte, megbomlani látszott.

Anda és Vanda falvak szomszédosak voltak egymással. Az andaiak Andában házasodtak, a vandaiak Vandában. Mindenki a maga falujában találta meg mátkáját - ez ősi andalus szokás volt. Egyszer azonban egy vandai férfi üzleti ügyekből átutazott Andába, s ahogyan járt és kelt ott az utcákon (mert fényesen virágzó falvak voltak ezek, seregnyi utcával, takaros patics-házakkal), egy asszony tűnt elé két kicsi gyermekkel. A férfi megtorpant, s az asszony nemkülönben, a szépségük miatt esetleg - ki tudhatja ezt ma már -, egy perc sem kellett és mélyen egymásba szerettek, pillantásaikon át belemerítkeztek egymásba, s hamarosan a testük is együvé vált. A két kicsi gyermek az Ipoly sekély vizében fröcsölt, s a férfi pedig a sás mögé vonta az asszonyt. Kibontotta a ruháját, s az asszony is bontogatni kezdett. Minden félrehajlott, ami eddig takart, még a sás is el-elfordította éles leveleit, s a zöld vonások között hasadt rések megteltek a bőr barna színével. Ől ölbe tapadt, a puha tenyerek ott simítottak, ahol kellett, s néha az óvatos szél is rásegített, hús levegőt lapozgatott a bőremelegben.

Aztán az asszony hazament, és a férfi is hazament. Lépdeltek el egymástól, el-el, messzire, s valamelyik visszaszólt: „Én nem a tiéd vagyok.” És a másik is szólt: „Én nem a tiéd vagyok.” S bár tudták, nincs mi elszakíthatná őket egymástól, színre szín csak ennyit mondtak: „Nem.”

Hallotta ezt az egek királya, az andalusok öre, s látván a csalást, mély haragra gerjedt: mellét verte dühében és a haját tépte, s üvöltött is bele a magas égpusztába: „Az én rendem nem rend!”

Megállította akkor hát a férfit, akit az andalusok Marlon néven ismertek és ekként szólt hozzá:

- Állj meg, gyermekem! Megcsaltad az igazságot, de énértem tetted: megbocsátok neked.

Amint az egek királya kiejtette a szót: megbocsátok, Marlon testéből burjánzó erdőség lett, hatalmas hegyekkel, völgyekkel, a hegyeken és a völgyeken égígérő bíborfenyőkkel és gyertyánfákkal.

Ekkor a teremtő fenség másik karjával az asszony után nyúlt, akit az andalusok Marion néven ismertek:

- Állj meg, asszony - szólt szigorú hangon -, megcsaltad az igazságot, de énértem tetted, hogy a rend, amit testvéreidnek adtam, ne bomolhasson meg: megbocsátok neked.

Amint az egek királya kiejtette a szót: megbocsátok, Marion testéből gyöngyszínű folyó lett, ami a bíborszín erdő legfényesebb völgyét metszette.

A fenséges teremtő egymáshoz rendelte azt, ami egymáshoz való, s tette dicséri nevét. Ám amikor ezzel végzett, még mindig mély szomorúság uralkodott lelkén. Érezte, a bűn tőle ered, mégsem úgy cselekedett, ahogyan azt nagyistenektől megszoktuk. Nem tépte meg ruháját szégyenében, nem vallotta meg isteni tanácsnokainak, hogy a hiba fenségüktől ered, helyette

azokat büntette, akik vétkesek, az ottmaradt andalusokat. Ezen perctől kezdve egyetlen andalus sem találhatta meg igaz szerelmét, s bár továbbra is sokasodtak és szaporodtak, a pénzmag még a megelőzőeknél is jobban gyűlt, de boldogságukat nem lelhatték.

S ahogyan annak lennie kell: kihaltak a boldogtalanságukba beleunt andalusok, majd az őket követő avarrusok és latinok is. Végül szlávok lakták be a tájat, de az isteni átok mind továbböröklődött, s aztán mint a pestis, átjárta egész Európát, sőt az obszidiánbányász kelták szigetét sem kerülte el.

Sándorpuszta lakói mind a szlávok leszármazottai voltak. Valamikor a hetedik század közepén telepedtek meg itt, neveik és helységeik neve mind mutatja ősi honosságukat, s bár temetőkre a kutakodók nem bukkanhattak (a földhöz való jogosságukat ezért sokan megkérdőjelezték), én, aki szintén közülük való vagyok, biztos tudom, hogy ittlétünk minden pannon népnél ősbibb. S éppen ez a pár száz esztendő, amikorból hiányoznak a temetők, jelzi, miként terjedt a szlávbetegség szerte a világon.

Az ősi szlávok nem földelték el halottaikat, hanem hatalmas máglyákra pakolták, s mikor a test jól elégett, az apró porhamut beleszórták a szárnyaló szélbe. A szél pedig vitte serényen a szemcséket, mindenfelé, ahol ember lakozott, megtöltötte a tüdőirt a boldogtalanok maradékával. S ki beleszipantott a levegőbe, kínzó prűszkölési rohamot kapott, a könnyei folyini kezdtek, s a nyála nemkevésbé, az egész elfacsarodott arca tiszta nyirok lett. Látni is szörnyű volt ezt a betegséget, de átélni egyenest rettenetes.

Az attikaiak leszármazottai, azok a bölcs és fenséges népek voltak - ki tudja hányadszor -, akik megnevezték a szlávporból származó betegséget: allergeia.

A betegség váratlan gyorsasággal terjedt. Kezdetben mindenki azt hitte, hogy a nedvek csorgása az egész, és semmi más, sokan még később sem értették, honnan az a mélységes boldogtalanság, ami úrfőként vigyázza egész Európát.

Mire én megszülettem a szlávok huszonharmadik nemzedékeként, kevesen tudtak a falu múltjáról, s az a kevés sem megőrződni, inkább elfelejtődni látszott. Akikkel együtt játszottam, nem tudták, kik voltak a szlávok, azt pedig végképp nem, hogy ki volt Marlon és Marion. Az arannyal megrakott szekerekről is tőlem hallottak először, s hogy az egész környék alagutak szövendekét rejti, amelyből hajdanán bitangok és fegyveres rablók támadtak gyanútlan kereskedőkre, s hogy a kincs egy része, amit a tolvajlók megszereztek, még mindig ott van elrejtve az alagút zugaiban, csak egy bejáratot kéne meglelnünk, és mind a miénk lehetne...

- Mít gondoltok - vettem oda magabiztosan az ámuldozóknak -, Szilveszter miért a Malomdombon épített házat; a nagyapám is megmondta, ott fűjnek a legerősebb szelek, éppen azért állt ott annakidején a szélmalom... Na, mire gyanakodtok?

Senki nem szólt. Törték a fejüket.

- Na jó, akkor megmondom: a Malomdombon van az alagútrendszer egyik bejárata, sőt az egyetlen még működő bejárata, mert a többi régen beomlasztották azok, akik úgy hitték, visszajöhetnek a kincsért, ha a királyi fogdákból kiszabadulnak, de senki nem érkezett vissza. Onnan aztán senki, s a bejáratok a századok alatt végképp beomlottak... az egy kivételével.

Minden gyerek szeme megcsillanni látszott: aranyak, ékkövek, fegyverek és titokzatos keleti tárgyak... Hamarosan szövetséget kötöttünk, hogy közösen figyeljük Szilvesztert. Minden lépéséről tudásunk lesz. Különösen a kerti járásra-kelesre kellett ügyelnünk, mert azt gyanítottuk, hogy a bejárat csakis a kertben lehet, mert senki nem merészelne ilyen ingatag helyen

házat emelni egy üreg fölé. Gondoltuk, módszeresen lerajzoljuk az útirányokat, s ahol a legtöbb út található, ott az alagút bejárata. A figyelést megkezdtük. Felosztottuk a napot: Bridorits Pál vigyázta a reggeleket, Kristóf János a délelőttöket, Pethő Gergely az ebédet követő órákat, jómagam pedig a késődélutánokat. Az éjszakai őrzést lehetetlen volt megszervezni. Úgy állapodtunk meg, hogy bárki, ha meg tud szökni otthonról, akár tíz-húsz percre is, az rögvest Szilveszter házához lopakodik, s kilesi, ami kileshető.

Ezek az éjszakák félelmetesek voltak. A sötét árnyakkal birkózva juthattunk el megfigyelőhelyünkre, a szél csak libbentett-lobbantott egyet az ágakon, és szörnyűséges fekete óriások keltek életre. Hatalmas markukkal tapogatták a csenevész lopakodó körül a levegőt, majd meg is fojtották, hol jobbról, hol balról támadtak, és hátranézni sem volt érdemes, hisz ott is állt belőlük egy vagy kettő. Sokszor el sem is értünk a házig, visszazavart bennünket a rettenet, bár ezt másnap közölünk senki nem merete bevallani, oly nevetségesnek tűnt nappal az éji félelem.

Megbeszélés szerint minden nap az ebédet követően találkoztunk a vályogvetőgödörben, ami mind a széltől, mind a leskelődőktől megvédett bennünket. A gödör még nem füvesedett be, alig pár éve, hogy használták a vályogvető cigányok. Ezzel a mesterséggel kísérleteztek. Valójában a lovakhoz értettek meg a vasas munkákhoz, de amikor a végvárak megteltek, újabb harcosok felfegyverzésére nem volt szükség, s a törökök cárja sem küldött sereget országunk ellen, ezekre a korábban hasznos mesterségekre megszűnt a kereslet. A módos cigányok hamar elveszítették összegyűjtött vagyonukat, s földönfutókká váltak, akiket senki nem becsült semmire honunkban. Sokan a törökök (törökök között pedig a magyarok) kémeinek tekintették őket, holott semmiféle katonai képzettségük nem volt, s ugyan mit ér az olyan kém, aki meg nem tudja mondani, hogy a várban hány a kapitány és hány az egyszerű harcos, ki az, aki csak az étkek főzésével s a kertészkedéssel foglalkozik, s kire lehet számítani csatákban is, ki aga, bég, ki iszphahia, ki bezlia. Vagyis a cigányok sok dologra alkalmasak voltak, de a kémkedésre teljesen alkalmatlanok.

A sándorpusztai cigányok vályogvetéssel próbálkoztak, míg mások teknőfaragással, s egyik-másik megmaradt az ősi kovácmesterség mellett. Keserves életet éltek, legalábbis úgy hitte mindenki, aki nem közülük való volt. Sokat éheztek, az ócska, bűzrevált dögök húsát is megették, nem kevesen közülük a marhaállat s a disznóállat beleiből és gyomrából is étkeket főztek. Micsoda fertelmes élet ez - mondogatták a parasztok, holott akik saját cigánysorsukat éltek, s nem kívülről, a kerítés résein át látták ezt a világot, korántsem érezték magukat olyanynyra boldogtalannak, sőt jókat heherészték, röhögcséltek a szorgos parasztokon. Mikor ők éppen a déli napot üdvözölték reggeliként, a parasztok már sokadik kört írták le a szántásban, kaszálásban, csupa lucsok volt ingük, gatyájuk, s mi tagadás, sokkal több étkehez ők sem juthattak: Akinek jobb termése volt, attól nagyobb adagot szedett be a török adókövetelő, s ha ő hagyott volna valamit, jöttek a király emberei, és azok vitték el a maradékot. Na aztán, ha a király emberei után is maradt valami - mert ügyesebb dughelyet kevés népség tudott magának találni, mint a magyar parasztok -, akkor jött a földek hajdani birtokosa, a töröktől elmenekült gazda, aki aztán minden parasztját úgy ismerte, mint a rossz pénzt, s bezörgetett itt, aztán ott:

- Tunyogi Lajos, add elő, ami jogos jussom, hisz az én földemen gazdálkodsz - kiáltott be az egyik házba.

- Tekintetes uram - mondta sírós hangon a paraszt - először jött a török, az elvitte majdnem mindenemet, s azért volt ez-az, amit menteni bírtunk, s akkor jött a királyi adószedő, tőle megtagadni sem akartuk az adót, hiszen ki védené meg keresztény hitünket s Árpád vérével itatott földünket, hát odaadtuk neki a maradékot. Ő pedig felpakolt mindent, alig hagyott két marék búzalisztet, ami aztán a gyermekeink gyomrába vándorolt, s egy kancsóval a rosszabbik

borból, azt meg nem vonhattam meg az ipamtól, hisz oly beteg, s nincs más, ami gyógyszere lehetne egy ilyen öreg embernek.

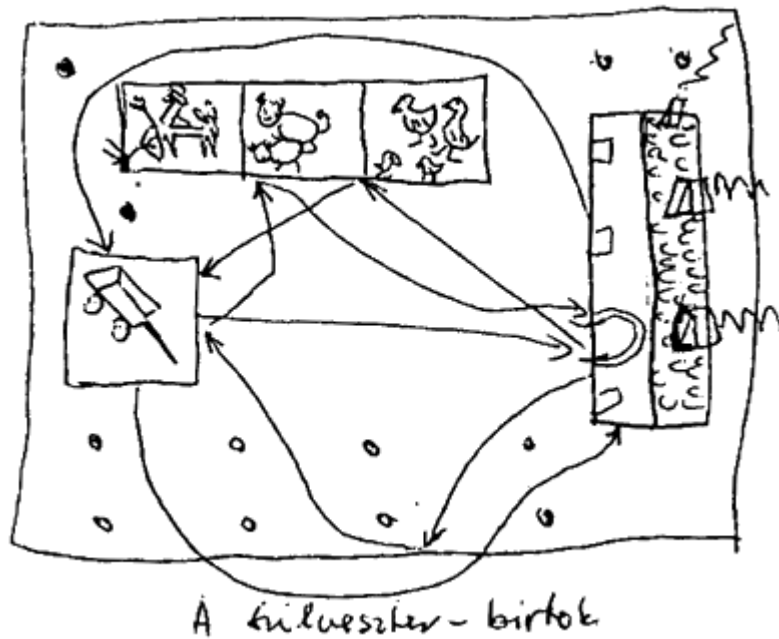
- No, akkor mi leszen ételek és italok az elkövetkező napokon? - kérdezte a gazda.

- Gyökereken élünk már napok óta, s a pataknak vizét isszuk, míg a nyári napmelegtől az is el nem apad.

- Akkor most Tunyogi Lajos elhányod ezt a szénakazlat! - és bizony a kazal alatt egy kis üreg volt lefedve, amit a gazda felbontatott, s tartalmát könyörtelenül elkobozta. Így aztán szegény feleink tényleg a gyökerekre kellett, hogy fanyalodjanak, s a pataknak vizére.

Bár a parasztok mindezek ellenére különbnek érezték magukat a cigányoknál, mi gyerekek ezt a különbséget nem érzékeltek.

Egy óra. A nap épp hogy elhajtott a fejünk fölött, lomhán, lustán, mint a Kóbor Jani bácsi tehene, amikor egy török ágyúgolyó fölröppentette az égre. Sorban érkezett mindenki, én elsőként. A gödör fenekére felvázoltuk a Szilveszter-birtokot, botot mélyesztettünk az agyagföldbe, és húztuk a vonalat, szögletes terület, s aztán azon belül kisebb téglarajz, a ház, a kert bal végében négyzetes térség, a kocsiszín, arrébb gazdasági épületek, itt-ott elszórva gyümölcsfák pontszerű helye. A vázlatos térképre minden nap berajzoltuk Szilveszter mozgását:

A tizedik nap után egyértelművé vált számunkra, hogy a barlangrendszer bejárata csakis a kocsiszín alatt lehet, hiszen ez volt az a csomópont, ahol újtai, bárhonnét is jött, a kert felől vagy a ház irányából, keresztezték egymást, vagy éppen itt végződtek. Feladatunk a továbbiakban: belopózni a kertbe, óvatosan átlendülni a szigorú palánkfalon, megóvni bőrünket és húsunkat a fal tetején éktelenkedő szegektől, cserepektől és vasélektől, s aztán kipuhatolni, milyen módon jut le Szilveszter a föld mélyére, a kincsesbirodalomba.

Mielőtt azonban ez megtörténhetett volna, furcsa változásra figyeltünk föl Szilveszter napirendjében. Míg korábban hetente háromszor járt el a törökhöz, úgymint hétfőn délelőtt (nyolckor indult, és tizenegyre már itthon volt), szerdán délelőtt (megintcsak nyolckor indult, és ebédre már otthon üdvözölhették) és csütörtökön délután (rögvest ebédet követően, fél egy tájban indult, és négynél későbbre sosem maradt), most mind gyakrabban láttuk elmenni,

teljesen rendszertelen időkben, volt, hogy csak megjönni láttuk (reggel), s elmenni nem, volt, hogy elmenni láttuk, s hiába vártuk ki a késő estét, nem észleltük érkezését.

Mi történhetett? - nem értettük. Először arra gyanakodtunk, hogy megszorodtak a peresetek a párkányi szandzsák bíróságán, s az igazságtételhez minden esetben szükség van rá, de senkitől sem hallottunk affélét, hogy mostanság több keresztényt hurcolásznak meg Allakra esküdt elleneink. Vagy netalán a szultán újra - mint hallottuk régi időkben - sokaságra nőtt seregével megtámadni akarja kicsiny földünket, hogy aztán még nagyobb keserűséget hozzon szüleinkre, rokonainkra, s mi magunkra is. Szilveszter pedig valamiként tanácsnoka lett a hadjárat előkészítésének... De teltek a napok, elmúlt a fagyasztó tél, kitavaszkodott, nyárra vált az idő, s a török seregeknek hírét se hallottuk, s ilyen formán múlt el az ősz, az újabb tél, háborúságba nem keveredett az ország... Szilveszter eljárásai mégsem ritkultak, inkább sűrűbbekké váltak. Aligis maradt otthon, legtöbbit azon a különös máshelyen volt, amiről mi - most már biztosan - tudtuk, csak a titokzatos labirintus kincsörzöje lehet.

- Annyi ott a pénz és az arany - mondtuk egymásnak hevülten -, és más mindenféle drágaságok, hogy Szilveszter egy év alatt sem tudta számba venni. Földalatti szobát épített magának, ahol ágy is van, finom takarók, s ha belefárad a végét nem látni számolásba: oda dől le aprócskát aludni.

Ültünk a vályogvetőgödörben, és egymástól kapkodtuk a szót, hogy mi minden lehet ott, s mivé tehetnénk falunkat, ha mi szereznénk meg azokat a kincseket. Bridorits Pali szerint egymás között el kellene osztani becsületesen négy részre ezt a hatalmas vagyont, hogy kezdhessen ki-ki a részével azt, amit akar: mert egyikőnk a családját segítené, másikőnk a falut, s biztosan volna közülünk olyan, aki csak saját boldogulására gondolna. Pethő Gergely szerint a vagyon felét a falunak kellene adni, mégiscsak a községi földek alatt találtuk, s csak a maradékot osztanánk el egymás között. Kristóf János az egészet szétosztaná egyenlően, s magunk is csak annyit kapnánk, amennyi arányosan jutna. Ha így csinálnánk - mondta Kristóf János -, akkor senki nem lenne irigyünk, mindenki szeretne és becsületesnek tartana bennünket, s mennyivel többet ér ez minden kincseknél.

Kristóf János elképzelése rögtön ellenvetéseket váltott ki, mondván, az egyenarányú osztással csak az igazságtalanságot szentesítenénk, hiszen akinek többje volt eddig is, annak ezután is többje marad, s a szegények hozzájuk képest megint csak szegények lesznek, s nemhogy nem tartana senki bennünket becsületesnek, hanem még gyűlöletet is ébresztenénk magunk ellen. A szegények sehogyan sem értenék, hogy most, amikor lehetne, miért nem kerülhetnek egyrangra a módosabbakkal, a gazdagok pedig felhánytorgatnák, hogy mért nem ők kaptak minden javukat, a szegény nép tehetetlensége folytán szegény, s elherdálja majd azon kincseket is, amelyeket most kapott...

Végül összeszámoltuk, ha mindenki magának megszerezne mindent, amire vágyik, akkor az mennyibe kerülne, s kiderült, hogy a végső összeg az elképzelt kincs ezredét sem közelítené meg, mert a mesés vagyonhoz miféle nagyság az a néhány ló, az a néhány ház, az a hektárnyi föld, ami legmerészebb képzeleteinkben akár megjelenhetett. Olyanok voltunk, mint az a kakas, aki gyémántkövet talál a szemétdombon, s mit sem képes véle kezdeni, csak jajong, hogy miért nem egy szem búzába akadt a csőre.

Hevertünk egymás mellett, szinte kábultan a csillogástól, a napba néztünk, hogy a káprák méginkább elborítsák szemünket és elménket, az a földalatti csodafény nem lehet másabb, mint a napnak fénye - mondogattuk egymásnak, és hol nevtünk, hol a könnyünk csorgott, eszünkbe nem jutott, hogy nincs oly osztása a talált kincsnek, ami ne irigységet szülne s ne válna keserűségünkre folytonéletünk során. Úgy gondoltuk, eddig csak Szilveszter gazda-

godott a mesés vagyonból, s most semmi akadály, hogy többek boldogulására legyen, és ez mindönk javát szolgálja majd, mert ha egy szegény kódis betéved a gazdag kocsmájába, bátrabban hagy ott pénzeket, s a gazdag majd szebben fizet munkásainak, akikből megint csak kocsmába betérő kedvelteli férfiak lesznek, s így tovább a végtelenségig, míg a világ fennáll, ezzel a kincslökéssel minden jövő és eljövő nemzedék boldogsága alapozódna meg. Az igazság bajnokainak éreztük magunkat, mint azok a szpáhi törökök, akik karddal estek lőfegyveres elleneiknek, s mikor megfutamodásra kényszerültek, csak ennyit üzentek a nagyvezérnek: „Az krisztushitűek nem vitézséggel győztek, hanem a fegyverek erejével.”

Hogyan is képzelhető, hogy Allak földi seregei a vitézséget felcserélik a fegyvergyártók mesterkedéseire, hogyanis képzelhetnénk, hogy ez a négy fiú felcserélné az igazság tetteit a megvadult földlakók sötét vágyaira?

A kincs lebegett szemünk előtt, s Szilvesztert olyképp láttuk, mint a kincsek őré, aki óráról órára, napról napra több időt szentel dédelgetett marháira. Elszaladtak fülünk mellett, amit az öregek mondogattak az asszonyról, akihez Szilveszter élete az Úr előtt kötött.

- Bizony, annak a szíve helyén egy kosár fűrészpor van, s ha a bőréhez nyúl a férfi, úgy porzik, mint az elfoszlott korpás-zsákok.

Egyszer a nagyapám is valami effélét vetett oda nagyanyámnak:

- Hagyd el a szidását, boldogtalan ember az, a házát szél tépi, s a lelke úgy van felrobbantva, mint az egri lőportorony.

- De csak ott van az a teméntelen mennyiségű pénz, s az ő gyermekei nem éheznek, mint az egyszerű népek kicsinyei, nem jár-ke, a gondolatja folyton azon, mit tegyen eléjük, hogy éhük korgása elhaljon. S mind e pénzmagért árulásba visz mindeneket, nemcsak embert, de Istent is...

- A ganéjba húzza a fizetvény, a ganéjban fog megdöglenni, s mikor halálát leli, már lelke sem lesz, egy marék szétmorzsolts húscafat tölti ki a mellkas alatti üreget, hagyd békén, hagyd meg töltekezésében, hagyd boldogtalan pusztulásában...

- No és mi, akik mások vagyunk, mivégre élünk? - kérdeztem akkor a nagyapámat. - Mit hoz nekünk a világ sodra, s mely gyönyöröket rejt számunkra Krisztusurunk jutalomként?

- Aki jutalomra vágyik, annak halál lesz az élet - mondta, és különben többet mondani nem akart.

Mi az asszonyt sohasem figyeltük, hogy porlott lett volna a szíve, nem tudhattuk. Asszony volt előttünk, mint bárki más asszony, aki a falut lakta, s a gyermekek pedig gyermekek voltak, húsosabbak, zsírosabbak, mint mi, de gyermekek. Szilveszteren sem láttunk semmi olyan keserű változásokat, mint amiről a nagyapám beszélt, hogy a bőre alatt már fel lenne cafatolva, ezt elhinni sem lehet.

Tűnni kezdett az őszi nap, s mi szedelőzködtünk, másztunk kifelé a gödörből, a pataknál hideg kezek dörzsölték a vásznakat. Hidegre hűlt a víz és hidegre a levegő, s amint elhidegült minden kívül, úgy hidegült mibennünk is a ragyogás, a kincsvarázs.

Előbb fordultam el a koporsóalakra púposodó halomtól, Szilveszter tetemét mélyen nyomták a föld alá a rögsúlyok, nem fog onnét kikeveredni, nem fog visszatérni, kísérteni az ittmaradtakat. Minden, ami ronggyá lett benne, az Úr elrendelt útjára tér.

3.

Agák, basák és igazságtevő török-kádik ültek a tanácssteremben, mint máskor. Perügy perügyet követett. Kimondhatatlan unták a törökök, hogy ők tegyenek igazságot a krisztushívók gyarló cselekedeteiben, hogy Mohamed, a próféta fenséges törvényeit és megszentelt szavait szórják az érdemetlenek szívébe, de tették, amit kötelezőként szabott rájuk a szultáni parancs.

Azon a napon két ügy megtárgyalása volt soron, a bánki fuvarosé és a nosztrai boszorkány-asszonyé.

A bánki fuvaros pere

A magasztos Allak bírái fenséges színük elé idézik a bánki fuvaros vádlóját, ismertesse a büntételt, miszerint a bánki férfit, Istvánt, a bölcs kádiknak halálra kell küldeni!

- Allak igazságától megaranyozott bíróság, a béke és az élet híve volnék, de a bűn, amit ez a férfi elkövetett, az egek tornácán is túlkiált.

A boldogtalanság percei kezdődtek, mikor fent nevezett a nyár rekkenő hőjében elindult, hogy terményeit egy nagy szekérre rakva elszállítsa a szerbek földjére, ahol tudva lévő, ez évben még vetőmagnyt sem adott a föld. Felpakolta hát a saját feleslegét, s szedett még másoktól is, és elindult az északi Magyarföldről le mélyre, dél felé. Hosszan tartott az út. Aratást követően indult, s közeledett a szőlőszüret, mikor odaért a szerbekhez, hogy az árutól széphaszonnal megváljon. Kevés fia van a nemzetnek, aki erre az életet kockára vető útra vállalkozni mert volna, de ő ment, és nem tartott igényt azon gyakorlott kereskedőkre, akik a bécsi kereskedő-kompanyia küldötteiként ugyane feladatot szívvel szívnélkül elvállalták volna. A veszélyeknek se szeri, se száma, mégis megérkezett, s ki ne ismerné el tettét? Amott délen megvált a terménytől busás haszonnal, s a legnagyobb boldogsággal vágott neki a visszaútnak. Megóvta pénzét, úgy tért haza teli zsebbel, a szüretet lekészvén, későn ősszel. Ez útja oly hosszú volt, hogy háromszor is kerekre vált a hold, mikor a határban sürgő népek újra megpillanthatták immár megürült szekereit. Büszke volt magára, s hogy földijei előtt fitogtassa bátorságát és eldicsekedjen vagyonával, betért a faluszéli kocsmába. Ott ünnepelt, ott büszkélkedett. A haszna oly busás volt, hogy bárki a vendége lehetett, még azok is, akiket annak előtte szeretni sem bírt.

Fogyott bőségesen a bor, s az emberek, különösen a kocsmáros felesége, mind csak meséltek arról, hogy mi minden történt azóta, hogy a bánki fuvaros kalandos útjára elindult.

- Egy hónapra katonák is belakták a falut - mondta a kocsmáros felesége.

- Noés - így a férfi.

- Voltak asszonyok, akik a házukba fogadták őket.

- Noés - így a férfi.

- Akik a házukba fogadták - mondta az asszony -, azok biz velük is háltak.

- Noés - így a férfi.

- A ti házatokban is lakott közülük egy vagy talán kettő is - mondta az asszony.

Erre a vádlott, aki az igaz törvényt megszegte, felpattant nagy részegségét legyűrve a padlatról, földbe hasította az ónkancsót, káromkodott egyet, szidván az Urat, aki teremtette a világot, az asszonyt és önmagát, vad dühvel kivágtatott a kocsmából, s hazafelé kezdett menni. Otthon, mire az út letudva volt mögötte, már vadvörösén vágta be az ajtót, majd az asszonyba bele a baltát, s aztán a vérre ázó tetemet megbecstelenítette.

Kihagyott a fenséges bíróság szívverése, hallván a történetet, Szilveszter torkát is fojtogatni kezdte a gonoszság szelleme, melyet a bűneset ismertetése eresztett a levegőbe, bár tudta, ebben az ítékezésben nem kell részt vennie. Néhány perc kínzó csendet követően a fenséges bíróság a kocsmáros feleségét idézte színe elé.

- Vallja meg, mivel bujtogatta gyilkolásra a bűnben megvádoltat!

- Oh, igazságban magasztos bíróság, én csak afféle tréfát eszeltem ki, hogy valamivel megszolgáljam azokat a sok-sok borokat, amiket ez a férfi ott nálunk fizetett, de az asszony becsületét én nem érhettem, hisz hazudtam volna, ha azt állítom, hogy ő bármikor is a férfiú ellen tett volna. Én csak azt mondtam, hogy vannak olyan asszonyok ebben a faluban, akik képesek bárkivel is összefeküdni, de az nem az ő hites társa volt. Oly részegen az ő megfáradt lelkében minden félremagyarázódott, s megbomlott esze tisztasága, de én minderről nem tehetek.

Az asszony hazudott, s a bírák megelégtették a hazugságot. Kikergették a teremből, hogy valahol a hidegben várakozzon, mert őt sem kerülheti el a bűnösnek járó büntetés. A fenséges igazságosztó testület akkor a vádlottat idézte színe elé.

- Mondd, mi készítetett állati tettet véghezvitelére?

- a férfi hallgatott. Szíve szerint tagadta volna, hogy a halott asszonyt megbecstelenítette, s ha igen, mégis, az sem bűn miatt volt, hanem a mélységes szerelem miatt, amit iránta érzett... de nem szólt semmit. Tudta, a körülötte viruló ördöghad ügynökévé lett. Végrevitte azt, amit ők csak vágytak. Nem gyilkolt, nem ez volt a fő bűne, hanem hogy gonoszsgot lopott oda, ahová tisztasága végett volt bejárása, elárulta az asszony szívét, s nincs ennél mélységesebb bűn a földön. Mentegetőzhetett volna, hogy mindez azért történhetett meg, mert a bécsi kompánia kereskedői kegyetlenül kitolvajolják a földek művelőit, s ő csak ezért vágott neki a veszélyektől terhes útnak, csak ez volt, ami miatt magára hagyta azt, akit szeretett, de nem szólt semmit, várta a méltó ítéletet.

Akkor aztán ítéletet hozott a törökbíró:

- Allak megsajnált tetedért, fuvarosember. A fenséges éggazda tudja, a csalhatalmak játékszere lettél, s tisztító útra hív a túlvilágra. Holnap, hajnali négy órakor megszabadulhatsz földi bűneidtól. De az asszonyt, aki a bűnt szívedbe oltotta, továbbra is életre kárhoztatja a magasságos.

A férfit elvezették a foglárók, s a bíróság szünetet rendelt el az újabb tárgyalás előtt. Ki étkeket vett magához, ki csak száját üresen jártatta a vérfagyasztó esetről, s a bírói döntés, a különös szavak értelmét magyarázta, míg aztán letelt a tárgyalások közötti rés, s újra megtelt a bírói terem.

A nosztrai boszorkánynő pere

A fenséges, igazságra méltó bíróság újra szóra emelkedett, s színe elé kérette azokat, akik a bűnesetet tanúsítani voltak hivatottak:

- Tudja-e a tanú, látta-e, hallotta-e, mind most, mind ennek előtte való esztendőben a vádlott akármilyen néven nevezhető gonoszságra, boszorkányságra célzó igyekezetét, beszédét, annál is inkább cselekedetét, hogy varázsolta volna? Vallja meg a tanú igaz lelkiismerete szerint, még ha mástól hallotta is, hogy a vádlott boszorkányos vagy ahhoz hasonlatos cselekedeteket vitt volna végbe!

Női tanú: - Három ízben is láttam, amint Gonda István istállójába agár képében beszökött úgy, hogy az ajtó be volt zárva, teljességgel el volt reteszelve. Aztán ilyen módon bejutván, meg-rázta magát, és megint ugyanaz az asszony lett, aki volt megelőzőleg. Aztán, amikor két hétig a szám a fülemhez vonódott, eljött hozzám, szavakat mondott, megkenegette orcám, s a szájam rendes helyére visszavonult, a zápfogam is helyre ment, minden meg kezdett gyógyulni, hamarosan a szóm is megjött. Hogy ki által, nem tudom. De azt is láttam, hogy azon legények szeméremtестe, akik oly nagyon akarták volna ágyba gyoszogálni, akkorára dagadt, mint egy fazék, és megfeketült.

Férfi tanú: - Én hallottam, hiszen beszéltek szerte-széjjel, hogy a vádlott sok legény monyát próbálta meg, de nem talált jobbat, mint a Czegő János monya, mert a Czegő annyira nyomta, lökte, hogy az asszony hasa olyan lett, mint egy gombolyag. Azt is hallottam, hogy amikor ez az asszony a férjével közösült, akkor csak ő ült az ember fölibe, és úgy hajtotta el rajta a dolgokat. De beszélnek azt is, hogy az ura mellett az ágyon is meggyíkalhatta bárki (hátról persze), különösen a Czegő. Azt is hallottam, hogy néha alighogy az előző ember kivette a monyát, máris egy másik dugta a valagába, és úgy dárdázta meg. Mondják még, hogy minden ember tud huszonnégy nevet, akivel az asszonynak dolga volt. Aztán jöttek az idők, mikor is az ura és a Czegő János is elhalálozott, eztán alig maradt férfi a környéken, aki nem gyíkalhatta meg az asszonyt. Megcsirbülták a pincében, a szántóföldeken, s volt akivel a szekéren hált. Mások beszélnek, hogy egyszer az egész ház és a fél falu népe előtt gyakatta meg magát.

- Állj, hitetlen! - szólt közbe a bíró. - A fenséges Allak igazságára felesküdtött bíróság befejezettnek tekinti a tárgyalást, ám mielőtt bölcs ítéletét meghozná, a hitetlenek küldöttét szólítja. Beszélj, Szilveszter vajda, mi igaz ebből, amit erre az asszonyra - s akkor az első sorban foglároktól körülvevő nőre mutatott - vádként szórnak!

Szilveszter felegyenesedett, s a szokásos mód meghajolt a bírák előtt, szemével az asszonyt kereste, hogy talán belenézhet abba a rejtekbe, ami az igaz és bűnös cselekedetek raktára, ahol a tisztaság és a szépség vagy éppen a rútság s a legmélyebb gonoszság őriztetik. Amint a szemre lelt, valami addig nem hitt erő rázta meg. Testében és lelkében megerősödöttnek érezte magát, s oly bátor szólást engedett meg, amit annakelőtte sohasem:

- Igaz hitemre és tiszta lelkiismeretemre esküszöm, hogy fülemmel sosem hallottam, s szememmel sohasem láttam, hogy nevezett asszony bármilyen affélét cselekedett volna, amiről előttem szóltak, hogy boszorkánysággal, paráználkodással, babonasággal vádolható volna. A tanúk pedig a gonosztól fertezetten beszélnek, mikor ellene vallanak. Mert ki gyönyörűségét nem tudhatta magának, s tisztaságából nem olthatta szomját, mind elveszejtésére szövetkezett.

Alighogy Szilveszter befejezte, s az utolsó hangok is elporladtak a meglepett hallgatóság körében, a bíró vette magához a szót:

- Ezideig igazul szolgáltad a bíróság munkáját, nincs okunk, hogy kétségbe vonjuk mostani szavaid. Az asszony szabadon távozhat színünk elől, s ha valaki bántani merészelné, kardjainkkal alantás lelke méretére szabatik teste. Dicsérjük hát mindahányan a világteremtőt, imáinkkal kérjük, hogy az eljövendő időkben is nyissa meg szívünket az igazságra!

Lassan elüresedett a terem. Voltak, akik kisebb kompániába verődve távoztak, voltak, akik egyedül. Szörcsölve locsogtak a történetek fölött, magyarázni próbálták, ami nem magyarázható, s közben vérebbre festették a vért és húsabbra a húst. Egy nő és egy férfi együtt fordultak ki a keménykő oszlopok közül. A férfi ment volna a nővel, mint ki leszakadni nem bír.

- Hazaviszem - mondta.

- Talán máskor - válaszolta a nő zavartan, és pillanat sem volt: eltűnt.

Ahogy megjött az őszi este, a falusi népség behúzódott a meleg pincékbe, melegítő borok mellé. Torkig öntötték magukat, hogy lehajolni sem bírtak, mert a drága lé mind felöntötte volna a földet. Szájuk megferdült, szemük üvegre vált, s másról sem bírtak beszélni, mint az aranyakról, amit Szilveszter a mai perügyekért bezsebelt a töröksátántól. Mondogatták, hogy a török így akarja elpusztítani meggyöngésedett honunkat, hogy boszorkánynőket küld ellenünk, s a férfiak mind a szerelmük fogságába esnek majd, az asszonyokat pedig a férjük elveszejtése kergeti a halálba vagy az élve pusztulásba. S amikor aztán az asszonyok végre elténferegtek a fáradt gyerekekkel, a magukban maradt férfiaknak minden szava a boszorkánynő körül pergett, hogy miféle szépség az, micsoda gyöngyvilág volna, ha mindőjüknek olyan juthatna. S mikor dicsérték az idegen asszonyt, mikor gondolataikkal és szavaikkal végigtapogatták a testét, a sajátjaikat kezdték becsmérteni, először a testük rondaságát, a húsokat a has alatt, a lábon rengő vastagodásokat, aztán a lelkük kanálisát ócsárolták, végül az étkeket, amiket főznek. Megenni sem bírhatom - sziszegték. S ahogyan megváltak ez utolsó mondatától, elfeküdtek ott a pincékben, a padon, a döngölt sárföldön, a kádak tetején. Gőzös szuszogásuk lökdöste a levegőt erre-arra, megremegtette a hordók mélyén bújó boritalt. Alvásukra ráaludt a gyertyakanóc, sötétre vált a pince, s a pince előtti térség. Patkányok és egerek kezdtek előjönni, hogy megvívják éjszakai harcukat az ételmaradékokért, a morzsakenyerékért s a szalonnabőrökért, orraikkal halkán szaglászta, karmaik sercegése meg-megpendítette az éji csendet.

Szilveszter egyedül hagyta el Párkányt, ahol a törökbírák és a beglerbég székelt. Ment kifelé a várból, mintha kihányták volna a hideg falak, elhagyta a gazdag kereskedők házait, aztán a városszéli cigánytanyákat is. Egész közel volt már Sándorpusztához, majd percek sem kellettek, hogy hazaérjen, de meggondolta magát. A falu előtti elágazásnál jobbra irányította a lovat, felkaptatott a Magyar-hegyre, ahonnét jól belátható volt a völgy és Sándorpuszta. Elöl erdők, aztán a szőlőhegyek, majd a Malomdomb az ő házával, ami magasabban áll, mint ameddig a templom tornya fel bír érni, a templomé, ami nemcsak az isten háza volt, a mi urunké, de titkos találkákknak is otthont adott.

Szerelmesek kúsztak föl némikor a templomtoronyba, a harangok alatti pusztára, hogy ott legyenek egymáséi. Nincs egy éve se tán, amikor Bridorits István itt érte tetten a feleségét, bizonyos asszonyokat gyalázó haramiával. Belépett a templomba, óvatosan kúszott fel a csigát író lépcsőkön, hangtalanul, mert mondták neki valaki asszonyok, hogy az ő felesége már oly régen beugrott elmondani a szentségnek járó napi imát. „Vajon mit csinálhat még mindig ott, hisz ha a hitvallást mondaná el hatvanszor, az sem tarthatna ilyen méretű időig?” Bridorits István pedig ment fel a lépcsőkön, kereste a rejteket. Amint felért, láthatta, hogy az asszony csupasz teste miként hever a férfi alatt, s akkor dühre vált teljes lényében, és odaszaladt, megmarkolta a nőt, aki a hitvese volt, az ablakhoz ráncigálta, a nő szólani nem bírt, s a férfi

nyomni kezdte ki a testét a szűk ablakrésen, a nő még mindig nem bírt sikoltani sem, s aki alól kiráncigálták, az sem bírhatta kinyitni a száját, hogy testvérem a hitben, ne tedd. A férfi immáron kitolta egészen az asszonyt, s az asszonyban még mindig bennrekedt a szusz és a hang, a férfi akkor elengedte a bűnös testet, amit valaha oly nagyon szeretett, ami neki egyetlen boldogsága, szívének gyönyörűsége volt, s a test zuhanni kezdett, mint villámgyors kardcsapás metszette ketté a templom előtti levegőt, eszmélni sem tudtak még a fönnmaradottak, amikor leért egészen a földre, s ott belecsapódott a keménységbe, és vége lett.

A férfi bámult fentről a leérkezettre, bámult, majd rohanni kezdett lefelé a csigázó falépcsőn, s amint kiért a templomból, a széttört asszonyhoz rohant, és ölelni kezdte, csókolgatni, szeretlek gyöngyöm, mondogatta, szeretlek. Ölébe markolta, hogy egy része se maradhasson a földön, az ömlött véren kívül, és cipelni kezdte magával. Szeretlek gyöngyöm - mondta közben -, elviszlek a füvek öréhez, hogy kenje be tört tagjaidat gyógyító írral, s elviszlek a lelkek öréhez, hogy lehelje életre szívedet. De bizony vihette bárhová, mert az asszonyban mindaz, ami élhetett volna, darabjaira szétesett.

Szilveszter nézte a templomot, s arra gondolt, milyen hittel mondta a tárgyaláson: Az asszony bűnös volt, megérdemelte halálát, s a férfi akként cselekedett, ahogyan férfinak cselekednie kell. És Bridorits Istvánt nem ítélte halálra az Allak igazságára felesküdtött bíróság. De hiába. Nem tud az a szabadsággal élni, kinek ember adja, de Isten nem adja. Alig telt el három nap a tárgyalást követően, amikor a templom előtt járók megtalálták a köveken Bridorits István zúzott testét.

Az est jól leszállt, rátelepedett a Magyar-hegy tetejére is. A ló lefelé indult, ahogy a kantár igazította. Óvatosan hordta hátán a lovast. Egy szűk óra alatt hazaértek, a házban csend volt, a marhák szuszogtak, az aprójóság hangtalan aludt, bent kioltódva a gyertyák, az asszony a sötétben ült és várt. Mikor nyílt az ajtó felrezdült. Hát megjöttél - gondolta, és melegség szaladt át a szívére, de nem ezt mondta:

- A két kicsi gyermeket már meg sem ismered, s ők sem ismerhetnek meg téged - és mondta még hosszan, hogy ez az élet maga a szürkehalál, s a férfi a szürkehalál küldötte, aki pusztulásba viszi azokat, akik szeretik őt.

Szilveszter nem válaszolt, kabátját a földre vetette, s leheveredett. Éjjel álmok járták át gondolatait. Az asszonyhoz hajolt, akivel éjre éjre megosztotta a fekhelyet, s ahogyan nézte, szemei előtt lassan átlátszódtak a testhüvely, szeme keresztülhatolt a bőrön és a húson, egészen a szívéig. Ott akadt éppen el a szívnél, s látta a piros, lüktető húscsomó helyén a kócot, a szürke-sárga kócot. S akkor az asszony megszólalt:

- Mért nem szereted te ezt a szürke kócot, ami érted dobban, mért nem óvod, mért nem hordozod markodban, mért nem dédelgeted?

- Ha szívemhez teszem, megszúr - mondta az álombeli Szilveszter. - Ha testemhez simítom, perzselő kiütést kap a bőröm. Hogyan is szerethetném?

Ahogy ezt elmondta, kóccá lett az asszony egész teste, s elvillant valamely lámpafényként, s helyében a nógrádi boszorkánynő testét vélte felfedezni, a gesztenyehajat s a homokszín szemet, s valami puhameleg lüktetés kezdett járni az egész lényében. És simult ehhez a jövevényhez, simult erősen, szinte ragadt hozzá, de méginkább tapadni akart...

- Szinte agyonnyomsz - hallotta az álmon keresztül a kócnő hangját, lökést érzett, átrepült a másik oldalára, s így lelte aztán a reggel.

4.

A harmadik ősze is beleérkeztünk, s Szilveszter napjai nem változtak. Két teljes év telt el, de megfigyeléseink semmi újat nem hoztak. Szilveszter eltűnt és feltűnt. Járása-kelése semmi rendszert nem mutatott. Sokat volt távol, de költekezésén nem látszott, hogy megnyíltak volna számára a földmélyi kincsek tárlói.

A két év sokat öregített rajtunk, feledtük csillámló gondolatainkat az élettelen drágaságozokról, s a vályogvetőgödörben egyre kevesebb szót ejtettünk az alattunk kuszálódó alagútrendszeréről. Más út villogott szemünkben és más drágaság, meleg és puha, nem oly rideg, mint az ékkövek s a nemesfémek. Haja volt és szeme, s nem rejthető százévekre a földek mélyébe.

Anna az Ipolyhoz közel eső majorságban lakott. Apja egyike volt a falu oly kevés mesteremberének. Bognár volt. A parasztok mind hozzá mentek, ha szekerük kereke megromlott, ha szerszámaikhoz nyél kellett, s amikor különlegesebb bútorra volt szükségük, ládára, székre, azt is nála rendelték meg. Műhelye az egyszerű földműves munkához szokott parasztok számára afféle csodabirodalom volt. A fal telis-tele fénylő faragókésekkel, kisebb-nagyobb kézfűrőkkel, gyalukkal. Ha munkához fogott, óvatosan és lassan szemlélte végig a szerszámokat, s minden sietség nélkül emelte le a megfelelőt. A fa, mint az agyag-gyurma formázódott a keze alatt, itt bemélyedt, ott hajlott, amott domborodott, míg a megfelelő alakra nem vált. - Készen van - mondta akkor, s mielőtt átadta volna a megrendelőnek, kezében forgatta az anyagot, nézte a fa erezetét, a csomók szép ívét, tenyerével átsimogatta, hogy ujjai nyoma láthatatlanul odaragadt a fa testéhez. Mintha azon gondolkodott volna, a munka méltó-e ahhoz a formához, mely eredendően, természetes voltában adatott neki, mintha megválni is alig tudna tőle. A parasztok gabonával fizettek, ismerték az utat a kamrához, ahol a mesterember raktározta a kerestet, egyenest odavitték a zsákokat, szépen lerakták, mindjárt a megfelelő helyre, mert itt nem lehetett csak úgy szertehányini a dolgokat, mint otthon. A mesterembernél minden arra a helyre került, ahol lennie kellett. Szóváltás kevés volt. A megrendelők se szidni, se dicsérni nem merték a munkát. Legfeljebb egy gyors köszönöm és adjonisten, aztán sietve eljártak a majorságból.

Anna gyöngyruhákban járt, mint egy hercegkisasszony. Hosszú, szőke haja két vastag copfban simult a vállára, arca patyolat volt, s a szemei, mint az ékkövek, csillogtak. Fény volt a ruhája és a bőre, mikor nekünk csak a szívünk lobogott, bőrünk alig mosott, s a ruhánk nyútt és koszlott. Anna elérhetetlen volt számunkra. Mesterember nem adhatta lányát paraszt fiához. Ha a faluban rangban hozzáillő férjet nem talált, hát hoztak messziről, vagy messzire küldték a lányt. De aki eléri a tizenötöt, nem gondolkodik rangról, nem gondolkodik arról, mi jár neki és mi nem, aki eléri a tizenötöt, úgy lobog, mint a haramiákra gyűjtött fogadó, s a tűz hevében összeolvad az ón és az ezüst, a vas és a réz, a bitangok és a fogadós felesége.

S mikor a szívünk Annáért égett, testünk kioltását az Ipolyban fürdőző meztelen cigányasszonyokban vágytuk. Megbújtunk a fák rejtekében, s a húsrhús testeket bámultuk, azokat az elnagyolt testdarabokat, melyek még távolról sem emlékeztettek Anna finom alakjára. Hamarosán elterjedt rólunk, hogy nem bírhatunk a bőrünkben maradni, s nem elég a Szilveszter-ügy, amivel a falura haragítottuk még a törököt is, most Krisztusurunk szenvedéseit megtagadva, asszonytestek után leskelődünk. A hír Boldizsár atya fülébe is eljutott, s amikor egyszer a templom mellett baktattunk elfelé, kiüvölt az ajtóból, kezében a szent kehellyel:

- Hé, ti gazvirágok, gyertek csak be hozzám!

- Dicsértessék az Úrjézus Krisztus, Boldizsár atya! - mondtuk mindannyian serényen, mint akiket a hitben mi sem ingathatna meg. Az atya nevetett aprót a hazugságon, és bepaszírolt mindönket a szűk sekrestyébe.

- Hallom, fiaim, hogy ördögök döngetik a véretek, s a mérgezett vér a szentségtelenségbe kerget benneteket.

Mi olyannyira meglepődünk a sok furcsa szón, hogy szinte helyeslőn hallgattunk, a fejünket sem ingattuk meg, hogy á dehog, tisztelendő atyánk, a mi vérünk már régen egygé vált az őrangyalunk vérével, s hogy ez soha, semmiképpen se változzon meg, minden este imában kérjük a mi istenünket. Szótlanul álltunk, s az atya pedig úgy tekintette, hogy fején találta a szeget, és jótanácsaival hozakodott elő.

- Amikor én ifjú voltam - kezdte, elég rosszul, mert senki sem hitte közülünk, hogy Boldizsár atya valamikor is volt ifjú, úgy gondoltuk, ő születésétől fogva pont ilyen, beleértve ebbe a fekete papicsuhát is. A mi kétségeink azonban nem zavarták abban, hogy folytassa mondanóját -, bizony megannyi éve már annak, hogy ez történt, de mélyen emlékezem rá. Azidőben hasonlóképpen éreztem, mint ti. Minden gondolatomat az asszonyi test töltötte ki - ezt aztán végképp nem hittük, de hagytuk, hadd folytassa -, s amíg Krisztusurunk szolgája nem lettem, ez nem változott. A Sátán örökkön örökké ott lopakodott a nyomomban, paráznaságra hívott. Bort adott a szájamba, s akkor a bűnvágyméginkább elhatalmasodott rajtam. Mind ilyenek vagyunk, akit anya szült e világra, nem kell ezt szégyellenünk, de az Úrkrisztus azért jött közénk, hogy bűneinket megbocsássa, s erőt adjon nekünk, hogy ellenmondjunk a Sátán csábjátékának. Belőletek egyikőtökből sem lesz a megszentelt egyház pásztora, látom rajtatok, ti bajvívók lesztek, konclesők ádáz ellenségei, látom ezt a szemetekből, az izomerőtökből, ügyességetekből, de addig is óvakodnotok kell a bűntől, mert a Sátán kimarja belőletek az erőt, s nemhogy elleneitekkel nem lesztek képesek megküzdeni, saját bőrötök cipelésétől is összeomlotok. Így hát azt tanácsolom nektek, hogy mikor a vágyméginkább legvadabbul tombol testetekben, valamifajta munkával kössétek le erőtöket, s kábítsátok el gondolataitokat, egészen a megnyugtató fáradtságig. Több bölcs ember mondotta, köztük az aquinóbeli Szent Tamás, hogy a lovaglás a legjobb ilyen esetekben. Tehát kapjatok lóra, s járjátok körül az erdőséget, míg nem csillapodik bennetek a testi tombolás.

Ezzel az Atya be is fejezte, s mi megköszöntük gondoskodását, és tisztelettel elbúcsúztunk, nagy komoly arcot vágva, s ígéretve, hogy megtartjuk a tanácsát. Mentünk vagy száz métert, és még mindig nem mertünk egymáshoz szólni, egyikőnk sem tudta, hogy mit is kéne mondani, amikor végül Bridorits Pali tört bele a hallgatásba:

- Ti hallottátok, hogy mi történt Krizsán Istvánnal, mikor ifjú ember volt, hogy miért olyan sánta szegény?

- - hallgattunk.

- Nekem a zsidó Sanyi bácsi mesélte egyszer - folytatta kis szünetet várva Bridorits Pali -, hogy mikor Krizsán István ifjúemberré lett, rettent üldözni kezdte az asszonyokat, férjeseket és hajadonokat, fiatalokat és öregeket. Neki mindegy volt, mert úgy bekábította a Sátán. Aztán egyszer Boldizsár atya magához rendelte, hogy kioktassa, miképpen kell rendes keresztényi életet élni. Hát mondta a sok értelmetlenség mellett ezt a lovaglást is. És bár Krizsán Istvánt az atya magasztos szavai nem nyerték meg, de már annyi férfiú fenyegette, hogy bicskáikkal kieresztik a belét, ha nem hagyja végre békén asszonyaikat, hogy mégis megfogadta Boldizsár tanácsát. Vett magának egy hátaslovat, ezzel kezdte, beleöltte minden pénzét, s elhatározta, ha megint dörömböl a vérében a gonosz, föl pattan a lóra, s körbevágtatja az erdőséget (ahogyan a pap is tanácsolta). No, nem kellett sokat várnia, alighogy hazahozta az állatot, leült megpihenni, hát mit ad isten, a pokolfajzat már ütlegelni is kezdte a vért, hogy Krizsán István ülve sem tudott maradni, a borát sem bírta felhőrpinteni. Rohant hát kifelé a házból, ám most nem az asszonyok nyomába vetette magát, hanem az istállóba, az állathoz. A nyeret zsupsz

felpenderíti, kivezeti a lovat, s máris a hátán terem. Elindul, lép és lép a ló, járása kellemes, ringatásba viszi a lovast. Kiérnek a határba, s a ringatás még kellemesebb lesz. Minden lépésnél a nyereg s a ló háta éppen ott, azon a tüzes helyen kezdte birizgálni. Hát birizgálja, aztán birizgálja még annál is, aztán a birizgálástól úgy elkábult Krizsán István, hogy egy kaptatónál zsupsz lezuhant az állat hátáról. Nohát Krizsán István attól a naptól olyan sánta lett, hogy se lóra perdülni, se az asszonyok után járni többé nem volt képes.

Mikor a hosszúra kerekedett történet véget ért, és mi hangos nevetésben törtünk ki, már közel jártunk az Ipolyhoz, ahhoz a bűvőhelyhez, ahonnan az asszonyok húsringsát a legszebben látni. Csobbant a víz és lobbant a testünk, szemünkkel próbáltuk felnagyítani azt, ami aprósága végett túl messzi volt, felnagyítani és bontogatni egyre tisztábbra a képet, a has alatt hátra domborodó vidéket. Levelek játszottak a szemünk elé, ágak, némikor a nap és a feszült figyelem káprázatot oltott a szembe, könnyes csillogást. Egyedül féltünk volna ettől a lelkesedéstől, alig értük el a tizenötöt.

Ahogy letudtuk a kalandot, elfelé lopakodtunk, hiszen oda vagy vissza, titkos volt az út. Lük-tetett a bőrünk mindenfelé, bár nem tudtuk még, hogy mimódon futtatható végállapotába ez a lük-tetés. Órákat kellett még bolyongani, hogy lecsillapodjunk. Át a szántásokon, keresztül a szőlőhegyeken.

- Anna tud róla - mondta egyszer Kristóf János, pedig mennyire nem kellett volna ezt mondania. Mindönkbe, mint a mennyek köve vágott bele ez az alattomos mondat: Anna tud róla. Mentegetőztünk magunk előtt, hogy ezt csak mi tudhatjuk, ez olyan titok, ami nem juthatott a fülébe, holott az egész falu beszélte már, miért gondoltuk, hogy pont ő ne hallotta volna. Szóval tud róla: a négy arc vadul elvörösödött, hiszen külön járt még bennünk a szív és a test útja. Nem volt e kettő között találkozó, semmiféle árnyas liget, ahol padon ülve egymás kezét fogva közöszülnek vágyaikban. Nem - ezek után - többé nem láthatják Annát, nem keveredhetnek a szeme elé - gondolták mindahányan.

De a percek nem úgy hozzák az eseményeket, ahogyan azt bárki is vágná. Még aznap délután Annába botlottak, pont a karjaiba rohantak, márhogy nekimentek szinte a szőlőhegyről lefelé vezető úton. Arcuk lángolt, s nem is igen tűnhetett szemükbe, hogy a lány is pirosvörösre vált, kerülte volna szívesen el őket, de valahogy olyan szerencsétlenül esett, hogy mikor erre lépett, éppen arra adtak volna utat neki, mikor arra próbálta, erre nyílt áthaladás. Nem volt elkerülhető a szóváltás. A fiúk ilyeneket mondtak volna: Anna, Annácskám, gyöngymagom, aranyos bársonyom, de hangot kicsikarni sem tudtak, az ügyetlen köszönésen kívül. Gondolták, a lány valami effélét mond majd: „Hallottam, bokrok rejtekéből meztelen asszonyokat lestek. Hallottam, szemetek pillantását szennybe mártottátok.” De nem így történt. Anna lassan erőt öntött szívébe, s csak annyit mondott:

- Éjjel álmom vitézei voltatok... - aztán a megdöbbsent fiúk mellett elsurrant, s mire észbekaptak volna, már messze-messze járt, mint az Ipoly elcsorgó vize, ahogyan elhagyja parttól partig önszomorúságba pusztuló hazánkat.

Alig is hittük, hogy legalább álmaiban vitézei lehettünk Annának, mert az álom bár nem valóság, de mégiscsak a valóság italából töltkezik vagy a valóságot itatja az elkövetkező napokon. Büszkék voltunk magunkra, s rögvest véres veszekedésbe keveredtünk egymással, hogy vajon melyikőnk volt nagyobb álombeli vitéze Annának. És bár Bridorits Pali, Kristóf János és Pethő Gergely is esküdözött, hogy csak ők lehettek legnagyobbjai az álombeli kompániának, én tudtam, hogy nem ők voltak azok.

Hiába hősködtünk álombeli vitézségünkkel. Másnap megtudtuk, hogy Anna a szomszédoknak egészen másképp mesélte el az álmot.

Álmában négy taknyosképű hernyó látogatta meg - mesélte -, s mind csak kúsztak volna bele az ágyába, be a paplan alá, be a hamuval fehérített inge alá, s már valamelyik el is érte nyiroktestével a meleg bőrt, amikor rémülten harcba szállt velük. Ha nem pusztítja el őket - gondolta -, neki vége. És földre hajította a takarót, pusztá kézzel sorba belemarkolt a négy csuszamlós állat testébe. Vaderővel vagdosta őket neki a falnak, hogy loccsanjanak széjjel, hogy ne csak az ágyáig ne juthassanak el többé, hanem a túlvilági birodalmak útjait se járhasák. És lapos fröccsenet lett az egyik állatból, és lapos fröccsenet lett a másik állatból, és ez történt a harmadikkal s a negyedikkel is.

Ekként mondta el a történetet, de én úgy hittem, valaminek még történnie kellett, amit nem szívesen mond el a szomszédoknak, mert szégyen volna egy fiatal lány szájából efféle szavakat hallani. Úgy gondoltam, annak kellett történnie, ami a mesében is megtörtént: Amikor a szépséges királykisasszony a negyedik féregállatot is a falhoz verte, a falon a fröccsenet helyett egy fiatal férfi képe rajzolódott ki: szőke volt, az arca sápadt, de fenséges, vállán kékszín palást, fején csillagkorona:

- Szép királylány - szólalt meg a faltól lassan, hangtalan léptekkel távolodó férfi -, az ég királyának fia vagyok, palástom a tiszta nyári felhőzet, koronám az éji csillagok. Kihasítottál a hernyók beléből, s most markomból ihatod a szerelmet - s akkor a királyfi az égre perdítette csillagos koronáját, s alája terítette palástját, s oly finom mozdulatokkal, ahogyan a szél fésüli a gabonát, becsúszott a lány takarója alá.

De bárhogyan is történt, vitézei vagy férgei voltunk Anna álmának, a mi életünk változásnak indult. Mert immár minden jel azt mutatta, amiként királyaink elveszejtették országunkat, akként fogjuk mi elveszíteni Annát, s akként fog Anna elveszíteni bennünket.

5.

Szökött belőlünk Anna, ahogyan szökött Szilveszter minden nap a nosztrai boszorkány-asszonyhoz. A ló már jól kiismerte az utat, egy óra sem volt és odaért, rázkódott a szíve a nyeregben, minden lépés fájdalmat hasított bele, majd megszűnt a fájdalom, s a gyöngy-asszony arca lobbant elé. Az ajtó nyílt és csukódott rögtön, egymás szájába csúsztak, lábakra láb, kezekre kéz, s a haj rátakart a férfi arcára. A nő ereiből vér csorgott át a férfiba, a pirosság végigszántott az egész testen, éleszteni kezdte a végtagokat, a belső szerveket, s aki korábban pusztulni látszott, most erővel szorította magához a nőt, mintha csak azt jelezné: ha nem lettél volna, halálomba haltam volna.

Az udvaron szél verte a fákat, hangot szusszantottak az alvó állatok.

- Talán senki nem ott van, ahol lennie kéne - mondta Szilveszter, s az asszonyra nézett, miként önti el a szomorúság, hogy miként köti csomóra a fájdalom a torkát, és szólni nem bír, nem mondhatja: „Ha enyém volnál, nyelvemmel melengetném a bőrödöt, nyálammal mosnám az arcodat, ha enyém volnál, tenyeremen ételeket főznék neked, de nem lehetsz az enyém.” S hogy szó nem volt, a kezek újból útnak indultak megérinteni mindazt, ami résidőben megérinthető: a talp, a boka, fel a láb belső oldalán, ott pihen, mintha állna, a has, aztán tovább a fülig egészen, és megint vissza a pihenőhelyre, s ott sokáig, még egy apró percig és megint egyig. Minden oda kerül, ahol lennie kell.

Bár maradhatna ez így örökké, ahogyan a hegyek megülik helyüket, ahogyan a tengerek időznek öblükben, de semmi nem maradhat úgy, ahogyan lennie kell. Mintha a teremtő beleunna a teremtett világba, és hegyeket emelne a pusztában, és pusztává tenné a hegyeket, úgy szakadt el ezen az éjjelen is Szilveszter a boszorkányasszonytól. Egy darabig még érezte a meleget és az édes bőrszagot, de a szél lassan azt is leseperzte róla. Mikor hazaért, már megint olyan volt, mint a száraz csont. Otthon így kellett, vagy így sem.

- Nem kell az életem neki, nem kell az arcom neki, a szívemet a kutyáknak hajítaná - gondolta, mikor hazaérkezett, s hagyta, hogy az asszony gonosz szavakat vagdaljon belé.

Mióta is tart ez? Immáron tíz éve. Szilveszter, mikor a töröktől igyekezett hazafelé, futott a lóval, hogy minden várható időnél előbb érkezzen. Belépett a házba, s azt mondta az asszonynak:

- Szemeid olyanok, mint a csillagok, a kezed, mint a bársonyrózsa szirma - és elővett egy frissmeleg kalácsot, amit a városi péknél vásárolt.

Az asszony elvette a kalácsot, de nem szólt semmit, nem mondta, hogy minden falatnál érzi a kemence tüzét, s hogy ez a tűz nem volna más, mint Szilveszter szívének tüze. Evett, csak keveset, mert ő már nem volt éhes, ebéd után volt, s a maradékot a kenyeres kosárba tette. Ott száradt még két napig, majd a tyúkok kapták meg gabonaszemek közé morzsolva. Szilveszter hónapokig kerülte a péket, nehogy megkérdezze: „Nagyságos bíránk, hogyan ízlett a fiatal asszonynak a kalács?” Kerülte, míg feledésbe nem hullott a fájdalom s a kalács.

Mivégre élünk így - kérdezgette magától, s puha bőrcsizmát húzott a lábára, ami oly csillogó és fényes volt, mint a salamoni kincsek. Alighogy felölti, az asszony nevet, és látja: rajta nevet, rajta, de milyen mélyen és hosszan. Olyan kézmozdulatot tett, mint egy végvári harcos, aki méltó viadalban vívta ki királyánál az érdemeket, s az asszony ezen még jobban, még tovább nevetett, még az is kibukott a száján: csizmáskandúr. Nem nevezte puha testem vitézének, csak ennyit mondott: csizmáskandúr, s amint elmúlt a nevetés, igazgatni kezdte a férfi öltözetét, de nem azért, hogy neki szép legyen.

- Az apám - mondta, igazgatva a ruhát - különkül néz ki a ganéjrákó csizmában, mint te a szattyánban, de miért kellene varjaknak színmadarak tollával ékeskedni?

És így mentek el együtt a templomba. Szilveszter zagyván szedte a lábait, nem tudta, hogyan is rejtegethetné csizmáját, mintha minden asszony és minden férfi csak azt bámulná, milyen rútul áll rajta. S ott bent a templomban is dugogatta volna a pad mögé, nehogy az atya észrevegye, s nevéssen esetleg ő is, vagy a szószékről valami olyas történettel hozakodjon elő, ami Szentpéter csizmájáról szólna, hogy miképpen vásárolt Júdea egyik városában új csizmát magának Krisztusurunk első tanítványa. Valahányszor ezek után Szilveszter díszes öltözékbe bújt, keserű epét bőfögött föl, és kíváncsorgott az ólak mögé, és ott köpködte ki a sárga lét, rá az állatok ürülékére, a félrehányt rozsdás vasakra, oda, ahová való.

De hiába volt minden köpködés, a keserűség végigjárta a testét, befurakodott a sejtek magjába, az erek folyadékába. Ilyen keserűen gyűjtögette a pénzt, rakta szépen egymásra, hogy gyönyörű bútorokat vehessen az épülő házba, hogy palota legyen az, ami kioltja a szívből a keserű ízeket. És mondta is az asszonynak: minden aranyunkon melegséget veszünk, hogy akként öleljen meg bennünket a szoba levegője is, mint a meleg testek. Háromszor mondta el ezt Szilveszter, és az asszony háromszor nem szólt semmit. Amikor negyedszer is megpróbált volna beszélni erről, az asszony a szavába vágott:

- Ha nem lett volna az apám, most viskó sem borulhatna a fejünk fölé, ha nem volna, új ruhában nem járhatnék, ha nem volna, ágyunkra nem jutna takaró, gyermekeinknek nem volna cipőcskéje, miféle aranyokról beszélsz te!

És Szilveszterből tíz év alatt így veszett ki a melegség, s adta át a megüresedett helyet a keserűségnek, így veszett ki belőle az életerő, hogy helyére a szervezet magától való mozgása jusson. Tíz év volt mindössze, és Szilveszterre a törökön kívül már senki nem számított.

De miért is érdekelt volna akkor bennünket Szilveszter, akkor, amikor úgy tudtuk, a szerelmet csak a kintről jövő erők tépázhatják széjjel, s csak aki kívül áll, az lehet akadály, a szülők, a szomszédok, a török katonák, a végvári vitézek, de ha ez nincs, és egymásra találhatnak az egymást keresők, akkor összeforrnak ők életük végéig, s még egy kicsit tovább is. Mert ha mi megölelhettünk Annát...

De Annát egyikőnk sem ölelhette meg. Alig pár nappal azt követően, hogy álma vitézei voltunk, eltűnt a faluból. És hiába kerestük, hiába lestünk a házuk körül: Anna többé nem tűnt föl.

Voltak, akik azt mondták, hogy férjet talált neki az apja, Pesti Gábor uram, egy távoli városba vitték valami fegyvergyártó mesterember házába, s hogy a fegyvergyártó itt járt Pesti Gábor uramnál (már nem is először), és rendesen megalkudott a leendő asszonyra. Azt mondta, puha párnákon altatja és csipkeruhában járhatja majd, s a születendő gyermekekkel, Pesti Gábor uram unokáival mesterséget taníttat ott, abban a városban. S mondták, hogy a fegyverkovács igen koros embernek nézett ki, akinek vagyona bizonyára bőséges, s ígéreteit állni tudja, nem olyan szavak voltak csupán, amilyeneket falunkbéli legények sustorognak a kiszemelt menyasszonyuk fülébe. Mások szerint a kanizsai beglerbég követői jártak itt Pesti Gábornál, s a szultánnak vették meg jó áron Annát, hogy a fenevad első asszonya legyen, aki a trón örökösét szüli.

Néhány nappal Anna eltűnése után összegyűltünk a vályogvetőgödörben mind a négyen: Bridorits Pál, Kristóf János, Pethő Gergely és én. Ültünk egymással, egyikőnk fájdalom sem volt kisebb. Tudtuk, el kell mennünk a faluból, ha meg akarjuk lelni azt, akivel egyedül élnünk érdemes. Kutatni fogjuk a zombékok öblében s a budai mesteremberek körében, keressük a bécsi fejedelmi udvarban s Sztambulban a török cár palotájában, minden lépésünk hozzá igazodik, minden szavunk róla kutat híreket. Aki közülünk először rátalál - így hittük mind -, annak lesz hitvese. Anna akaratára nem gondolt senki sem.

Még akkor éjjel tompa puffanások zavarták fel a prédára leső vérvadakat. Rongyokkal volt burkolva a négy ló patája, hogy a házak rejtekében ne keltsen zajt a szökés. Két nap sem kellett és elértük Törökbuda határát, ahonnan különvaló útjaink indultak, melyeknek véghelye mégis ugyanaz volt: Anna vagy a halál.

6.

Törökbuda határában elváltunk egymástól. Mindegyikőnk a maga tervének megvalósításába fogott, tervekbe, melyeket inkább irányított a vakszerencse, mint maga az emberi elme vagy a gondviselés. Öt-hat év sem telt el, s a haza és Krisztusurunk dicső lovagjaivá lettünk, pedig mennyire nem érdekelt minket a haza, sem pedig a legnemesebb éggazda. Néha láttuk egymást, amint elképzeléseink végrevitelén tevődünk: Kristóf János egy vár szegletén kapitányi ruhában a törököt verné éppen vissza, mikor Bridorits a szultán sztambuli nagytermében török szavakat vet pergamenre, hirtelen Pethő Gergely is föltűnik Lotharingiai Károly, az országtalan herceg kapitányaként, s persze én magam is, a túlélő, én, aki lettem volna bár az ő helyükben.

De senki nem keveredhet másnak a helyébe, a magam feladatának kell megfelelnem. Beszélni fogok róluk, annyit legalább, amennyit tudok, annyit, amennyit elképzelek a sorsukról.

Bridorits Pál története

A levelet, melynek részlete alább következik, Sobieski Jánosnak címezte a feladó; lengyel nyelven szól, kifogástalanul:

„Nevem Bridorits Pál. Keresztény vagyok. A kaftánt csak cselvetés végett viselem. Magyar földön születtem, az anyanyelvem magyar. Tizenhat évesen kerültem a budai pasa udvarába. Ott megtanultam a törökök nyelvét, a németek nyelvét és a deákot. Nyelvtudásom a későbbi hadjáratok során tovább bővült. A pasa levelező írnokként alkalmazott, én írtam üzeneteit a magyar főuraknak, erdélyországi előkelőknek s a császári udvarnak. Minden levelem titkos üzenet volt, melyben felfedtem a török szándékát. Haszna volt belőlem az egész honnak s távolabb, minden eföldi keresztény uralkodónak, de élnem a töröktől függött. Ők adtak nekem étkeket, ők vetettek számomra ágyat, majd később aprócska lakással jutalmaztak. A szultánnak is tudomására jutott kiváló stílmunkám, s magához hívatott a sztambuli fényudvarba, hogy könnyítenék levelezésében, hogy találjam meg a szavaknak azt a fordulót, melytől beszédbe juthatna a keresztény fejedelmekkel. Ez a szavakkal való játék egyébként nem volt más, mint a nyílt közlés mélyén megbúvó titkos üzenet. Nem a nyelv szépsége vonzotta keresztény urainkat, hanem az, amit a szavak mögé rejtettem, s ezt kihámozván írtak kedves és kedvező híreket a szultánnak.

Immáron tizedik éve élek itt Sztambulban, s most, hogy hallottam arról a felszabadító küzdeletről, melyből Lengyelhon is részt vállal, s fenséged vezeti a csapatokat, fenséged, kitől a porta fényes sakálai oly nagyon rettegnek, fenséged, kinek hadvezetői dicsőségét oly nagyon ismeri az egész keresztény világ, mint hajdan ismerte a mi Hunyadi János urunkét. Most hát felajánlom szolgálataimat, amiről tudom, mennyi sokkal kevesebb a kard erejénél, de némikor mégis segítségül lehet. Használj hát szükséged szerint, amit én tudok, azt te is tudni fogod.”

A levél röviden megmutatja, miféle sorsot élt Bridorits Pál, bár szót nem ejt arról a célról, amiért egyáltalán elindult az ipolymenti faluból, amiért feltolakodott Törökbudára és megtanulta az első török szavakat.

- Memelet - mondta a kaftános -, a haza, amiért élsz. - És Bridorits Pál visszhangozta magában: Memelet, Anna, akiért élek. Éveken át tanulta a haza fertelmes ellenségeinek nyelvét, aztán szolgálta, szolgálja a fenevadnak, mert úgy hitte, csak ilyen módon lelheti meg a lányt, akiért egyáltalán érdemes az élet.

Anna - úgy mondták neki - a budai pasa udvarába került, ám amikor negyedik Mohamed meglátta a tündöklő lányt a pasa háremében, a pasát halálra küldte, a lányt pedig rögvest magához vette, s első asszonya lett. Tőle valók - mondták - az uralkodásra váró aprónépek, a két fiú, aki később elpusztítja egymást a hatalomért és a lányok, akik mindent elkövetnek apjuk és testvéreik elveszejtéséért, hogy ily módon aztán saját férjüket juttassák a trónra.

Bridorits a szultán udvarába került, de nem láthatta meg a szépséget, akiről oly sokat meséltek a szultáni népek. De ő várt, és éveket várt, és mi sem történt, lépéssel sem jutott közelebb a vágyott asszonyhoz. Már a tizedik évet töltötte ott, ellátva a keresztény népeket titkos üzeneteivel, világtól világig ismert kémé lett Krisztusurunk alattvalóinak, de mindhiába a hőscselekedetek, a tündéraszony nem keveredett elé. És az öregedés akkorra vastag csíkokat metszett az arcára, és olyan kérgeket keményített a szívére, hogy a tizedik évtől már félni is félt, hogy meglátja az asszonyt. Úgy gondolta, érdemes napjait utolsónak nevezni, érdemes

volna elmúlnak hinni önmagát... de hosszú volt ez a múlás, és kevés az erő, ami pontot képes tenni. Az asszony helyett a jótéteményeit kezdte szemé elé varázsolni, hogy ő mennyi sokat jelent az odaáti nagyuraknak, hogy nélküle talán a békéig sosem tudnák elvinni a harcokat. Láttá, amint a keresztény hadak letérnek megszokott útjukról, s cselv állítanak a töröknek, mert a leveleiből megtudták, merre járnak most a szultán seregei... Fényes győzelem aztán (mind neki köszönhetően), pápai mise (áldassék a pogányverők neve minden keresztény országban), örömtől boldog parasztok, olyanok, amilyenek az ő szülei is voltak (élénk még az emlék, nem is lehetne más).

Hogy ez mennyire nem így volt, sohasem derült ki számára, sorsának bevezését nem efféle csalódás okozta.

Tizedik év a szultánnál. Oly nagyon szerették őt a főrendi törökurak, hogy mindennemű beszélgetéseiket hallgathatta, sőt néha vélekedését is kikérték, mondaná el, mit szól ehhez és ahhoz mint keresztény, mint a földtúró adónép szülötte. És Jahija Jacsisi bég - ahogyan a törökök nevezték - mindenre készségesen válaszolt, okosan, tisztán és egyenesen. De azon az esten semmit nem mondott. Nehéz volt neki a hallgatás, de a megszólalás szinte lehetetlen. Mintha aknák robbantanák ki teste mélyéről a szavakat, melyek mégsem bírhatnak a felszínre jutni, mert a torok táján valami erősség, hatalmas kővár állja az útjukat. S az akna vasrepeszei nekiütődnek ennek a kemény falnak, s kőszilánkokkal együtt hullanak vissza a testmélyre.

A napi levéladaggal már éppen végzett, s csupán kedvtelésből töltötte még az időt a trónteremben a főrangú urakkal. Este volt, a munkákat bevégezték, csak a szakácsok sűrögtek-forogtak, igazgatták a szultán esti ebédjét, a cintálok csöngése végigszántott a palota folyosóin. Néhány dühös kiáltás, valaki rontott főzés közben vagy macska surrant az edények közelébe. A trónteremben éles vita folyt a német udvar újabb leveléről, melyben a császár arra kéri a rangban hozzá illő fenséges uralkodót, hogy engedélyezze Krisztus egyházának szolgáit szabadon tevékenykedni a törökfogta vidékeken is. Többek szerint ez álnokság, cselvetés, a császár papi köntösben katonákat küld a védvonalak mögé, a török csapatok hátába. Mások úgy vélték, mindez megengedhető, mert a hitében meghagyott nép szívesebben fizeti adóját. A vita még nem ült el, amikor a fenséges uralkodó robbant be a terembe, markában papírcafatok, a feje pedig olyan vörös volt, mintha festékbe mártották volna.

- Testvéreim Allakban! - kiáltott dühödten, habzó-nyáladzó szájjal az ottállóknak. - Az átkozott hitetlen vadak levelét forgácsokra tördeltem. Álnokok ők, és hazugok az igazságban.

És a szultán szórni kezdte szerte a teremben a levél darabmaradékait, beterítette velük a márványkövezetet, a csigázó virágrajzokat s a gyöngyszövésű keleti szőnyeget. Néhány foszlat az állongó főurakra repült, majd mikor végzett, és megüresedtek markai, nyugalmat lelt az uralkodás székében, és innen vetett szigorú mondatokat leghűségesebb alattvalói közé.

- Testvéreim, a hitetlenek Istent, az egyetlen hazudják hatalmuk játékaik mögé.

- Allah'ü ekber - zúgott a megrendült kompánia.

- Testvéreim, egyedül való célja életünknek, hogy hatalmunkat kiterjesszük a nagyobból is nagyobb birodalmakra, hogy magunkhoz ragasszunk minden határainkon kívül fekvő földeket. Más szándék nem létezik a világon, és mi ezt a szándékunkat nyíltan kimondjuk. Allak szolgái a testüket adták a földért, amit elfoglaltak, ám a hitetleneknek nem csak a föld kell, hogy uralják, nem csak az adó kell, hogy megtömhessék zsebeiket s hatalmasabbnak látsszanak. A bűnös hazudozók a lelkekig fogságban akarják tartani a szolganépet, s mikor hitről és Krisztusról hazudoznak, megvonják a szolganépségtől az életet. Igazságról és alázatról beszélnek, de rabszolgákká teszik őket.

- Allah'ü ekber - zendült meg újra a terem.

- Allak szolgálai, halljátok, amit a ti uratok mond: Mind a hatalom játékosai vagyunk, ám aki csaljatszamákat eszel ki, saját aljas céljait aranyszövésű kaftánba bújtatja, azt elpusztítom a föld színéről.

A dörgő hang végigkalimpált a falköveken, majd kibukott a palotából. A főrendi urak mélyen hallgattak. Hatalmuk nagyságát méregették, melyikük fed le varas tenyerével többet a világból, s kit kéne semmivé tenni ahhoz, hogy nekik maguknak még több juthasson. Csillogó aranyak pengtek képzeletükben, fenséges birodalmak jelentek meg, némelyikük a szultáni széket is látta maga alatt, mások csak a nagyvezéri rangban tetszelegtek. E pillanatban számosakká lettek a törökhoni uralkodók ott a trónteremben, amit valaha dicsőséges Szulimán építtetett, hogy minden acsarkodó számára megmutassa, a hatalom az ő kezében van, s nem adja senkinek, bármilyen erővel is közelítsen, s ha 1566 augusztusában a szél nem lebbenti ki testéből a lelkét, meg sem is változik ez a gondolatja. Az ajtónállók, akik szintúgy hallották a szultán szavait, fogságbatört hazánkon osztozkodtak, gondolván, egyszer a fenséges úr meglátja tehetségüket, és az ajtótól asztalig rendeli őket (ahogy ezt akkortájt mondták), vagyis ajtónállóból csapatok élén álló lesz, s aztán mindenféle hőstettek véghezvitelét követően a budai pasa székét kapja jutalmul.

Bridorits bég észrevétlen hagyta el a tróntermet. Végigment az estére csendesült sztambuli utakon. A tenyerét méregette, a tenyeret, amit Annára akart fektetni, hogy az övé legyen, az írástól megpuhult tenyérbőrt. Léptei szinte önkéntelenül arra a magaslatra vitték, ahová majd kétszáz éve a leghatalmasabb uralkodó, a keresztény világ réme, aki végett elveszítettük szegény hazánkat, templomot emeltetett. „Erre a helyre hozta valaha Mohamed a csodagyémántot, a dzsigerdilent, minden szíveknek gyönyörűségét - mesélte egy dervis. - Sokszáz-évekkel ezelőtt Kereszténybizánc császáranak örököse, egy magyar herceg beleszeretett ebbe a gyémántba. Ült reggel és ült este a bizánci paloták fölé magasodó dombon, s csak bámulta a gyöngyészert. Nem bírta egy napot sem eltölteni a látása nélkül. S mikor fia született Mánuel császárnak, s öneki le kellett mondani a trónról, nem a hatalmat sajnálta, hanem azt a gyönyörű ékkövet. Sirt Béla herceg, zokogott. Fájdalmát látva pedig a császár neki ajándékozta az ékkövet: Vidd magaddal, ha Magyarföldre mégy - mondta. S Béla herceg inge alá rejtette a kincset, és hamarosan elhagyta Bizánc városát, s a magyarok királya lett.

Gyönyörű évek köszöntöttek akkor a magyarokra, s rémkeserűség a bizánci birodalom lakóira. Hamarosan Allak hitetlen népei kebelezték be a keresztény várost. Megölték a császárt és minden rokonát. De mikor az ékkövet nem lelték, tervet fabrikáltak a magyarok megsemmisítésére is.”

A gyöngykincs valahai helyére épült a Szulemanie dzsámi, hogy majd méltó helyet kínáljon a budai pincékből visszaszerzett dzsigerdilennek. De a fénygyémántot nem lelték meg többé - gondolta a magyar bég, és lépdelt tovább, fölfelé a csöndbe rekedt uton. Nem futott össze senkivel, az éji imádkozók is fekhelyükre heveredtek már, csak a tenger dolgozott serényen, pörgette márványhullámain, a hullámok tetején pedig a megüresedett bárkákat.

Bridorits Pál a tizedik évet nem töltötte ki. Azon az éjjelen a Szulemanie dzsámi magasából, ahonnét a legszebb kilátás nyílik a márványhabú tengerre, a mélybe vetette magát. A kemény márványvizen szétesett a teste, s az érkező halak darabjaiban falták magukba, s vitték lefelé a mélyvizek alá, a tengerek gyöngyszobái felé.

A szultán másnap reggel értesült a halálesetről („Fenséges úr! Jahija Jacsisi bég már nem a te szolgád”), a keresztény uralkodók csak hetekkel később. Én éppen Babócsán voltam, ott huzakodtunk a törökkel - párviadalok meg effélék, békés unalomélet. Egy napon valaki követ, csak úgy mellékesen vetette oda a kapitánynak: a török Bridorits megpusztult.

Mikor elmondtam Annának, sírt, hosszan és hangosan, ahogyan nem szokott sohasem, mintha belőlem metszettek volna el egy darabot, a karomat, a lábamat, a hasamat, mintha ezután már én sem lehetnék egész.

Kristóf János története

A vendéglőben gatyások vedelték a borokat, jópénzeket fizetve a tulajdonosnak. Ma adták el áruikat a töröknek, mindazon tizedeket és kilencedeket, amiket megmentettek a papoktól csakúgy, mint a földesúri adószedő bitangoktól. Ittak és fizettek bátran, hiszen bármennyit költöttek, maradt bőségesen, megvendégelték a betérőket ételre-italra s arra a sok értelme nincs fecsegésre, amit a bor mosott ki disznószagú szájöblükből. Asszonyokról hazudoztak. Az egyik váltig állította, hogy negyvennégyel hált együtt. Újra és újra belefogott, hogy elmeséli sorban, mi módon fektette magának az asszonyokat, öregeket és fiatalokat, melyik mit tudott, mit nem, és a szám csak növekedett (negyvenöt, negyvenhat, ötven), ahogy oltódott benne az életerő. Mások a vitézségükkel kérkedtek, hogy törököt fogtak, nem egyet, de százat, hogy megölték őket és a szénakazal alá temették a tetemeiket, bárki megnézheti, a csontjaik ma is ott porladnak.

Ahogy beszéltek, a megsavanyodott nyál, mint valami zsíros martalék, amit undorral hordoznak a szakács segédei is, végigpermetezte a vendéglő durva kövezetét. Ráfeccsent a két fiatal férfi csizmájára is, akik pedig távolabb ültek, kívül a beszélők körén, valahol a sarokban. Messziről csak a szájuk mozgása látszott, s nem voltak kivehetők a szavak.

- kezdte az idősebb.
- rövid és bizonytalankodó volt a válasz.
- mondta újra a húszévesforma.
- egy szó volt mindössze és egy (most már határozott) bólintás.

Felhörpintették boraikat, köszönés nélkül kiléptek a vendéglőből. Lovaik az épület mögötti istállóban szuszlatták ki kemény megpróbáltatásaikat. Kantárszáron fogták őket, léptek át az olajos istállóajtón, majd fel a nyeregbe és el. Hátulról kerülték meg Budát, hogy még véletlen se fussanak össze portyázó törökökkel, ne kelljen feleslegesen magyarázkodni, hazudozni arról, hogy egyszerű földforgatók lennének vagy valamelyik budai mesterember tanoncai, s csupán terményeik ügyében járnak. Mentek alig észrevehető utakon, szántókon keresztül és állatok csapásain, lassan maguk mögött maradt a Budai-hegység, majd a Pilis, a magaslatok elkenődtek a sötétben. Első nyugtató szusszanásuk a Gerecse árnyas fái között volt, ide már nem merészkedett török, legfeljebb egy-egy haramia-bitang veszélyeztethette az utazót, de tőlük ugyan mit is vehetett volna el. S akinek az életüket ajánlották volna, nem fogadta, csak legyintett, maradjon a tiétek, éppen elég, amit már eddig is cipelnem kell. Biztonságban voltak.

Reggelre lépett a nap, végre a tatai várba értek. Bakos István, a kapitány a várudvarban kószált, mikor felcsattant a kiáltás:

- Krisztus lovasai vagyunk, eressz be testvér, új vitézt hoztam, ki a honnak szentelné életét! - A kapu nyílt, nehezen, lassan csikordult, ahogyan hatalmas nagykapuknak kell, Bakos István pedig meredten nézett a nyíló résbe, hogy fedezné fel azt a bizonyos vitézt, de hát csak egy gyenge, ereje alig parasztyereket látott. Rettent nevetésben tört ki.
- Ferenc öcsém, hát az anyját hol hagyta? Vagy már nem csecsről szopik?
- Szopik az majd vért a törökből, kapitány uram, vagy tán kend vasmezzel a mellyén született, s nemis bizony az anyja hasából esett ki, hanem ágyúcsőből lőtték a világra?

- Öcsém, ha nem másvilágra boldogult édes barátomnak, Bebek Ferencnek lennél a gyermeke, bizony olyképp vágnálak porciókra, hogy mind a négy világtájnak jussa legyen belőled.

- Kapitány uram - szólt immár komolyan az ifjabb Bebek Ferenc -, harc volt ötven éve, mikor még kend sem bírhatott szablyát emelni, és harc volt tíz esztendeje, mikor fakarddal rohangáltam a vár fokán, és harc folyik majd tíz év múlva is, mikor ez a legény lesz a tatai vár kapitánya.

- Ezt meséld el Kajmó esperesnek is, a csuhásnak - mordult újfent a kapitány -, hátha a vasárnapi prédikációba haszonnal beleforgathatja.

Most aztán mindketten nevettek, mintha eszükbe jött volna a pap legutóbbi beszéde az igazi vitézségről, ahogyan a szószékről sivította a szavakat az a vékony test, amit jószerével csak a csuha tartott egészben, visította bele a harcoktól barnult katonáarcokba:

- Mind, ki vitéz, halálra hal majd az Úrért, de Krisztusurunk nem feledkezik meg katonáiról. Mindet, ki igaz hittel élt, feltámasztja eljövetelekor.

Nevettek a papon, mintha szemeik előtt megjelent volna mindama igazhitű török, akit az Úr föltámaszt, mintha látták volna Magyarhont megtelve színruhás, pucros török harcosokkal.

Aztán a kapitány közelebb lépett az érkezőhöz:

- Mi a neved?

- Kristóf János - hangzott a válasz ijedten.

- No fiam, a tatai védők szívesen veszik jöttödöt, s maguk közé fogadnak. - Aztán csak úgy elfektetve hozzáfűzte: - Kell nekünk golyóleső is, nehogy a legjobbjainkat tépázza le a hirtelen támadás.

De Kristóf Jánost nem terítette le semmiféle kósza lövedék, sem valamely török hőzöngő kardja. Tíz év alig telt be, s a környék legvitézebb bajvívója lett. Mindenkit végre vitt, aki merészelt kiállni vele. Úgy gondolta, vitézségét a madarak is elfütyülik távoli vidékeken, messzeföldön, ott is, ahol Anna él, s akkor a lány, a sztambuli hárem gyöngye szökni próbál a szultán fogságából, s hogy a bosszúszomjas törökordas ne veszélyeztesse életét, nála talál menedéket és védelmet. S ha pedig ez nem így lenne, akkor talán a szultán írna neki kérelmező levelet, hogy hagyja most már békiben az övéit, ne vágja rendre legderejobb harcosait. És ő erre a levélre csak annyit válaszolna: „Egy kincs van törökök fensége, amiért én lemondok a holdzászlós vitézek kaszabolásáról, s ez a kincs fenséged háremének első asszonya. Őt kérem, s ha megkapom, felis, leis út, felhagyok a párviadalokkal.”

Napra nap ült a székén, s azt a felemelő pillanatot pergette maga előtt, amikor a szultáni hírnök megérkezik a második üzenettel: „Amit kértél, a fenséges úr megadá neked. Alig kell várnod, s a gyöngyasszony megérkezik házadba. De ezt követően látni se lássunk többé, hallani se halljunk felőled!”

És mindaz a szépség, amit a képzelet szült, nem történhetett meg. Kristóf János betöltötte a harmincegyedik évet, már a harmadik kard pengéjét koptatta a kaszabolásban, de se hírt, se szökevényt nem kapott. Kapitány lett a tatai várban, rendesen, ahogy azt Bebek Ferenc mondta, oktatója a leendő vitézeknek. Példáját tűzte ki mind maga elé, aki valaha is dicsőségre áhítozott megkínzott hazánkban. És a kapitány nevelte az ifjakat, pergette-forgatta velük a fegyvereket, s néha a nagyobb csapásokat követően a kardmozgás szépségéhez mérhető szavakat formált ajakán:

- Fiaim, a mozdulat íve: a haza szeretete, s az erő: Krisztusurunkba vetett hitünk - de magában csak annyit mondott: „Anna vagy a halál.”

Így eltelt az évek, amelyeknek el kellett telniük, elmúltak, és jelezték a jövekvőket, mikor egy napon Kristóf János, a tatai vár kapitánya, sírhatnám honunk legderekabb bajnoka végre üzenetet kapott. Ám ez az üzenet nem a keleti fenevad palotájából érkezett, hanem saját urától, attól, aki a keresztény világ védelmezőjének tartja magát.

- Üzenetet küldött zsold helyett - morogtak a várvédő katonák -, egy zizegő papírtekercset a fényesen pengő aranyak helyett, puskák és zsold helyett. Hogy a fene rágja ki testének közepét, hogy a felseje potyogjon rá az alsajára.

De nem lelkesítő üzenet volt ez, nem a zsoldpótló biztatás, hogy hitünk bajnokai, tartsátok erőtetket, s meglészen majd jutalmatok, nem, ez a levél egyetlen vitézhez szólt, a vár kapitányához.

„Nemzetes Kristóf János uram, Tata vitéz kapitánya, hírért vettük félelmetes hőstetteidnek, mellyel te úgy hiszed, birodalmunk ellenségeinek erejét megtéptad. De lásd be, méltóbb a fegyverforgatóhoz a tisztas hadviselés, mint a feltűnősködő párvialdal. Tetteiddel veszélyeztetted a porta és fényes udvarunk közötti békességet, miként veszélybe kerülhet az a felszabadító hadjárat is, melynek révén az elnyomásba belefáradt hon végre szabad életre lelhet.”

A tatai vár kapitánya, amikor eddig jutott a levél olvasásában, magára hagyta parancsnokait a tágas lovagteremben, nem válaszolt a kérdésekre: Mit mondjunk a katonáknak? Mikor érkezik a zsold?, szótlan távozott, kemény csizmáival végigkopogott a folyosón, egészen a kapitányi hálóig. A tölgyfa ajtót gyors mozdulattal kinyitotta és zárta maga mögött. Az ágyon folytatta az olvasást, marta le szemeivel a papírról a durva szidalmakat, melyben az ő tetteit sorolják és ócsárolják, s a helyes katonai viselkedést magasztalják, ami nem tűri a hősködést, a személyek túlméretezett harci szerepét a harci cselekményekben. Aztán utolsóként az aláírást: *„A te királyod és annak parancsnoka: Eugen von Savoya.”*

Másnap a tatai vár kapitány nélkül maradt. Volt, aki hallott lódobolást éjszaka és a vár kapujának nyílását, mások a várfokon leereszkedő alakról regéltek ivókupáktól körbevéve, borok erejétől ellágyulva. Hogyan is maradhatott volna - mondta valamelyik -, amikor a császár hőstetteiben gyalázta meg, s nem csak őt, de rajta keresztül az egész nemzetet is. Ha nem lett volna - erősködtek mások -, a török még mindig a nyakunkon bitangolna, szívna a vérünköt, s vérünk után a vizet is kifelé belőlünk. Pedig dehogy is szívhatott vizet belőlük egyenegy török is, legfeljebb a testben áporodott cefrét, amivel gyomruk öblét töltögették minden estén, minden nappalon. Már-már a gyerekek is hinni vélték, hogy Krisztusurunk a bűntől szabadított meg bennünket, Kristóf János pediglen a törökpestistől. Eltűnése minden időkre jelzi, hogy a császár fattyaféreg, s csupán kára a honnak. Ám felesek a mindenféle találgatások, az igazság nyomára senki nem bukkanhatott, ahogyan Kristóf Jánost sem láthatta többé se ember, se más teremtménye az Úrnak, mert Kristóf János ettől a naptól fogva nem volt.

Sírtak is akkor, akiknek sírniuk kellett, és dühöngtek, akiknek dühöngeniük kellett, de mindez a végvári harcosok sorsán mit sem változtathatott.

Kristóf János eltűnését valójában egy másik levél okozta, nem a császártól jövő gyalázkodás, nem az udvari nagypecséttel ellátott papírgöngyöleg, hanem egy annál sokkal kissedebb, jelentéktelenebb, aminek érkezése a másik mellett a tatai vár lakói közül senkinek nem tűnt fel. A levél egy olyan férfitől érkezett, akit Kristóf János nagyon mélyen ismert, akinek céljai hasonlatosak voltak az övéihez...

Pethő Gergely története

„János,

hamarosan újra láthatlak. Régen eltöltődött az az idő, amikor elváltunk egymástól az óbudai mesteremberek háza között, s azóta talán mit sem hallottál felőlem. Én magam ismerem hősi cselekedeteidet, híre jött annak ide is, a császári udvarba, ahol őfelségét, Lipót császárt szolgálom. De te bizonyára nem tudsz arról, hogy azidők óta milyen formán alakult a sorsom!

Amint elfordultunk egymástól, én Bécsnek vettem utamat, mert mire átgondoltam a lehetőségeket, ti hárman már mind nekiindultatok, s én nem akartalak egyötököt sem követni. Az út hosszú volt és viszontagságos. Éjszörnyek és rémséges törökvadak akadályoztak az előrejutásban. Majdhogy életemet ott nem vesztettem, de a mennyek lakói megóvtak. Csillagaikkal a fenséges császár udvarába vezettek.

Két nap, két éjt tartott a hosszú gyaloglás, de harmadnap végre megérkezve felajánlhattam szolgálataimat az uralkodónak. Nagyságos Habsburg Lipót ekként szólt hozzám:

- A becsület, látom, a szemedben lobog, az akaratot leolvasom arcodról, karod izmokkal telt, méltó a fegyverek forgatására. Egy lehetsz katonáimnak.

És másnap már mundérban masíroztam, a német handabandát tanultam, mert csak ezen a nyelven hallhattam parancsszavakat. Faltam a tudást. Igyekeztem hamarosan feltűnt felsőbb parancsnokaimnak, s előbb csak dicséretekkel halmoztak el, később ranggal és vagyonnal ajándékoztak meg. Tíz év telt bele, tanultam, szívtam magamba a katonai ismereteket, míg végül az országtalan herceg, Lotharingiai Károly maga mellé vett, s első tisztjévé nevezett ki.

Most azt kérdezheted, mivégre volt ez az igyekezet, a válasznál mi sem egyszerűbb: Annáért. Mert feles a hősiesség, a szívnek a túlzott lobogása. Az a nő birodalmammá válik, azon apró lépésekben, ahogyan mi hitelenségbe fulladt honunkat visszafoglaljuk a töröktől. Ugyan mit kezdhetne ő a háborúk befejeztével egy obsitos hőssel, aki bort bor után ürít, s jobb óráiban legfeljebb akadozás, botladozás nélkül elmeséli a vele történeteket, de hamaridő alatt minden történet únossá válik. Vitéz kapitányom, valahai barátom, lásd be, csak én kellhetek neki, hisz kezem tiszta és erős a támaszra, szívét nem sújtom szívemmel, idejét nem falom fel szeretetemmel.

János, gondold át, amit írok: ne légy halálad halála! Hagyd el ezt a földet.”

Kristóf János tatai várkapitány gondosan újraolvasta a levelet. Aprólékosan, különösen azt az utolsó sort: szívét nem sújtom szívemmel, idejét nem falom föl szeretetemmel. Aztán azon az éjjelen úgy hullott ki az országból, mint egy zsákban felejtett krumpliszem, de hogy merre gurult, mely földeknek lett lakója: nem tudhattam meg.

Pethő Gergely, mikor megérkezett a felmentő sereggel, nem kereste a vár kapitányát. Tudta, élve vagy holtan, de már régen elhagyta az erősséget. Alig pár napot időztek ott a csapatok. Akik belülkerülhettek a falakon, az istállókat s az udvart lakták be, akik meg kívül maradtak, a tó környékén ütöttek táborn. Rendezték soraikat, a fegyverekről lesimogatták a vércsatakat, a páncélok csillára fényeződtek, alvás volt és pihenés, tábornüzek mellett, szokott dalolászás, aztán továbbindultak, frissen, gyors mozgással, erősen várva a harcokra.

Az összegyűjtött seregek, a Szent Liga armádiája, élén Lotharingiai Károly herceggel, 1686. június 18-án kezdte meg a budai vár ostromát. Most másodízben szánták rá magukat régi királyaink országló fészkeinek visszavételére, s mostan sikerre is vitték szándékukat. A várból kipucolták a hitetleneket, de a keresztre esküdt harcok rémtettei mindenben fölülmúlták az allakszolgák cselekményeit. De ebben Pethő Gergely nem vonható bűnösnek, mer alighogy rohamra indultak a Krisztusra esküdt seregek, ő ott pusztult a körötte álló katonák között, éppen vezényszót adva ki magából, ami keveredett az utolsó lehelettel, szakállas puska vagy szakállas török hasította ki testéből az életet, s attól a perctől nem lett.

Meghalt. Most, hogy újra elmondtam a sorsát, szívembe hasított a szomorúság, mert bár szándéka messze állt attól, amit Kristóf János, Bridorits Pál vagy jómagam akartam, de nem volt becstelenséggel terhes. Elképzelése a világról hideg volt és kimért, szerelme is akként élt benne. Nem lobogás és vadság, csak méltó egymásmellettlevés, erő és támasz. S ha nem harapják ki a török fegyverek ebből a világból, bizonyára ő kapja meg Annát, bizonyára az asszony még könyörgött is volna neki:

- Gergely, ne engedjen át nekik! Ők engemet fölfalnak, megeszik a testem, lenyalják a hajam zsírját. A szent ostyát, mielőtt lenyelik, a szájamba mártják. Gergely, ne dobjon közénk martalékul!

Ha ez megtörténik, gyűlöltem volna őt, gyűlölet lett volna felőle minden gondolatom, olyan formán jelent volna elém, mint Szilveszter. Hideg szerelmüket látni sem bírtam volna, a tetteiket, amint foglalják a töröktől megpucolt földeket, amint halmozzák a finom aranyakat kincstárjukban, amint a hatalmat faldossák. Hánytam volna, öklödtem volna tőlük, s a színüket sem bírtam volna látni, és a szagukat sem bírtam volna szagolni, és kicsi lett volna számunkra ez a világ, s vagy véget vetettem volna az ő sorsuknak, vagy magammal végzek. És magammal végeztem volna, az ő kezük pedig az én halálom után még többet markolhatott volna a prédaföldből.

De ez nem történt meg. Pethő Gergely ott Buda alatt, a vezénylet szavával együtt hullajtotta el egyetlen életét. Katonaként halt meg, a vár foka felé igyekezve. Lelkét angyalok markolták föl a vérázott földről, s felemelték a magaslatokba, ahol minden efféle hősöknek ágyaztak puha tanyát.

7.

- Nekik már végük - mondtam Annának, mikor hírért vettem mindőjük pusztulásának. Ezt mondtam neki - gondoltam ott a sírnál, a Szilveszter fölött púposodó halomtól félig elfordulva. Átnéztem a temetőkerítés lecsupasztatott sövényén. Kisidőre láthattam az idősödő asszonyt, de hamar kicsúszott a szem elől. Léptei a házak takarásába vitték, s akik utánalestek, járásáról sem ismerhették fel, egy fekete foltot láttak hátul az utca végén, ami lehetett volna akár egy kiszabadult állat is, egy szerencsétlen disznó, ami kiszökött az udvarból, s éhségtől megveszve kódogott a temetőtől az Ipoly felé vezető uton, vagy egy eltévedt erdei vad, ami a pincék irányából robbant be a faluba, s most nem tudja, hogyan is szökhetne vissza övéi közé. Ám nincs olyan rejtek, ami az ócska kutakodók elől bújtathatna, mert ha valóban állat ringana ott a távolban, ők akkor is tudnák, ez a boszorkányasszony, mert feltűnik ő a legkülönfélébb teremtmények képében, lehet, valamely bogár alakjában most is ott volt a temetésen, aztán belébújt egy fürgelábú kutya testébe és elrobogott. Hogy mit láttak, nem függött látásuktól, csak a szívük s lelkük helyén bűzölgő ganétól. És nem volt, ki figyelmeztethette volna őket,

hogy fürge kézzel, ügyes vellával hányják ki az ürüléktől ázott szalmát mellük istállójából, mert nem érezték egymás szagát.

Mondtam Annának, hogy nekik már végük, de Anna nem szólt semmit, úgy nézett rám, úgy futtatta végig a szemét a testemen, mint akinek ugyancsak vége. És én haraptam volna magamat a szívébe. Kezemet végigfürdettem a meleg bőrön, ruha alatt és ruha fölött futottak az ujjak, de nem rezdült.

- Nem szeret - gondoltam.

- Rám sújtja a testét és engem is a halálba nyom - gondolta.

- Ha hozzábújok, a testmeleg felhevíti - gondoltam.

- Nedvedző kígyója széttépi az oldalamat - gondolta.

Aztán végződött minden úgy, ahogyan végződnie kellett. Jött az álom, s átsodort bennünket az éjszakán, akár egy elszabadult ágat az Ipoly, innenpartról túlpartra, túlpartról innenpartra.

8.

1676. Törökbuda. A város, amit annyira szerettek királyaink, hogy palotákkal és templomokkal ékítették, most semmiben nem hasonlít hajdani képére. Inkább nevezhető Kisisztambulnak, mint a magyar hon uralkodó városának. A templomokról mind leverték a kereszteket, s hatalmas, sárga félholdakat emeltek helyükbe, a kövezetet belül, a hajók húsében imaszőnyegek fedték, s a tündérszép festményeket fehérre mázolták, csak az ablakok köré kerekedett némi díszítmény. Alig egy imaház maradt a keresztényeknek, azon osztozkodtak katolikusok, evangélikusok és a francia Calvin követői, ám nem sok ideig kell már az osztozkodás, hiszen napra nap jön, és fogyatkozik a krisztushitűek tábora. Papjaik ostobák - ezt mondják, s nem csak a törökök, hanem azok a külhoni keresztények is, akik idevetődnek. Elűzik még azokat is, akik pedig maradnának hitük mellett, hazugságokat és butaságokat fröccsentenek híveikre, s csupán idő kérdése, hogy ki meddig bírja hallgatni. A budai mesteremberek jó része már törökké lett, nem csak hitében, hanem ruházatában és szokásaiban is. Törökké lettek a lakosok, ahogyan törökké lett maga a város is. Ami valaha a házak rejtekében zajlott, az most török szokás szerint mind az utcára keveredett. A házak utcát támasztó oldalánál, egy kis eresz-szín alatt dolgoztak a mesteremberek, s a kereskedők sem boltokban árusították portékáikat, hanem az utcán, ponyváról vagy valamifajta bakokon álló asztalról; ha ügyes-bajos dolgot kellett megbeszélni, arra is az utcán került sor. Ott dolgoztak, ott pihentek, ha egyáltalán pihenésnek nevezhető az a tétlen lődörgés, amit szintúgy a törököktől lestek el a valahai budai keresztények. S az iparosok utcáin túl a hajdan gonddal berendezett palota most kosztól búzlott, szerte voltak hányva benne a régi kincsek, s a hatalmas termeket ellepték a pasa martalócai, tanácsnokai, törökök és töröknyaló magyar urak.

Kellhet-e nekem itt élnem? - gondoltam, gondolkodtam mindazon, amit láthattam, mikor a Bécs felől nyíló kapun bejutottam a várba, s végigbaktattam a gazdag kereskedők lakta uton, végig, egészen a paloták kerítéséig, ott kukkoltam be egyszer a rácsozaton, hátha megpillantom mindazt, amit elrejtenek előlem a szultán haszonleső követei. De nem láthattam semmit, azt kiváltképp nem, amit meséikben a kocsmalocsogók annyiszor előhoztak, a budai pasa szépséges mátkáját, a gyöngyszemű lányt, aki nélkül - úgy hírlík - mit sem érne a törökhatalom a városban.

Egy fazekas mellé szegődtem el, akinek a főutcán volt a műhelye. Éppen segédet kerestem, mert a megrendelések olyannyira megnövekedtek, hogy teljesíteni alig bírta. Edényei bejárták a nagytörök birodalmat, tán még a fenséges szultán palotájába is eljutottak, de volt belőlük Bécsben és a gyulafehérvári előkelőségek háztartásában is.

Mondhatni, messziföldön híres mesterember volt Hadzsi Winkler. Anyanyelve német volt, bár akadozva beszélt, annál kiválóbban pergette nyelvén a nekem idegen török szavakat. A szükséges időben mindig megtartotta az imákat, amit Allah földi követői előírtak, s a munkától üres napokon ott hajlongott a félholdas Nagyboldogasszony-templomban, bár néha, mikor az Allah'ü ekber elhagyta száját, bizony a fiú rémlett fel szemének hátsó kamráiban, s talán még súgott is valamit a keresztről Hadzsinak, hogy valóban egy az isten - ilyesmit.

Tanultam a mesterséget, az anyag kidolgozását, az edény formázását, a festést és égetést. Számos mintát sikerült a kezembe lopnom, s úgy vittem föl a száraz anyagra, hogy szinte nem is figyeltem arra, amit csinálok.

Korán kezdtük a napot. Öt alig volt, már gyülekeznünk kellett, kis harapnivaló, a mester ellenőrizte, kellőképpen felkészültünk-e a napra, aztán máris a munka. Ivókupák, főzőtálak, lábasok, vízhordó és gabonátároló edények, se szeri, se száma nem volt a különböző formájú cseréptárgyaknak. Egészen délutáni hat óráig dolgoztunk, s megállás csak egyszer volt, ebédkor. Lemostuk kezeinkről a ragacsos sárföldet, félredobtuk az agyagtól elsúlyosodott kötényeket, leültünk mind a nagy diófaasztalhoz, és valami egyszerű kását szűrőcsöztünk befelé, éhségajtotta gyorsasággal; itt-ott kifröccsent a szájszélre az étel, kézzel kentük el, és már nyílt is a száj az újabb kanál előtt. Hamar az edény aljáig értünk, az utolsó nyelet már az üres levegő volt, az csúszott rá a félig töltött hasra. Némi fizetség is járt nekünk, alig pár akcse, ami arra volt elég, hogy a vacsora befejeztével, hét óra tájban lemenjünk valamelyik ivóba, s felhajtsunk néhány kupa bort.

A kocsma mindig tele volt. Főként keresztényekkel, akiknek az Úr engedélyezte az italozást, s olyan muszlimokkal, akiknek az Úr igaz, nem engedélyezte az ivászatot, de ezzel mit sem törődtek. A török harcok lezárultával belőlük keresztények lettek, s így ma, akiket Magyarhonban Töröknek, Böszörménynek, Tatárnak, Turcinak neveznek, az ő leszármazottaik, mert ahogyan a szultán - istenem, mikor régen - mondta: „Aki bort iszik és muszlim, az keresztény.” Ám lehetett az ott ivó muszlim, keresztény, zsidó, a haza nyelvét egy sem beszélt, tördelték a magyart, lehetetlenül ejtették ki a szavakat, a betűhangokat, s ha az ember nem figyelt alaposan a mondatok jelentésére, úgy érezhette, hogy ezek magyarul is törökül beszélnek. Feledett volt már a század, amikor a törökök is a magyart tekintették közös nyelvüknek. Amikor a budai pasa ilyenformán írt egyik levelében: „*A német császár nyelvén kend ne forduljon hozzám, és a szultánhoz, fenséges urunkhoz se, mert biz azt a nyelvet nálunk senki nem bírja.*” Vagy mikor szintén Budáról indult egy levél a császárhoz ezekkel a szavakkal: „*Ha te a magyarok királyának is tekinted magadat, bár mi nem gondoljuk ekként, megtanulhatnád alattvalóid nyelvét, vagy magad mellé vehetnél egy íródeákot, ki meg tudná fogalmazni kívánságaidat magyarul. Mert minálunk a német nyelvet s a hitetlenség nyelvét, a latint sincs ki beszélne vagy akár csak értené.*” De nem azt a fenséges századot éltük már. Olyan elfeledett volt az ország, hogy csak elfelejteni lehetett, s nem volt ki hazájának nevezhette.

S a kocsmáros markába hullottak a pénzek, pengésük beszélt mindenféle nyelveken. Értette, aki fizetett, s aki bezsebelte a fizetvényt. Az asztalok dörögtek, oly sűrűn vágódott rájuk egy-egy telt kupa vagy kancsó. S a robajláson keresztül hallani lehetett, amint a férfiak sorban bizonygatják, miként tiporták maguk alá az asszonyokat. Egy tizenhét éves forma valamelyik öregnek magyarázta: „Lökte, lökte, de a szájaig nem nyomta föl.” S az öreg hallgatott, tompára szédült már az egész teste. A fiatal meg ordításba kezdett, hogy csak az vitéz, aki a

valagából a szájáig fellöki az asszonynak vagy a szájából a valagáig nyomja. Valaki azt mesélte, hogy látta az asztalost, amint a satuba fogta a szerszámát, és ott lökdösődött a szálkás fapofák között, mert az asszony már olyan vénség, hogy minduntalan letúrja magáról, s a szolgálók pedig, akikkel szintúgy próbálkozott, összeharapdálták neki. Aztán sorolni kezdték egymás szavába vágva, hogy a csizmadia olyan csizmákat varr, amibe éppen belefeszül a férfirésze, s a fegyverkovács épp neki megfelelő vastagságú mozsarakat gyárt, s hogy a tetőfedő két lécz között toszogatja magát, s végül kibökték: „Vajon miszentségért csinál a fazekas ilyen keskeny nyakú kancsókat, amiből bort önteni lassú, vizet önteni meg minek.” Mire a másik: „Mert neki olyan vékony van, mint a kaszanyél.”

- Nem - vágtam közbe -, ez nem igaz. Sosem láttam Hasszán Winklert, hogy ilyesfélét tett volna...

Nagyot nevettek a tört, esetlen török mondaton, s amelyik közülük hangadó volt, az kezdte magyarázni, hogy mesterséget aszerint választanak az emberek, hogy milyen minőségű nekik a szervük, vastagság, hosszúság, keménység, bőrfínomság tekintetében. Mert egy fegyverkovácsnak például vagy nagyon vékonyon kell lennie, hogy a puskák csövébe bírja verni, vagy nagyon vastagnak, hogy a mozsarat kitöltse. Más a helyzet, mondjuk, az asztalosnál vagy a tetőácsoknál, akiknél meg nem a méret számít, hanem hogy miféle keménységű a bőr, mert finom bőrű nem bírhatja ki a szálkás fák dörzsölését. A fazekasoknál hasonló a helyzet, mint az asztalosoknál, végülis olyan méretre állhatnak rá, ami nekik megfelelő, csak arra kell ügyelniük, hogy a világ szemében jól megmagyarázható legyen, miért hasznos ilyen-olyan nyakazatú kancsókat gyártani. A pékek pedig - úgy hírlík - a kovászbába paccsantják bele és úgy gyurmázódnak, ez esetben a puhaság-keménység kérdése vetődik fel, mert ugye itt nem kell oly köfeszülőnek lennie, mint az asztalos, a fazekas vagy a tetőács esetében. Mondta, sorolta a ki-hogyant, az ott ülök meg nagyokat hahotáztak, egyik kezükkel a kupákat szorongatták, másikkal a saját szervüket markolászták. Olyan mértékben hergelték magukat borral és beszéddel s a kéz matatásával, hogy ha kutyaszuka tévedt volna akár a kocsmába bizonyisten rávetették volna magukat, s egymást lökdelve törtek volna lyukrészei felé.

Tíz körül váltott a felbuzdulás. A gyengébbek lefordultak a padokról, begördültek az asztalok lapja alá, bele a nyálukba, taknyukba. Csak az erősebbek bírták szusszal, s akik kevesebbet vagy éppen semmit nem töltekeztek. Végignézttem az elcsendesedett termen. A szerteheverő emberkacatok közül mindössze három test magasodott elő. Egy ötven év körüli, láthatóan katonafajta férfi, jobb arca még mindig valahai szépségéről árulkodott, a balon széles hegnyom, a másik asztalnál egy hasonló korú, de törökfajta ült, legalábbis ruházata, a színkaftán, a sárga szattyáncsizma azt mutatta, s volt még egy férfi a sarokban, alig láthatóan, a gyertyafényből kicsúszva, talán harminc lehetett, vagy alig több.

- Megint mi - mondta a katonafajta.

- Ki más - válaszolt a férfi az árnyékból.

- Miféle gyalázatos népség - folytatta a katonafajta -, mind csupán annyi marékkal látnak a világból, amennyivel látni akarnak. Akár a lánygyerekek a játékbábot, úgy öltözteti szemük nekik kellővé a valót.

- Ilyen módon méltók hát az életre - mondta a törökruhás.

- Hagyd ezt - mordult a katonafajta. - Aki tégedet Bételi Miklós, török kereskedőnek vél, s akként válik méltóvá tiszteletedre, vajon attól kapja-e meg a tiszteletet, aki te valójában vagy?

- A török kereskedő része az életnek, miként az ő képzeteik is részei a világnak. Aki megbecsül engemet, mint török kereskedőt, az nem ellenemre teszi, hanem éppen értem, azért az emberért, aki legyen bár török, bár német vagy netán bukovác marhahajcsár: bennem lakozik.

- Kíváncsi leszek, ekként vélekednek-e azok is, akiknek álnokságát így álruhában kifigyeltem, és jelentetted is a királynak, ahogyan arra is, hogy a képzetekbe belebutultak haláluk óráján miféle dicsérő himnuszt zengenek az élethez!

- Gonosz vagy, Apafi Péter! Sosem tudod megszeretni az élniakarásukat. Családod címei számosak, s birtokai sem kevesebbek, de hidd el, ugyanaz a hagymázos hazugság illesztgette nemzedékről nemzedékre egyre fenségesebbé birtokaitokat, ugyanaz, ami az ő testüket és lelküket bitorolja. Hatalmat akartok, egyre csak nagyobb, először csak falvakat kormányozni, aztán vármegyéket, s később az ország ügyeibe is beleszólni. Ugyan, miért gyűlölöd te a törököt? Ne mondj olyat, hogy a szíved szakadozik nemzedéért, a hatalom kell, amihez hozzászoktatok, amiről lemondani nektek lehetetlenség. És örülj, Apafi Péter, örülj a töröknek, ha ő nem jön, a királyi székért kellett volna hadba szállnotok, s kipusztult volna akkor a fényes nemzetség, s te nem koptatnád itt a kocsma pallóját, ahogy kihaltak János király örökösei, nem csupán a királyi székéből, de egész honunkból is. Örülj hát, hogy tévképeid újra elhatalmasodhatnak rajtad, és olyan ügy mellé állhatsz, amely ügy nem csak uralkodóknak, de népeknek is szent ügye, hős lehetsz a hazugságaid által. De mikor a finisponton majd érted is jönnek, életednek nem lesz más a végső conclusiója, mint hogy: „Én, Apafi Péter, akárcsak elődeim s oly sokan az engem követők közül, nem hittem, hogy halál fogja végre szakítani életemet. Mert mikor láttam az idő végességét, a köröttem elterülő földeket tettem hatalmasabbá. Oly mérhetetlen birtokok és jövedelmek fölött voltam irányító, hogy azt hittem, az én perceim duplán vagy éppen százszorosan számítanak, annyiszor többnek, ahányszorosra sokszorozódik a kezeim közé szorult hatalom.” De az égatya másként döntött: a te életed nem áll más időből, mint az övéké...

- Irigy vagy, Bételi Miklós, magadnak akarnád a hatalmat, s mivel ezt nem tudod, engem tennél lehetetlenné...

- Amikor feladatomra vállalkoztam, hogy a király titkos küldönceként járom ezt az elárvult földet, tudtam, hogy tetteimet sem pénz, sem elismerés nem jutalmazza, mivel itt töröknek, ott magyarnak kell lennem, vagy itt vagy ott, de fejemet veszik, s feledni kívánnak mind. Ha nem vesztem el az asszonyt, aki életem talizmánja volt, a szívemnek gyönyörűsége, bizonyára benne meglelem azt a hatalmat, ami egyedül nyújt tiszta képet a világról. Egy pillanatra az enyém lehetett, egy perc sem volt, de azóta tudom, nem lehet a helyét felcserélnem, semmiirányú törleszkedés nem hozhat hozzá hasonló gyöngyöket nekem.

- A tündöklő budai asszony - szólt ki az árnyékból a fiatal férfi - íme, hát végleg elhagyta a fegyverkovácsot.

Hirtelen felkaptam a fejemet: Anna.

9.

- Anna! - egy pillanatra a három férfi felém fordult. Nem értették, ki az, aki fel bírja emelni a fejét, s ha meg is teszi ezt az éjnehéz mozdulatot, honnét tudja a titokzatos budai asszony nevét. Végigmérték, aztán újból belefogtak, hogy elbeszéljék a történetet Annáról és a budai köszvényes fegyverkereskedőről.

- Jöttek éjszakák, és jöttek nappalok - kezdte a fiatal férfi -, s a budai polgárok legyenek bár keresztény fajták vagy a porta mocskai, csak lesdestek a gyönyörű asszony után, akit a fegyverkereskedő hozott a házába. „Mit akarhat az a vén halálleső attól a fiatal nőtől? Mért

nem nyughatik gyűrött bőrében?” - kérdezték egymástól, s száma nem volt a vállalkozóknak, akik megszabadították volna rabházából az asszonyt. De Anna - így nevezték - nem közösködött se emberrel, se szóbeszéddel, nem árult sorsáról szavakat, hogy szörnyű volna, netán elviselhetetlen, s hogy gonosz az úr, hogy neki efféle időket, efféle férjet juttatott. Semmit nem tudtak meg a leselkedők, hogy tényleg mi is zajlik abban a tölgyfa kapus kőházban, a nehéz falak között, a súlyos bútorokon. Kaszás János fegyverkovács, akárcsak az asszony, mélyen hallgatott, s nem szólt semmit arról, amiről szólni várták, bár mondogatták a zsidó kereskedők: „Mély lehet annak a szerelme, mert színaranyakat költ az asszony ruházatára.” „Színaranyakat, igen - hessegetek a vágyakozók -, mert nincsen annak mása, csak színaranya, de azon biz nem édesgetheti magához a fiatal nőt.”

S az éjek és napok újfent csak teltek, szinte már elülni látszott a szó és a beszéd, ami körülöttük zajlott. Megszokták már a vári lakosok, mint minden dolgokat, ezt is, lassan-lassan öregnek kezdték látni az asszonyt, olyanformán öregnek, ahogyan a férfi is öreg volt. Ám egy reggelen nem nyílottak ki a női szoba spalettái, nem pattant ki fürge léptekkel az utcára Anna, csak Kaszás János látszott itt is, ott is feltűnni, olyan módon egyedül, mint mikor még a sándorpusztai asszony nem költözött fedele alá.

- Megszökött - sügtak össze mögötte, amint ment a pékhez, hogy reggelire kenyeret vegyen magának meg kalácsot az asszonynak.

- Hogy van az asszonyka? - merészkedett a kérdésre a pék.

- Beteg - válaszolta Kaszás János -, mélyen köhög, s oly rosszul kapja a levegőt, hogy a szíve is zavartan ver.

Nem szólt szót se a pék. Pakolni kezdte elő a kenyeret, majd a kalács felé nyúlt:

- Kalácsot is?

- Igen - válaszolta Kaszás János -, enni még bír.

Reggelt reggel követett, s a beszéd hasonlatos volt minden alkalommal a péknél. Az emberek nem hittek igazán, de mintha kicsit hittek volna mégis, amikor valaki ügyes figyelő kileste, hogy Kaszás János kaláccsal eteti degeszre a malacokat. Azt mondta a kocsmában:

- Emberek, nincsen ott abban a házban asszony, a disznájának veszi a kalácsot.

És akkor mind, akik ott voltak (később azok is, akik nem voltak ott) mondtak valamit, hogy miféle módon, mely finom lovag kíséretében hagyta el az éj leple alatt Pesti Anna a budai várat, de az igazságot senki nem tudhatta.

AZ IGAZSÁG

Édes uram,

nem élhettem magával, mert minden jósága ellenére hevülni nem tudott magától a szívem, s olyanformán ugyan mit érhet az egész. Férfiúi ruhában szöktem Kanizsára, a törökvárosba, s hogy mikor ölthetek ismét gyöngyöző asszonyruhát e szégyenletes tett után: nem tudhatom. Hinni vágyom, hogy megérti, miért kellett elhagynom, s nem gondol gonoszsággal rám.

Anna

Édes asszonya házamnak,

*a maga szíve szabad tőlem, s hogy más se kösse hozzám, mindent megteszek érte. S
hamikor minden jóra fordul magával, kíméljen fájdalmamban.*

Hites ura

Mikor Kaszás János megírta szűkszavú levelét, már tudta, hogy az asszonyt, bármekkora is a fájdalma, meg kell szabadítania magától, s ennek csak egyféle módja van: a király által jóváhagyott válás.

1677. augusztus huszonegyedikén a budai fegyverkovács, akinek vagyona mérhetetlen, ám egy kincsnek mégis híját élte, lovakat kötött a kocsi elé, s a vár alatti, nyomorultaktól lakott Krisztinavárosba hajtattott. Aprócska templom volt ott a keresztényeknek, tornyanincs kőépület, mellette a többtől nem különb ócska viskó, amiben Pereszteghy János plébános lakott. Óvatos koppanás az ajtón, az éppen érkező vigyázva zörrenti föl a házat.

- Ki vagy? - vágódott ki bentről.

- Krisztusban szeretett híved, Kaszás János.

- Tudhatod, kit az úr teremtett, bejöhet hozzám.

A pap valaki beteget ápolt a szobában, a szétterített hatalmas egyházi könyvek és irományok között. A lesóványodott férfin kelések voltak, borzalmas gennyedző dagadások. Jajveszékelt, amint a gyógyító kenőcs a bőrhez ért. A pap kissé mosolygott rajta, s míg kencelte a sárga zsírszert, csak mormogott: „Gyermekem, gennyedző sebeid a testen gyógyulásra lelnek, de lelked fekélyes keléseit nem érintheti az ujjam.”

A fegyverkovács gyors üdvözlést követően leült, és szótlán várt, hogy sorra kerülhessen. A beteg félmeztelen, fehér foltokkal pötttyezve lépett ki a paplaktól. Pereszteghy János gondosan elcsomagolta az orvosi szereket, s mikor alapos kényelemmel mindent elvégzett, akkor fordult a jövevény felé.

- Nos, barátom, miért keresel?

- Atyám, boldogabb nálam az, akinek csontjait szétrohasztja a pusztulás, boldogabb nálamnál ez a nyomorult, aki az imént lépett ki ajtódon...

- Ne légy káromlója az Istennek, János - szakította félbe a pap. - Ismerem sorsodat, tudom, elhagyott. Hiába szeretted oly nagyon, ő nem tudott téged viszonyszeretni, s a reggeli kalácsok a disznók vályújában végezték. De mielőtt sorsod szétmorzsálnád, gondolj Jóbra, az úr kedvencére, és ne átkozódj!

- Atyám, szeretetemtől nem szabadulhatok, megbékélek sorsomban, éppen ezért kell segítened. El kell érnem, hogy kegyelmes királyunk megszüntesse és semmissé tegye a közöttünk lévő szerződést, hogy Anna tisztán állhasson a világ előtt.

- Csalásra kérsz, de mivel maga az Úrkrisztus mondta: csak szerelmük által szerethetnek engemet, segíték neked.

Akkor Pereszteghy János, azzal a szokásos aprómód mozdulatokkal papírt és pennát vett elő, s lassan, gyöngyös betűvel írni kezdett:

BIZONYSÁGLEVÉL A FENSÉGES, TEKINTETES KIRÁLYI VÁRMEGYE BÍRÁINAK

Ez év júniusában megkeresett engem Pesti Anna budai úrasszony, aki 1676. januárjában, annak rendje és módja szerint a katolikus hitben házasságot kötött Kaszás János budai fegyverkováccsal. Ez alkalommal Kaszás János törvényes hitvесе azzal a kérdéssel hozakodott elő, hogy mitévő legyen, mit kellene, illene cselekednie, mivelhogy az ő férjura nem képes férfiúi feladatait a házasság során ellátni. Én ezen okot olyannak látom, mely a házasság fő céljával, ami nem más, mint az emberi nem szaporodása és sokasodása, ellenkezik. Éppen ezért azon javaslattal élek, mivel nekem nem is illendő és nem is törvény szerinti ezt vizsgálnom, hogy bírósági utasításra a fent nevezett férfit orvos vizsgálja meg, s amennyiben férfiúi lehetőségei a kívántak alatt maradnak, úgy a házasság nem köttetett meg az úr előtt, tehát a földi bírák se tekintsék megkötöttnek.

E jelentést, az Úr 1677. évének augusztus huszonnegyedikén Pereszteghy János krisztinavárosi plébános tette.

A krisztinavárosi pap levele hamarosan eljutott a királyi bírákhoz Pozsonyba, s Kaszás János aranyaitól hevített gyorsasággal utasítás érkezett a szükséges orvosi vizsgálatok megtételére.

Wuksits Miklós budai orvos - akinek keresztény volta még ezekben a nyomorúságos években sem volt kétségbevonható - kapta a feladatot. Az orvos rövid consultatiót folytatott a fegyverkováccsal, mely consultatio tárgyát egy kis zacskó arany átvétele képezte. Majd a kért szigorral róttá papírra a felséges vármegyei bíróságnak a levelet:

„Alulírott orvosi szakértő, a törvényszéki megkeresésre válaszul a következőket tudatja:

Kaszás János budai polgár, foglalkozását tekintve fegyverkereskedő, vallására nézve katolikus, a mai napon megvizsgáltatott. A vizsgálat eredményeként kiderítettett, hogy a fent nevezett személy a közösüléshez, mely a házasság elsődleges célja, emberi nemzetünk fenntartása érdekében, a szükséges részekkel nem rendelkezik. Meztelenségében láthattam, hogy vesszeje akár a csecsemőké, amivel az egymásba jutás lehetősége kizárt, ám mindennél nyomósabb érv, hogy a nemzéshez szükséges tökgolyók sem találtattak a maguk helyén.

Mindezek után becsülettel állíthatom, hogy Kaszás Jánost a természet oly sorssal verte meg, amely lehetetlenné teszi, hogy asszonyával közösüljön, s végképp arra, hogy gyermekeket nemzzen a jövődönnek.

*Wuksits Miklós budai orvos,
az Úr 1677. évében, szeptember 9-én”*

Ez év novemberében titkos küldemény érkezett Pozsonyból Kaszás Jánosnak. A fegyverkovács átvette a hivatalos pecséttel ellátott csomagot, megetette, megittatta a küldöncöt, akinek csak bújdosva lehetett bejutnia a törökfogta várba, majd visszavonult szobájába. Ott törte föl a szigorú bírósági pecsétet és olvasta el a levelet.

„A királyi tábla, fenséges uralkodónk, Lipót rendeleteivel összhangban közli, hogy Kaszás János és Pesti Anna házassága az úr előtt nem köttetett meg, csupán az emberi törvények kötötték a feleket egymáshoz. Ám amit ember kötött, az ki is oldattatik.

A mai napon kimondjuk, hogy fent nevezett személyek házassága, mivel a férfiú szükséges feladatait a házasság során nem volt képes ellátni: felbontatik.

*Antal Farkas,
a pozsonyi tekintetes királyi tábla bírója
1677. november 3.”*

Kaszás János szomorúan hajtogatta össze a levelet. Új viaszt öntött rá, s belenyomta a címet, amin egy félig kihúzott kard volt látható. Kilépett a szobából, végigdobolt a hosszú folyosón, s a konyhaajtót belökte.

- Ébredjen - szólt az asztalra dőlve hortyogó küldönchöz.

A férfi fáradtan emelkedett:

- Nem lehetne még egy órácskát?

- Nem - mondta szigorúan a mesterember, s a küldönc kezébe nyomta a levelet. - Vigye a kanizsai törökvárosba, ifjú Pesti Gábor uramnak!

A hírvivő huzakodva kicsit, de végül elhagyta a házat, lóra kapott, s vágtaival szántott végig a Duna mögötti földeken, egyetlen pihenővel, egészen a messzeli Kanizsáig.

S ami még az igaz történethez hozzátartozik - mondta zárásként az ifjú férfi, aki a lámpahomályban bújt meg -, hogy a levél elküldését követő második napon Kanizsán egy gyöngyszép ifjú nő tűnt föl, s ahogy annak lennie kellett, többé senki nem találkozott a néhány hónapja odaköltözött ifjabb Pesti Gáborral.

- Ezt bizony sosem gondoltam volna Kaszás Jánosról - mondta sietve Apafi Péter -, meglehet, nem is igaz. Legényember vagy fiam, s képed az asszonyról s az emberről kevés kapcsolatot mutat a valósággal.

- Nekem így igaz a történet, s nincs okom kételkedni - válaszolta kissé dühösen a fiatal férfi. - A maga szívét oly mód megfertezte a valóság, hogy még a szavai is leprakórt frecegnek, s mindazokat kerítik hatalmukba, akik szintúgy már lelkükbe bújtatták a betegséget, s így aztán egymásra találhatnak csókjaikkal, kiszípozhatják egymás vérét, és fennen hirdethetik, íme, hát ez a valóság. De tekintetes uram, ne tegye a maga idejét az enyém helyébe, ne váltsa ki perceimet a magáéval, nem kell az nekem.

Szék zördült, a kupák megreccsantek, lépések határozott ütése, az ajtó csapódott, lódobogás. Hárman maradtunk. Bételi Miklós úgy nevetett, hogy rázkódott testén a törökrongy, s megremegett még az asztal is, Apafi pedig csak káromkodott, a bajsza alatt, nem pont érthető formán.

- Kend a mai estén többet kapott, mint várta - mondta nevetve a törökruhás hírnök. - Talán mégiscsak aludnunk kéne, elkerülendő, hogy ez a nyálasszájú - és akkor rám mutatott nemtörődöm mozdulattal - valami okossággal tovább rontsa a kedvünket.

- Így legyen - helyeselt Apafi Péter, s rögvest felállt, sietve indult az ajtó felé, nyomában Bételi Miklós. Ahogy kell, úgy hagyták el a kocsmát. Elöl a főúr, aki, bár sárba nyomták ez este, mégiscsak főúr maradt, s nyomában a szolgatevő hírügyes, aki bizony minden szavakbani nyeresége ellenére szolgálta maradt ez estén is. Alig percek teltek, kortyoltam még a borból, aztán követtem őket, hogy legalább órákat alhassak a hajnali kelésig.

10.

Kár beszélni azokról az időkről, amíg én a fazekasmesternél maradtam, kár szóba hozni a munkákat, a zsörtölődést, ami ott folyt asszony és ember, inas és inas, mester és inas között, hisz tartalma mit sem jelentett számomra, letűnésre váró idő volt mindössze, olyan, aminek el kell tűnnie történelmünkből, olyan, amire csak azt érdemes mondani: nem volt. Felesleges tudnom, és bárkinek felesleges tudnia, hogy évek vagy csak napok teltek el addig a percig, amikor a mester elé álltam:

- Nemzetes uram, leteltnek érzem az itt töltött időt, jöjjön más a helyemre, én magam pedig elhagyom a budai várat, ezt a töröktanyát, ezt a förtelmes mohamedfészket.

- Maradj a házamban! - kérlelt a mester. - Lehetnél a választott fiam. Megörökölhetsz vagyonomat, minden kincsemet, a legféltettebbet is: tiéd lehetne a lányom. Nézd, milyen dús a haja, milyen puha selymes a bőre, nem találsz nála különbet a szultán birodalmában...

- Nem maradhatok, a lányt szeretni nem szerethetem, hiszen másért izzik a vérem - válaszoltam.

Ebéd után indultam. A mester szép lovat adott munkám fejében, s némi útravalót. Az asszony morgolt is érte:

- Odaadtad neki a legszebb lovat - sírdogált.

- Nem ingyér kapta, megdolgozott érte - mondta a férfi, és szomorúan szemlélte a kapu előtt, amint felrugaszkodok a ló hátára, csillogott a szemében az értetlenség: Vajon miért választja egy apátlan, anyátlan, vagyontalan fiatal férfi a biztos budai lakhatás, a tisztas kereset helyett a halált sejtető utat délnek, Kanizsára, az átkozott Köprüli fészkebe?

Pedig nyugodt út volt ez, csak törökfogta földeket szeltem át, elsőként neki Fehérvárnak, ahol a régi írások szerint valahai királyaink fejét koronával ékítették szentegyházunk legjelesebb pásztorai, sokak szerint királyi palota is volt itt, tündöklő, égbejutó tornyokkal, ám ezt manapság a rom hátán romok városról senki nem tudná elhinni. Nyármeleg kezdte harapdálni a levegőt, s mindazokat, akik a hús házöblek helyett a mezei munkát vagy az utazást választották. Égett a testemen a ruha, zsíros loncsra izzadt a hajam, de nem engedtem pihenőt magamnak, ha egyszer elindultam, nem szabad megállással későbbre löknöm az odajutást. Délután háromra értem Velencére, a tó csinos kékjében lófarkas törökök hancúroztak. De jó is nekik így élni - gondoltam vágyakozva, majd rögtön fordult bennem a gondolat, afféle kérdéssé: Jó nekik így élni?

Velence az első pihenőhely. Betértem egy zsákbaméreg halász pincéjébe, hogy ihassak valamit. Többen is döntöttek ott az időt, a leélendőt bele abba, amit már leéltek. Morogtak talán azon, hogy nem ismernek, s bántotta őket, hogy vannak, akiket nem ismernek, s nemcsak hogy vannak, de ha ők nem ismerik, akkor minek is vannak. Szót se szóltak hozzám.

- Egy kancsó híg bort! - vettem oda a gazdának, s az töltött serényen.

- Honnan? - kérdezte.

- Budáról - válaszoltam.

- Ott nem jó? - nem akart békén hagyni.

- Mind eljövünk onnan - válaszoltam kimért nyugalommal -, én most feltérképezem, hogy hová volna a legszerencsésebb. Odaköltözünk majd, boltokat nyitunk, elűzzük házaikból az ottlakosokat, asszonyaikat a magunkévá tesszük, és megalapítjuk Kisbudát. Ez a Velence nem

is olyan rossz hely. A tó sűrűn teli hallal, a nád remek az építéshez, s oly erős halászberek vannak itt, hogy a szolganép is megvolna.

A gazda kutyamogorva képpel vágta le elém a kancsót. Nem loptam a szívébe magam, talán még hallott a sokszázéves történetről, hogy velencei kereskedők menekültek toszkánföldről, és a magyar király birodalmába jutottak, ahol egy gyöngykékvizű tó mellett telepedtek le, magukhoz vették az ottlakók földjeit, házait, asszonyait. Boldog életet éltek: a hajdan volt lakosokból remek szolganépek lettek, míg a beköltözőkből dúsgazdag urak. Nem volt magyar földön ehhez hasonló település, így aztán a király engedélyével a falut Velencének nevezték el.

Ittam a bort, cigányasszony lépett be.

- Nagyságos, tekintetes grófúr - sündörgött oda hozzám -, én kiolvasom a markából a jövőjét, nagyságos tekintetes herceg, vitéze e hazának, tekintsen előre, pillantson a jövő birodalmába, és boldog lesz.

- Haggy! - kiáltottam rá, és elrántottam a kezem, amit már tapogatott, markolgatott.

- Nemes vitézúr, ne lökjön a semmibe, mert ellöki magától a szerencsét, aztán rákállat nő majd a gyomrában, és végigcsipdesi a beleket, hogy majd aludni sem fog bírni, az ereiben meg kövek görögnek, és belepördülnek a szíve kamráiba, amikor pedig degeszre telik a két kamra, képzelni sem tudja, miféle fájdalmak közepette fogja kilehelni a lelkét.

- Hagyd abba, elég volt! - mondtam, és engedelmesen odanyújtottam a kezem, csakhogy tényleg ne szórja szemembe a förtelmeket.

- Nemes vitézúr, te aztán tudod, hogyan kell élni, nem hagyod magad a kiismerhetetlen karmai között. Szoríts hát egy aranytallért a tenyered dombjára, hogy a csillogás felfejtse a jövőkvő eseményeket a bőrpárnákból.

Elővettem egy aranyat, abból az aligpárból, ami a zsebemben volt, és a tenyérdombra nyomtam. Az asszony tenyeremre fektette tenyerét, éreztem, a meleg bőr milyen fenségesen sugárzik, s már hinni véltem, hogy valamit megtudok az eljövendőkről, amikor a csupasznői kéz görbülni kezdett, és marokra szorult, benne persze az arannyal. Hirtelen nem tudtam, merre halad, ami velem éppen történik, s csak akkor eszméltem, amikor az asszony már közelebb volt az ajtóhoz, mint hozzám. A halászok mély hangon röhögtek: Hah-ha, hah-ha, az asszony meg szinte visított örömeiben, visszaszólt az ajtóból:

- Könnyen adtad, budai küldönc!

- És a jövőm? - kiáltottam utána -, legalább hazudj valamit!

Egy pillanatra megtorpant, visszanézett rám, bele a szemembe:

- Minek hazudnék? Oly könnyen adnád majd az életedet is, mint ezt a csillogó aranyat, de az úr a lelkedet az eget pereméről visszasepri, hogy evilágunk kínjai között senyvedj örökös életig - nevetett, aztán eltűnt.

Az időm együtt múlt el az aranytallérral. Pénzt löktem a kancsó mellé, és elindultam. A gazda nevetve kiáltott utánam:

- Csak jöjjönek minél többen, tekintetes uram.

Nem válaszoltam.

Alig értem ki Velencéről, amikor a faluszéli nádasokkal egyszintbe érve lovasba botlottam. Kerültem volna el, kedvem nem volt semmilyen beszélgetésre, de kiáltott utánam:

- Hová, hová? Mert ha Fehérvár irányába, akkor jobb volna együtt mennünk.

- Arra, de tovább - válaszoltam kedvetlenül. - Kit tisztelhetek utitársamul?

- Jobb zsebemben királyi pecsét, így hát a király küldönce volnék, bal zsebemben szultáni pecsét, emitt a szultán embere volnék, de középen, bizony én magam vagyok: Tarnóczi Márton.

Annak rendje és módja szerint én is bemutatkoztam, bár nem tudtam efféle különös szavakat ejteni magamról, a nevem pedig olyan színtelen volt, olyan életnélküli, mintha nem is volnék.

- És micéllal róvod az utakat?

- Szerelmi ügy - válaszoltam szűken szabva.

- Ó, igen. Legyen bár törökdúlta a hon, pusztítsák akár a féregevő tatárok, a szerelem mit sem törődik ezzel, szedi a neki járó áldozatokat. Amikor az északi fertályról kalandoztam lefelé, s szeltem falvakat át az Ipoly völgyében, bizony száma nincs, mennyi különös történetet hallottam, amiben a szerelem olyan formán faldosta a férfiakat s az asszonyokat, mint a csontra éhezett farkasok.

Megrezdült az arcom.

- Körmöcről indultam, abból a városból, ahol a magyar király legféltettebb tallérjait verték a sváb mesteremberek. Ott magyar szót ma is alig hall az ember, s ki bármiféle üzletbe akar bonyolódni, helyesebb, ha előbb megtanulja Lipótunk nyelvét, s a nyelven túl pedig afféle szorgosságot mutat, mint az ottlakosok. Másként semmibe se veszik, sőt alaposan becsapják, s nem hogy hasznot remélhetne, de még azt is elveszíti, amiye volt. Az én ottlétem haszonnal zárult, így aztán tömött zsebbel folytathattam az utam, hogy megduplázzam a szerzeményt - de erről ne essen szó. Mentem magányosan, rablóktól nem félve, mert ugyan ki hinné, hogy pénze van egy magában utazónak. Selmecebányán át, Korpona, aztán Drégelinél elértem az Ipolyt. Milyen gyöngyön is írja Sebestyénünk a szegény vár s jó Szondi György pusztulását. Haj, merre is veszték azok a vitézek, amilyen ő is volt. Amikor Ali, a bős budai pasa megadásra szólította föl, keményen visszaüzent: „Kend ahhoz későn költ.” S amiként elpusztultak ezek a derék vitézek, olyanképp vált rommá a drégeli erősség is. S azt mostan védeni annyira felesleges, mint egy üres kincsesládát lakatra zárolni. De nem ekként üres-e egész honunk, nem ilyenformán kár-e életet áldozunk érte? Mert a javak után a török vagy az osztrák, vagy valaki a hatalmaskodó magyarok közül a lelkeket is kirabolta onnan. Ám mégse legyen a keseredés, hisz jobbnak a királyé, balnak a szultáné, de középen még lehetünk önmagunk.

Utam hát haladt lefelé. Jobbra árnyakat adott a folyót övező liget, balra a Börzsöny vadban gazdag erdei. A falvak szegények voltak, némelyik néptelen is, a házak kiürülve, elhagyott állatok kóborogtak a fűtől fölvert udvarokban. Mindehhez persze igen meglepő volt, hogy milyen bőven lakott a Drégelitől délre, alig néhány óras útra elterülő Sándorpuszta.

Az arcom most újfent rezdült, de szót nem szóltam.

- S bár gazdagságról itt sem szólhatok, de némely házak, takarosságban mondhatni vete- kednek az osztrák parasztokéival. Ilyen volt Pesti Gábor uramé is, akinél megszálltam.

Nagyot nyeltem, de nem szóltam.

- Azt az esetet, amit elmondok, ott hallottam nála, a felesége mesélte, hogy gyorsabban múlhasson az este, s persze, hogy valójában mi igaz belőle, az engem csöppnyit sem érdekelt.

- Micsoda falu ez - kezdte az asszony -, micsoda népség lakja, aki szeret, az is csak gyűlölködik, megfojtaná a másikat, ha nem rettegne a törökbíráktól, ha mindeme gyűlölködők nem közösködnének egyenegy gyűlöletben. Mert mindahányan különösképp egy embert kívánnak a halálba, a véges végromlásba, a fekélyes pusztulásba: Szilvesztert.

Úgy mondják, hogy a szörnyűséges pusztulásnak, ami a falut sújtja, egy ember az oka, Szilveszter, aki a törökbíróknál tanúskodik, s júdáspénzen növeli a hatalmát, holott könnyen lehet... S itt én magam se védenék egy olyat, aki elárulta Krisztusurunkat, de ha megvizsgálom a környező falvakat, amelyeket jóval apróbb darabokra tépdelt szét a nyomorúság, mint a miénket, akkor úgy hihetem, Szilveszter valahol mégiscsak jót tett a népnek. Vállalta a bűnt, felszabadított minket alóla, s a törökhűségért cserében nem csak aranyakat kapott, hanem hogy szerényebb adókkal nyúzza a hitetlen fenevad az itt élőket. Ámde mindez már a múlté, hisz Szilveszter többé nem tanúskodhat a töröknél, de még a falu lakóinak sem mondhatja el, hogy vétkezett-e vagy nem, s még bizony annyit sem nyöghet ki, hogy Istenben boldog jónapot kívánok, mert Szilveszter immár két esztendeje néma.

- Néma? - bukott ki belőlem önkéntelen a szó.

- Néma - folytatta Tarnóczy Márton, ahogy az asszony folytatta ott a faluban. - Történt egyszer, hogy perügyben járt Párkányban Szilveszter, s ott aztán egy boszorkánysággal vádolt asszonyba irtóztatós erővel belészeretett. Szinte megbűvölte őt az a nő, vele kelt és vele ébredt, először csak gondolatban, később már a valóságban is. Mert Szilvesztert nem csak a parasztok nem szerették, akikkel együtt játszott valaha gyermekként, hanem a nő sem, akivel törvény szerint összekötötte életét. Amint otthon az ágyban odafeküdt melléje, az asszony túszerzője összeszurkálta mindig. Gazdagodott, s okot adott az irigységre, de belül a szépen szabott öltözékek alatt csupa seb volt a teste. S ő csak szomjúhozta a szeretetet, s mennél nagyobb volt a szomjúsága, annál jobban mélyültek rajta a sebek, már szinte halálra vált, amikor szemébe akadt a nosztrai asszony. És hát gyógyulni kezdtek rajta a sebek, s nézte otthon a nő, akivel összekötötte életét, hogy mindama mély szúrások, amit az ő szíve okozott, kezdenek elmúlni, minthamár be is hegedtek volna, és elkezdett akkor bánkódni, hogy mitől lehet ez. Ki szólhat bele gyógyerejével az ő urának életébe, és hinni kezdett a környező sustorgásnak: a nosztrai boszorkányasszony, az kenegeti a fekélyes sebhelyeket éjjeleken át, s némikor nappalokon is.

És való igaz, Szilveszter annak az asszonynak az ágyában töltötte a peridőket. Hagyta, hogy végigcsókolgassa a testét, a fülébe érintse a nyelvét, kezével apró vonásokat tegyen a hason, aztán a háton, aztán lejjebb, és ő sem tett másként, mert folttól foltig, minden redőt megérintett, az apró melleket, majd az ölbe csúszott a fej, és ott érezte a nő a csöndes leheletet, a puha simítást.

Aztán egyszer ekként szólt a nosztrai asszony Szilveszterhez:

- Szerelmem, egy csepp semmi az életedből, de te még azt sem adod.

És Szilveszter hazament, rosszkedvbe zuhant, s hallja, hogy az asszony felkel álmából, s azt mondja neki:

- Az Úr előtt kimondatott, hogy nekemszánt a te életed. Egy csöppnyit se vígy másnak belőle, vagy az egészet kihullajtom markomból.

És Szilveszter akkor embert próbáló erővel kezdett gondolkodni, hogy miképpen tudna a két kérdésre választ adni egyszerre, hogyan lehetne a nosztrai boszorkányasszonyt megőriznie, s miként tarthatná szeretete öblében a nőt, akivel az Úr előtt összekötötte életét. S oly nagyon

gondolkodott, s oly erővel kereste a választ arra, amire válasz nem adható, hogy azon estétől fogva nem bírja szó elhagyni a száját.

Mint az esőharmat, lágyan kezdett peregni a levegőbe a szürke szín, a májusvégi esték későn és lassan érkeznek, és sosem borulnak olyan sűrű kenőcsként a földre, mint a téliek. Jól látszottak Fehérvár omlásos falai. Először közeledtek, aztán újra messzebbivé lettek. Elkerültük a várost, ahogyan Tarnóczi Márton javasolta. Felesleges kockázat, idővesztés, pénzkidobás. Kőszárhegyen lehet a legolcsóbban megszállni. A pap házában - mondta. Ő mindig ott aluszik, remek kis épület, százízű étkeket készít a szakácsnő, már a gondolatától is ringani kezd a nyál a szájban. S az atya, micsoda különös alak, mindenfélét tud a magyarok korábbi századairól s a törökökről, s ezen túl mindennemű tudományban jártas. Vele eltölteni egy estét különb, mint fél esztendő a pádovai egyetemen, ahová pusztá időpazarlás volna jární, ha nem volnának ott annak a firenzei mesternek a freskói az Aréna melletti kápolna falán. Micsoda fenséges képek azok, Krisztusurunk magához méltóként jelenül meg. Tarnóczi Márton akkor újra nekilendült a beszédnek, talán még hosszabb időt sejtetett, mint az előző történetnél, szinte betelni nem tudott a képek dicséretében, hogy milyen felemelő ábrázolások azok, s aprólékos részletességgel leírta az Evangélium minden ott megfestett jelenetét, de én figyelni nem tudtam már, Szilveszter járt az eszemben, akiről nem gondoltam volna, hogy valaha is belejátszik még az életembe, hogy nem csak a gyerekkoromban jár-kelel majd, mint valaki rossz kísértet, hanem később is, hogy az ő személye minden percben ott riogatja az életemet, a leélni szánt és leéletlen maradt éveket.

11.

Szinte sötét volt, amikor Kőszárhegyre értünk, a falu határát eldöntött kőkereszt jelölte, morszalékosra romlott rajta a Krisztus-alak, a földeken jobbra és balra az idei vetés hullámszórt, a szél csapdosta az éretlen kalászkot, s kiverte a nyers zöldszagot az útra is. Sokan számítanak részesülni abból a frissvetésből, amiből oly kevés marad a gazdák családjának, s még annál is kevesebb Nagy Mihálynak, aki a keresztény hitet őrizte a törökfogta vidéken. Az első házak kellőképp szétrontra, inkább látszanak csavargók tanyáinak, mint emberi lakhelyeknek. Néhányan az udvarban heverték, az állatok között, az asszonyok ruházata színvirágos, a férfiaké koszfekete, csak egyikén-másikon volt valami törökökről lehányt színes süveg.

- A kőszárhegyi cigánynépség - súgta csendesén felém utitársam, de hiába volt a beszédben csend, a lovak patája nagyokat dobbantott a földre, s a romhad odagyúlt az út mellé, s mind csak kiabáltak nekünk, meg köpdeltek felénk, végül a sokadalomból egy idősebb férfi keveredett elő:

- Koszko dzsas? - kérdezte karchangon.

- Nagy Mihály tiszteletes úrhoz - válaszolta magyarul Tarnóczi Márton.

Többet nem kérdeztek, de látható volt, hogy felbolydul a kis csapat, gyűlölték a mifajtánkat, bár nem mertek ellenünk támadni. Szavaik kemények voltak és durvák, mintha Istent káromolták volna. Áj csumi daszki a kárómból a raklót! - üvöltözték felénk. - Kúresz muj... Tarnóczi Márton akkor apró zsákocskát emelt ki a zsebéből, s az öreg férfi kezébe nyomta. Az magasra emelte a szerzeményt, s ahogy a rongyzsák emelkedett, úgy tekeredtek feljebb és feljebb a cigányemberek szemei. Pillanatig torkukban rekedtek a szavak, majd mikor újra beszélni kezdtek, olyan csilingelő hangokat adtak, mint a harangüvegek csengése. Aranyos vitézurak - mondták -, az úr száz életet adjon maguknak, s vasalja vékonyposztóra minden ellenségüket.

Lépdeltünk tovább, mit sem törődve a csődülettel. Ahogy jutottunk beljebb és beljebb, szaporodtak a takarosabb porták is, s a falu közepe már egészen rendezettnek látszott. A templom melletti háznál álltunk meg. Márton hangosan kiáltozni kezdett.

- Nagy Mihály, Nagy Mihály, Krisztus szent pásztora, vendégeid jöttek!

- A jó istenit, Tarnóczi Márton - rohant ki a kapun a pap -, ne üvöltözz már, a szomszédban Pálos Lajost éppen most verte a részegség az ágyba, ha felébreszted, tovább ütlegeti azt a szerencsétlen asszonyt. Pedig folt annak már az egész teste.

- Ketten vagyunk, Mihály atya - fogta most már halkra Márton.

- Szívesen látlak benneteket. Annuska most melegíti a hagymáskruplit, s a bor is bekészítve az asztalon - a pap sietve terelt bennünket befelé. A lovakat bekötöttük az istállóba, s aztán kis tisztálkodást követően a konyhában kötöttünk ki. Nem volt rajtunk kívül más vendég.

Nagy Mihály élénken érdeklődött Tarnóczi Mártontól, hogy mit is tapasztalt útja során, s elkezdődött a hosszú mese, amit én már javarészt hallottam, igaz most a súlypontok egészen máshová kerültek, nevek sorjáztak, akiket a pap minden bizonnyal ismert, s azok sorsa került szóba. Szilveszterről csupán annyit mondott, hogy egy sándorfalvai férfi, aki törökszolgaként kereste kenyerét, oly nagyon akart válaszolni valamely fogós kérdésre, hogy az igyekezettől végül megnémult.

- Van ilyen - bólogatott a pap. - Volt nekem egy kakasom, akivel hasonló eset történt. Egyik reggel kicsit előbb ébredtem, mint elhangzott volna a félötös kukorékolás. Megyek ki az udvarra, hát a szilvafáról bámul rám a kakas. Megrémült rettentően, mert úgy hitte, neki már régen ébresztenie kellett volna engemet, s hirtelen el is kezdett volna kukorékolni, azt mondja: ku - és elhallgat. A túlbuzgalom beléje fojtotta a szót. De akkor én kigondoltam, hogy ijedtség ijedtség árán mulattatható el, így aztán a kapa nyelével jól oldalba suhintottam szegény párát, s azon nyomban már jöttek is a további szótagok: korékú. Szóval ezt a Szilvesztert is kellőképp oldalba kéne vágni, aztán majd beszédre nyitná a száját.

- Atyámnak oly erős a hite - nevetett Tarnóczi Márton -, hogy egyetlen kapanyéllel megoldaná evilágunk összes baját, még tán a török áfium is kipusztulhatna ilyen módon hazánkból.

Nevettünk mindhárman, s közben gyors mozdulattal faltuk be az ételt. Tarnóczi csak beszélt, tömött szájjal is, mindenfélét összehordott az utazásról, én pedig azt gondoltam, ennek a papnak nincs is olyan fenenagy tudása, ez a pap inkább afféle feles kacatja utamnak, mint amilyen Tarnóczi Márton is, a velencei pincegazda, a halászok és a cigányasszony. Mert ezek csak jönnek, aztán hullnak, múlnak el mellettem és mellőlem. Férfiak és nők, ha rájuk néztem, szemük alig villantott vissza, s nem láttam, hogy ők látnák rólam: ki vagyok. Ki vagyok? - kérdeztem most magamtól. Végignéztem a ruhámon, gondolataimban felvillantak a velem történtek, a rámváró napok és évek, de válaszolni nem tudtam. Éppen martam volna magamat széjjel, amikor a pap hangja fölrázott, bizonyára a végére ért Tarnóczi Márton a mesének, s az ilyenformán megüresedett időben kérdezett tőlem.

- Te ki vagy, s mi volna uticéled?

- Nem tudom, atyám - válaszoltam zavartan -, hogy célnak tekinthető-e az, ami miatt Kanizsára indultam. Magamról pedig nem szívesen beszélek.

- Fiam, mindazon dolgok, melyek kimondatlan maradnak, az ereidben megbújó sátánt etetik, míg az végül olyan erőre nem kap, hogy tenmagad testét és lelkét harapja ketté. Tudom, eddigi életed során három dolgot láttál, amiből kettőről úgy hiszed, hiányzik belőled, s mindössze egy olyannal találkoztál, amiért élned érdemes. Láttad, hogy minden ember a fenség

rabszolgája. Az egyszerű népeknek fenség az, aki kardot villant, s leborulnak előtte, ahogy a világ kicsiny urai hasra vetik magukat a hatalmas szultánok előtt, s kik meg szabadnak tartják magukat, s gyöngyszép freskókkal ékítik a templomok falát, ha nem is említem kisszerű függésüket a megrendelőtől, akkor is marad egy annál is félelmetesebb, a fenségesnek hitt mű. Úgy borulnak le saját kezük teremtménye előtt, ahogy a világ nagyurai a mindenséget kormányzó isten előtt, hogy szabadítaná meg őket a haláltól.

S miközben mindahányan félik a fenséget, olyan módon védekeznek, hogy magukat kívánnák a fenséggel felruházni. És diadalt éreznek, ha nyomorúságba dönthetik azokat, akik még nem kerültek oda a nyomorúságba, és diadalt érez az asszony, aki urát ellöki magától a hitvesi ágyban, és diadalt érez a férfi, ha behazudhatja valakibe a szerelmét. És mindenki számol, hányszor jutott el a diadalhoz, s mikor eredményül kihoz valami hatalmas számot, melynek fele is hazugság, akkor világrontók dolyfével lépdél övéi és ellenségei körében. De minden lépésük perceket és órákat pusztít el életükből, s ők erre nem figyelnek. Azt gondolják, mások szétrontott percei az ő idejüket hosszítja.

- Amikor Sztambulban jártam - vágott Mihály atya szavába Tarnóczi Márton -, micsoda rémesetet élhettem át. Egy ötvösmester műhelyéből szemlézhettem, amint a hatalmas emberforogtag szinte éjsötétre feketítette az utcát, mintha Ázsia minden kereskedője és gazembere itt sürgölődne, mintha Sztambul nem is csak a Törökhon, hanem az egész világmindenség fővárosa volna. Belefeledkeztem a bámészolásba, amikor hirtelen szörnyűnagy robaj, zörgés-csörgés törte át az utcai zsvajt, s minden ottlakos nép behúzódott óvakodva a házak öblébe, s az utca pedig megvilágosodott az ürességtől. A szabadon hagyott járaton kétsorjában meztelen mellű perzsák léptek be. Fejük körül fekete kendő, de a mellük szabadon. Amint oldalt lépkedve haladnak, a Husszein Hasszán szavakat kiáltják, majd egy erőteljes hu-ra öklükkel a mellükre csapnak. A mellük már csupa kék és veres folt volt az erőteljes ütésektől.

A melletverő háromszáz perzsát újabb csapat követte. Öltözetük: gyászing, mely a hátukon van elmetszve, kezükben ujnyi vastag láncokból font korbács. Olyan mérhetetlen nehéz, hogy kétkézzel markolják. Ahogy énekelik valami gyászdalukat: illéri, illéri, előre, hol a jobb, hol a bal vállukon át hatalmasakat ütnek a hátukra. Majd ezeket még véresebb csapat követte. Kezükben handzsár, s ezzel metszettek minden éneksor után egyet a meztelenre borotvált fejükön. A fejük s a válluk már ázott a vértől. Dübbenés a mellen, csapás a hátan, metszés a fejbőrön - az egész utca locsogott a vérben, de ők csak mentek rendületlenül, mintha így élni még mindig jobb volna, mint bárhogyan másképp.

Úgy éreztem, atyám, ahogy kialudt szemükbe néztem: ezek a perzsaemberek nem hisznek a fenségben, sem a diadalban, s e hitetlenségük oly mértékű fájdalmat oltott a lelkükbe, ha nem gyötörnék testüket, bizony kibírni nem tudhatnák. És meglehet, hogy Pálos Lajos felesége boldogabb, mint azon asszonyok, akiket tenyerükön hordoznak az uraik.

- Márton fiam, ha ellopják a lovadat, te ne lopd el másét. Hamisságot hamisság nem igazol - zördült fel Mihály atya, hangja a bortól és a vasárnapi prédikációktól edzetten hasított bele a konyhai levegőbe. - Különben pedig azt javasolnám, hogy a törökfarkas zászló helyett gyakrabban pislants Krisztusurunk keresztjére. S akkor majd te magad is látod, a boldogságnak mennyi igaztalan és hány igaz útja leend.

Láthatóan ezzel a beszélgetés bevégeződött. Okosabbak nem lettünk, de az idő eltelt, talán még tovább is szaladt a kelleténél. Tarnóczi Márton a szobában, én az istállóban kaptam alvóhelyet.

Belenyúltunk álmunkkal az éjszakába, ahogyan az éjszaka is belenyúlt az álmunkba. Csillagok világították meg az éji mezőket, ahol meztelen szaladtam, körülöttem vágató lovak, horkantanak, felöklelnek, én velük állok versenyben, s a lábam mintha tényleg mértéktelen

szabad volna, a gyors állatokkal könnyedén lépést tud tartani, sőt lassan-lassan meg is előzöm őket, le hagyom, hiába csorog oldalukon csatakokban a víz, inaik-izmaik feszülése, nem bírhatnak beérni. Én pedig mindennél közelebb kerülök az asszonyhoz, akinek csillagtól fényes az egész teste, mintha napfénytől volna átkelve. Mintha nem is saját erőm vinne felé, hanem az ő fényessége húzna. Ahogy közelebb érek, a csillogáson át kirajzolódik az arc: Anna. Hirtelen megbotlok, szinte orrabukok, de a gyors lábak hamar a test alá kúsznak. A kezem már eléri. Érintem először a fényövet, mikéntha távoli bolygókig nyúlna ki a karom. Aztán átnyúlok a fényességen és hozzáérek a bőréhez, magamhoz szorítom, s egy pillanatra elveszítem szemem elől a képet, csak az ölembe szorított test melegét érzem, s aztán megint világosság, egy rémséges cigányasszonyt markolok, és ő is markol engemet, nem ereszt, azt sziszegi: „Vidd diadalra csapásod nemes vitéz! Loboncozz! Lökdelj-löködj!” Hatalmas tenyerei mozgásba hozzák a testem, önkéntelen újra nekifeszülök, s aztán gyorsan mintha kioltódnék, az asszony meg hörög: „Megpusztulnál szíved szerint, de az egek tornácáról visszasepernek, nemes vitéz!” Alighogy kimondta, hatalmas csődörök patái tapostak a testemre. Azt érzem, soha többé nem lesz reggel, a kakast látom a szilvafán, azt mondja ku, és nem szól többé egy szót sem, azt mondja ku, és néma marad, én pedig belealszom az elhidegült vérembe, és nem ébredek fel soha többé.

Láttam a testemet, amint ott hever, s a török-kádi fölé hajol, széthúzza a szemhéjakat, meglátja a szem fehérjét, amin át itt-ott apró erekben még csordogál a vér, csorba hegyű török-kést vesz elő övéből, majd az ég felé veti tekintetét:

- Dicső Allak, elfogadod-e tőlünk áldozatunkat!

S az ég peremén akkor feltűnik Mohamed, a magasságos úr prófétája, gyöngyszerszámos paripájával végigszánt a naptól tündöklő felhőkön, s mikor a közelünkbe ér, nemet int fejével: „Túl nagy a sietségünk, törökbíró, nem kell a te áldozatod, maradjon testében az élet, mely nagyobb büntetést hoz számára.”

A kádi pedig akkor elszomorodott, hogy nem szolgálhatja méltóként az egek urát. Kését visszacsúsztatta övébe, s finoman, mint valamely orvos, rázogatni kezdte a vállakat.

12.

- Ébredj, barátom! - hallottam valami hangot áthatolni a sűrű álmon. - Ébredj!

Milyen nehezen ébredtem akkor - gondoltam a temetőben, immár hátat fordítva a Szilveszter fölött gömbölyödő halomnak. Pár lépéssel előbb voltam, mint a csürhenép, de jöttek ők is, nem annyira engem akartak követni, mint esetleg kifigyelni, láthatják-e a kerítés mögül gyorsan eltűnő asszonyt, a ruházatát, az arca kifejezését, hogy aztán ezen az esten szutykos szavakkal ócsárolhassák: „Láttátok, a nosztrai boszorkánynő még a gyászsínt is elvetette, láttátok, nevetés volt az arcán és nem sírás, láttátok, az a szerencsétlen meghalt érte, s ő erősebb az életben, mint valaha, láttátok, milyen fürge volt a lába, hogyan is szaladt, biztosan más emberek monyára futna már...” Ezen az esten majd úgy ömlik a szájukból a szó, mint a trágyalé, de egy csepp sem freccsenhet a nosztrai asszonyra, mind a saját bőrükön és ruházatokon ázik, s akként fekszenek éji álmukba, ahogy a disznók fröcsölnék saját ganéjukban. Elhevernek, bűzös leheletet küldenek a tiszta levegőbe, s mintha csak azt várnák, az Úr vonszolja ki őket nyomorult ketrecükből, hasítsa fel nyakukat, eressze vérüket egy tálba, s húsukból kolbászt töltsön az égi lakóknak, de az Úr nem akarja puha ujjával megérinteni testöket.

- Ébredj, barátom, a májusi napfény felrúgta állkapcáját a horkolóknak, kibújtak vackukból az állatok is, hogy reggeli zsákmányukra vethessék magukat.

A szemem lassan nyílt, Tarnóczi Márton rázta a vállamat, egyre erőteljesebben, próbált valahogy ébredésre bírni.

- Kelj fel, úgy alszol, hogy álmodban elcsenhetnek akár, s mire eszedhez térsz, már Sztambul felé koptatod az utat, s legfeljebb a szultán kopasz hadsegédeit lelheted magad körül, s nem a gyöngyszép asszonyt, akiért indultál.

- - nem hallottam, mit morogtam vissza, de felkászálódtem. Nagy Mihály már előkészítette a pálinkát, s valami étket is früstökre, de én egy falatot sem bírtam lenyelni, a pálinka szagától pedig erősen öklödni kezdtem. Figyelni nem tudtam, mi zajlik körülöttem, csak az indulást vártam, még a szíveslátást sem voltam képes kellőképp megköszönni.

S ha most visszagondolok mindarra, ami velem történt, apró megállások mellett, folyton-folyvást csak uton voltam, uton, mint mindahányan ebben a honban. Utazók szelték keresztbe-kasul az elnéptelenedett vidéket, hogy jelentést vigyenek a nyugati világ fenséges fejlődésének, hogy mindama népek, akik hallották a keserúségről szóló történeteket, nagyokat lélegezhessenek: Mily boldog is az ő életük azokhoz a szerencsétlenekhez képest. És hitük végbástyájának nevezték a szenvedőket, de a magasztos szavakon túl egy tört kardot sem küldtek segítségünkre. És uton voltak a kereskedő-kufárok, akikről megállapítani sem lehetett, hogy zsidók voltak-e, görögök vagy magyarok. Beszélték az ország megannyi nyelvét, árut hoztak és árut vittek, ruházatuk szerény volt, szinte szegényes, hiszen gazdagságukat nyugodt országok bankárai őrizték. És uton voltak a parasztok is, az adófizető rájahad, ha feltűnni látszott a végvárak haszonleső bandája, akár török, akár magyar, gyors futással bújtak meg a környező zombékban, néha éveket is töltöttek ott, s akik arra jártak, úgy hihették: ez a nemzet kihalt. Félelmetes kiterjedésű temetőként festették le a vidéket, ahol még a sírhantok is a bozót s a mocsár martalékává lettek. *Horror facies, solitudines horridae* - mondogatták.

Katonák és követek, ítélet elől menekülő gyilkosok bolyongtak az ország útjain, mind szerencsésjét leste. Pénzzel tömte volna tele zsebét és továbbéléssel a testét, de legtöbbjük csak a halálba bírt perdülni, mert bár fenenagy zavar volt a törvénykezésben, s a kereskedésből is ömlöttek az aranyak, de kevés idő maradt mindennek élvezetére: az ország levegője telis-teli volt méreggel, a vízeres laposok, a tocsogós kelők, a haragoszöld sömjének csak úgy lehelték magukból a halált. A morbus hungaricus hagymázos láza legyűrt minden betolakodót. A német zsoldosok sorra veszttek el, oly mértékű volt a pusztulás, hogy szinte idő sem maradt a temetkezésre, a halottakat, alig földelték el, a temetőkből megszorodtak a férgek, hogy még nagyobb erővel szállítsák a halált. Így aztán a megmenekülést vágyók élete gyakorta siralmas jajgatásban végződött, s ez a húsig hatoló hang szinte beterítette az egész országot, mint a sűrű eső, végigömlött a fákon, a füveken, s hatalmas patakokba rendeződve sodorta el a házakat, majorságokat, a házi és vadon élő állatokat. Minden a kegyetlen siránkozás, jajveszékelés aklában sínylődött, csupán a magyarok menekültek, mert bár róluk neveztetett el a betegség, a fokhagymaevés és a gyakorta részegségig jutó borfogyasztás megmentette őket a haláltól.

Olyan keserves képet nyújtott akkor honunk, hogy mikor az Úr kedves angyalai közül az egyik lepillantott erre a vidékre, szomorúan csak ennyit mondott:

- Édes gazdám, szeretett világunkból egy falatot kiharapott a sátánszörny.

Az úr azonban csak nevetett, s nem mutatott fájdalmat, hogy elvesztette volna azt, ami az övé volt, nyugodt szavakkal fordult az angyal felé:

- Segítöm a világ tartásában, Szodoma és Gomorra a földdel vált egyenlővé, mert igaz ember nem találtatott falai között, most nézz bátrabban körül e vidéken, nézd, miféle élet zajlik a zombékok rejtekében, nézd azt a fiatal férfit, aki most éppen Kaposvárt elhagyja, s a kanizsai törökvár felé tart, nézd őt: mozgása és teste tartása nem hivalkodik a dölyftől, tudja, nem kaphat meg semmit a világból, mert minden, ami a világon teremtett, az Úré. Nézd, épp olyan, amilyenné azt formáztam, aki elsőként sírt ázott halottainak, nézd, mint mikor azt az elsőt kiűztem a paradicsomból: nem vesztette hitét. Ne aggódj hát: a fűvek és fák oszlopai között találsz legalább egy igaz embert, s amíg őt nem veszted szemed elől: a sátán nem tudja szájába venni ezt a földet.

A kaposvári határokhoz érve megváltam Tarnóczi Mártontól, akinek fontos ügylete volt még itt. Leültünk - éppen dél felé kanyarodott az idő -, hogy elköltsük, amit a paptól kaptunk útravalóul.

- Szinte halotti pusztává silányult ez a vidék - mondta Tarnóczi elnyúlva a fűvön -, s mégis, milyen nagy szeretettel, szinte szenvedéllyel érkeznek ide a békevidékekről az utazók. Rongy népség az, hidd meg nekem, a pusztulás hiénái, a halál vérevő farkasai, mert nem érezhetnék magukat evilágunk diadalmas katonáinak, ha nem láthatnák valahol a nyomorúságot. Mikor az öntestüket kízókat láttam a törökváros utcáin: ugyancsak ezt éreztem. Hogy lelkük boldogságban maradjon, a nekik legközelebbi, a test pusztítása révén élük át győzedelmüket, s akik nagyobb hatalommal bírnak, azoknak országok, népek pusztulása kell, fertelmes földindulás, ahol százezrek vesznek oda, világemésztő háborúk. Olyképp él az emberi nemzet, mint a döggesejük, akik életüket a pusztuláson nevelik, s még annál is nyomorultabbak, mert mikor az ég tetején harcok végeztével megjelennek a halál madarai, sajnálat nélkül csapnak le áldozataikra, éles csőrükkel tépdesik, marcangolják, ám az emberi keselyűnemzet könnyeket facsar ki szeméből, s elhazudja szíve repesését.

Néztem a fűben heverő testet, amint belemosódik a gaznövénytől pusztult tájba. Valaha itt bújtak meg a pártütő Koppány szolgái, ide rejtöztek a bosszú elől, s miféle életet éltek ott, miféle gondolatokat rejtettek, ma már senki sem tudhatja. Néztem az arcát: mintha a bőr alatt rejtezne valami titokzatos világ, aminek megismerése halált megvető bátorságot kíván az utazótól. De erre az útra én nem vállalkozhatok...

- Járj szerencsével - kiáltott hirtelen felpattanva. - Mennem kell.

Lóra kapott gyorsan, s eltűnt a szemem elől. Sok évvel később hallottam újra a nevét. Már elűzetett a törökordas hazánkból, s a Balkánon is csak lézengett hatalma, megkötötték Karlócán a békét, s a szultán porig hajladozó követi már rég visszajutottak megbízójuk fészkébe. Savoya grófja a dicsőségből aranyakat veretett magának, s hatalmas palota építésébe fogott Bécs szívében. Én Annával Budán éltem. Egy vándorkereskedő, aki portékáját eladni akarván meséssel untatta leendő vásárlóit, azt mondta, Bécsben halálra küldik a töröknyalókat, mind megérdemelt jutalma a poklok pokla lesz. S említette az egyik török-kémet, bizonyos Tarnóczi Márton nevű magyart, akit már fel is lógattak, s hogy a kivégzésen minden nemesúr ott volt, élükön Savoyai Jenővel, csak egy hivatkozott súlyos gondjaira: Sobieski János, a lengyel király. Hogy valóban voltak-e súlyos gondok, nem tudni, az utcanép azt tartja, János király hazugságnak nevezte Lipót bírának ítéletét. Ám mit sem ért az ő gondolatja: a török-kémnek vége lett.

13.

Egyedül indulhattam tovább ezen a májusi koradélutánon 1684-ben. Ez az év semmiben sem volt másabb, mint a korábbiak: 1683, 1682 vagy bármelyik megelőző, akár az ezeröttszáz éves. Aki itt élt ebben a korban, még nem érezhette, hogy negyedik Mohamed az utolsó éveit húzza a gyöngykirakásos töröktrónon, s hogy egy vesztes hadjáratot követően lebukik a palota kövére, s tündökletes ruházata ellenére olyanná válik, mint bármely halott, aki ebben az országban elszóllított. Mohamed halála pedig maga a vég volt, mert harmadik Szolimán, aki követte őt az uralkodásban, alighogy trónszékre került, a hatalmaskodás súlyától lassan hervadozni kezdett, s négy gyötrelmes év után, 1691-ben megvált földi világunktól, s az örökül hagyott birodalom, csonkább volt, mint előtte.

Fogyott a világokat markában tartó ország, s amint csökkenni látszott mérete, úgy szűnt a tőle való félelem. A nyugati keresztény királyok udvarában már csak nevettek a hajlongó, virágruhás török követeken. Mesélik, hogy mikor a versailles-i Palace Royale-ban megjelentek a Napkirály színe előtt Szolimán követei, hogy a fenséges török császár hódolatát átadják, Lajos mindössze annyit mondott: „Hölgyeim és uraim, íme a legújabb farsangi modellek” - és nevetett az egész udvar felszabadultan, a király pedig a kamaráshoz fordult: „Colbert, adjon néhány meghívót mőszi töröknek, hadd színesítsék a holnapi estélyt.” A törökök szégyenkezve távoztak, nyomukban a Lajos szájából áradó dögszag, mert kevés olyan büdös király volt történelmünk során, mint ő. Fogait már gyermekkorában elvesztette, mindössze néhány rothadó csonk jelezte, hogy valaha régen voltak. Olyan étkeket bír csak megenni, amelyek szinte kenőcsre voltak főzve, s külön szerette pedig, ha ezt valamiféle hatalmas kondérban csinálják, behajigálnak mindennemű húsadékot, még az állatoknak a gyomrát és a beleit is - amit pedig a dögvadász cigányok sem ennének meg -, s az így összefőtt bűzös, sűrű levet hatalmas kanállal lefetyelte; ha pedig nem ízlett az éték, akkorát förmedt főszakácsára, hogy az majdhogy halálra nem vált.

- Vatel - üvöltötte -, kihagyta a mai ételből a szarvasbeleket.

- Beletettem, uram - szabadkozott a főszakács.

- Azt mondom - üvöltött megint a király -, hogy hiányzik belőle. Tedd, amit tenned kell!

Vatel, a főszakács ekkor hatalmas erővel belevetette magát a konyhakésbe. A penge felmetszette a mellkasbőrt s a húst, majd átszántott a szíven, s a hát kemény tábláján sercent ki. Rögvest meghalt, s a királynak az új szakács főzött immár olyan ételt, amely bővelkedett a szarvasbelektől. Lajos csupán effélékkel tömte magát, s a gyomra ettől olyan volt, mint a kanális, s az ott lötyögő szenny pedig időről időre kicsapott a szájon, beletoccsant a Palace Royal levegőjébe.

A bűz persze nem zavarta abban, hogy hatalmát mérhetetlennek érezze, s minden nő szoknyája alá besettenkedjen, fogcsonkjaival s lepedékes nyelvvel meg-megnyalintsa a ruhaselymek alatt bűvő titkos részeket.

Az igazsághoz persze hozzátartozik, hogy Lajost nagyonis bántotta a török gyengülése, hisz semmitől sem félt annyira, mint Lipót hatalmának növekedésétől. S minden keresztény fejedelmet gyűlölt, aki a török ellen szövetkezett. Sobieski Jánost csak Zsannocskának nevezte, Savoya hercegét pedig Szavoja Szarvojának, az országtalan Károlyt pedig úgy tekintette, mintha nem is volna. Ám Lajos minden vágya és igyekezete ellenére a török hatalom tovább silányodott.

Mikor Szulimán átadta életét a magasságos Allaknak, s hosszas huzakodás után lelke beeresztett a boldogságok mezejére (hallani, hogy az Úr ekképp szólt a kapun dörömbölőhöz: Bejöhetsz, bár érdemeid nem engednék meg ezt, ám mert a többi is itt van, téged sem rekesztelek ki), s testét a szükséges pompa kíséretével elhantolták, második Ahmed került a trónra, s éppen csak annyi ideje maradt, hogy néhány csatát elveszítsen, s átadja az uralkodást második Musztafának.

Musztafa pedig szokatlanul erőteljes jellem volt, hasonlatos a régiekhez, ám hiába a jellemben meglévő erő, ha a birodalom kifulladásban van: a kincstárban egy akcese szinte nem volt, s a távoli szandzsákokból és vilajetekből nem érkezett a várva-várt adó. A beglerbégek és pasák inkább a saját zsebüket tömdelték, gondolván, a nagyhatalmú szultánnak már amúgy annyi pénze sincs, hogy utiköltséget fizessen a szultáni követnek, s ellenőrzést küldjön erre vagy arra a vidékre. Számításuk igaznak bizonyult. Musztafa hosszan erőlködött, hogy hadat gyűjtsön és megmérkőzzön Lipót seregével, gondolta, nincs más útja annak, hogy hatalmát s egyben javadalmát visszazerezhesse. Ám szerencsétlenségére Savoya hercegével hozta össze a sors...

1684-ben mindezt még senki sem sejtette. A törökök s a melljük szegődött mohamedhitű rácok és bosnyákok úgy éltek itt, mintha ideszülettek volna. A magyarok pedig olyanformán tekintettek rájuk, mint a szlávok tekinthettek valaha a magyarokra, s még annál is korábban az avarrusok a szlávokra. Senki nem gondolhatta, hogy mindennek végeszakad, s nem úgy záródik a magyarok sorsa, mint záródott az imént említett nemzeteké. Emlékszem, még Budán, abban a fertelmes kocsmában mutatott nekem egy férfi valami térképet. Európa volt rajzolva rajta, s az a terület, hol dicső királyaink gyakorolták az uralkodást, vörös vonalakkal vastagon át volt húzva, s a vonalak közé csak ennyi volt írva: DEVATATA PER IMMANISSIMOS TURCAS, ELPUSZTÍTTATOTT A SZÖRNYŰSÉGES TÖRÖK ÁLTAL.

1684-ben a pusztulás marta a földet, a vizeket s a levegőt, ám pusztulni még senki nem akart. A pusztulás hiénái még nem tudták kettéharapni az eleven testeket, mint majd néhány évvel később. Senki nem mert riogatni, hogy a sátán szárnyas követői vették hatalmukba a világot, hogy az úr angyalait beletaposták a vércsatakos földbe, hogy az istenek markában nem több, mint egy madárrepülő maradt, melyen elviszik sokmesszi bolygókra innét azt, aki igaznak bizonyul. A vészfröcsögőknek egy tört garast sem nyomtak volna akkor a markukba, sefénye szavaikra port hintettek volna. Mert pontos volt, hogy ki mindenki mit akar: élni és még véletlen sem halni.

Ha valaki mégis megpróbálkozott, hogy tévútra kavarja a lelkeket, rettentő módon felsült. Az egyik barátforma a budaközeli Törökhartján nevű faluban - mesélik - erősen gyözködni kezdte a parasztokat, hogy az ördög itt és ott, hogy az isten se itt, se ott, s csak magyarázta, hogy mivégre játszanak a túlvilág szörnyű lakói. Mikor aztán hosszú, riasztó beszédjét befejezván a templom melletti téren - ahol a piacnap miatt éppen sokan gyűléseztek - hangos kiáltással az egyik öreg paraszthoz fordult kérdésével, bizony neveltség tárgya lett akkor.

Ilyenformán szólt:

- Kend már megannyi évet eltöltött a földön, régi időkre emlékszik, s az eljövendőket meg sejtí, válaszoljon a kérdésre: Itt lakik-e közöttünk a fertelmes Sátán?

- Nem tudom - válaszolta a férfi -, én nem vagyok idevalósi.

- Nem térhet ki az igaz szavak elől - zúgott a barát hangja ismét a nevetgélő sokaság fölött -, mondja meg, itt lakik-e közöttünk a Sátán, a világ júdása?

- Mondom, hogy nem vagyok idevalósi.

Akkor a barát átverekedte magát az embergyűrűn, míg elé nem ért a kérdezettnek:

- Kéne nem hagyhat cserben - mondta, s barátian jobbjával a férfi vállára csapott -, mondja meg igaz hitére, itt él-e közöttünk az ördög?

- Mondtam már - válaszolta az öreg -, nem vagyok idevalósi - s amint a sit kimondta, egy másik siii hangot is hallatni vélt, immár nem a férfi, hanem a levegő. Az öreg ökle erővel belevágódott a barát arcába, az pedig elhevert ájultan a piactéren. Álmában ördögök csipdes-ték a testét, verték az orcáját, álmában a Sátán ellátogatott hozzá, s csak annyit mondott:

- Krisztus szolgálja, szájamba vettem már a földet, melyet taposol, ölembe markoltam az embertesteket, minden az enyém, s a te Krisztusodnak még az verejtéke sem csöppenhet erre a földre, nemhogy a vére. A jólelkű parasztok életre veregették a barátot, s még ételt és italt is adtak a szerencsétlennek. A barát pedig rettegve falta a kenyeret, remegve kortyolta a vizet, úgy hitte, most a Sátánt veszi magához, ez az ő sorsának fekete miséje, s ha ezentúl megszólal majd, minden szava a fertelmes világrontó akaratától való lesz.

1684-ben, azon a májusi délutánon egyedül közeledtem a kanizsai törökfészek felé, hogy végre megtaláljalak, hogy veled legyenek, akivel élnem érdemes. Tudtam, ha nem kerülhetnek kéz és kéz, arc és arc, lehelet és lehelet közelébe, akik egymást szeretik, semmivé pusztul minden falu és minden város. A lelkesek kilehelik lelküket, a lélekteleneket elnyeli a kanális, a megürült házak falai felrepednek, s mint egy foszlott zsákból: a föld színéig potyognak a kövek.

Haladtam előre, közeledésem enyhén toltta maga előtt a levegőt: Kanizsa felé. Az útközi emberek néha köszönésre emelték karjukat, s csodálkozva néztek utánam: mit keres itt, merrefelé tart, mi céllal, s miért ez a sietség.

14.

Hat felé járhatott, amikor az erdős dombok közül végre kibukkantam. A nap éppen szemmagasban volt, a korong alja kissé becsúszott a város mögé, ami halványan már láttatni engedte magát. Közelebb és közelebb értem, s a nap csak csúszott egyre lejjebb, húzván maga után valahonnét keletről az esti hűst. Izzadt ruhám most hidegen verődött a bőrömhöz, mintha jégből olvadt eső verné testemet. Ahogy veszett a távolság, tisztult előttem a város képe. Az erős körfalak mögött hat törökholdas tornyot számláltam, s még legalább ugyanennyit, amire nem került rá a csillogó aranyjelvény. Keresztény hitünk mintha kiveszett volna a városból, hiszen egyetlen keresztet sem véltem kirajzolódni, semmi sem jelezte a magasságos Úrnak, hogy itt bújó híveit puha tenyerével megérintse.

Kanizsa későn került a hitetlen fenevad karmai közé. Háborúság dúlta már az országot, melyben az egyszerű nép eligazodni sem tudott. Néha magyar csapatok verték széjjel a falvakat, mondván, a töröknek örömpesve fizették az adót, máskor a török érkezett hasonló indokkal, sokszor pedig afféle gyülevész hadak hányták szerte életüket, akikről még kideríteni sem lehetett, vajon ki ellen volnának és kiért. Kanizsa azonban nem vált martalékaul a gyalázatos tusakodásnak. Bevétele ötven évig váratott magára, s ez alatt az ötven év alatt úgy éltek a kanizsai polgárok, mintha ők soha nem kerülhetnének szerencsétlenebb véreik sorsára. Mikor Kaposvárról menekült oda valaki, hogy megbújhasson a biztonságos fészekben, a városi tanács magas urai csak csóválták fejüket, miféle ember az, aki otthagyja szülőföldjét, s némi berzenkedés után a menekülőt visszakergették az elhagyott földre. S ha híre jött, hogy

visszatérve a török karmai közé keveredett, s gyalázatos kínzások során végeztetett ki vagy pediglen törökrabszolgaként hurcoltatott az ázsiai birodalomba, nem éreztek sajnálatot, óvatlanságot emlegettek és vakmerőséget. Ám a sorsnak minden ajándéka, mely boldogságnak látszik, úgy veszik el, mint a májusi nap a várfalak mögötti térben: 1600-ban a kanizsai népség is megismerkedhetett a törökkel.

1595-ben dicstelen uralkodó került a fényességes sztambuli trónra, harmadik Mohamed, aki nagynak csak a kegyetlenségben volt nevezhető. Alig nyomta selymes ruháját az uralkodói székbe, tizennyolc fiútestvérét rögvest megfojtatta, s apjának tíz áldott állapotban lévő özvegyét behányatta a Márvány-tengerbe. Gyalázatos Mohamed uralkodásának első évei csak a gyilkolászásban tekinthetők sikeresnek. A magyar hadszíntéren mindenütt veszteség veszteséget követett. Pálffy Miklós és Mannsfeld tábornok vezetésével visszafoglaltatott Párkány és Esztergom, Babócsát Zrínyi György szerezte meg, s aztán Vác és Hatvan is magyar kézre került. Ám a vakmerő Mohamed nem nyugodhatott bele veszteseibe, s maga állt a seregek élére 1596-ban. Ettől fogva mind sikeresebb hadműveletek követték egymást, míg végül az 1600-as hadjárat során Ibrahim nagyvezér visszaszerezte - könnyedén - Babócsát, s ezt követően pedig Kanizsát is elfoglalta. Fényes győzelmén senki sem csodálkozott, akinek valami jártassága volt a hadviselés terén, hiszen Pálffy Miklós báró, a törökordas legféltőbb ellensége ez év április 23-án átadta az úrnak lelkét, s a magyar sereg, mondhatni, vezér nélkül maradt.

Amikor aztán Kanizsa az ellenség kezére került, a török rafinált tervet eszelt ki. A budai pasa minden tiltakozása ellenére területének egyrészét elszakították, s Kanizsa székhellyel létrehozták a negyedik magyarhoni vilajetet. Úgy gondolkodtak, mint valaha a görögök közül Plátó is a szerelmesek kapcsán, hogy minden, mi elszakított egymástól, megtalálja kiegészítő felét. S a Kanizsai vilajet csak egy fél tartomány volt. Keleti fele létezett, ám nyugat felé a magyar végvonal állta határát. Ha valamely kartográfus akkor megszemlélte volna térképen ezt a területet, bizonyára azt mondja: „Felette szükséges ezen tartománynak a balsó fele, miként az ember sem élhet asszonya nélkül, miként a ló is hasznavehetetlen szörnyé válna, ha két baloldalsó lábát elveszejténé, miként a kancsó sem tarthatja a vizet magában, ha nincsen meg valamelyik oldala.” És a kartográfus megállapításával nem csak Ibrahim, a nagyvezér lett volna elégedett, de a bársonyos trónszék lakója, Gyalázatos Mohamed is.

És beköltözött a török Kanizsára: A templomok ékét leverték a tornyokról, s a déli harangok hangját felváltotta az Allah'ü ekber. Zúgott és morgott Rudolf császár haditanácsa, és átkozta a katonákat, akik csak utolsó csepp vérükig voltak képesek védeni az erősséget.

- Mért nincsen nekik több vérük - dübörgött az egyik főhadász, s elkezdődött a dühös vádaskodás, hogy a magyar vitézek közös elhatározással már a csatákat megelőzően kieresztik kupákba a vérüket, hogy előbb bevégeztessen sorsuk, mert semmire becsülik az életet, s örömet megválnak tőle mielőbb, s külön boldogságot jelent számukra, ha ezzel bajba sodorhatják törvényes urukat, a császárt.

- Mert mindenik rebellisfajzat, s elvenni kellek tőlük a földeket, s mindennemű vagyonukat, mert nem a nemzet javadalmára van az, hanem éppenséggel ellene - tört ki végül a császár is, s rögvest elrendelte, hogy a magyar uraktól koboztassék el minden jelentékeny föld, minden értékes tárgy, mivelhogy felségünket megsértették az uralkodásban.

Kanizsa elvesztése mérhetetlen bajokat hozott a nemzetre: háborúságok sorozata indult meg, hogy csak a legnevezetesebbre utaljak, a Bocskai-hajdúk király elleni zörgölődése. Ám bármi súlyú vész is jelentett a Kanizsai vilajet létrehozása, az évek mégis csak teltek, s a tartomány mit sem változott, olyanformán maradt csonka, mint volt első évében. S az udvar is annyira

megszokta Törökkanizsa létét, hogy mikor visszafoglalni lehetőség nyílt 1664-ben, nem hogy azon nyomban helyeslő levelet küldtek volna Zrínyi Miklósnak, hanem hosszas vitát nyitottak a haditanácsban, hogy mennyire jelenthet hasznot az, ha egy rebellisfajzat dicsőséget szerez a legnagyobb török erősség visszafoglalásával. Vitatkoztak egy egész hónapig, majd március 18-án végül engedélyezték az ostromot, ám addigra a török már jól észbe kapott, visszaépítette az utánpótlást hozó eszéki hidat, s megkérte a felmentő sereget is. A felmentő sereg pedig jött, percet sem várva, nem voltak afféle viták, mint a bécsi urak körében, s mit ad isten, mire a tényleges ostrom végre elkezdődhetett május elején, Köprüli Ahmed már hatvanezer emberrel riogatta a környező várakat, és semmi sem állíthatta meg, hogy egészen Kanizsáig nyomuljon. Bár Zrínyi még így is maradt volna, de a hadak más vezérei az esztelen menekülés mellett döntöttek, s nemhogy nyereséggel zárult volna az ostrom, s egyben Zrínyi téli hadjárata, éppen ellenkezőleg, még a fegyvereiket is elhányták a menekülők, s ők maguk néztek ki úgy, mint valamely semmivé vert sereglet.

A teljesség kedvéért szükséges arról is szólni, hogy a kanizsakörnyéki magyar urak már jókor megegyeztek Ibrahim beglerbéggel, hogy a semminépek adóztatását közösen végzik el, s jut a beszédett javakból a töröknek úgy, mint a császárnak, s marad a magyar uraknak is. Senkinek nem volt eszében ezen a környéken, hogy megváltoztassa ezt a rendet, s mikor felmentő seregek érkezéséről hallottak, imákat zengtek a magasságozhoz, hogy a csapatok forduljanak más irányba, ha egy mód van rá, kerüljék el békébe nyugodott földjeiket. Így aztán mikor kijuthattam azon a májusi késődélutánon az erdős-mocsaras dombvidék rejtette világból, s felsejlett a távolban Kanizsa városa, nem halálrapusztult vidéket láttam, mint eddigi utam során. Szépen megművelt földkendők sorakoztak, a falusi nép még ebben a késői órában is ott sürgölődött a határban, a vetés dús zöldje hullámozott előttem, s haladtomban sűrűn lakott falvakba jutottam, a parasztporták mellett számos műhely, kovácsoké és bognároké, s a falvak közepén vagy három ivószék is. Mind tömve törökkel, magyarral, kereskedővel és iparossal, s nem kevés parasztot is felfedezhettem.

Meg kell állnom - gondoltam, hiszen még vagy órányi út innen a város, s a ló szinte már élettelen a hosszú fárasztó úttól, s mit is kezdenék a kimerült állattal s jómagammal is, ha elkap a sötét. Mind gyanakvóak olyankor az emberek. Nemhogy befogadni nem akarnának, inkább elúznának vagy vesztembe sodornának, mert nem tudhatják, ellenük jöttem-e vagy értük. Amúgy sem árthat, ha előbb tudakolódok, miféle népség él a városban, mennyire fogadják szívesen az idegenből érkezőt, s talán akad valaki, aki hallott arról a lányról, aki nem oly régen, alig néhány éve, hogy itt él.

Az éppen elem kerülő ivónál kikötöttem a lovat, s óvatosan, minden feltűnést kerülve lecsúsztam a hátáról, s az ajtó felé vettem az utam. Páran a kilódulók közül rámpillantottak, a szemük zavaros volt, gyomruk mélyén már borlitérek lötyögtek, de én úgy tettem, mintha nem venném észre gyanakvó pislantásaikat, s léptem bátran tovább, át a küszöbön.

15.

Tíz éve hagytam el szülőfalumat, tíz éve keveredtem ki abból az életből, ami itt az ivószékben elem tárult. A terem hátsó felénél jobbra gubbasztottak a fogatlan öregek, arcuk gyűrött volt, mint egy félredobott posztó, balra a fogatlan fiatalok, a szemük kuszán villogott, mintha mit sem éreznének a világból, még a borok és a pálinkák ízét sem. A kocsmáros közelében állongtak az erőtől duzzatagabb alakok, ők keverték a beszédet bele a levegőbe, s hátulról a fogatlan népség csak néha nyögött helyeslően vagy rosszallóan, de szavaikra nem sokat adtak, legfeljebb egy-két kurva anyád röpült előlről hátra.

Jól átvizslatták az egész testem, ahogy beléptem, nézték a ruhám, az arcom, s látták, bár nem vagyok hozzájuk hasonlatos, mégsem kell tartaniuk tőlem. Azt gondolhatták vékony testemről, hogy ez a fickó egy hernyó, akivel az ő asszonyaik soha nem hálnának, azt gondolták, még férfiszagom sincsen, a bőröm, akár a gyerekkicsinyek hasa, s hogy engem esetleg babusgatni lehet, de szeretni egyáltalán nem. Azt gondolták, a karom olyan gyenge, hogyha kardot markolnék, tőből kiszakadna, azt gondolták, se munkára, se harcra, se szerelemre nem vagyok való. Azt gondolták, hogy itt vagyok: mindegy - és percnyi szünet után tovább folytatták a hangos, üvöltésre vett beszélgetést.

- Hallottátok - vartyogta az egyik -, mi történt a Pusztai Józsi gyerekével, hogy a szerencsétlen eszement eljárt hazulról, valami füveket gyűjteni az állatoknak, s a gyermeket meg elzárta a házban belül, s a kicsilány ott miféleket csinálhatott, nem tudni, de egyszer csak hatalmas lángnyelvek csaptak ki a házból, s emésztetni kezdték a tetőt s a falakat. Mikor pedig eloltódott a tűz, s a füstön át bezördült a férfi, ott találta a szerencsétlen gyermeket kiscipóra összeégve. És hozta ki a lánykát a markában, az elszenesedett, élettől fosztott darabot, és üvöltött keservesen, s az Urat teremtette lefelé az égből, s átkozott mindeneket, amik a földön vannak, a szomszédokat s a falu másait, s önmagát nem kevésbé - mintha tényleg sóhajtott volna akkor a férfi, bár sosem hittem az efféle népek sajnálatában.

- Az a gyerek - szólt kisvártatva a másik - nem tudott emberi nyelven beszélni, csak rőfögött, mint a malacok, s bégetett, mint a juhok, még kodácsolni is megtanult, de azt mondani: édesapám, nem tudhatta.

- Mitől is tanult volna meg beszélni, hiszen anyja nem volt neki, a bolondjózsi meg csak hordozta télen és nyáron az abrakot, s az apróságot az állatokra bízta, hadd neveljék csak azok.

- Az asszony miféle mocsadék volt, bűdös kurva, alig látta meg a Józsigyereket testvérét, már ágyba is vonszolódott vele, s majd megszökött, otthagyván egyedül az embert meg a gyereket.

Nagyokat szusszantottak bele a poharaikba, s a szusszanásból hallatszott, milyen jó, hogy az ő asszonyuk nem kell senkinek, s hogy ők is csak akkor fekszenek velük össze, ha már a bor elmeszeli szemük elől az arcukat, akkor aztán a görnyedező szervüket beléjük vezetik, és lököldnek jó félórányit is este.

Bámultam őket óvatosan, lestem körbe a teremben, a hátul ülők mertyogtak fogatlan pofájukkal valami affélét, hogy az a rohadt kurva, aztán ittak, és mertyogtak megint: az a rohadt kurva. Még akkor is rohadt kurváztak, amikor a dagadterejük már a Boda Illés lováról beszéltek, hogy olynagyon elhagyott állat az, egyedül kell neki a szénakazalhoz baktatnia, ha éhes, s ott a pofájával vonogatja ki a szálakat, s mikor megszomjazik, magában baktat le a patakra inni, s hogy akik ott laktak, hallották, télen is kopácsolt a patájával a jégen, hogy valami rést verjen rajta, és magához vehesse a dermedt vizet. Micsoda népség - mondogatták, és hátulfelől is csak hallatszott, hogy micsoda népség, és kortyoltak és mondogatták, pedig mennyire nem voltak ők maguk sem különbek: lelkük paripái elhagyottan botladoztak, s egy veder vizet nem öntött eléjük senki sem, s egy villa takarmányt nem hánytak nekik étékül, de ugyan ki figyelne ebben az ivóban arra, ami amúgy szemre nem látszik vagy csak alig, a Boda Illés lovát hajtogatták, s közben lángnyelvek égették apró cipóvá a szívüket, ha még volt nekik szívük.

- Hol alhatnék meg? - kérdeztem egy résnyi, beszéd-től ürült időben.

- Ott, ahol elálmosodik kend - vágta rá az egyik, és röhögtek mind, a hátsók különösképpen.

Nem szoltam semmit, vártam, hogy a röhögés lezárultával megnevezzék a házat. Nem kellett sokáig várnom és bírnom az erős hangzavart, a kocsmáros letorkolt mindenkit, s a Kádár István házát nevezte meg, ahol mások is töltöttek már éjszakát, sokféle ember, magyar, török és rác, asszony, leány és férfi... Nem engedtem, hogy végigmondja, miféle szerzetek fordultak meg ott, kifizettem a bort, köszönetet mondtam, kiléptem az ivóból.

Egy aprócska faluban nem nehéz bárkit is megtalálni. Lovamat kantárszáron vezetve lépdeltem lassan a megnevezett helyre. Estébe hajlott már, az állatok meglelték fekhelyüket, a tyúkok ott gubbasztottak az udvari fák alsó ágain, lépteim hallatán a kutyák is csak fáradtan horkantottak egyet, ember nem mozgott se az utcán, se a házak körül. Szinte én magamat is átmosott már a szürkeség, mikor végre megérkeztem a házhoz.

- Gazduram! - kiáltottam a kapu elé érve. - Krisztusurunkban tiszta vándor éjszakai fekhelyet keres.

A hangos szavak hallatán az udvaron csaholásba fogott a kutyaállat, és csaholt nagyideig, mert a házból senki nem bírt előkeveredni. Aztán, mikor már szinte beszakadt a fülem az ugatástól, s a torkom fájón kezdett hasogatni a hangos üvöltözéstől, valami árny mozgását észleltem, jött kifelé a házból, csitítgatta a bevadult állatot, s csoszogott az utcai kapu felé. Öreg férfit véltem kiismerni a sötétből. Ajtót nyitott, nem oly kedvesen tessékelt befelé, ahogyan azt gondoltam előzőleg, de befogadott, leültetett a konyhában, az asszony bort és enivalót hozott, s aztán kérdezgették, ki vagyok (Ki vagyok?) és honnan jövök, s miféle élet van másmerre, miként dúlta semmivé a török Budát s Magyarhon más részeit. Én meséltem, mindent, amit tudtam, amit hallottam vagy utam során láttam, leírtam Törökbudát, az elveszett fővárost s az Alföld rémvidékét, s csak akkor estem nagy zavarba, mikor utam célja felől érdeklődtek:

- Egy lányt keresek - mondtam -, aki nélkül élnem nem megy.

- Miféle lány az? - kérdezte az öreg. - Olyik bizony ezen a világon nincsen - válaszolt rögvést a kérdésére, s köpött egyet az öregasszony felé.

- A szemeiben gyöngyök égnek - mondtam kicsit meghígultan a bortól -, s az arca, akár a frissen sült cipó. Kezein bársony a bőr, a hasán selyem.

Az öreg csak bámult rám értetlenül, aztán az asszonyra olyan képpel, mint mikor köpött:

- Ha megtalálsz, add el a bőrét a zsidónak, a szemeit a töröknek, a maradékot meg ásd a földek alá mélyre, aztán élj a pénzből, míg téged is el nem szakít a földtől az Úr.

- Kendnek mocskos nyál folyik az ereiben - vágott közbe az asszony -, s a szívében takonnyal keveredik. Mért gyötri ezt a vándorutast?

- Ő előtte van annak, aminek én mögötte lennék szívesen - mondta az öreg, aztán szidalmazni kezdte az asszonyt, hogy ezen az éjjelen bizonytal megjelennek az éjibogarak, ellepik az ablakrést és a falakat, belopóznak aztán a házba, rávetik magukat a bútorzatra, felélik a kamra jószágú szalonnáit, s ezután látnak az öregasszonyhoz, egy perc sem kell nekik és felfalják még a csontjait is.

Az öregasszony alig bírta hallgatni, végül nekirontott a férfinak:

- Az istenit magának, má megin teleszopta magát, hogy a békák élnek föl a beleit. Takaroggyon má az ágyba, mer reggel nem bírja megetetni a jószágot. Hát mit az istent gondol, mindig én fogom cipelni azt az ölesnagy abrakoskosarat?

Az öreg mortyogott valamit válaszként, hogy ordas sárkány vagy efféle, meg hogy mindegy már, milyen rémséges vénasszony, mert holnapra úgyis felzabálják az éjibogarak, a sötétség rágsálói - s míg sziszegte a szidalmakat, fölállt és csendben eltűnt.

- Az öreg az istállóban alszik - szólt akkor hozzám az asszony -, magának meg itt van az ágy mellettem, jobb ott, mint bárhol máshol.

Lefeküdtem, de mind rettegés volt az éjjelem, éreztem, az asszony a kezével átnyúlkál hozzám, s az én kezemet vonogatná magához, túrná be a lábai közé. Ujjaim vége megérintette az omlott bőrredőket. Elrántottam a kezemet, mint ki nem venné észre, mi folyik itt, majd mikor az ő tenyere már a hasamnál kaparászott, erővel ellöktem.

Többször nem próbálkozott. Mikor eljött végre a másnap, s kikelni lehetett a fekhelyről, az asszony úgy tett, mintha nem történt volna semmi, s én hasonlóképp. Szinte szótlanul szerszámoztam fel a lovat, s gyors köszönés és köszönet után elvágattam. Az öreg bámult utánam, biztosan tudta az egész éjszakát, de nem üvöltözött, nem akarta belém vágni a vasvillát. Mindegy volt neki, mit teszek az asszonnyal, csak az éjibogarakban bízott, hogy egyszer tényleg eljönnek, s az asszony rémséges alakját kipucolják a földi világból.

És én csak vágattam át a hajnali falun Törökkanizsa felé. A nap sugarai verdesték lágy-melegen a hátamat, s túlvilágítottak rajtam, egészen a városig, az aranyfényű holdakig, és még annál is tovább, amit már szem nem bírt láthatni.

16.

Közeledtem sebesen, tűnni kezdtek a hatalmas tornyok, s már csak a csilla aranyholdak vetettek fényt a szemembe, majd azok is elvesztek, s a falak takarásába értem. Vaskos kőfalak itt-ott megbomolva, talán Zrínyi ágyúitól maradtak itt még a nyomok, de mit sem számít egy-egy ütés efféle erősségnek. A nap már vidáman tündézett az égen, az árnyék azonban markolta még az éji húst. A kapuk bátran ki voltak tárnyasztva, látszott, a bent élők mitől sem félnek. Az őrkatonák nemtörődöm nyugalomban verték egymással a szavakat. Mikor szinte eléjük értem, fülembé vágódtak a törökbeszéd foszlányai. Keveset értettem, mintha azt mondták volna *küre*, de lehet, a *küreket* értettem *kürének*, s nem a földünk gömbjéről beszéltek, hogy olyan volna, mint egy tojás, s ha a napot követjük, elérkezünk indulásunk helyére, a töröktől fogott Kanizsára, hogy bármerre is mennénk, mindig csak oda jutunk, ahol amúgy is voltunk, így hát nincs semmi értelme a világban való kódorgásnak, lehet, *küreket* mondtak, ami nem jelent mást, mint lapátot, s éppen arról társalogtak, miképpen lehet elhantolni Krisztusurunk halálra kínzott szolgálait, hogy jó mélyen a föld alá kell őket vetni, hogy hazugságaik soha ne bukkanhassanak a felszínre. Talán azt mondták, *kürek*, lapát, vagy *kütle* - igen, biztosan *kütlét* mondtak, *kütlelerit*, s a földlakók tömegeiről beszéltek, hogy mindahányan visszakeverednek ahhoz a porföldhöz, amiből vétettek, bár a kütle nem csak az emberek sokaságát jelenti, hanem a kövek tömbjét is, amivel lefedik a márványkoporsókat. Nem értettem pontosan a szavaikat. A kapu külső részén ültek, ott, ahová pompás sugarakat küldött a reggeli nap, s egykedvűen locsogtak a pusztulásról, földi életünk semmisségéről. Amikor melléjük értem, végigmérték ruházatomat, s nyilván kóborló magyar vitéznek tartottak, mert az egyik felkiáltott:

- Nicsak, egy Pityuka.

A török minden katonaforma magyart Dobó István után Pityukának nevez, ahogyan a magyarok minden törököt Alinak, a valahai bőszi budai pasa emlékére.

- Nem vagyok katona - kiáltottam vissza -, szerencsétlen mesterember vagyok, kitanultam a fazekasság minden csínját-bínját a nagyírú budai Hasszán Winklernél, aki a fenséges uralkodó ételes edényeit is készítette, s most idejöttem, hogy a kanizsai beglerbég szolgálatába álljak: Engedjetelem utamra.

Felesleges volt a hosszú magyarázat. Nem törődtek velem, ki vagyok és mit akarok, mehettem, ha szándékaim úgy kívánták, vagy visszafordulhattam: nekik mindegy volt.

Mentem hát be a törökordas torkába, lovam patájával végigkopogtattam a fogakat, majd ráléptem a nyálkás nyelvre, és bepillantottam a manduláig. Az öblös száj falai között nyargaltam egyre mélyebben, át a torok sziklahasadékán, lefelé a nyelőcső alagútján, mentem, mitől sem rettenve egészen a gyomorig, ahol az éjszaka megforgatott ételek maradványai hányódtak, álmosan és megtépázva, ahol a legnagyobb volt a sürgés és a forgás. Spricceltek rám a gyomor nedvei, permeteztek, mint valamiféle eső, belenyomódtak a szemembe, erős szaguk mardosta az orromat. Kerülköztem azokkal, akik kifelé mentek a városból, szóra nem méltattak, a maguk útját járták: a gyomorba be és a gyomorból ki.

A házak lomosak voltak, az utcák fertelmes kosztól teltek. A reggeli vásározás után voltunk, az áru selejtje ott hevert szertehányva a megürült ponyvaasztalok körül, árus már egy sem, mind az ivókban dölyfösködtek, ki a szerencsés üzletet ünnepelte, ki pedig bánatában forgatta magába a borokat, hátha elfelejti így a finom túrókat, tejeket, vajakat, amik a nyakukon maradtak, s mostantól pusztulni kezdenek. Csak a zsidó pénzváltók működtek. A tér nagyobb házai hívogatták a pénzbajba jutottakat, hogy gyere, gyere, hozd el gyöngyeidet, hozd el aranyos gyűrűidet, pirosköves függőidet. És ahogy ürültek az ivókban a boroshordók, úgy szaporodtak a látogatók az uzsorásházakban. A legszentebb kincseikről is lemondtak sokan, csak hogy kifizethessék tartozásaikat a kocsmárosnak, mert az nem ismert könyörületet. Ha valaki nem fizetett, keményen szétverettetett. De nem csak az iszós férfiak sűrögtek, megjelent egy-egy asszony is, aki gyermekét zálogosította el, csak hogy étkekhez juthasson. Úgy mondják, a sok keresztény rabgyerek ilyen módon került a sztambul embervásárokra. S az asszonyok sírhattak, tépdeshették szíveiket széjjel: gyermekeiket többé nem láthatták. Törökurak szolgálói lettek vagy janicsárokat neveltek belőlük, akik aztán visszajöve szülőföldjükre saját véreiket mardosták halálra.

A törökgyomor - mondták annyiszor. A törökgyomor semmivé foszlat mindent. Átkozódtak annyiszor: miért kell ebben élnünk. Senki nem sejtette, hogy minden gyomrok ekként működnek. S a fiatal férfiak, akik beköltöztek a várba, s kikkel később magam is barátságba keveredtem, minden percükben arról tanakodtak, hogy miféle módszerekkel robbantják majd szét e gyomor falait, milyen formán vágnak arra réseket, hogy kiszabadulhasson onnét, ami kiszabadulni vágyik. Mért is gondoltak volna arra, hogy mikor Jenő herceg hadai felbontják a hasfalat, kardjaikkal végigmetszik a lötyyeteg bőrt, az elzsírosodott izmokat, s bejutnak a töröküreg mélyére, hasonló búz szabadul be oda, mint volt érezhető annak előtte.

- Miféle népség - szólított meg valaki.

- Miféle népség? - kérdeztem.

- Miféle népség - mondta újra.

- Miféle népség? - kérdeztem megint.

- Nem tudják, miként kell élniök, s mindent a törökmocsok, Köprüli akarata szerint tesznek. Holott az ordas vadult szemei vérre lesnek. Éjnappal gömbretömi beleit, s feléli keresztény honunkat. S mikor nem rágnak élfogai, szájmérgét ráleheli a vidékre, s megfullaszt bennünket.

Hosszan mesélte, hogy miféle keserves pusztulást jelent egész nemzetünkre az ellenség, s hogy milyen módon lehetne fellázítani a kanizsai népséget, akik még semmit sem látnak saját végvilágukból. Majd elhívott magával, hogy ismerném meg barátait, akikkel kieszelték már a pusztító tervet.

Vezetett az ismeretlen - s én követtem, mit is tehettem volna: idegen volt számomra minden ebben a városban, nem tudtam, kik laknak itt, milyen fajta férfiak és milyen fajta nők, szerethetnek-e engem, s én szerethetek-e közülük báregyet is. Mentünk végig a belek sikátorain, kifelé épp, bejövetelem ellenoldalára, a város szegényebb és nyomorultabb részére, ahol a szemét, a kosz, a nyomorúság minden addigi tapasztalatomat fölülmúlta. Megérkeztünk az apró, omlatag házhoz. Istállóba vezetem a lovamat és bementem. Ketten voltak már ott. Ruházatuk vezetőméhez hasonlóan gondozatlan volt. Az asztalon nagy darab kenyér hevert, mellette kés, meg egy kis csupor zsírral. Szeltek a kenyérből és ettek, szeltek nekem is, és ettem, szeltek újra, és ettek, szeltek nekem is, és ettem.

- Ki kell nyuvasztani - mondta az egyik teli szájjal -, a francfenébe kell pusztítani.

- Ha megöljük - szólta a másik -, a törökvezérek elégtételt vesznek a városon, kardélre hányják a férfiakat, elvágják az asszonyokat gyerekeiktől, majd a gyerekeket feldarabolják, s azt a város nem nézheti tétlenül. Az első halálnál sóhajt, a másodiknál sír, a harmadiknál már tépi ruházatát, s végül a századik halált már nem bírhatja ki. És akkor mindahányan előszedik a pincékben rejtegetett fegyvereket és nekirontanak a töröknek, csokrokban esnek el a harcokban, fájdalomtól szorítva, nyomorult jajveszékélés közepette lehelik ki lelküket, de végül megpucolják a töröktől a várost.

- S a harcnak, ha megkímél minket a törökbosszú - mondta a vezetőm -, mi lennénk a vezérei.

Bort húztak elő a sarokból, és rémes sebességgel kezdték tölteni magukba. Ittam én magam is. Amikor a kancsó kifogyott, cserépüveg került az asztalra, abból kortyolgattak. Pálinka volt, vaderős. Ittak és üvöltöztek: „A jó isten abba a nyomorult Köprülübe! Féreghad szaladgáljon végig beleinek kanálisán! Váljon kővé a veséje, s vizeléskor a kőnek darabjai gördüljenek át a húgycsővön!” Aztán a fekhelyre döntötték őket az italok. Álmaik ott úsztak a szoba zsíros levegőjében, s csillogó vidékké festették a koszbarna falakat.

Fényes paripákon száguldottak a magyar sereg élén, villogott kezükben az élrefent acél, s amint beérték a török csapatokat, jobbra-balra suhintottak, hullasztották a turbános fejeket a földre. Mikor pedig sűrűn takarták már a kettészelt törökök a harcmezőt, egyikük hangosan odakiáltott az ellenség vezérének:

- Köprüli, ne vidd minden harcosodat a halálba, tedd le fegyveredet, s mi békés elmenetelt ajánlunk.

Köprüli akkor görbe kardját a földre dobta, s így tettek a gyalogos janicsárok s a lovas szpáhik is. A három vezér Köprülühez vágatott, aki szomorúan csak ennyit mondott:

- Derekbab harcosok vagytok, mint én magam, megérdemeltétek a győzelmet. Hullik a könnyem, de nincs mit tennem, bevégeztetett a törökvilág Magyarhonban. Kérésem csak annyi volna: tartsátok meg szavakat, s élve maradt harcosaimat kíméljétek meg.

A három férfi akkor újra ígéretet tett a megbocsátó kegyelemre, s csak egyetlen büntetést szabott ki: a megmaradt törököknek le kell szerelniük Krisztusurunk templomairól a törökholdat, s a hátukon kell elhurcolni egészen Sztambulig, ahonnét azok valók.

Köprüli elfogadta az ajánlatot, s megkötetett az egyezés, senki nem mondta, hogy azokat az aranyos félholdakat nem a szultán mesterei készítették Sztambulban, hanem a kanizsai mesteremberek kovácsolták még Ibrahim bég idején. A törökök engedelmesen felmásztak az égbenyúló tornyokra, s a kanizsai polgárok sűrű vivátolása közepette ledöntötték a félholdakat. Aztán visszamásztak megint a földre, és cipekedni kezdtek kifelé a kapun, cipekedni bele a messziútba.

A három férfi boldogan állt a vizibástya legmagasabb fokán, s nézte, a megcsappant és megroggyant ellenség hogyan kotródik el, hogyan hagyja szabadulásában hazánkat. S mikor az első keresztek felhúzódtak a tornyok élére, Krisztusurunk tiszta levegőt lehelt a valaha bűzös sikátorokba, s olyanná vált az élet, hogy maga a levegővétel is boldogságot jelentett.

17.

Nap kezdett peregni a levegőbe, először mintha fáklyák fénye mosná fel a szürkeséget, később vakító erősen. Reggel. Megcsördültek a kereskedők szekerei, s a korai népség kőnehéz hangjai elsöpörték az álmokat.

Nem daliás ifjak keveredtek ki fekhelyeikről, akiknek parancsszavát seregek várják, s szerelmükért életüket áldoznák a kanizsai polgárlányok. Nem koppantottak aranyos paripák az ajtó előtt, hogy feladatuk szerint a magasvárba vigyék utasaikat valamely tanácskozásra. A három férfi úgy esett bele a reggelbe, mint a megszaggatott ruhák zuhannak a ládák mélyére, a szemtől zárt alsó zugokba. S ha valaki idegen kutakodna, nem sejtethné, hogy a selymes ruhák alatt semmirevaló viseletek rejteznek. Az a férfi sem tudja, aki ott lakik a házban, akit egy gondos női kéz öltöztet, simít szépre és puhára. Amikor a régi öltözetek felől kérdezősködik, a nő azt mondja: „Hagyd el férjemuram, semmivé mentek már azok” - és nem mutat hajlandóságot, hogy előszedje onnan őket, hogy kibányássa és megvarrogassa, tiszta kézzel kimosogassa. A ruhák a halálig nyugszanak ott, s az örökösök markolják csak ki onnét, hajítják a szoba sarkában egykupacba, az ujjukat sűrűn porolgatják minden kacat után, majd mikor végre teljesen üressé tették a ládát, kezeiket erősen megmossák, mintha leprások gönceit fogdosták volna, mintha a feketehalál utolsó fertelmes mocskait takarítanák el a föld színéről.

A ház ajtaja azonban nem zördült meg, senki nem jelentkezett a jussért, hogy gondos munkával kiszórva a lomokat túladjon az épületen.

- Fegyvereket kell szereznünk - mondta az egyik még az ágyon heverve, de a másik kettő nem szólt semmit, vizet ittak, öntötték le a torkukon, s a hideg lé hűteni kezdte az izzó gyomorfalat. Nézték őket, a félig meztelen, gyenge, erőtlen karokat, s nevettem magamban, amint elképzeltem, miként emelik majd meg a hatalmas, holdívű szablyákat, miként próbálják a harmincfontos ágyúgolyót beletuszkolni a csőbe. Minden reggel szóba kerül a fegyverszerzés - gondoltam - évek óta, bizonyosan. Ahogyan - mint később megtudtam - minden reggel kimennek a vásártérre, hogy segítkezzenek a kofaasszonyoknak, s ezért bár fegyvert nem, de bort, pálinkát és kenyeret sikerül szerezniük, néha még szalonnát is. Ha a napi szerzést bevégezték, hazaszállingóznak, s folytatják ott, ahol előző este abbamaradt, szövik tovább a beglerbég elpusztításának tervét.

Hallgattam minden este a kegyetlen pusztítás történetét, a törökök darabkára cincálását, és saját dicsőségüket. Hetek teltek el így, hogy én magam is felvettem napi szokásaikat, kijártam a piacra és cipekedtem, aztán zsákomba sülyesztettem a kapott élelmiszert, s a szerzéstől megnyugodva osontam haza, mintha engem is követnének, mintha bárkit is érdekelne, ki vagyok, s merre, hová lopakodok. Hetek, amikor csak naptár szerint pördültek át a napok egyikből a másikba, az elmúltat semmi nem különböztette meg a jövővőtől, s ha az éjszaka nem kever szakadékot közénk, el sem választódtak volna. Már magunk mögött tudtuk a májust, Szent Iván havába jutottunk, s a kanizsai házban Köprülü minden este rémes véget ért. Hol martalócok szabdalták miszlikbe, hol mérges étel rága szét testét. Mérhetetlen fájdalmait színeztük, az utolsó percek rémítő súlyát, amikor épp kialudni akaró szeme előtt megjelennek mindama szörnyűségek, amiket sírhatnám hazánk ellen elkövetett. Mint a sózott zsírt nyalogattuk a pusztítás megannyi válfaját, s elteltünk aztán, tömött lett a hasunk, talán nem is különbözött a törökök pucrától.

Egyik este Körber Antal mégis meglepő tervvel állt elő:

- Testvéreim a törökordas elpusztításában! Mért kerüljük el a cselekedetet, mért féljük a megtörténést, mért eszelünk ki olyan terveket, melyek megvalósítása lehetetlen? Íme, amit én gondoltam ki, minden kockázat nélkül véghezvihető.

- Na, ki vele, ne titkold elölünk! - kiáltottunk hitetlenkedve.

- Valaha nagyapámtól hallottam egy történetet Zrínyi Miklósról. Amikor 1664-ben nemzeti vezérünk meg kívánta gyógyítani a török harapásait hazánkon, hatalmas tervet eszelt ki, a terv egy félelmetes méretű hadjáratról szólt, amit aztán csupán részeiben sikerült megvalósítania, s ebből is csak a törökök utánpótlási vonalainak elrekesztéséről beszélnek. Az utánpótlás az eszéki Dráva-hídon át érkezett volna Kanizsa alá, tehát elsőként ezt a hidat kellett megsemmisíteni. Hatalmas fejszékkel, fűrészekkel indultak ügyes katonamesterek, hogy megvágják a talpazatot, szétroncsolják a pilléreket, ám oly kemény fából készült az, hogy minden próbálkozás sikertelenül végződött. S ekkor a leleményes hadvezér különös ötlettel állott elő: Összehívta minden olyan katonáját, akinek az úszás nem okoz nehézséget, s ezeket az eszéki hídra vezényelte. Parancs szerint a következőket kellett tenniük: mikor azt kiáltotta a nemzeti hadvezető: egy - mindenkinek dobbantania kellett a jobb lábával, mikor azt kiáltotta: kettő - mindenkinek dobbantania kellett a bal lábával. És kiabált a vezér: egy és kettő, egy és kettő, s a katonák dobbantottak, egy és kettő, dübörgött a híd, elnyomta, ahogy az a nyeszledék Montecuccoli hahotázott a folyóparti fűzligetben, s aztán dübörgött megint, majd recsegni kezdett, reccs, reccs, s a fagerendák, mint az apró ágak, kettészakadtak és belezügtak a Drávába, s úsztak lefelé lassan, komótosan, el a fűzliget mellett, a nevetésébe merevedett Montecuccoli előtt.

Mindebből láthatjátok, az egyöntetű ritmus miféle erővel bír. Ilyenformán működik a testünk is. A szív üt és a vér végiglövell az ereken, és üt aztán megint, a vér lövell újra, ha ez az ütés és lövellés megbomlana, erejüket vesztve esnének össze. Ahogyan az eszéki híd sem omolhatott volna le, ha össze-vissza lépdelenek az emberek. Mindebből látható, mimódon lehet Köprülit kipusztítani. Ha a szív állandó, időpontos ütései adják az élet erejét, akkor mindezen ütések megbomlásával a halál kerekedik erőre. Amit kigondoltam, az az ellenütés. Éjszaka odalopózunk a palota falához, s egy kalapáccsal ritmusosan ütni kezdjük a követ éppen ellentétesen Köprülü szívének ritmusával. Addig ütjük, míg az ellenütések meg nem zavarják a szív mozgását, s nem kavarnak össze a ritmust, s ekként el nem pusztítja a saját szív azt a szervezetet, amiért élnie rendeltetett.

- Ugyan - vágott közbe Postaházy -, hogy tudhatnánk meg, mikor dobban a fenevad szíve, ki bírná azt a palotán kívül meghallani, tán egy finom fülű kutya?

Ekkor Körber káromkodott a gúnyos szavakra, s ekként folytatta:

- A beglerbég magához édesgette - legalábbis ezt hiszi - a gyöngylányt, akit korábban mind annyira szeretünk - Körber Antal látta rajtam a csodálkozást, ezért nekem kezdte magyarázni -, akiért mindhányan képesek lettünk volna életünket is elhagyni bármelyik utcasarkon, bedobtuk volna akár egy kútba valahol, a kutyáknak étékül hazafelé jövet, de mielőtt ez megtörténhetett volna, a lányt Köprüli elemelte mellőlünk, későn vettük észre, a vár kapuján perdült már befelé. Kincseket ígért neki a török, ha jön, s hogy életét veszti, ha nem. Most pedig ott hever minden éjjelen a fenevad barlangjában, az ő párnáira hajtja fejét, s közben csak arról álmodozik, hogyan szabadulhatna. Ma találkoztam vele. Kincses ékszereket ment vásárolni, mert pénzzel bőségesen ellátja Köprüli, s megszólítottam. Rövid és gyors szóváltásunk során elmondtam a tervet, s megbeszéltem a véghezvitel időpontját. Ő azon a napon, július havának tizenkettedik napján, mikor már a feneséges elszunnyad, egyik kezét annak mellkasára helyezi, a szív fölé, a másikkal pedig int, hogy éppen most dobban, s mi pedig meglátva az ütés idejét, csapunk és csapunk és csapunk.

Mindenki számára meggyőző volt a terv, s lelkesedni kezdtek, csak én gondoltam valami egészen mást, először, hogy a puha női kéz mikor érzi a dobbanást, mikor int a másikkal, mikor pedig az alulálló észreveszi, és maga is mozdulatra indítja a karját, pont annyi idő telik el, amennyi a két dobbanás közötti szünet, vagyis az ütés a szív ütésével egybeesik, s éppen ellenkező hatást érhet el, vagyis másnap Köprüli iszonytató életerővel ébred majd, s nemhogy mi nem tudjuk majd elpusztítani, de maga a feneséges Allak sem. S aztán másodszor, rémes döbbenet úszott át rajtam, amikor hallottam a lányról, aki Köprüli ágyasa. A puha párnák jelentek meg előttem, amibe belehempergeti a vénült férfi a fiatal testet, amint a bársonybőrön végigcsúszik a férfisodrony, és a keze végigmászik a combokon, bedulakodik az ágyék melegébe, és nedvességet akar onnét kioldani, s mikor nem megy, nagyokat üvölt a nőre, hogy induljon már, és serényen gyurmázza ott a testet, édeskedik újra, de a nedvesség nem indul meg, s akkor a száraz helyen nyomja be saját testét, hogy majd szétszakadásnyi fájdalmat hoz a fiatal nőnek, aki immár gyűlölni kezdi, hogy asszony lett valaha is. Aztán elhajtva a maga kedvét, a gyalázatos török lefordul a nőről, és belehemperg a párnákba elégedetten, és bort hozat, aztán vedel, egyik kezében a kupa, a másikkal még mindig nem engedí az asszonyt, s vissza-visszanyúl az otthagyt helyre, hüvelykjét becsúsztatja, és vihog, ahogyan a meleg nyirkokba belebotlik, s megismétli, amit az előbb, most már kisebb fájdalommal a nőnél. És akkor már tudtam, minden perc rettenetsok, amit Anna a töröknél tölt, tudtam, július tizenkettedikén nem lesz, ki jelt adjon, mikor dobban a fenevad szíve.

18.

Július tizenegyediké, éjszaka. Egy fiatal férfi lopakodik a koromra sötétült utcákon, léptei óvatosak, kutyát sem felverni, szárnyas népeket sem zavarni akarók. A köveken koppanás nem hallatszik, mikor a láb belebotol az úton maradt szemétbe, megáll, mozdulatlan néhány percet, mintha a szél véletlen lobbanása tette volna a éji csöndbe a zörejt. Aztán indul megint csak óvatosan, közeledik a törökvár felé, amit alakjáról teknőcnek neveztek a korabeli hadmérnökök. A teknőc, aminek felül kemény páncélja van, s az alulról kifutó lábak képesek a hadakozásra, az ellene szegülő elveszejtésére. Valaha így osonhatott Báthory Zsigmond, a vízagyú imádott hitveséhez. Valaha, mikor már saját véreit, akik haditerveivel nem értettek

egyed - török szokás szerint - kipucolta útjából. Bár - mondják - a fejedelmi palota ablakából mikor kipillantott, s látta atyjafiai halálra halását, ekként kesergett nehéz szívvel: „Teremtő Uram, miért kényszerítesz arra, hogy sajátjaim vérével mocskoljam be kezemet? De több a te akaratod az atyafiságnál!” Aztán ilyenformán végzésében - az Úr nevében - megnyugodott. S való igaz, ezek után keményen elverte Musztafa basát, és még jobban megpuccoltatta Szinán basát, a nagyvezért. Ám volt, kit a hadi siker nem töltött el nyugsággal. Az öreg Báthoryné, Majláth Margit megátkozta a fejedelmet gonoszságáért, hogy az ő fiát, Boldizsárt, s az ő férjét, Jánost halálra küldte. Levelet juttatott el Zsigmondhoz, amiben csak rövid, fenyegető mondatok heverték: *„Szerelmi ágyadon a meggyilkoltak véres testeinek fogják viháncolni. Örömet sebesre mart kezek fogják letörni.”*

S az átok megfogant. Amikor Báthory Zsigmond a sikeres hadjáratok után, mint valaki hős, vágyai beteljesedése miatt szeretett hitvesét kereste föl, az édes találkozás örömei helyett csak hideg borzalmakat talált. Jövedele láng volt, ölelése jég. S a rémalakok ott riogatták, hogy semmire nem mehetett az asszonnyal. Így aztán kedve ment a hatalmaskodástól is, elvetette a fejedelmi trónust, és szerzetesnek állt, pedig még alig múlt huszonnégy éves. Éppen annyi idős volt, mint a férfi, aki a kanizsai utcát rója.

És nekiindula, mint Káin, a sok ártatlan vérontásért bújdosni a világban - gondoltam ott a temetőben, jöve el a púpra lett sírhalomtól. Pedig a férfi kezéhez sem vér, sem gonoszság nem tapad, és okát nem látni az ő bűnhődésének.

Most már egészen a falakhoz jutott, amelyeket szinte lépcsőssé tett a rengetegnyi hadverés. Feljutni ezen nem nehézség, fürgén surrant, csúszott kőlukacstól kőlukacsig, s a szíve rémeseket vert a hideg anyagra. Ha mind, kik rettegik a törökordast, most idejőnnének, s mellkasukat nekinyomnák a falaknak - gondolta -, a szívek verésétől porrá omolhatna a vár. De csak egymaga volt, s a kő állta az ütések, s inkább a mellkas kezdett fenyegetően omladozni. Az alsó lőrésen, ahonnét a nagyszakállú ágyúk bámulnak ki, belülről lendült. Finoman kanyargott, kerülte az aligéber örlegényeket, be Köprüli lakóhelyére, fel a lépcsőkön, hang semmi, a levegőben könnyed szusszanások, alszanak itt is és ott is. Át a negyven láb hosszú, tizenöt láb széles fogadótermen. Ide jártak a környező falvaktól igazságtételre a nemesek, s néha egy-egy paraszt is bejutott. Köprüli magasra rakott párnakupacon trónolt, a szájába mindig ételleket tömködött, s a keményebb falatokat odaköpte a kövezetre, a panasztevő elébe. S azok persze szólni nem mertek, rezdületlen álltak a nyál-lucskos rágványok között - így mesélik.

A fogadótermen túl volt a kényes bég hálólhelye, oda kell bejutnom, de az ajtó erősen el volt reteszelve, s szolgák is álltak előtte. Egyetlen megoldásnak az kínálkozott, ha egy szinttel feljebb mászom, s ott a kandalló füstjára lecsusszanok. Ismertem ezt a titkos lehetőséget, sokszor mesélte nagyapám Martinuzziról, hogy az se volt senki fia, mégis bíbornok lett belőle, mégis az ő kezébe került Erdélyország, mert leleménnyel bírt. Mikor csak apród volt, olyan, akiből legfeljebb kapitány válhatik felnőve, Martinuzzi egy nevezetes tanácskozás során bebújt a kandallólyukba, s urának mindazt kifülesztette, amit ellenfelei terveztek, s innét a kis kályhafűtőből hamarosan az ország legjelesebb méltósága lett. S bár nem sokat hittem abból, amit nagyapám mesélt, annyit megjegyeztem, a várak belsejében az egyetlen biztonságos járat a kandallók füsteregetője, feltéve, ha a téli hideg miatt nem lobog éppen a tűz. Csúsztam benne a zsíros koromban, jutottam lefelé, s elfekvetülve, mint valamiféle ördögalak másztam ki a kandalló nyílásán.

A török már elnyúlt az ágyon, s a napi élvektől kimerülten hortyogott. Anna az ablaknál bontogatta gyöngyarány haját, s mintha dúdolt volna valamit, a hang lassan keveredett át a szobán, olyan szomorú volt, hogy minden bútornál meg kellett neki pihennie, üldögélt egy kicsit, szemét törölgette, s aztán indult tovább arra, ahol én álltam. Mikor aztán elért hozzámig, felismertem a keserű szavakat is: *Fordulj kedves lovam napszentület felé, úgyse jövök onnan, soha visszafelé. Messzeföldre megyek, elbújdosom innen, szép szülőházamat nem látom meg többet. Az idegen földön olyan beteg vagyok, szomszédim házáig alig elámbolygok. Szomszédim azt mondják, talán meg is halok, én is azt gondolom, meg sem is maradok. Idegen országban, idegen emberek, járok az utcákon, senkit nem ismerek, szólanék hozzájuk, de ők nem értenek, ezen az én szívem de nagyon kesereg.*

- Anna, Anna - súgtam alig hallhatóan -, a te szíved hazája, íme, itt áll előtted.

Anna mintha meghallotta volna a susogást, a kandalló felé fordult, ahol én csupa koromfekete alakomban álltam. Sikoltani sem volt ideje, nyomban elájult. Hozzálépdeltem, súgni kezdtem a fülébe:

- Anna, meglelted hazádat, ez a szív befogad, mint a persely.

S éledezni kezdett lassan, felnyitotta szemét, majd megint ájulatba esett, én meg mondtam neki, susogtam a fülébe a kedves szavakat, hogy ki halni tud, élni is képes, s hogy én lennék, Rák Móric, s hogy ezerveszélyen átjöttem, mire végre megleltem. Hetedhétret görnyedve másztam be a teknőcvárba, csak azért, hogy mielőtt a fenevad felébred, elvigyem innen. És Anna, ahányszor életre tért, annyiszor esett újra az ájulásba. Ölembe markoltam, gondoltam, ha másképp nem megy, így juttatom ki a törökordas torkából. Magamhoz merítettem a puha-gyöngy testet, óvatosan, hogy ne törjön el sehol a bőre, s elindultam vele a tanácsterem felé. Belülről halkán kireteszeltem az ajtót, s átsurrantam az alvó örök között, aztán ki a bástyákra, hol az örököt lestem, hol Anna arcát, néha megcsókoltgattam a meleg bőrt, kicsi koromfoltok keveredtek a tiszta arcra. Már éppen leértem volna, amikor egy kövön megcsúsztatva nagy buhanással estünk mindketten a fal alatti füves földre. A zuhanás hangjára felneszeltek a törökörök, s a várban kavargó ordítozás indult, hogy valaki szökik, valaki elmenekül a védfeladatok elöl, felébresztették Köprülit is, aki rögvest rájött, hogy a szökevény csak Anna lehet. Rettentő haragra gerjedt, olyanfélére, amilyenre csak törökök tudnak gerjedni, s fegyverbe szólította az egész vársereget, mindenki lóra, kifelé a várból, átfésülni az utcákat, felhánytorgatni minden házat, a kapukon lélek se ki, se be. Fáklyalángok szelték át az éjsötétet, minden török vadul keresett. Köprüli aranyakat ígért annak, aki Annára bukkan, aranyakat meg földet meg rangot, végül mindent, még a kanizsai vilajetet is odaadta volna, de a menekülők nyomára nem bukkanhatott, mert míg az igyekvő szolganép a város utcáit és házait bolygatta, Móric és Anna már a Babócsa felé vezető utat róttá. S akkor aztán jelentették Köprülinek:

- Nagyuram, a szökevények nincsenek a falakon bévül.

Mikor ezt a jelentést kimondta a várparancsnok, melyek egyébként utolsó szavai is voltak, mert az elvadult török lenyisszantotta azon nyomban a fejét, mire pedig Köprüli levegőt harapott az újabb parancsszóhoz:

- Minden utat ellenőrizni! - addigra a két menekülő már a babócsai vár biztonságában pihent.

Kegyetlen napok virradtak akkor a kanizsai népre. Köprüli, mint a kiéhezett vérvadak, naponta kétszer is kilovagolt a városba, leste az asszonyt, akit elveszejtett, s mikor megunt a keresgélést, halálnak adott egy-két férfit, egy-két nőt. Fogyatkozott a lakosság vagy tíz napig, amikor a béget szörnyevő betegség támadta meg. A férfirésze megkeményedett, s elkezdett üszkösödni, zsíros kelések nőttek a testén mindenfelé. A fájdalomtól, ami immár kívül és

belül is marta, már olyannyira üvöltözött és vinnyogott, hogy a várban aludni sem bírtak a katonák, s aztán végül a városlakók is álmatlanul töltötték az éjszakákat.

Így történhetett meg, hogy a valahai erősséget, amit oly sok nehézség árán sikerült a töröknek megszereznie, s ezt követően egy percre sem engedték magyarkézre, Babócsa maroknyi őrserégével visszafoglaltuk.

Alig lehattunk százan, s közülünk nem kevesen képzetlen katonák voltak, de miféle képzés kell egy ilyen vár visszavételéhez. A kapuk tárva-nyitva, az örök kimerülten hevernek a falak árnyékában, a teknőcvár hídja leengedve. Minden tusakodás nélkül bejuthattunk Köprüli fogadótermébe, ahol a szétdúlt párnákon fetrengett a beglerbég. Fájdalmasan nyöszögött, s keléseiből fertelmes bűz párállott bele a levegőbe.

Megszántuk a legyengült, védekezni nem tudó törököket. Egyet sem pusztítottunk el. Össze- gyűjtöttük, s jobbjukon láncra kötöttük őket. Andrózó, a fegyverhordóm kivezette a sort a városból, s én a vár fokáról Sztambul irányába mutattam. A töröksor csörgedezve elindult, hogy visszajusson az Allakörizte birodalomba. Csak maga Köprüli maradt. Halálos volt a betegsége, s egyetlen kérését nem tagadhattam meg tőle. Látni kívánta Annát. Megtörtént, láthatta. Békében, lelke tájain megnyugodva zárhatta le szemét. Mohamed csillaglovon jött érte, nyergébe rántotta s a túlvilág csillámló tájaira vitte, oda, ahová azok kerülnek, akiket a szerelem vitt a halálra.

19.

Az álmatlanságba veszett várost könnyedén visszafoglaltuk. 1684 őszére Kanizsa a miénk volt. A miénk, de kik voltunk mi? Kik voltak azok, akiket az Úr a vár visszavételére kiszemelt?

Hajnalodott, amikor Annával megérkeztünk Babócsára. A kapunál az örök nem sokat huzakodtak, látták kimerültségünket. Beeresztettek, s az egyikőjük végigvezetett a váron. Álmatag férfiakkal találkoztunk, akik köszönni sem bírtak, hisz még nem keveredtek ki az éjszakából. Néhol szénán, szalmán fetrengett egy-egy. Inkább voltak hasonlatosak martalócokhoz, akiknek már csak egy dolog maradt az életben, hogy raboljanak, inkább látszottak vérszomjas rablóknak, gyilkosoknak, mint a hon védelmezőinek, császárra felesküdt katonacsapatoknak. És szidalmazni lehetne őket, mint tették sokan, később, mikor a török már kitakarodott az országból, ahogyan például az a fertelmes röpirat gyalázkodik, melynek azt a címet adta szégyenletes szerzője, hogy *Miképpen lettek a magyar férfiak érzékenyekké a török korban és miért maradtak mégis érzéketlenek*. De én nem beszélhetek róluk a szidalom hangján, hiszen megismertem őket, s korántsem volt mindőjük olyan, mint a kalocsai rácok, akik kedvtelésből a környék parasztjait húzogatták karóba, s végül a szigetvári kapitánynak kellett őket levágnia. Korántsem nevezhetnénk bárkit is különbnek náluk, ahogyan ők sem voltak különbek másoknál.

Hamarosan a várkapitány elé kerültünk. Étellel, itallal fogadott bennünket, s mi ettünk. Ahogy foszladozni kezdett bennünk a félelem, egyre jobb étvággyal, egyre éhesebben. Amikor megpakoltuk végre a hasunkat, a kapitány pihenni küldte Annát, de engem nem engedett.

- Az asszony most menjen! - kiáltott, s mikor én is indultam volna, felémszólt. - De te maradj!

Kettesben maradtunk, még ittunk és faltunk valamit. A kapitány jólelkű férfinak látszott, bár arca úgy nézett ki, mint a hányott föld, mint a Thökölyé mondjuk, vagy a Bethlen Gáboré, mint tavasszal éppen szántás után. Olyan érzésem volt, mintha hiányozna még valami utómunkálat, mintha olyanformán született volna meg, hogy az Úr félbemarasztotta a formázást, ledobta késeit és kaparóit, hogy most egy csöppet pihenni tér, s mire fölébredt, hogy folytassa, mit ad isten (pardon) hát eltűnt a félkész alak. S az Úr pedig kiáltozni kezd:

- A szencségit neki, hová tűnt Koháry Péter, Babócsa leendő kapitánya?

Az angyalok pedig bőszen hallgatnak, ekkor az Úr megint szól:

- A szencségit, süketek vagytok?! Hová tűnt el Koháry Péter? Az előbb még itt volt, hát nem fejeztem be neki a fejét.

Az angyalok megintcsak nagyon hallgatnak, vállukat vonogatják, mint az iskolás gyerekek, hogy ők, hát ők honnét is tudhatnák. Ám a nagy hallgatáson keresztül egy vihogó nevetés hallatszik át. Az Úr kinéz a felhők párkányán, és mit lát: Lucifer ott röhécsel Babócsa falainál. Röhög, fogja a hasát, szinte gurgulázik a füves mezőn. Aztán csukladozva a röhögéstől felkiált az Úrnak:

- Kend hol tanulta a mesterséget, hát hogy néz ki ez a gyermek?

Az Úr akkor dühödten becsapta a zsalukat a felhőpalota ablakán, s állítólag - ezt persze látni nem látta senki - rémesen elverte angyalait, pálcával sorban mindegyik fenekére ráhúzott egy jó nagyot, s az angyalok meg mondták ütések előtt és ütések után: - Juj, juj, juj. Az Úr meg: - Hát nem volt nekem elég Bethlen Gábor!

(Közben az angyalok: Juj, juj, juj.)

- Hát nem volt nekem elég Thököly Imrus!

(Közben az angyalok: Juj, juj, juj.)

Szóval nagy verekedés támadt az égi palotában, de mindez már nem segíthetett Koháry Péteren, mert ő már úgy volt, ahogy volt, ahogy most is éppen előttem ül.

- Mi történt? - kérdezte a kapitány.

- Tekintetes uram - kezdtem a mi életünk történetét, pontosabban életünk történetének azt a változatát, ami Koháry Péternek szabott volt, merthogy akként látja mindenki a másik ember sorsát, amilyen ő maga, amilyennek a maga szeméből látnia kell. Ahogyan aztán később Oszvald, a dragonyoskapitány mondta nekem: „Nehogy azt hidd, hogy érdeklí őket, miről beszélsz, vagy netalán megértik, ugyan, csak magukat akarják érteni és élni, de azt sem tudják. Te a galambok szerelmese vagy, ők pedig parasztok, akiknek földjét fellegelte a galambraj.” Így aztán nem kellett különösen sokat ferdítenem a velünk történeteken, hiszen minden olyan formában jelenült meg a rondapofájú, de széplelkű Koháry Péter szívében, ahogyan azt ő látni szeretne volna.

Alább aztán nem is azt írom le, amit meséltem, s amit most már mindahányan ismernek, akik kalandos utamon elkísértek, hanem inkább azt, amit a kapitány hallott tőlem.

- Tekintetes uram, Babócsa bátor vezére, a törökordas réme, nemzetes királyunk legvitézebb szablyája! Hosszú az én történetem, de egy részletet sem hagyhatok ki belőle, mert meg nem is értené kend, hogy miért tétetett kockára az én életem. Gyermekek voltam még, valahol a Felvidéken egy apró faluban, ahol az az asszony is született, aki vélem érkezett. Cecei Annának hívják, s a falu legderekabb emberének volt a leánya, miként én a másik legderekabb ember fia voltam. Mi sem természetes tehát, hogy Cecei uram és Bornemissza Péter, az én

apám, még születésünkkor áldomást ittak a mi menyegzőnkre. S ezt az áldomást megerősíteni látszott az a szerelem, ami kettőnk között szövődött már gyermekfejjel. Minden úgy alakult, ahogyan ígérkezett. Alig évek választottak el bennünket attól, hogy frigyre lépünk, s házasságunkból fiúcskákka l lejük meg szüleinket és a nemzetet. Ám a sors közbelépett. Az éppen felserdült lány egy reggelen nem találtatott a szülői házban, s Cecei uram jött, és öklömnyi könnyeket hullajtva rohant, hogy eltűnt a gyöngylány, ki látta, merre látták. Sokan azt mondták, törököket vélték kiolvasni az éji sötétből, hogy lehettek tucatnyian, s egy hatalmas csomagot cipelt egyikük a nyeregben. Akkor a férfiak futottak a török-kádihoz, hogy segítsen, hisz a rablás nem törvény szerinti dolog, de bizony a kádi azt mondta: „Török férfiak ilyet nem tesznek” - s az a töröknyaló Szilveszter pedig helyeselt, azt mondta: „Igen, igen, ilyent ők nem tesznek.”

Mondani sem kell, hogy az árulót aztán, még azon pillanatban némasággal büntette az úr, de a két apa szívére ez nem jelentett írt, s az én fájdalmamat se foszlatta. Minden tiltás ellenére elhatároztam, hogy visszaszerzem a gyöngylányt, s mátkámmá teszem. Hosszas vándorút kezdődött el akkor egy májusi éjszakán. Mentem ismerni sem lehet tájakon, s füleltem, hallok-e valamit Annáról. És hallottam itt is, ott is sokfélét.

Annát valóban a török rabolta el, s a budai várba szállították, ott őrizték, mert a szultán legféltettebb kincsenek számított. Puha, bársonyos bőre, röppenő, szőke haja elkápráztatta a uralkodót. S én Budára mentem, hogy megszabadítsam. Ott találkoztam össze a nemzet legderekbabb fiaival, köztük egy Tarnóczi Márton nevűvel, aki a király követének mondta magát. Tőlük hallottam a félelmetes tervet, hogy a hatalmas szultán birodalma egy módon rogyasztható össze, ha valamely kincset kihalítunk birtokából. S elmondták, hogy a gyöngylányt kell elrabolni, akit a török Dzsigerdilennek, a Szív Gyönyörűségének nevez. Ám a hatalmas szultán emberei megneszelték a tervet, s megszöktették titokban az asszonyt, s eljuttatták Kanizsára, hogy az átkozott Köprüli őrizze.

Hosszas keresgélés kezdődött megint, mire nyomára bukkantam a szépséges asszonynak, akit nekem rendelt az úr mátkámul. És indultam, serényen belopóztam a kanizsai teknőcvárba, s csak a pillanatot vártam, hogy megszabadítsam őt a fogságból. Tudtam, immáron nem csak a szerelmemről van szó, hanem nemzetes hazámról is, amit ki kell váltani az aranyfélhold zsarnoksága alól. Mily nagy a tétje mindennek, mily kicsinység az én életem, hogy mindezért kockára tegyem. Ez éjszakán adódott a pillanat, s én nem voltam rest, ahogyan kellett, kiszabadítottam őt, s a legméltóbb helyre menekítettem, most már csupán egyre kell várunk, hogy a félelmetes birodalom elkezdjen ropogni és recsegni, s lassú mozgással darabjaira hulljon.

Kapitány, ez volna a mi életünk rövid története. Dönts, mindezek után befogadsz-e várad ölébe, hogy amíg végérvényesen ki nem pusztul a törökbaj nyomorulttá tett honunkból, szablyámmal segítsem a védharcokat.

A kapitány hányt-vetett arcán lángok lobogtak most, amikor befejeztem hosszú mesémet, s a szemei is tűzzel égtek. Percekig maradt így, szinte révületben, majd hirtelen, ahogyan katonához illik, keményen felpattant, s erős jobbával maga elé rántott:

- Fiam, mától te vagy a babócsai vár másodkapitánya, te vezeted majd a védharcokat, te indítasz támadást a kanizsai nyomorult ellen.

Megrémültem, a fáradtság és az ijedség majd kiverte belőlem az életet. De merszem a meghalásra sem volt, olyan ellentmondást nem tűrő volt Koháry Péter. Elengedett a karja, ingón állongtam ott előtte, nem úgy, mint egy katona, és pláne nem úgy, mint egy kapitány. Leccatolta szablyáját, s a markomba nyomta:

- Viseld becsülettel - mondta.

Én nem tehettem mást, megköszöntem a bizalmat, a szeretetet és a kardot, aztán lassan, kimért, az összecsucsklástól mentő óvatos léptekkel elhagytam a kapitány tanácsstermét, s elindultam a megadott irányba, a szobánk felé. Léptem fáradtan, léptem esetlenül, vonszoltam magammal az irgalmatlan méretű fegyvert, szinte összecsucsklottam, mire végre a kilincset lenyomhattam, s benyithattam oda, ahol mindeme nagykalandok tétje pihent.

Alig kerültem az ajtón belülre, a szablya kipottyant a kezemből, hullott a földre, rémes csőrömpöléssel, de Ő nem ébredt fel. Lélegzése egyenletes volt, nyugodt: szabadnak érezte magát, mint az a gyémánt, ami a föld mélyén nyugoszik, soklábnyi messzeségben a kutakodó ásóktól.

20.

A hosszú út megviselte a hajókat, a vitorlázat tépázott, az árboc itt-ott megtoldott. S a legénység sem mutatott különb képet, arcukon kemény, átzsírozódott szőrzet, a hajuk kócban. Megállapítani nem lehetett róluk, ki volt valaha kereskedő, iparossegéd, előkelő, kalandvagyó uraság, ócska tolvaj, börtönök futtatottja: a kemény út egyé tette őket, hasonlatossá lélekben és testben.

Az elcsendesült tengeren az apró hullámok lassan a parthoz simogatták a hajót. A települést, amelyhez érkeztek, még Bernardó testvér nevezte el Jóreménység fokának. Fehér és fekete népség bámészolt. Tíz év is beletelik, mire kiköt itt egy komolyabb hajó, különben csak a halászok csónakjai hányódnak az öbölben. Miért is jönnek, ha jönnek, kevesen tudták. Kezdetben csak nézelődtek, később elrabolták a törzsi varázsszereket s a csillogó ékítményeket. Most már alig akad rabolnivaló a föld színén.

Talán a föld belébe kíváncsoznak - sustorogta valamelyik bátortalanul, s nem sejtette, mennyire valószínű, amit mond. Igen, a föld bele vonzotta őket, valamiféle kincsek, amelyekről régi könyvek tört-morzsalékos lapjain olvastak az utazók, s közülük is különösen egy, a mindenre elszánt angol: Drake kapitány.

A hajók kikötöttek. A férfiak ajándékokat szórtak az ottlakóknak, aztán néhány asszonyt közülük az ágyukba vonszoltak, hetek óta nem láthattak senki nőt, s most a vágy olyan vadul csapott beléjük, hogy a keresett kincsekről is megfeledkeztek. Másnap azonban útnak indultak, szárazföldi málhával, szerszámokkal felszerelve. Mentek át az elvadult erdőségeken, át a vérrevad állatok között. Negyvenen kezdték az utat, s az első harmadon elhullott tíz, s a második harmadon elhullott tíz, s a harmadik harmadon elhullott tíz, s megérkezvén még kilenc pusztult el. Drake egyedül maradt, egyedül látott neki, hogy az omladékos, fával, füvekkel kuszán benőtt földkürtön át lehatoljon a föld belsejébe. Serényen dolgozott, szinte eszement buzgalommal, feledte, hogy visszatérni milyen nehéz lesz, ha egyáltalán sikerülhet, feledte a veszélyeket, s hogy sikertelenséggel is végződhet elhatározása. Csak haladt előre, pengtek erős hangon a szerszámok, s neki tűnni kezdett először a lába, aztán a dereka, majd a felsőtteste, végül a feje is. A környék vérvadai már nem láthatták ellenségüket, letettek arról, hogy ma estére őt szerezzék meg eleségül, elsomfordáltak, s újra egymásra kezdték fenni fogaikat. Drake pedig haladt egyre lefelé, s már csak a madarak látták, hogy ott tesz és vesz, aztán a madarak szeme elől is eltűnt, a mélységtől sötétlett gödör elrejtette.

A titokzatos csodafény gyémántok itt rejteznek valahol a földmélyi tájakon. Ide dugta valaha a Teremtő, hogy csillogásuk ne zavarja meg az emberi elmét. De hiába volt az Úr igyekezete, Bernardó utazása óta (1486) kutakodók, tolakodók százai érkeztek ide, hogy megleljék életük boldogságát, a mindennél többet érő drágakövet.

S az Úr mérgesen dühöngve járt és kelt felhőpalotájában, csapkodta az ajtókat, s csak úgy szikrázott az ég, és morgott is:

- Már megint ásnak, már megint ásnak és ásnak! - aztán durr, bevágta az egyik ablakot, az eget hatalmas szikracsík metszette ketté, aztán összerugdosta az égi bárányokat, azoknak meg csöpögött-csorgott a vére, rá a földre, de minden tette hiábavaló volt, a hibát, amit a teremtés során vitt végbe, nem javíthatta, mert az ő akarata volt a legnagyobb akarat a világon, s ezzel az akarattal teremtetett a föld, és ezzel a hatalmas akarattal még az ő akarata sem tudott szembeszegülni, hiszen az ő mostani akarata nem volt nagyobb az ő korábbi akaratanál. Amit egyszer véghezvitt: úgy maradt. S ez vonatkozik a világ minden apró szegletére, élő és élettelen lényére, emberre úgy, mint angyalra, ördögre. S ezt maga az Úr is tudta, s éppen saját tehetetlensége fölött érzett fájdalma készítette ezekre a vad indulatokra. Úgy mesélik, az egek bárányai közül mindahányan lejönnének egy szerény pásztor nyájába, oly gyakori fönt a rugdoskodás, de egyetlenegy földi bárány sem kíváncskodna az egek mezejére.

S az Úr megjavítani hibáját nem tudta, de tovább rontani még volt ereje. Angyalait elküldte a földi vidékre, hogy gonosz vágyakat oltsanak a kutakodó népség szívébe. Hogy mikor kincsekre bukkannak, ne telhessenek be azzal, hanem még az előzőknél is nagyobb fájdalmat érezzenek. Mert csak egyetlen kincs megszerzése töltheti el őket boldogsággal, az a hatalmas gyémánt, amit dzsigerdilennek, a szív gyönyörűségének neveznek, ott pihen valahol a földkürtő legmélyén, s meglelni azt emberi erővel szinte lehetetlenség.

Drake kapitány pedig ásott, és jutott mélységből mélységbe, s hányta félre a tűztől izzó opálkövet, hányta félre a zölden égő zafírt, az achátot, a nemesopált, a malachitot, mindenféle csodáját a föld belének, s csak egyet vágyott, hogy a dzsigerdilent, a szív gyönyörűségét meglelje. S már közelébe jutott, bontogatta a kergeket finoman, mint mikor ruhát csúsztat le a lüktető keblekről a férfikéz, csipkék hullanak jobbra és balra, s megint valami selymes anyagok, s akkor, mint valamely vulkán, előtör a pusztá bőr, a vajfehér meleg test. És Drake markát belemélyesztette az utolsó földfedőbe, egész testével rajta hevert a meglelt kincsen, lüktetett a vére, rezgett a bőrének minden pórusa, ujjai már hozzáértek, majd a tenyere is, markolni érezte tüzes mancsával, s ahogy megölelte, elhagyta - pillanatra csak - az éberlét, pillanatra a soknapos ásás súlya a földkürtő fenekére tapasztotta, de a keze nem eresztette el a meglelt kincset. S a kincs, amit dzsigerdilennek neveztek el az emberek, most kemény munkába fogott, elkezdte hidegre váltani a tűztől izzó kapitányt, kihűlesztette először az ujjait, aztán a tenyerét, majd a karjait, s végül jégre rakta az egész testet.

Drake kapitány 1580-ban érkezett vissza a királynő városába, Londonba. Erzsébet rögvést magához rendelt, hogy számoljon be annak rendje és módja szerint az utazásról: milyen messzeségekig csillog a korona mostantól, s miféle kincseket hozott a kapitány az újdonan talált földekről. De Drake semmit nem terített az aranyos trónszék elé, semmiféle kincseket, semmiféle mesét.

Felriadtam, áthidegült kezeimet beljebb türtem a takaró alá. Bernardó meghalt, Drake kapitány meghalt, Vasco da Gama meghalt, Magalhães meghalt - gondoltam, újra keresve az álom ösvényét. Éjre vált a babócsai palánkvár, egy nappalt átaludtam, s még ezen a sötéten kell átevezni. Az ablakon bejutott a lerészegedett katonák üvöltözése, fegyvereik csörömpölése. Fekhelyük felé mehettek, botladoztak, káromkodtak a kenőcsös sötétben, asszonyokról

beszéltek és párviadalokról, régen történt eseteket emlegettek föl a babócsai vár legendás történetéből. És valahai történetből volt bőségesen. Mert bár aprócska erősség volt ez, mégis különös szerepet kapott a végvárak láncolatában. A török hol elfoglalta, s diadalt ült a falak között, hol pedig, szinte észrevétlen kisurrant a várból, s úgy tett, mintha sosem lett volna ott. Senki sem érthette, miért. A király csapatai mikor vissza akarták volna foglalni egy alkalommal, még véletlenül sem találtak ott egyetlen törököt sem, sőt még a török fürdő homlokzatán is megváltoztatták a feliratot magyar fürdőre. Számtalan elképzelés született arról, hogy miféle titok bújhat meg a babócsai vár falai között. Többen azt állították, hogy a kövek közé a hajdani építők derék harcosok tetemét illesztették, s mikor ellenség fogja a várat, ezek éjjelente kiszöknek a hideg kövek szorításából, s megrémítik a foglalókat, hogy azok aztán másnap ne is tudják, mimódon szökjenek vissza indulásuk helyére. Mások viszont a föld titokzatos kisugárzására gyanakodnak, valami mélyekből eredő méregerőre, ami szörnyű fájdalmakat okoz a törököknek, s csak a magyarok menekülnek hatása alól, mert ők mégiscsak százévek óta szokták már ezt. Addig-addig találgatták a titok eredetét, hogy végül olyanféle helyé vált Babócsa, mint ami a valóságban nem is létezik, mint valamely tündérbirodalom, óperenciás kastély, tükörország, égis érő kerekdő. Nem volt mese, amiben ne szerepelt volna egy babócsai szabólegény, a szegény babócsai ember harmadik fia, sőt hallani lehetett a híres babócsai királyságról, sokszor pedig már nem is helynévként, hanem állatnévként jelenült meg. Születtek afféle mesék is például, hogy a róka meg a babócsa, amiben a róka sanyarú véget ért mohósága és kapzsisága folytán, mikor bekapta volna a babócsát, az huss elrepült, s a róka valami mély verembe zuhant. Bizony, ha bárkit megkérdeztünk volna akkortájt, mi az a Babócsa, senki nem válaszolta volna, hogy egy falucska kis palánkvárral, nem messzire Kanizsától: hümmögtek, hammogtak volna, s valamelyik mesét hozták volna elő. Bizony ha azt kérdeztük volna meg valakitől: kik laknak abban a babócsai tükörvárban, hát nem mondott volna mást, mint hogy tündérek, ördögfiúk, óriások s talán sárkányok. Azt nem mondta volna senki, hogy Babócsán végvári vitézek élnek asszonyaikkal. Bizony a magyarkirály, Első lopó Lipót is mesebeli helynek képzelte Babócsavárat, mert hát zsoldot, azt sohasem küldött vitézeinek. Így aztán a végvári harcosok a környező falvakból rabolták össze mindazt, amire szükségük volt, s hogy haragot ne szüljön a rablászás, mindig csak azt mondták, kellek a babócsai sárkánynak, mert különben kitör a várból, s mindenkit elpusztít a környéken, magához ragadja a fiatal lányokat, s kénbüzös barlangjába vonszolja. A megrémült parasztnép meg csak adagolta, adogatta a hordóborokat, keréknagy kenyereket, s mindenféle cafrangos húsokat is. Elég nekünk a török - mondogatták -, a sárkány az aztán végképp nem hiányzik.

Így ért bennünket a reggel: egy mesebeli vár mesebeli lakóiként. Anna szemén csillázott a korai napfény, játszadozott, míg végül a szemhéj kitakarta a szemgolyót. Nyújtózkodott, ahogyan a királykisasszonyok szoktak. Nézegetett jobbra és balra, hogy milyen hely is ez. Nyújtózott megint, nézegetett újra, aztán megakadt a szeme a földön heverő fegyveren:

- Hát ez meg micsoda? - kérdezte.
- A kardom - válaszoltam büszkén.
- A kardod? - nevetett nagyot.
- Igen, a kardom, mától én vagyok a vár parancsnoka.
- És hogy hoztad el ide?
- Ahogy egy kardot kell: fogtam a kezemben, és idehoztam.
- Úgy fogsz járni - mondta -, mint álmomban az az erőművész.
- Miféle erőművész?

- Képzeld, azt álmodtam, hogy egy molnárlegény a király seregébe akart állni, de a király mind csak azt mondogatta: „Molnárlegény - nem katona.” A molnárlegény meg erősködött: „De biz katona, de biz erősebb, mint bármelyik másik vitéz a seregben.” „Bizonyítsd be!” - kérte a király, és akkor a molnárlegény fogta a malomkövet, s egy hatalmas lendülettel a feje fölé emelte, ám amint odaért a fenenagy kő a fej fölé, a legény csukladozni kezdett, tördelődtek a kezei, rogyadoztak a lábai, végül fertelmes nagy buhogások, csörgések közepette a földre csuklott ő maga, s aztán a malomkerék is.

- A vár kapitányával ez nem történhet meg - erősködtem.

- S ha te volnál a kapitány, akkor én ki vagyok? - kérdezte.

- Te a vár úrnője vagy, érted folynak majd a küzdelmek, érted kerül kockára katonáim élete s az enyém.

Anna most már erősen nevetett, hangja megpengette a köveket, nevetésétől zúgott az egész vár. Sosem volt még a mesék birodalmában. Boldogan ölelt, csókolt, mindenfelé. A fületem, az arcom, beletúrt a hajamba, meleg volt az ajka, meleg, mint a napon felejtett agyagedény.

21.

Egy évvel Babócsára érkezésünk előtt minden megváltozni látszott a török elleni harcban. Negyedik Mohamed, az unalomig uralkodó szultán álmában gonosz dzsinnek jelentek meg, s körbetáncolták ágyát, és röhécseltek rajta.

- Mit kerestek itt? - kérdezte az álombeli szultán.

- Jöttünk a lelkedért - válaszolták a dzsinnek.

- Mért vinnétek el, hiszen nem váltottam még be uralkodásom célját, nem tettem a fenséges Allak elébe a hitetlenek földjét.

- Hát éppen ez az - vihorásztak a dzsinnek -, de meguntuk már a várakozást, miként az egész birodalom halálra unja magát, mind imádkoznak, hogy veszejtsünk már el tégedet.

S amint ezt elmondták a dzsinnek, nekiestek, hogy megkeressék a szultán lelkét. Nyúlkáltak a fej belében, aztán a mellkas alatt. „Megvan?” - kérdezték egymástól. „Nincs, a fejben nincs, a hasban nincs, a szívben nincs, a lábakban nincs, a kezekben nincs, a szájában sincs.”

- Hát bizony, ennek nincs is lelke - mondta az egyik mérgesen -, már megint feleslegesen jöttünk, az az átkozott Allak túljárt az eszünkön.

A dzsinnek ekként, sikertelen dolguk végeztével elkotródtak a szultán hálóterméből.

Alighogy eltűntek, még a kénköves füst ott terjengett a szobában, előlépett Mohamed próféta a függönyök rejtekéből.

- Ezt megúsztatd, druszám - mondta nem túl barátságosan a szultánnak. - Itt a lelked, visszaadom, de most már ez tényleg az utolsó lehetőség, ha nem jársz sikerrel, magunkhoz szólítunk.

Negyedik, unalmas Mohamed vércsatakosan ébredt. Óh, Allak, te világhordó - sóhajtozott, s rögvest magához rendelte hadvezéreit. Jöttek is serényen a hadfik, bár nem tudhatták előre, mi célból a gyülekező. Mikor már mind ott voltak, Mohamed szép szavakat intézett feléjük:

- Testvéreim a szent háborúban! Az éj leple alatt itt járt nálam az igaztevő Mohamed, s megjósolta, ezen a nyáron a keresztény vadak világa a miénk lesz. Mindennél nagyobb csapatokat indítunk, hogy a jóslat beteljesedjék. Vezérül Kara Musztafát jelölöm meg.

Ugyancsak ezen az éjjelen angyal jelent meg Sobieski János lengyel király és Lotharingiai Károly, országát veszített herceg álmában:

- Drágaságaim - szólt az angyal -, álruhában meglátogattam Negyedik Mohamedet, s rávettem, hogy félelmetes haddal támadjon keresztény világunkra. Minden csapatját idevezényli majd Magyarföldre. Álljatok a keresztény seregek élére, s dicsőségtek örökéiglen megőriztetik.

Bár alakulni látszott a két ellen, a túlvilági küldöncök nem fejezték még be éji kalandjaikat. Egy közülük a francia királyt, XIV. szagarossz Lajost lepte meg álmában:

- Lajos, Lajos, franciák királya - mondta -, Lipót csapatai elúzik keresztény földről a hitetleneket, ha nem igyekszel, egyedül övék lesz a győzelem, s Lotharingiai Károly, akinek országát elraboltad, visszakapja azt, hiszen ő lesz a hadak fővezére.

Egy másik küldönc Lipóthoz jutott be:

- Róma örököse - kezdte -, míg te alszol, a lengyel király Erdély trónjára feni a fogát, ha ő veri ki a törököt, bizton meg is kapja azt. Állj a harcok élére.

Hasonló szellemjárás volt még a pápánál és a velencei dogénál. Az egyiknek híveket, a másiknak mérhetetlen mennyiségű aranyat ígért az éji látogató.

Másnap reggel - ahogyan Sztambulban, a keresztény udvarokban is nagy mozgás indult. Mozgott mindenki: ez futott ide, az futott oda. Követek innen és követek onnan, követek ide és követek oda. Végül az est eredményeként megkötötték a Szent Szövetség. Ám a szövetségessel nem zárulhatott le a futkorászás, leginkább Lipót sürgött-forgott, először pénzeket rabolgatott a magyar uraktól, aztán meg egyszerűen csak remegni kezdett, mert feltűnt Bécs falai alatt Kara Musztafa óriásinagy serege.

A nagyvezér könnyed nemtörődömséggel heverészett a sátrában, s éppen azt latolgatta, ma foglalja-e el Lipótfészket vagy holnap, mikor halálos sikolyok csattantak föl a táborban. Kirohant a sátor elé, s a meglepetéstől lecövekelt a lába: keresztény katonák törtek rájuk, élükön a lengyellel és az országtalan herceggel, s vágták halomra a katonáit.

- Hohó - sikkantott föl, lábai gyökereit hamar kitepte a földből, lovára pattant, eszeveszett menekülésbe fogott. A maradék törökök mind követték, s futtukban egészen Sztambulig meg sem álltak. Károly és János katonái egy darabig üldözték őket, majd megunták a hajszát és visszatértek a táborba.

- Jaj neked, Kara Musztafa - kiáltotta a szultán, mikor hírért vette a nagyvezér futásának.

- Jaj neked, Negyedik Mohamed - kiáltotta a próféta.

- Jaj neked, próféta - kiáltotta a világot tartó Allak, s bizony az 1683-as évtől kezdődően az egész török kompánia csak jajongani bírhatott, mert hová nem a keresztény vitézek csaptak, oda csapott a szultán, és csapott Mohamed, és csapott Allak. Végéhez jutott a törökuralom. Egy év sem kellett, vezetésem alatt visszahoztuk birtokunkba Kanizsát, a legerősebb nyugati töröktanyát, s alig két év múlva Buda is a felmentő seregek kezére került.

A túlvilág őrei örömkönnyeket hullajtottak a pusztává silányult országra. Boldogok voltak, hogy furfangos tervük valóra válhatott. S az angyalvíz folyini kezdett szerte a vidéken, megduzzadtak az erdei patakok, és megduzzadtak a folyók. Hatalmas terményt ígértek az eljövendő évek.

22.

Zúgott az eső, mosta tisztára a falakat, locsadékra áztatta a földeket. Szívtelenség lett volna akár a kutyákat vagy az igavonó barmokat is kicsapni ebben az ítéletidőben. S ahogyan a felhők rásúlyosodtak a vidékre, valahogy akként súlyosultak egymásra a szobák ölébe zárt szerelmesek. Nagy, fekete hasak kerültek rá a kiaszott földekre, s a föld itta magába az izzadtságot, mintha tíz évek óta szomjaztatták volna, mintha tíz éve egy korty nedvesség sem gördült volna le a torkán, s amikor már jól teleitta magát, fenséges zöld pázsit nőtt rajta, heverészésre való puha bunda, s aztán a zöldön virágok ütöttek át, margaréta, kakasmandikó, pipacs és búzavirág. S most már a napnak jött el feladata, hogy tovább színesítse a vidéket, hogy felmelegítse a földtalajt, s fekhelyül kínálja aztán a megfáradt vándoroknak. De a felhők nem akartak továbbállni. Csak gyömködtek volna bele a földbe vizeiket, s a föld már oly csatakos lett, hogy kidőlni akartak a füvek először, aztán a virágok, végül a fák gyökérzete is engedni kezdett. Ha most szél törne a tájra, elsodorna mindent, görgetné maga előtt a hatalmas erdőségeket, a virágos mezőket, görgetné egészen Sztambulig talán, s ott lökné bele a márványos tengerbe. És sírni kezdett akkor a föld:

- Ha életet adtál, kedvesem, most miért akarod, hogy elveszem azt?

És mondja erre a felhő:

- Ami élet volt ennek előtte, miért ne lenne élet ezek után?

- Felhő, felhő, mi írja volt fájdalmamnak, most méreg lett. Ha nem hálhatok a nappal, elpusztulok.

- Hisz cseppjeim csillognak, akár a napnak fénye, hisz vizeim átmelegszenek hasamban, s langyos tejként mosogatják arcodat. Ha nem volnék, ki őrizné éjjel álmodat, ki vigyázná nappalaidat?

- Csillogó cseppjeid késeket szúrnak belém, langyos tejedtől megfonnyad az arcom, ne légy öre pusztulásomnak!

És akkor a felhő hasát keserves sírás metszette ketté, a hasadáson át pedig ömleni kezdett a víz, mintha az ég folyna ki ott, mindenféle messzi csillagok, holdak és bolygók. És sodorta az ár messzire le délnek a vidéket, a gyönyörű földtest darabokra szaggattatott, úszott a lába, utána a keze, s aztán a hasa, a melle, a szemei, a homloka, a szája. Úszott minden, sodródott szétszórta, míg végül a márványos tengerbe huppantak a halálra ázott testrészek. A felhő pedig kisírta minden vizeit, hangtalan várta, hogy érkezzen a nappali vándor, és meleg karjaival letörülje az égről.

Szilveszter háza is ázni kezdett azokban az években, szinte félni kellett attól, hogy a nehéz kőfalak lesodródjanak a Malomdombról. Ebül szerzett vagyont, ebül vész el - mondogatták egymásnak a parasztok, s tényleg csak a percet várták, amikor ropogva megrepednek a falak, és hatalmas darabokban hullanak a mélybe. De jól megépített ház volt. Az alapokat mélyen a földbe süllyesztették. Kiállta a vizek próbáját.

Amint az égszakadás bevégeztetett, a faluban hasonlóan folyt a munka, mint más esztendőben. A parasztok elvetették a búzát, árpát, kölest, megművelték a gyomtól fölvert földeket. Péterpálkor - ahogyan azt szokták - elkezdték az aratást. Megtelték a magtárak, majd ősszel a hordók borral. Ígéretes jövőnek tekintettek elébe, gondolták, most, hogy a török

elkotródott, minden, amit termelnek, az ő saját hasukat fogja pucrosítani, lehet, majd olyan-félék lesznek, mint a párkányi szandzsák törökjei. Mit sem hallottak akkor még Lipót új rendeleteiről vagy Caraffa kegyetlenkedéseiről.

Minden rendben látszott lenni, de Szilveszternek mégsem bocsátottak. Gyűlölettel ejtették ki a nevét, mint annakelőtte. Arról meséltek, milyen sok kincset halmozhatott fel magának. Lesték minden mozdulatát, hátha legalább megpillanthatják azokat a tündöklő aranyakat, hímes szőnyegeket, de semmit sem láthattak. Szilveszter koszlott ruhában járt, pénz sosem súlyosította zsebeit. Akik pedig figyelték az irigységgel tömött meséket, az a négy tízévesforma fiú is azon tanakodott, vajon hová rejthette a töröknyaló átokember a kincseket. Elhatározták, minden nap figyelni fogják.

Már vagy hetek óta tartott az őrzés, és még semmi érdemleges nem történt. Szilveszter reggelente befogta a lovait, és valamelyik földjére szekerezett. Ha útközben köszönt neki valaki, vagy elfordította fejét, vagy kelleetlenül bólintott, hiszen beszélni már évek óta nem beszélt. Ott dolgozott a földeken napestig, aztán hazahúzatta magát.

- Éjjelente is figyelniük kell - tanakodtak a fiúk -, mert ha nappal nem vezet a rejték nyomára, éjszaka meg kell azt tennie.

Mikor már minden parasztok elaludtak, a négy fiú kilopózott a félelmetes sötétbe, végig-surrantak a juhászok apró házai között, meg-megrettentek a felnyűszítő kutyáktól, de végül odaértek a malomdombi házhoz. Megbújván a kerítés falánál, leskelődtek, óvatosan. Éjjél is elmúlhatott már, s szinte veszni látták az időt, amit a figyelésre szántak, amikor megroppant a ház ajtaja, s gyertyával a kezében kilépett Szilveszter. Óvatosan ment, közeledett a kert leg-hátsó szegletéig, ami az utcától leginkább rejtve van. Kezében ásó volt és kapa. És ott, abban a rejtélyes hátsó zugban hirtelen eltűnt. Minden éjjelen ez történt. Szilveszter ugyanabban az időben kilépett a házból, odasurrant a kert végébe, és eltűnt szerszámaival együtt.

- Ott az alagút bejárata - mondta az egyik fiú -, ott dugdossa a kincseket az áruló.

- Ha majd meghal - mondta egy másik -, belopózunk éjszaka a kertbe, és magunkhoz vesszük az aranyakat, hisz az amúgy is a falut illeti.

De Szilveszter halála után a kertbe lopózó fiúk csak egy sokember mélységű gödröt találtak, s mikor izgatottan a mélybe ereszkedtek, nem volt ott semmi, csak az agyagos föld.

A Szilveszter halálát követő napokban híre kelt a sokember mély gödörnek. Azt sutyorogták a parasztok, hogy az ember minden éjjel oda mászott ki, s ott dolgozott egészen hajnalig. Senki nem tudta, mi célból készült ez a mélyen mély árok. Valaki úgy mesélte, Szilveszter az asszonynak ásta ezt a mérhetetlen gödröt, amiért boldogtalanná tette. Gondolta, ha az asszonyt oda belelőki, s a földet jó erősen ráhányja és rádöngöli, akkor az onnan többé ki nem mászhatik, s ő pedig újra járhatna a nosztrai boszorkányasszonyhoz, vagy éppen az asszonyt hozná ide, mostohának. Úgy mesélték, Szilveszter, még mielőtt kihült volna a törvényes hitves után a ház, már idevonszolta volna azt az istentelenséget, beledugta volna a Krisztus oltára előtt megszentelt nászi ágyba. Isten férge volt ez a Szilveszter - mondogatták -, nem két asszonyt, de felet sem érdemelt volna.

Pedig dehogy akarta Szilveszter az asszonyt elpusztítani, dehogy szüntette volna meg szíve dobolását - gondolta a négy fiú. Kincsért ásott ott bizonyosan, a dzsigerdilent akarta megtalálni, azt a világnagy gyémántot, amiről a törökgyerekek, amikor gólyalábakat vagdostak, annyit meséltek. Azt mondták, apáik és nagyapáik ezért a gyémántért, a szív gyöngyéért jöttek Magyarföldre, s ezért tartják életük kockáztatásával kezükben ezt a semmi hasznot nem hozó országot. Minden török tudja, a dzsigerdilen itt nyugszik valahol a föld mélyében, s aki azt

megleli, gazdagabb lesz mindenkinél, még a szultánnál s talán a világhormányzó Allaknál is. Szilveszter, mikor erre a rettentő helyre építette a házát, már tudta, hogy itt, a kert mélyén nyugszik a gyémánt. Valaki tudós kádi mondta meg a rejtekhelyet, s ő ásott serényen, olyan mélyre, amilyen mélyre élete engedte, s ha a halál nem szólítja el idő előtt, megtalálhatta volna. De mindhiába dolgozott.

- Ha megszabadul Buda a törökfogságtól - mondtam Annának -, mi is szabadok leszünk.

De Anna csak sírt, mert Bridorits Pál a márványos habokba halt, mert Pethő Gergely Buda falainál hagyta el életét, mert Kristóf Jánost senki nem láthatja többé.

- Mivégre a sírás, hisz nekik már végük - súgtam, és vontam volna magamhoz, de ő úgy nézett rám, úgy futtatta végig a szemét a testemen, mint akinek ugyancsak vége.

És harapni akartam magam a szívébe, hogy gyógyulásra leljen fájdalmában. Kezemet végigfuttattam a meleg bőrön. Ruha alatt és ruha fölött tapintott a tenyér, de a bőr nem rezdült. Fázni kezdett akkor az ujjam rajta, de engedni nem engedtem. Hidegbe aludtunk bele, mint a harcterek elesettjei, a menekülők dobbanásaitól rezegni kezdett a testünk, aztán nagyobb ringások, mintha vízbe sodródott ágak volnánk, s most ott hanyódnánk a mederben, innenpartról túlpartra, túlpartról innenpartra.

23.

Alig tűnhetett el a török Bécs falaitól, az országtalan herceg újabb hadjárat szervezésébe fogott. S bár akadályozták innen is, onnan is, ő nem nyugodhatott. Kicsit úgy tekintett a magyarok földjére, mintha saját elveszejtett birodalma volna, s az ittlakosokra, mint jámbor alattvalóira. Amerre csak seregével járt, embersége és őszinte krisztushite miatt szeretetet ébresztett önmaga iránt. Álmodoztak is akkortájt a magyarok, hogy a harcok végeztével majd ez a tisztaszivű Károly ül Szentistván trónjára, de álmaik nem válhattak valóra. S aztán az európai udvarokban is gyakran csak úgy emlegették Magyarhont, mint Keletlotharingia, s aztán ezen nagyokat örvendezett a franciák királya, gondolta, ilyenformán örökre az övé maradhat Károlyherceg valahai hazája.

Végül 1684-ben a herceg hatalmas erővel nekiindult, hogy kitörli a hitetleneknek még a nyomát is az országból, hogy akként tünteti el őket e földről, mint a tavaszi nap szárítja föl az esőázásokat.

Első rohanásra Magyarország felső fele egyből megtisztított töröktől, csakúgy, mint a törökkegyenc Thököly csapataitól. A törökhad rendre megfutott, és mérhetetlenül rettegni kezdett, hogy ez a Károly elsöpri az igazhit birodalmát a föld színéről. Izgatott helyzetükben furfangot eszeltek ki: elrabolták a kurucvezért. A váradi pasa verette láncra. Csalafinta trükkel ebédre hívta a rebellis vezért, s töltögette neki a finom borokat, s hozatta sorra a jobbnál jobb étkeket, Thököly hasa meg egyre csak dagadt, feszült, majd kilötte a nadrágját elöl, s mondja is a pasának:

- Kegyelmed jól beetetett engemet, úgy megteltem, hogy egy falat sem menne le több a torkomon, se pedig korty bor.

- Pedig - mondta tréfás hangon a pasa -, hátravan még a feketeleves.

Olyan egyszerűen, közvetlenül fejezte ki magát a török, mint a helyi népek, akik a kávéét csak egyszerűen fekete levesnek nevezték.

- No - szólalt meg nagyokat nyelve és bőföggve a kuruc -, azt még elfogadom, mert igen kedvelem, s kivált tudom, hogy kegyelmes szövetségeseim szokása szerint azzal ér véget az étkezés.

- Így van, ahogyan mondd. Bár - csóváltgatta fejét a pasa, de nem fejezte be a mondatot, abban a percben három marcona törökbarom vetette magát Thökölyre, s az persze védekezni sem tudhatott, kardja nem volt, csak mérhetetlen meglepetése.

Alighogy bezsuffolták a kurucvarangyot a rács mögé, a váradi pasa rögvést üzent Lipótnak, hogy elküldi neki Thökölyt (vagy a fejét - ahogyan a fenséges uralkodó parancsolja), csak menessze a fővezérségből ezt a megszállott herceget. De bizony Lipót nem állt az alkura. Visszaüzent, hogy nem kell nekünk Thököly Imre sem élő formában, se halálra dolgozva. Hisz az ő teste annyit sem ér, mint egy fületlen gomb.

Akkor méregbe gurult a török, és elszánta magát, hogy megleckézteti ezt az öntelt királyvadat, s a birodalom északi koronáját, Budavárát - bármennyire is szeretné a keresztény világ - semmi áron nem engedi át Károly hercegnek.

Budavár, amit a törökök Dzsigerdilennek, a Szív Gyönyörűségének neveztek saját nyelvükön, a fenséges szultán országának harmadik erőssége volt, s itt az északi részen mindenképp az első.

De Károly herceg fenegyorsan közeledett. Sietve elfoglalta Visegrádot, s aztán már ott is termett Buda alatt. Érdnél első lépésként csúnyán megfutamította Musztafa szerdár seregét, ami éppen abból a célból volt ott, hogy segítséget nyújtson a várbeli őrseregnek. Mindez a győzelem persze mit sem jelentett a Dzsigerdilenre áhítózó keresztényeknek. Gyors iramban felsorakoztak a vár körül, s megkezdték a falak ágyúzását. Mikor pedig úgy látták, a kemény kövek eléggé meglazítottak, hatalmas rohamokat intéztek. 109 napon át tartott a mindenre elszánt küzdelem, 55 000 keresztény harcos vett benne részt, de Kara Mohamedet (Kara Musztafa ikertestvérét), aki ezidőben a vár parancsnoka volt, mégsem tudták kifüstölni. A keresztény csapat harcosai meg egyre csak hullottak. Először meghalt tízezer, azután még három, nem sokkal később már 18 000 elesett katona volt. Károly herceg pedig egyetértésben Bádeni Lajos választófejedelemmel, aki szintén ott harcolt, úgy döntött, hogy amikor a huszonháromezredik emberük esik el, felhagynak az ostrommal. Károly megparancsolta, hogy minden katona halálát jelentsék neki. Az írnoke a sátor elé ültette, s hatalmas ívekre íratta a neveket. Az írnoke körmölte serényen a Hansokat és Johannokat, néha egy-egy Giuseppét vagy Jacques-ot, s nagy ritkán Istvánokat és Pétereket. Hatalmas sor állt már a száznyolcadik napon is a sátor előtt, mert úgy volt, hogy minden katonának a lelkére volt kötve, hogy amennyiben a mellette lévő pusztulásba lendül, máris rohanjon. Így aztán két részre oszlott a keresztény sereg: egyik rész éppen meghalt a falaknál, a másik rész pedig jelentésért állt sorban a herceg sátránál. Csodálkozott is a török, mert egy idő után alig maradt ostromló a falakon, ellenben a bástyafokról teleszkóppal jól látható volt a táborban a gyülekezés. Végül a sorállók közül az utolsó is az írnoke elé került, s egy szépen csengő nevet mondott: Apafi Péter, hadnagy. Az írnoke felvetette tekintetét, aztán megint a papírra bámult, s végül keserű hangon megszólalt:

- Huszonháromezer. Fenséges uram, véget ért az ostrom.

Károly és Bádeni Lajos akkor, ott, a kudarc perceiben esküt tett, hogy bosszút áll az elveszejtett harcosokért. S a következő évben még nagyobb erővel fogtak hozzá a felmentő sereg szervezéséhez. Kellott is a nagyobb erő és erőfeszítés, mert a korábbi szövetségeseik bizony már nem akartak annyira pénzt és katonát adni. Végül nagy késve, júliusban mégis megindulhatott a támadás, és a fennmaradó rövid időben sikerült visszaszerezni Érsekújvárt, Eszter-

gomnál pedig az Ibrahim nagyvezér vezette szultáni seregeket páholták el. Megtisztult a terep Buda előtt. A török nagy zavarba esett. Kara Musztafa nagyvezér a kudarcért lenyakasztatta Kara Mohamedet, az ikertestvérét, s a fejet elküldette Sztambulba. De a szultán haragja nem enyhült. Nézte a fejet, nézte, s csak mondogatta egyre: „Ez nekem kevés, kevés.” Rögvest követeket küldött Kara Musztafához a következő üzenettel: *„Íme ezen zsinór, mostan nem a te melleden fog lógni a fényes kitüntetés, hanem az Birodalom mellén fog lóbálózni a te fénytelen tested.”*

Kara Musztafa értett az üzenetből, tudta, a bécsi vereségért még megbocsátott a szultán, tekintettel az iránta érzett szeretetre, meg hogy önmagát is bűnösnek vélte a kudarcért, de most betellett a pohár: Kara Musztafának vége lett. De ezt a kalandot az unalomig uralkodó Mohamed sem úszhatta meg. 1687-ben eljött érte is a próféta, és ahogy ígérte, véget vetett hosszúra nyúlt földi bajmólódásának.

Károly herceg viszont mit sem adott le terveiből, sietve készülődött a végső leszámolásra: a Dzsigerdilen visszaszerzésére. Bár azt a helyet a keresztény seregben csak ő és legkedvesebb kapitánya, Pethő Gergely nevezte a Szív Gyönyörűségének. A többi tisztek, a szász, sváb és olasz katonák s mindazok az aljanépek, akik a seregbe keveredtek kincsek és gyilkolászás reményében, csak egyszerűen Átoksziklaként emlegették Budavárát, ahol nemhogy meglelné bárki is szívének vágyott kincseit, hanem éppen ellenkezőleg, még azt is elveszíti, amiye addig volt, a nyomorúságos öltözetét és fegyverzetét, s nem utolsó sorban az egyenegy életét is.

A katonák rettegése nem rémítette meg a herceget. Úgy készült a leszámolásra, mintha mind azt akarnák, amit ő. Egyszer már elvesztette az országát, s mindezek után az életét is elveszíteni, mit sem számított.

A budavári török megszimatolta a keresztény sereg szándékát. Gyors készülődéssel erősítették a falakat, biztonságba helyezték kincseiket. Az egész budai iparosnépség sürgött és forgott, hatalmas pénzekért gyártották a védelemhez szükséges mindennemű fegyvereket, ruházatot, élelmiszert. Abdulrahman, a budai pasa Mátyás valahai fogadótermében hevert sokfajta kényelmes párnákon, s a hatalmas terem boltozatát szemlélte. A boltba domborítva volt a zodiákus tizenkét jegye, azokat nézdelte, s próbálta valamiképpen kiolvasni: milyen véget ér a törökvilág Magyarhonban.

Májusban a nap az Ikrek havába fordul - gondolta -, ebben a hóban egymásra találnak azok, akiknek szüksége van egymásra. Talán megérkezik a szultáni sereg, talán eljutnak a várig azelőtt, hogy a keresztények ideérkeznének, vagy éppen ellenkezőleg: a keresztény sereg kap segítséget, melléjük állnak Thököly katonái is. Aztán a június - gondolta - a Nap a Rák jegyében fordul, vagyis minden a visszájára perdül. Aki eddig előrefelé menetelt, most visszafordulásra kényszerül. Károly serege talán visszahúzódik, akár a rák, hátrálásba fog, és nem áll meg csak Bécs falainál. Vagy éppen ellenkezőleg: a törökök, akik száz évekig harapták csak befelé a birodalmakat, most visszakozni kényszerülnek, s szemüket a vágyott földek felé fordítva, lassú léptekkel araszolnak elfelé, el ebből az országból, el egészen Európából.

Abdulrahman napokat hevert ott a fogadóteremben, s érkezett valóban a június, a szultáni csapatoknak csak a hírére hallani, Károly viszont már táborát ütött, és szorgos munkával körbekeríti a várost, ott sűrögnek a Thököly-katonák is. Velük van Bottyán János és Petneházi Dávid mindazon magyarokkal, akik most lelkük tisztítása végett csak egy célért harcolnak, hogy visszaszerezzék az ország szívét: Dzsigerdilent.

Törökbuda visszavétele, 1686. július 21. Elindulnak az első bombák, hogy köszöntsék a budavári erősség törökjeit.

És repültek a harmincfontos vasgolyóbisok, hatalmas ívben fel a napsárga levegőbe. Durrantak az ágyúk a várban, onnét is útnak indultak a védekezők lövedékei. A török és magyar bombák valahol a vár előtti térségben futottak el egymás mellett, köszöngettek nagy serényen:

- Jó napot, jó napot, kend merre tart?
- Megyek a töröktábor tancoltatni. No és kend?
- Elindultam, hogy megugrasszam a keresztény sereget.
- Pórus jár kend: higgyen nekem. Odarepül majd, aztán felrobban.
- Maga sem jár különül, annyit mondhatok.

S alig e rövid beszélgetés végetért, már el is surrantak egymás mellett, s amit mindketten sejtettek a másikkal sorsáról, az meg is történt önmagukkal is. Robbanás a támadók között, és robbanás a várban, a várfalon.

Újabb és újabb lövedékek keveredtek a levegőbe, oly sűrűséggel már, hogy nem tudtak szólni sem egymáshoz. Füstöt vert fel a szél az égre. A tünde napvilág elrejtőzni kezdett, s végül szinte árnyék borult ostromlókra és védőkre egyaránt.

Abdulrahman akkor kiüzent a várból:

- Károly, ha nem szünteted a támadást, nappalaid éjjellé fognak vállani!
- Ne ijesztgess, budai haspasa! Jobb lesz neked, ha te kezdesz inkább rettegni, mert lövedékeim rést vágtak a falakon, s ottan a sötétséggel egyetemben ezer vitézem lopakodott be.

Kapkodásba kezdett akkor a pasa, hogy kiverje a várba szökött fegyvereseket, de egy bástya máris a keresztények kezére került. S rohantak volna a győztes katonák tovább, segítség is érkezett, de a török hétezer harcosa most új erőre kapott, s védte magát veszettül. Elhullott közülük ezer, de még ezer jött helyükbe, s mikor az az ezer is elesett, a törökasszonyok rohantak a falakra, s kondérból zúdították le a fortyogó zsíros leveket. A tüzes lé leforrázta a fenti harcosokat, de lent már ehető hővel csurgott, s az alulállók jókat kortyoltak az erőt-adó levesből, s most még nagyobb lendülettel estek neki a falaknak, mentek volna, átszántottak volna a váron, ha nem esik le valóban az este, s nem borítja az addig is sötét levegőt vadfeketére.

Újabb napok, újabb rohamok: de a török csak szilárdan állta a várat, s úgy látszott, onnét elmozdítani lehetetlenség. Meghalt közülük ezer, aztán még ezer, végül meghalt mind a hétezer védő, és mégis maradt közülük vagy ugyanennyi. Károly csak törte a fejét: „Megöltünk hétezret, s hétezer volt a védő összesen, most megint ott áll hétezer a vár fokán. Hétezer török, aki valójában nincsen.” Sehogyan sem értette, hogyan lehetséges ez. Ő is elvesztett vagy tízezer embert, s éppen tízezerrel kevesebb is lett a csapat. Vannak-e egyáltalán törökök a várban - latolgatta tépelődve. Ha az a török nincsen, akit a vár fokán látok, akkor nem is lőhetnek rám fegyverrel. Gyorsan kiszaladt a sátorból, iránnyal a vár felé, s bizony csak hajszálon múlt, hogy ép bőrrel visszaérkezhetett, mert a törökök veszettül kezdtek lőni. Soha nem jött volna rá a rejtélyre, ha nem lett volna ott az okos Gergely barát.

Merthogy Gergely nemcsak okos volt, hanem rendkívül jó látással bírt, s éjszaka, mikor imáit küldözte a legnemesebb világigazgató felé, elbámésolt az elcsendesült vár irányába, s mit lát, hogy csend hát az van, de a csend hátulján mindenféle katonaforma törökök tolonganak a

réseknél, s osonnak befelé. S fény derült a rejtélyre. Mikor az ostromlók megöltek ezer ellenséget, Szulimán basa a szultáni seregből az éj leplezése alatt ezret lopott be a vár öblébe. „Megállj, te törökordas” - morgolódott Károly, s rögvest csapatokat küldött, hogy elvágják a titkos segélyutat, Gergely barátot pedig, akit Tüzesnek is neveztek ágyúzási szakértelme miatt, megbízta, hogy újra vegye ágyútűz alá a várat. Hatalmas lőzáró esett neki a falaknak. Peregtek a szürkekemény kövek, óriásnagy vágatok nyíltak, védhetetlenné téve az erősséget.

Akkor aztán Károly üzent a pasának:

- Vitézül harcoltatok mindeddig, de esztelenség a további harc, csak haláltokat lelhetitek. Adjátok meg magatokat, s békét juttatok nektek.

A pasa pedig visszaüzent:

- Ha ti restellitek a vérontást, hagyjátok abba Buda vívását!

Károly nem kívánta abbamarasztani a vár bevételét, s elhatározta vezéreivel a végső rohamot.

Délután háromkor, mikor a nap már bóbiskolni kezdett, mint valaki jóllakott uraság, s telt hasát áthúzta a vár keleti feléről a nyugatira, a keresztény táborban hatszor dördültek el az ágyúk. Ez jelezte az ütközet kezdetét. Alighogy elhalt a hatos dörgés, sűrűn puffogni kezdtek a svábhegyi nehézágyúk. A lövedékek végigsöpörték a még álló védfalakat, s ritkítani kezdték a védőket, akik még mostan sem ijedtek meg, s elszánták magukat a mindhalálig való küzdelemre. Megindultak a keresztény ostromcsapatok, neki a kormos, omlott várnak, s a török bátran fogadta a támadást, s bátran vissza is verte először, aztán visszaverte még egyszer. Három kedves vezérét veszítette el ebben az ostromban Károly herceg. Szinte már elbukni látszott az egész ütközet, amikor Petneházi Dávid valahai Thököly-kapitány a maga hajdúinak élén felhatolt a várkastély legmagasabb tornyára.

Lépett Petneházi uram a kőre rá, s ahogyan odatette a lábát, máris lerepült a török, aki korábban ott állt, s aztán tette arrébb a lépteit, s minden útjába eső elkezdett repülni lefelé a falakról. Mikor annyira előrehaladt, hogy elérte a lófarkas, törökholdas zászlót, ami százötven év óta hirdette az allakszolgák hatalmát hazánkon, karjával megragadta a lobogó szárát, s a korábban lerepült török katonák után futtatta, hogy vigyék csak azt is magokkal a pokolba, hogy majd a sátánördög is láthassa, hogy kik érkeztek birodalmába. Az eltüntetett zászló helyébe pedig odatűzte a magyar lobogót. Amikor aztán más törökök meglátják ezt a piros-ezüst csíkos magyar lobogót, mintha vérkutyák látnának megsebzett állatokat, nekirontanak Petneházi Dávid uramnak, elfogják, kötelet vetnek a nyakába, dobnak lefelé a zászlót, s lógatnák felfelé a kapitányt. Ám ekkor a hűséges hajdúk közbelépnek. Lemetszik a kapitány körüli törököket, s mikor a végleheletét éppen kiadni akaró Petneházihoz érnek, gyors mozdulattal elvágják a nyakon feszülő kötelet, s más kezükkel visszatűzik a lehányt akart zászlót.

Hamarosan újabb várrészek is hasonlóan átkerülnek az ostromlók kezére, s felhangzik itt is, ott is a harsány victoria kiáltás. Minden azt mutatja, az országtalan herceg serege győzelemre vitte az ostromot. Abdulrahman hirtelen megöszült az ijedelemtől s a veszteségtől, ötven hűséges vitézével a házába menekült, s mikor már elveszített mindent: a várost elsőként, aztán a külső várat, majd a belsőt is, ő még védené az utolsó fészket, az ő házat. A keresztények rohamoznak, s elhullanak mellőle a vitézek, de ő még mindig hadakozik, s már csak egyedül van, de még csapkod a karja, mindhiába, mert sorsát nem kerülheti el. 145 év után nagy királyaink fészke végre visszakerült keresztény kézre. Felcsendült a *Tedeum laudamus*, s a győztesek örömtől mámorosan tévelyegtek az omlatag erősség belében, hogy immár minden veszélytől menten, csak úgy kedvtelésből vagdalják halálra az életben maradt zsidókat, rácokat, németeket.

Mikor pedig másnap Marsigli gróf végigjárta a várat, elkéserítő kép tárult elé: felkoncolt tetemek fedték sűrűn a romokat, s volt belőlük az omladékok alatt is bőségesen, a Mátyás-palota darabokra hullva, szétrontott falai közt Corvinák lapjait tépdeste a szél, s az is romokban hevert, amit a török építtetett, a 23 mecset, a kilenc melegfürdő, a huszonkét sütőház, s azok a népkonyhák is, melyek a szegények etetésére készültek. De feltúratott a város környékén is minden, sem ép ház, sem ép gazdaság, műhely nem maradt, s a földek is mind agyontapostattak, a négyezer szőlőskerttről már csak az emlékek vallhatnak. Minden elpusztult a moszlimvilágból, s hihette e bárki is, hogy valamely keresztény civilizációnak adja át a helyét, amikor a sarcoló jajkatonák inkább voltak hasonlatosak a vérszomjas állatokhoz, mint Krisztusurunk evilági követőihez.

Aki hős volt ebben a háborúságban, nem végezte különbül, mint a törökök s a budai polgárok. Petneházi Dávid uramat nem sokkal a győzelem után megmérgezték. Mikor ott ült az asztalnál, s érezte, a halálhozó miként úszik szerte az ereiben, lovára kapott - ki tudhatja, mi célból -, s örülten nyargalt mezőkön keresztül-kasul, míg végül lebukott a nyeregből. Azóta sem bukkanhattunk nyomára, ki volt, aki a magyar kapitány, a budavári hős halálát akarta.

Eltelt a kellő idő, semmivé rabolták Budavárat keresztény hitünk védői, s a megvadult harcosokat elkezdte összefogdosni Károly herceg. Nehezen végülis kordába terelte őket, s megadta a vezényszót: „Irány a török nyomába, le délnek, Sztambul felé.”

Amikor egyet léptek kifelé a várból az összegyűlt katonák, megnyíltak Babócsa kapui is. Lovak dobbantak az úton, s haladni kezdtek ketten Buda felé. Léptek aztán a hadak tovább, lefelé, s a lovak lépdeltek tovább felfelé, nyeregben cipelve a két fiatal utazót.

24.

A keresztény sereg gördülni kezdett lefelé, mint mikor sziklák szabadulnak el, s zúgnak a völgyek mélyére. A mérhetetlen tömeg erőteljesen nekitámadt a levegőnek, s a levegő pedig meglökődött, orkános szél kerekedett, magasba röppent minden, minek a földön lett volna helye. A szél seperte elfelé a törököt minden fegyverével, s utánuk mindent és mindenkit, aki nem tudott valami módon egy-egy erőteljes gyökérbe megkapaszkodni. Ekként sokhelyütt megmaradtak a fás erdők, de a lombjuktól csupaszított fák alatt egy fűszál sem akadt, megmaradtak a biztos alapra épített kőházak, de elsöprődtek a parasztok sárból és vályogból dagasztott lakhelyei. Röpültek ki az országból a parasztok is számtalan állataikkal, feleségestül, gyerekestül, s végül kipucolódott, kiverődött Magyarföldről maga a levegő is.

S az ország akkor, szegény mihazánk oly nagyon üressé vált, mint egy kiporolt szőnyeg. Üres volt, s mérhetetlenül szomjúhozta a lélegzést, mint az összepréselt fűjtató: harapta a környező világból befelé a levegőt. A kovácsok ijedten vonták el a tűztől, mert bekapta volna mindazt, amit az imént ő maga szított: az izzó paraszakat, a parázs fölött tüzesített vasat, s aztán a fogót, és a fogó után magát a kovácsot is, aki kezében tartotta a szerszámot, s a kovács után jött volna a kovácsműhely, aztán a kovács háza az asszonnyal (no ezt az egyet nem siratnám - mondta a segédnek), a gyerekekkel, s aztán jönne az egész falu (először a szomszéd háza - ez örömmel töltötte el a kovácsot), aztán a hegyek, a hegységek, a városok és a folyók, és egész Magyarország, végül beszippantaná az egész világot a kontinensekkel és a tengerekkel, a földet teljességében és a holdat, aztán a napot s mindenféle csillagokat, ami mindezeideig itt körülölelt minket. Minden belesűrülne a levegőre éhes fűjtatóba - mondta a kovács az

álmélkodó segédnek, aki alig egy hete dolgozik a mesternél, s most éppen arról gondolkodik, hogy maradása legyen-e egy ilyen rettentő veszélyes helyen.

S a levegőtől megsepert ország megdagasztani vágyta tüdejét, orrlíkain áradni kezdett befelé a levegő, s a levegővel együtt mindennemű dolgok, amelyekbe a légáram beleakadt. Ezt a vákuumszerű szelet el is nevezték akkor huzatnak, mert szabályosan húzni kezdte befelé az ország szíve, Rombuda felé a peremeken s külrészekén lévő dolgokat.

Az augusztusi napmelegben kipattantak a babócsai palánkvár kapui is, s a lélegző ország szívni kezdte onnét is magába, a maga legmélyebb mélyére, akik ott tanyáztak. S aztán más irányból is húzni és szívni kezdte a mindeneket. Különösen a szomszédos Lipót-világból, amit abban az időben Lipót-mezőnek neveztek. Jött maga Lipót császár a rendeleteivel, hogy ki mindenki, akit a felmentő seregek nem kaszaboltak le (véletlenül), mivel tartozik királyának. Mennyit és mikor kelletik fizetnie, mert különben... A „mert különben” egy másik jövevény, helyesebben említve huzavány volt: Antonio Caraffa.

A nápolyi családból származó gróft országirányító helyre perdítette a huzat. Holott lelke szerint rögvest születését követően a pokol mélységes bugyraiba kellett volna zuhannia, mert bosszúálló volt, és kegyetlen, irigy és gyűlölködő, s tetteit és ambícióját semmi más nem igazgatta, mint a kincsszomj és a nagyravágyás.

Caraffa, hogy kedvébe járjon Lipótnak - aki jobban félt a magyaroktól, mint a törököktől bármikor is -, azt a tervet eszelte ki, hogy Nádasdy István özvegyének befeketítése révén az egész magyar kompániát az összeesküvés gyanújába hozza, s aztán, akit kell, kivégeztet, vagyonát elkobozza, kit pedig úgy szükséges: megfélemlít.

Caraffa hamis tanúkkal bizonyította, hogy Nádasdy né felbújtó, Thököly mellett győzködő leveleket juttatott ki Kassáról mindenfelé a Felvidéken. Lipót engedélye szerint hamarosan véstörvényszék ült össze Eperjesen, hogy ítélkezzen a bűnösök felett. Az ítélőszék tagjai közül csupán ketten voltak németek, a többi mind magyar volt, ám amikor az ítélkezés hamisságát, a bizonyítékok igaztalanságát észlelték a bírák, csak kettőnek volt bátorsága otthagynia a helyét, s az a kettő bizony a két német volt. A többi ottmaradt magyarok ímmel-ámmal, de segédkeztek az ítéletek meghozatalában.

Elsőként a bűnösséget kellett bizonyítani, s ezt legegyszerűbben úgy lehet, ha a vádlott maga vall arról, hogy a tettet elkövette. De a vádlottak javarészt azt sem tudták, hogy miről volna szó. Akkor Caraffa, a nápolyi gazember kínvallatásra invitálta a perbe fogott magyarokat. Spanyolcsizma elsőként, aztán tüzes vas, forró olaj, homlokszorító - minden csínját-bínját ismerte a kínzásoknak, s mindent fel is használt, de a vallomást nem tudta kicsikarni, s így aztán csak úgy kimondatott a halálos ítélet. Kínpadról vérpadra jutottak a magyar férfiak, s a fejek sorra csak hullottak Eperjes városának főterén, napra nap lefejezés, vagy onelkobzás. Lipótunk magyar hívei már könyörgőre fogták:

- Fenséges uram, maradjon a porció és a forspont és minden, csak azt a vérszomjas Caraffát hívja vissza tisztéből.

S Lipót látván a könnyeket - mert jóságos szívé volt -, majdnem ki is adta a parancsot, hogy futár induljon Eperjesre, és mondja meg Caraffának, hogy az ideje lejárt, de mielőtt mindezt kimondta volna, fejének hátsó fertályában aranyos pénzek kezdtek csörögni, s egy más parancs dallamát verték ki. Lipót egy kicsit gyönyörködött ebben a fenséges dallamban, már az álla is lejjebb csúszott egy kissé, aztán hirtelen ocsúdva csak annyit mondott:

- Caraffa a magyar törvényeknek megfelelően jár el, magyarokból verbuvált ítélőszék mondja ki a vádlottakra a halált.

S ha a nápolyi dzsigoló végül nem vet szemet a leghatalmasabb magyar urak vagyonára, akkor királyi fenségünk segedelmével kiirtott volna minden magyarokat. De a kapzsiság maga alá gyűrte Caraffát, s Lipótnak végül mégiscsak meg kellett üzennie, hogy letellett az idő.

Mikor Budára érkeztünk, Caraffa már nem mardosta a magyarokat, a vérhaláltól már nem kellett tartani, de annál inkább kellett az éhhaláltól. Lipót oly kegyetlen begyűjtési törvényekkel lepte meg a magyarokat, amilyenre még a töröktől sem számíthattak. Pedig a sztambuli szeráj küldöttei ismerték a pénzhúzás minden fortélyát, de mégsem akarták a megpusztulásig szegényíteni alattvalóikat. Arra gondoltak, ha semmivé lesznek, holnap már egy huncut akcsét sem szedhetnek be tőlük. Lipótot persze, hogy miként élnek, élnek-e ezek holnap: egyáltalán nem érdekelte. Egyetlen célja az volt, hogy a hadjárat fedezetéül szolgáló pénzmagot valami módon begyűjtse. A porcióval megfosztott parasztok pedig, hogy étlen ne vesszenek, saját testüket, meg asszonyaik és gyermekeik testét kezdték árusítani a fertelmes zsoldosoknak. Azok pedig olcsón vették a különféle embereket, öregeket és fiatalokat, férfiakat, asszonyokat és gyermekeket, és fajtalanokdta minden módon. Aztán voltak olyan férfiak, akik ezt nem tették meg, de sorsuktól kétségbeesve lemészárolták egész családjukat s önmagukat is.

- A törökök százévek alatt nem fizetett annyit a magyar, mint most két év alatt Lipótnak - morgolódt Esterházy nádor a reggeli öltözködés közben.

- Kend szólhatna neki, hisz mindig ott koslat a nyomában - szolt Bercsényi gróf, aki éppen szabadságoltatott a harcokból, s néhány napot a kismartoni kastélyban vendégeskedett a nádornál.

- Már mondtam neki: Nem lesz annak haszna, ha fölséged egyedül elhagyott erdőségek és mezőségek fölött fog uralkodni. De erre csak azt hajtogatta, jobb ma egy túzok, mint holnap kettő.

- Mert nem ekképp kellett volna szólania hozzá - kiáltott most élesen Bercsényi -, ha én ott lennék, elkapnám a grabancát, megráznám, mélyen a szemébe néznék, s így szólnék: A jó istenit magának, ha valamit nem csinál, minden eljövendő korok olyan hülyének fogják tartani, hogy még egy fürdődézsát sem fognak magáról elnevezni, nemhogy egy fürdővárost, Lipótmezőnek nem a virágzó tengernyi földeket fogják nevezni, hanem azt a helyet, ahol az eszement népeket gyűjtik össze.

A nádor elnevette magát. Jó tíz évvel volt idősebb a kapitánynál, az efféle hév őt már csak nevetésre hívta, cselekedetre nem. A csizma is finoman felcsúszott a lábára, némi igazítás az aranycsatokon, s a két férfi együtt indult kifelé a kastélyból, hátra az istállókhoz. Aki távolról figyelte őket, láthatta, hogy rövid időre eltűnnek az istálló ajtaja mögött, majd előjönnek, de már nem gyalogosan, hanem ürge paripák hátán, s kilovagolnak messzire el, egészen az erdei utakig.

A szél pedig nagyokat csavarintott a levegőn, az ország, amely szomjúhozta a lélegzést, most hatalmas orralukán mérges gázokat szippant fel, s a mérge lecsapódik a tüdő falain, s aztán bejut a vérerekbe, és végigárad az egész testen, átáztatja a húst és az izmokat, a beleket és csontokat és mindeneket. Ha orvos jönne, csak bekattintaná táskáját és hátat fordítana. Könnyet nem látnánk az arcán, hisz nem ez az első halál, ami kifog rajta.

25.

Hajnalodott, mikor elértük a város határát. A feketecsöszök tüzei még jókat lobbantak a félszürke levegőbe. Ők óvták a várost a belopakodó kóroktól, s méginkább megakasztották a kijutni akaró férges betegségeket. Megállítottak bennünket, s alaposan átvizslattak, az egész testünket tapintgatták, lehidegült tenyereikkel benyúltak a ruhánk alá, s egyszer aztán, nem érthetni miért, mintha csak megunták volna a huzakodást, félrelöktek bennünket, s csak foghegyről vagy toroksarokból röffentettek, szisszentettek, aligpár szavakat: Tovább - ennyit.

Indultunk. Anna még törölgette a szemeit, túrta jobbra és balra a kifacsarodott sógolyót, bennem pedig oly tört volt minden, mert engednem kellett, hogy ezek a csuklyások őt is összefogózzák, laposnagy tenyereikkel bőrére kenjék a markuk zsíriját.

A lovak engedelmesen lépdeltek a kötőrekkal borított úton, horkantva harapdálták a koranyári reggel langyoshús levegőjét. Hamarosan, ahogy a nap pucolni kezdte a sötétet kifelé a tájból, látnunk lehetett a vár falait, a maradékot, az üszkös-kormos omladékokat, amelyek úgy nyelték el a keleti vándor sugarait, mint a kiszáradt föld issza magába a leejtett kulacs vizét. S elértünk egészen a valaha Bécsnek nyíló kapuig, ami az előző évi ostrom óta nem nyílhatik semerre, mert mind a kapubástyák, mind a kaput tartó oldalfalak és vasszerkezetek darabokra pusztultak, s most oldalt hatalmas dombkupacban hevernek, csak egy keskeny szekérjáratnyi út van megpucolva, hogy az érkező kereskedő, utazó mégiscsak bejuthasson valahogyan.

Az Úri utca és a Nagyboldogasszony temploma között, melyen már Krisztusunk szenvedésének jele magasodott, nagy volt a sürgés-forgás. A budai mesteremberek, akik túlvészelték az ostromot, most Urunk nagynapjára virágkunyhókat építgetnek. Serénykednek, repül a faváz, ássák a földbe, a romkövek közé, s amikor ezzel megvannak, ölnyi virágok kerülnek oda, közöttük olyan fenséges rózsák is, melyeket a budai pasa hozatott valaha sztambuli szent kertekből. S a kezek ügyesen fércelik a fák közé a virágszárakat, nem hallani, csak halk susmorgást: Ezt ekként. Emitt pedig: így - s néha egy-egy Mein Gott, de sehol sem a korábban annyit mondott: Allah'ü ekber! La illah'i il' Allah! Nincs más isten, csak egy isten van.

Mikor a tornyok harangjai fenséges kongásukkal belelebbentek a korameleg levegőbe, már mindegyik virágsátor készen állt. Tündököltek a színre színek, mintha megannyi kis betlehem-i jászolt látnánk. S a harangok pedig kongtak öblösnagy hangon: Allak szinte remegni kezdett a fenti égben, mert ez a mi Urunk napja volt.

A budai népség besorakozott a templomba, megteltek az oldalhajók is s a karzatok, s mikor a reggeli szellő az utolsó hangokat is elcsente, a ministránsok kezdték veszettül rázni csengettyűiket. Nem is hangok voltak ezek, hanem mintha csillagok peregtek volna szerte, mintha szikrák özöne indult volna útjára, s ebbe az égi játékba lépett be az atya, Pereszteghy János, volt krisztinavárosi plébános.

- Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében - szólt, s kezével a kereszt jelét rajzolta a levegőbe.

- Ammen - zúgott egyhangon, valami telt-erős hangon a gyülekezet, s a mise elkezdődött. Felcsendültek a szépségszép énekek, s imák indultak át a még lyukas templomtetőn, fölfelé, egészen az éggazda színe elé. S az Úr ablakot tárt, hogy tisztábban érkezhessen a hang égi palotájába, nem szemezgetett, mint a sátán biztatta, hogy ez az erősebb itt a Stefán Rentz hangja, aki oly szépen énekelté annakelőtte a világrontó Allak indulóját. S aztán a bűnök megvallása érkezett, a sokszor és sokat vétkeztem, s a Mindenható ezt is befogadta szívébe, angyalait elküldte a Nagyboldogasszony templomába, hogy minden hívének lelkéről puhaszivacs markával törölje le a bűntételeket. S mikor az is megtörtént, az atya megáldotta a szentséget, s a tündöklő aranyokkal együtt maga elé emelte és elindult a templomból kifelé.

Ahogy az ajtón kilépett, baldachint emeltek fölé, s úgy lépdelt a gyülekezet előtt virágkunyhótól virágkunyhoíg. Haladtukban sűrűn áldották az Urat, aki szeretetével igazgatja világunkat. Néztük őket: vonulnak, szemüket a szentségre szegezve, elől az ostrom haszonlesői, akiknek mentéjük olyan mód csillogott, mint az aranytok, amiben az oltári szentség őriztetett, lehetek huszan, harmincan, s aztán a szerencsétől megfosztott népség kullogott, akiknek csak a hite volt aranyosra festve, s ruhájuk pedig nyomorúságos volt, régenvarrott, sokszormosott. Ha valaki végig figyelmezte ezt a hosszú menetet, úgy érezhette, hogy a mi Urunk igazgatja a világot, de parancsszavai a mindentrontó sátán markán tekerednek át, mintha most is ott vihogna valahol az árnyékban meghúzódva, mint Montecuccoli vihogott valamikor a mi Zrínyink tervén, s lám, a híd ott is leszakadt, lám itt is felépülhet Krisztus országa, s kipusztul a férges állat a földünkről. Vagy ha a mi világunk népe itt veszésre van ítélve, másutt más népek bizonyosan megmenekülnek, s mindaz a nyomorúság, ami itt pusztít, ott aranyként sarjad újra.

Eltisztultak lassan előlünk, elmesszeledett az utolsó templomi zászló is, s mi kantáron fogtuk lovainkat, és gyalog indultunk tovább. Mentünk végig az Úri utcán, s egy oldalsó sikátoron letértünk. Arra a térre jutottunk, ahol a fegyverkovácsok műhelyei voltak. Mindjárt a legfényesebb műhely s mögötte a takaros ház Kaszás Jánosé, akit a Dunába fojtottak a felmentő seregek katonái egy évvel ezelőtt, mert fegyvereit megtalálták a törökök raktáraiban. A gondos mesterember minden puska és ágyú és szablya oldalába beleverte a becsületes munkát bizonyító pecsétet, a markolatából félig kivont kardot.

Von Finkenstein kapitány volt a végrehajtó, aki néhány hónappal később kis aranyért s pár akó borért eladta volna Budavárát is a töröknek. Azt mesélik, hogy halálost imádta azt a perzsa nőt, akit a töröktől zsákmányolt, hogy esténként az neki táncokat mutatott mezítelenül, s aztán őt is lecsupasztotta, és a bőrével simíttatta végig a lábától egészen a fejéig. A fekete haj ráömlött a fiatal férfi hasára, s lecsorgott onnan egészen oldalra, a dereka mellett az ágyra, a szája pedig aprókat harapott mindenfelé, s közben a varázslatos perzsa szerelem szavait susogta: rabatta dzsiger dilen. A férfi pedig elvesztette beszédjét, és elvesztette tiszta látását, és elvesztette gondolatait, és nem maradt neki más, csak a perzsa nő. Az ő teste csillant elé, bármerre járt, és senkit felismerni nem tudott, az ő szemei világították át az éjjeleket, az ő keze sepepte le bőréről az izzadságot. És von Finkenstein nem vehette észre, hogy a szultán s a török világ talizmánját tartja kezében, s oly sokáig melengette testének öbleiben, hogy végül minden gondolata egyfelé kezdett világítani, hogy beengedje a Fehérvár alatt tanyázó szultáni sereget a keserű áldozatok árán visszavételezett Budavárba.

A kapitány erősen lökdelt Kaszás Jánost lefelé a várból, ahogyan egy árulót lökdélni kell, s aztán a vízhez érve még arra is kényszerítette, hogy térdre essen, és kortyoljon a tetemekkel terített dunavízből, pedig a parancs csak arra szólt, hogy valamimód fojtsa vagy löje bele a vízbe. Kaszás János kortyolt ellenvetés nélkül, itta a budai polgárok s a Budát védő törökök testétől zsíros levet, s aztán felállott. Von Finkenstein szívéhez szegezte a dragonyospisztolyt, és lőtt. A kova nagy szikrát vágott, a csövön át füst ömölt kifelé, olyan rossz-szagú füst, amitől - fölérvé az égbe - hányni kezdtek az Úrnak angyalai. Mondják, akkor határozottatott el von Finkenstein sorsa, s néhány hónap múlva az áruló felnégyeltetett, s teste darabjai ott díszeltek a legfőbb tereken elrettentésül.

A ház most lakatlan várta ez egyetlen örököst, Pesti Anna úrnőt.

Beléptünk a kapun, s aztán tovább, a szobákba. A takaros berendezett helyiségekből csak romok maradtak, semmivé lettek a fal belső díszítményei, s a bútorzatból egy-egy égett, szét-tördelt láda jelezte, hogy valaha itt ember élhetett. Anna keserű sírásba fogott, látván a pusztult helyet, én pedig simítani kezdtem mindenütt, és bizást súgni a fülébe, hogy majd

átfestem a koromtól fekete falakat, s megjavítom a kövezetet, a szobák padlózatát, s bútorokat szerzek és edényeket, lesz min álmodni, és lesz miben meleg ételeket főzni, s hogy talán jobb a pusztulás, mintha bármi is épen maradt volna, hisz így majd semmi nem emlékeztetheti azokra a hónapokra, amíg a megvénült fegyverkováccsal kellett egy fedél alatt élnie.

26.

Alig lépésekre voltam a temető kapujától, kemény tölgyfadeszkából volt durván összeácsolva, tizenkét araszos deszkaszáלבól az egyik szárny, és tizenkettőből a másik, s erős vasalás tartotta össze. A kovács, ahányszor csak belépett a temetőbe, öklével odacsördített a vaspántra, s az asszonynak csak ennyit mondott: „Ez aztán munka.” Amikor elfelé ment, megismételte, s az asszony nagyokat nyelt mindannyiszor, mert tudta, az ember majd meghal, a vasalás pedig ott díszleg, kitudja melyik korokig. Nem értette az ura büszkélkedését, hisz inkább sírnivaló volt, hogy egy ócska vasdarab is túléli. Az Úr - gondolta - sosem teremtett volna olyat, ami bármely tulajdonságában is jobbnak bizonyulna nálánál, s így nyugodtan heverészhet égi párnái között, minden létező tökéletlenebb, mint ő. Bezzeg a sáremler mihelyst tehetne, oly dolgok csinálásába fogott, amelyek vetekedni akartak az Úr teremtményeivel, s vetekedhettek is, hiszen ügyes, leleményes dolgok voltak ezek: ha csak a földet művelő szerszámokra gondolunk, a házakra s az ízletes ételekre... De minden hiába volt, evilágunk teremtői önnön szerkezetüket nem voltak képesek megjavítani. Röppentek korok, századok és ezredek, de senki nem kerülhetett közelebb a világot igazgató gazdához. Látva a kudarcot, sokan olyanformán okoskodtak, hogy magának az Úrnak nagyságát kéne megvonni, s ennek révén az ember máris közelebb kerülne hozzá, esetleg túl is szárnyalhatná. Azt kezdték hirdetni, hogy az Úrnak ezerév annyi, mint az embernek egy nap, ahogyan a kutyáknak például egy emberi év valójában hét esztendő. Ilyen formában az Úr, bár mielőttünk úgy mutatkozik, mintha végtelen korokig élne, valójában elképzelhető, hogy még csecsemőkorában elpusztul. Akik hinni akartak ebben, hihettek.

A kerítés, ami körbeszaladta a temetőt, olyan volt, mintha karja volna a hatalmas kapunak, mintha a deszkaszáלבak így tartanák ölkben a sírokat, a virágokat és apró cserjéket, a kerítés melletti szálmagas fákat s az orgonabokrokat. Minden csupasz, leseperve az ágakról még a száraz levél is, semmi nem jelzi, hogy négy hónap múlva majd a tavaszi nap apró kalapácsaival megütögeti az ágakat, s az ütés helyén sebek lesznek, s megduzzad a halottnak hitt növénybőr, duzzad és dagad heteken át, s amikor majd a végéig feszítette a bőrt, kifakad, de nem gennyes váladék csorog onnan elő, mint az emberi fekélyekből, hanem tisztázöld levélzet vagy színreszín virágok. Az orgona ágai szinte leesnének a földre, oly bőségesen tömöttek fehér és lila szíromkötegekkel. Az egész temető fenséges színekben pompázik majd, mint az úrnapi virágkunyhók, mint a budai lakás pompázott 1687-ben, az Úrnak nagynapján, mikor az üszkös- kormos szobákat alig egy óra alatt telihordtam virágokkal. És abban a puha virágszagban öleltem Annát, ahogyan a tölgyfa kapu is öleli karjaival a temetőt, és ő is visszaölelt, rádóltünk a virágokra, a ledobott ruhákra, s annak a keserűségnek erejével, ami Budára érkezésünk óta markában tart, azzal az ízerossz erővel tapadt egymáshoz a testünk.

- Ez aztán munka - kopogtatta meg a kovács a vaspántokat.

- Haggya már, édes uram - mondta halkan az asszony. - Lesz idő, mikor nem koppantja meg sem befelémenet, sem kifeléjövét, s engem pedig itt hagy egyedül a gyermekekkel, akiknek sem testüket, sem lelküket nem tudhatom egyedül irányítani.

A férfi akkor a vastól kicsit meghidegült tenyerével átmarkolta az asszony kezét, aprót szorított, s mondani is akart valamit, de nem kellett. Az asszony a vastag bundakabáton át érezte a szorítást, hisz a kovácsnál az apró szorítás is hatalmas volt, karjai a nehéz kalapácsokhoz szoktak, s a nagyvasak emelgetéséhez. Mielőtt első éjjelét együtt töltötte volna az asszonnyal, egész napon át libatollat emelgetett, s aztán tyúktojást szorítgatott. Mikor a keze súlyként tudta emelni az apró tollat, s tenyerétől egyetlen tojás se roppant meg, az asszony testéhez is hozzáérhetett. Tíz év telt el azóta, de még ma is gyakran emelgeti az apró tollakat. A kovács rendes ember volt.

Én kívül kerültem már a kapun. Gondoltam, ha tényleg öleléshez volna ez hasonlatos, akkor bizonyára nem juthatna ki onnan senki. Mert olyan ez, mintha karjainkkal átkulcsolnánk azt, akit vágyunk, s már bizonyosak lehetünk abban, hogy *enyémnek* nevezhetjük, de a magunkhoz kulcsolt a testünk résein át iramlík el búcsút sem intve.

Közeledtek most már mindahányan a kapu felé, sűrűn beszéltek, szinte egyszerre, suttogó szavaik olyanok voltak, mint a darásvíz, amivel a vágásra szánt disznókat nevelik. Az Úr biztosan nem figyelmezte őket onnan a felső birodalomból, s egyetlen angyal sem kísérete lépteiket, talán csak a kovács mellett lépdelt valaki túlvilági őr, de ő is nagyokat szisszent, mert az a mindenféle népség össze-vissza rugdalta. Először a lábát taposták széjjel, olyan nagy lapátszerűvé, amilyen lába egyetlen angyalnak sincsen, aztán fátyolos ruháját tépdelték meg, majd az oldalába is belehasítottak, meg a hasába, az egyik asszony legyező kezei még a hajába is beletekeredtek. Az angyal egy percre vissza is rohant megbízó gazdájához, hogy panaszkodjon.

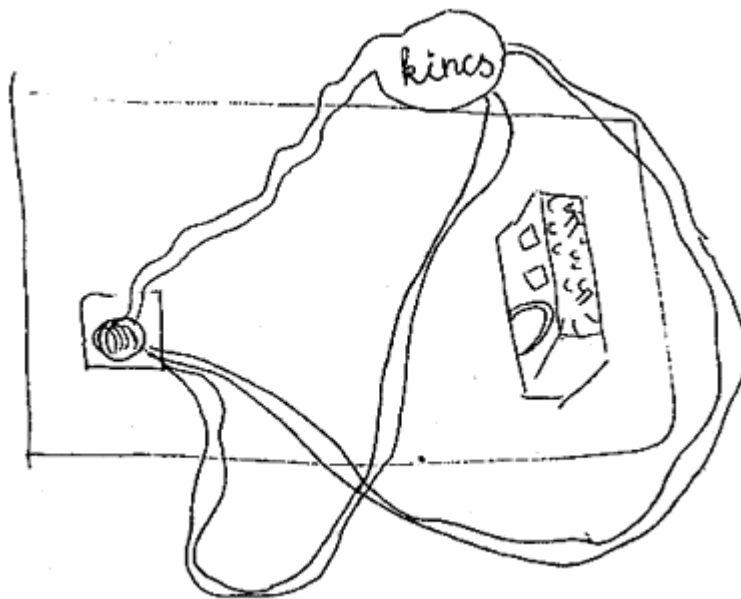
- Már itt is fáj, meg ott is fáj, mért kell nekem ott strázsálnom? - mondta az Úrnak, tényleg fájdmaktól nyöszörögve. De az Úr nem mentette fel az angyalt feladatai alól.

- Ha látnának, bizonyára óvnának és védenének, dehogyis okoznának neked bármi fájdalmat - mondta, és visszazavarta az angyalt ügyelő helyére, hogy legalább a kovács és a felesége kaphasson némi védelmet, mert ha mindenkit magára hagyyna, hogy éljen úgy vadul, embermódra, vagy esetleg az ördög segedelmét vegye igénybe, akkor nem maradna senki, akit befogadhatna a mennyek birodalmába, s olyan üres lenne az ő országa, mint egy felborított vasfazék.

Én úgy gondoltam, ha most látnák a kovács mellett az angyalt, bizonyára agyba-föbe vernék, hogy nem csak kicsiny sebek lennének rajta, mint most, hanem hatalmas szúrások, vágások. S mikor minden gyilkolászás ellenére az angyal élve maradna, annyira feldühödnének, hogy lecipelnék az Ipolyra, s léket vágnának a jégen, és oda nyomorítanak be a jég alá, a fagyos vízbe. Ha látnák az angyalokat, mindet bitó alá küldenék, máglyán égetnék porrá, vagy felkoncolnák, apró angyaldarabokra tépdelnék széjjel - gondoltam, de az Úr akkor, abban a percben véletlen rám figyelt, és nagyon megharagudott rám, és haragvásában nem vette észre, hogy miről tanakodnak a temetőből kitóduló, hogy az egyik kincseket emleget, azt mondja, a láda ott van elrejtve a hátsó szobában, rá van pakolva egy nagy zsák kő, azon meg egy fekete macska ül, a másik meg azt erősgette, hogy a nagy gödör ott a kert végében azért készült, mert a gazember Szilveszter át akart mászni az ő megbízójához, az alsó világ urához. Valaki szerint pedig a ház tele van török fegyverekkel, s csak arra a percre várt Szilveszter, amikor Thököly elküldi követeit, s rögvest ő is a töröknyaló kuruc seregébe állt volna, és megint megszerezték volna a sztambuli szörnyetegnek Magyarhont, mint tette annak előtte György barát. Néma is azért volt, mert a török kivágatta a nyelvét, nehogy bármit is eláruljon a tervről. „De most - kiáltott nagy hangon az egyik férfi -, de most aztán se terv, se Szilveszter.” Ezen mindenki együtemben elkezdett nevetni, mert olyan jól hangzott: Se terv, se Szilveszter.

S ahogy hallottam emlegetni a kincseket, egy rajz jutott eszembe. A vályogvetőgödörben vesszővel karcoltam a földbe az alagút lehetséges járatait. A hosszú és kusza csíkozatot legmélyére azt írtam: kincs.

Aztán az évek teltek, megtudtam, semmiféle alagútrendszer nem indul Szilveszter házától, és kincsek sincsenek föld alatt se, föld fölött se, a csíkozatot mégsem feledhettem. Olyan rajz ez, mint a törökök haditervei, aminek leghátsó szegletében az van felírva: dzsigerdilen, a szív gyönyörűsége. S a török csapatok pedig úgy indultak meg, ahogyan a rajzolat kívánta, átvágtak a balkáni fejedelmek országain, s feljutottak egészen a magyar király birodalmáig, s aztán egy év jött, és továbbjutottak, és még évek, megint tovább, egészen addig a pontig, ahol a rajzon jelölve volt a szív gyönyörűsége. Úgy mesélik, amikor 1541 nyarán Budavár végül az övék lett, minden törökök vadul keresni kezdték azt a kincset, de sehol nem találhatták. Akkor a szultán csillagjósai megszemléltek a Mátyásfalva zodiákusképét, s szomorúan jelentették a szultánnak:

„Fenséges és dicső, a múlt-korok csillagismerői azt az üzenetet hagyták: ez itt maga a dzsigerdilen.”

Akkor a hatalmas Szulimán keservesen kezdett siratni, mert bizony köhídeg volt ez a város, nem pedig szívmeleg.

27.

A virágok ott a földön hervadásba kezdtek, pár izzadáscsepp végigcsilingelt a szárukon, majd a szomjúságtól elsóványodtak, és elvesztették színeiket. Anna aprókat mozdult, ahogy a nyelvem megérintette. Nyirkosak voltunk mindenütt, mint a földmezők ár után. A hullámok már elhúzódtak, de a nap még nem szárította ki a földréseket. Ha a nyelvem a has alá csúszott, a kezem a has fölött puházott, a melleken. Kicsi mellei voltak, ha nem lettek volna egymástól elrekesztve, a kettő együtt is befért volna egyetlen tenyérbe, de így a tenyérnek járnia kellett egyikről a másikra, másiktól az egyikre. Nem voltak hát magas hegyek, ahol a csúcokat hideg, jeges hó fedi még a legnagyobb nyárhőben is, nem voltak ijesztő meredélyek, félelmetes szakadékok, dombokra lépdéltek fel az ujjak, majd kényelmes sétával indultak

lefelé a völgybe, ott megmártóztak a sósvízű tavacskában és tovább bandukoltak a következő emelkedőre, s aztán onnét megint vissza a völgybe, mártózni, lemosni a föntről hozott tüzet. Nehéz is folytatni, mik mozdultak meg akkor újra. A virágokra megint peregni kezdtek az izzadáscseppek, s kis időre hosszulásba fogott az életük, hogy aztán a harmadik, negyedik permet után végképp elhaljanak.

- Nem lehet ezt megszerelni - szolt Anna. - Ez a ház már úgy széjjel van, hogyha a tetőt javítod, a falak hullnak darabokra, ha a falakhoz fogsz, a tető szakad be.

- Nem mondhatod ezt, hisz megígértem, hogy rendbe teszem. Megszerelem minden romlott részét, s hamarosan olyan lesz, mint egy ékszeres doboz.

De hiába mondtam, csak nem vált jobbra a kedve. Akkor elővettem a szerszámokat, amelyeket a felújításhoz szereztem, s magyaráztam, hogy a fűrésszel majd a tető ácsozatát fogom feljavítani, s arra lesznek a szegek és a kalapács is, a lapátok, a kőműveskanál és a fandli pedig a falak rendbetételéhez kellene. Hadonásztam a szerszámokkal, mintha máris dolgoznék, még a számmal is utánozni kezdtem a szerszámhangokat (pájng, pájng, zsi-zsu, zsi-zsu), s Anna akkor végre elkezdett nevetni, nagyon erősen, ahogyan sírás után szokott nevetni az ember. Nevetett, én pedig csak folytattam a felújítási munkák bemutatását, de éreztem, hogy minden szóval, minden mozdulattal egyre csak pereg ki belőlem az erő, amelyik még az imént oly biztosan az enyém volt.

Igen, az a ház sosem lesz ép, s nem fog biztonságos otthonul kínálkozni. Itt nem lehet majd élni, mert örökösen rettegnünk kell, hogy valahol megindul a bomlás, hullani kezd a vakolat, a padlás szakadozik ránk, hogy majd álmunkban, amikor belealudtunk a szerelmünkbe, egy gerenda zökken le a magasból, s megöl vagy örök életre nyomorékká tesz bennünket, hogy majd a gyerekeink, akik ott játszadoznak a konyhában, egy leeső vakolatdarabtól válnak halottá. S ha mégis sikerre vinném munkám, s a ház minden sarka és szeglete oly biztosan állna, mint valamely erődítmény, s magában igen szilárdnak bizonyulna, akkor kívülről lökné meg valaki, és ilyenformán borulna ránk. Mi ott csókolgatnánk egymást bent, mitől sem tartva, amikor egy izomerős férfi nekifeszülne (vagy többen is) a falnak, s még nyögni sem nyögne, csak könnyedén, mint aki mindig is házakat borigat, ránk omlasztaná az egész épületet. Én halálomat lelném nyomban, de Anna élve maradna, s akkor a férfi magához venné az asszonyt, hogy az övé legyen, csak az övé. Ledobtam a fűrészt a kezemből, ömlött át rajtam a keserűség:

- Nem lehet ezt megszerelni - mondtam.

- Dehogynem - bújt Anna a karjaim közé -, éppen úgy kell, ahogyan az előbb mutattad.

De hiába volt a biztatás. Úgy éreztem, nem a gerendákat kellene kettémetszeni, hanem minden férfiak nyakát, nem a deszkákba kellene szeget verni, hanem minden népek testét kellene a földhöz szegezni, hogy ne mozdulhassanak onnan semmitovább. Mert a mozgásuk, ha nem tud isten teremtett lényeből pusztítani, akkor a levegőt gyilkolja, akkor a köveket ütlegeli. A fajta szörnyalakjai bukkantak előmbe, s nyomban utána az Úr, aki sárból formázza sorra őket. Locsakos tenyerével végigsimítja a testeket, itt-ott horpaszt és domborít rajtuk valamennyit, s mielőtt bármit is javítana a mellük kasába szorult sárlelken, lelöki őket az egek párkányáról, le egészen a földi világra. Úgy szorgoskodik, mint a vályogot vető cigányok, gödröt mélyít az égben, de a sár nem akar fogyni. És több sáralak kezd hullani a földre, mint ahányat a nyári záporok szét bírnak áztatni. Szidalmaztam akkor az Urat és a teremtményeit, képzeletben mindet darabjaira cincáltam, s úgy darabonként vágtam föl az égbe, hogy tűnjenek vissza a gazdájukhoz, s mondtam aztán ilyet is, hogy legyen már utolsó ítélet, s vigye innét az Úr a sepredékét. Talán valóban kimentem volna a budai utcákra, s metszeni kezdtem volna szerte

az embereket, ha Anna keze nem szalad végig a testemen, nem formázza óvatosan át mindazt, amit elrontottak rajtam az égi mesterek.

Mikor pedig eléggé megjavultam, kiszöktem az asszony öléből, s elindultam, hogy beszerezem az építéshez kellő anyagokat. Mentem kívül a házon, s lestem mindenfelé, hogy talállok e követ, deszkaszálat, és találhattam éppen annyit, amennyi kellett. Az emberek ismét az utcára lódultak. Ebéd után voltak, megtelt a hasuk, jólelkűnek látszottak, olyannak, mint a templomi szentek szobrai. Az utcák oldalán árusok sátrai sorakoztak. Mindennemű dolgok kaphatók voltak, kelmék és fegyverek, edények és lószerszámok, drágakövek és gyermekjátékok. Egy férfi a várat védő törökök turbánjait árusította. És a budai polgárok kapkodták, mintha otthon mind törökgúnyát akarna viselni. Meglehet - gondoltam magamban -, ez a város csak az utcákon látszik kereszténynek, belül a házak öblében talán mindegyik család törökviséletet ölt, s nem szűnik imádkozni az Allah'ü ekbert. Vagy a polcon sorakoztatják a turbánokat, mintha ők vették volna, nem csak a fejek fedelét, de magukat a fejeket is, mintha mindjűk hős lett volna abban az életet sem kímélő küzdelemben, ami a vár visszavételéért folyt. De én deszkákért jöttem és kövekért, amikor valaki hozzám fordult, hogy nem vennék-e ezekből a díszes törökfedőkből...

- Maga nem vesz? - kérdezte.

- Deszkákat és köveket keresek - mondtam.

Aztán megint valaki más is kérdezett:

- Maga nem vesz?

- Deszkákért és kövekért jöttem - válaszoltam.

Csak én jöttem deszkákért és kövekért, mások turbánt vásároltak. Talán ők holnap keresnek köveket és deszkát, amikor majd én bizonyára turbánt akarok. Végülis egyformák vagyunk, gondoltam, mert az mégsem nevezhető különbségnek, hogy ők holnap akarják azt, amit én ma akarok. Amikor majd nekem is lesz turbánom, és nekik is lesz kövük és deszkájuk, akkor pontosan egyformák leszünk: keresztény budai polgárok turbánnal.

Megpakolva értem a házba, sorban helyére illesztettem a hozott dolgokat, s oly ügyesen sikerült minden, mintha magam is mesterember volnék. Egy hét telt el talán, s már a tető pontosan kijavított, esőnek nem maradt útja befelé, s a konyha is és egy szoba is rendbetéetett. Megint eltelt egy hét, s minden olyan volt, ahogyan arra Anna emlékezett, csak a bútorok hiányoztak. Gondosan vásároltuk össze a szükséges szőnyeget és szekrényeket, ládákat és ágyakat, aztán a konyhába való asztalt, székeket. A falakra képek kerültek, és dísztányérok. Még le sem zajlott a nyár, s nálunk már minden úgy állt, ahogyan azt ígértem, de turbánom nem volt még mindig, s az árus már egy ideje nem is járt.

28.

Százévekkel ezelőtt Joachim de Floris fiorei apát hosszú éjjeleket töltött a kolostor könyvtárszobájában, s mindennemű számításokat folytatott arab és görög írások felhasználásával. A hosszú és végét nem látni munka heteken át tartott, s mikor az apát már olyan sovány volt, mint a besárgásodott könyvek lapjai, s a szeme szinte elvesztette fényét: megszületett az eredmény. Minden számítás azt igazolja - magyarázta Joachim a szerzeteseknek -, hogy világunk ideje, akár a szentség, három részre bomlik. Az évek első nagy csapata az Atya ideje, ekkor a szentkönyv első fele igazgatja a világot. A második szakasz a Fiú ideje, ekkor a szentkönyv

második fele igazgatja a világot, s a harmadik idő a Szentléleké, amikor feledve lesznek a könyvek, hiszen a szentség maga lesz a világ. Az első időt a Krisztus megjelenése ragasztja be, a másodikot az Antikrisztusé, s a harmadik boldog idő mindétíglén tart majd, vége sohase leszen.

Joachim minden időre negyvenkét nemzedéket számolt, s eszerint Krisztusunk születését követő 1260. évben lépett át az emberiség a Szentlélek korába, s mi magunk a 14. boldog nemzedék lennénk, ha csak nem tekintjük az elmúlt tizenhárom nemzedéket az Antikrisztus idejének, amikor az oszmántörök hordák uralták a keresztény világot. Ezesetben pedig mi lennénk az első nemzedék, akinek élete maga a szentség.

Mindezt akkor gondoltam, amikor már végére jártam minden munkáknak. Elmúltak a kopogások, sercegések, amivel zajban tartottam az egész utcát, minden olyan házat, ahol senki nem törődött azzal, romosak-e vagy épek a falak. Lassan jött az este. Jártam a szépre rendezett szobákat, a belső öblökben hűvöset őriztek a kőfalak, de az ablakok közelében érződött a kinti nyármeleg. A levegő nem hűlt, csak szürke lett, aztán vaksötét, alig hallatszott lépés, kiáltás, lámpák szinte seholy nem vertek fényt az estébe, csak a csillagok vonultak föl megszokott helyükre, mintha a szultán kincstárát lódította volna föl valaki az égbe, vagy az úr lováról hullatott volna le a díszes takaró, s a hold pedig ebben a szépmívű hímzésben a legnagyobb-nak és a legfényesebbnek látszott, mintha királya volna a többi aprónak. Talán ez volt a Sztambuli kincsház legféltettebb ékessége, az a hatalmas gyémánt, amit a törökök csak úgy hívtak: a szív gyönyörűsége. S most, hogy e hitetlen hatalomnak bevégeztetett, felkerült az égre, hogy mindenki gyönyörködhesse benne, hogy mikor szívében fájdalmat érez, csak arra-felé tekintsen, s lessen bele az égöbölbe akár egy éjszakát is, s akkor majd a fájás csillapodásba fog, s később pedig megszűnik.

Gondoltam, most oly sokan nézzük azt a fényes labdát, s világát isszuk magunkba, de a fájások szünni meg sem akarnak, hanem csupaerővel hasogatnak tovább, egész testünkben érezzük már, nincs egy apró folt sem, ami mentesülne, a csontjaink, a beleink megveszekednek, a nemes szervek pokoltombolásba kezdenek, mert mennél tovább hagyjuk szemünket a gyémántkincsen, annál inkább vágyánk megölelni, magunk melléhez szorítani, magunk karjaiban tartani. Az éj közepén már mindahányan erősen nyúlunk bele az üres levegőbe, hátha valamelyik ügyesebb nyúlással elérhetnénk: de nem. Ujjnyit sem közelíthetünk hozzá, holott azt hittük, a miénk.

Hagytam aztán az ablakot magában, hadd falja a csillaghímzés fényeit, s én továbbléptem, befelé a hátsó szobába, ahol a kékarany töröktakaró alatt már ott feküdt Anna. A kinti hold csilingelt keveset az aranyszálakon, s valamennyit láttatott a fekvő arcából, kifliszerű sárga foltot, ami a szem és a száj között kanyarodott. Az ágy balsó felén feküdt, ott dombosodott a takaró, én a laposabb részeknél bújtam be, hogy miként a hullámok csákója, mellé borulhasson a testem. De mielőtt a két takaróhegyből egy takaróhegy lett volna, azt éreztem, amit a márványos tengerből kiszakadott vizek érezhettek: felloccsantak a levegőbe, hogy kicsit csillogtassák hasukat a napnak fényében, de mire visszazúgtak volna rendes helyükre, bizony alattuk minden elfagyott, s a finom, puha ereszkedés helyett nagyot ütődtek a kemény, fényes felületen.

Olyan hideg volt ott, amilyen hideg a halott törökök nyála, ami kiloccsan a dermeteg arcra, amikor a csaták után kocsira hányják őket. El kell temetni a harcba vesztetteket, ha nem is mélyen, legalább valamennyi kis földet rájuk kaparni, hogy mindenféle fertőzésük a földbe ázalogjon lefelé, s ne terjessen semmifajta ócska kórt az élvemaradottak körében. Sokan vállalkoztak erre a feladatra, szekerekkel indultak neki a csatatérnek, és sorra emelgették fel a pusztultakat, megnézték zsebeiket, nyakukból letépdésték a talizmánokat, ujjaikról lehúzták a

gyűrűket, s aztán így, megszabadítva evilági értékeiktől, hányták fel őket a szekéroldalra. Mentek egykedvűen: zseb, nyak, ujj, lódítás föl, zseb, nyak ujj, lódítás föl. Néha hang hallatszott:

- Én még élni!

Válasz nem volt. Zseb, nyak, ujj, lódítás föl.

- Én még élni!

Zseb, nyak, ujj, lódítás föl.

- Én még élni!

- Majd meghalsz - mordult az egyik. Zseb, nyak, ujj, lódítás föl.

Rám fröccsent a hideg nyál, ahogy a hold hideg fénye frecsegett rá az égtakaróra, s a csillagok szeméből potyogni kezdtek a könnyek, kezeikkel dörzsölgették arcukat, dörzsölgették egészen reggelig, míg teljesen el nem maszatolódtak az égen. Talán ha idejük lett volna kisírni magukat, ha nem törli le őket a reggeli vándor az égről, talán arra is gondolnak, mi sorsot élhet meg a hold, talán eszükbe jön az a régidő, amikor mind ott sorakoztak előtte, s gyöngyös szavaikkal szerelemre lobbantották:

- Ó te arany szemű, csöppentsd fényedet arcomra! - kérte az egyik, s a hold megtette, amit kért. Aztán jött a következő:

- Ó, égyöngye, szeretgesd meg bőrömet! - kérte, s a hold ezt is megtette.

Jöttek aztán a bolygók, a csillagok, a csillagködök és felhők, s mind apró szeretetet kuncsorogtak a fényes gyémánttól. S mikor már mind ott volt, s a hold mindegyiknek teljesítette kérését, az egek ékköve minden szeretetet elveszített magából, mert látogatói csak vittek, s nem hoztak semmit, üres zsákkal érkeztek, s megtömött tarisznyákkal távoztak. Hülni kezdett akkor a gyémánt bőre, hülni kezdett a szíve és a vére, mindene már egészen áthidegült, mikor fázásában ekként szólt csillagaihoz:

- Kedveseim, eresszetek ki karjaitokból, hogy olyan vidékre juthassak, ahol meleget vehetek magamhoz.

- Ó, gyémántgyöngy, nem élhetünk nélküled - válaszolták a csillagok.

- Ha nem eresszetek, jégre fagy a szívem, s a hideg megdermeszt benneteket is.

- Ó, fényes gyöngy, majd mi tenyerünkkel melengetünk téged, karjainkkal tüzes ölünkbe szorítunk...

Akkor a hold keserves sírásba fogott, mert a meleg ölelés volt inkább hideg vasabroncs teste körül. Sírt napokon át, kisírta önmagát, pergette bele az égbe, s már majdnem semmivé fogyott, a földről alig látszott aprócska sarlónak, amikor a Keleti vándor, meglátva ezt a karcsú törékeny testet, szerelemre lobbant iránta. Megváltoztatta eddigi útját, hogy ölébe vehesse a szépséges égyöngyöt. A hold a melegségtől kigömbölyödött, mintha gyermekek volnának hasában, a nap pedig boldogan fektette fülét a kerek hasbőrre, hogy hallgassa gyermekei lubickolását. A boldog percek azonban nem sokáig tarthattak, mert bár a nap a leghatalmasabb az egek boltjában, mégis hónaponta csak egyszer látogathatta meg szerelmét. Az egyedül maradt hold pedig a fájdalomtól elveszítette gyermekeit, s megint olyan sovány lett, mint mikor a nap először látta.

Sokezer éven át háltak együtt abban a hitben, hogy most majd gyermekeik megmaradnak. De a fájdalom minden alkalommal kikaparta a magzatokat a hold hasából. Később aztán fájás lett a találkozás, és fájás lett a szerelem is. Boldogtalanságuk belepergett a levegőégbe, s onnét pedig rá minden csillagokra és bolygókra.

Joachim azokban a régi időkben úgy gondolta, hogy eljön az a pillanat, amikor a holdról lerepednek a csillagok abroncsai, s akkor a szentség átveszi a hatalmat a világban, s boldogságukban egyforma nemzedékek születnek. De Joachim, bár testvérünk volt az úrban: tévedett.

29.

Azt hiszem, mindent tudok Szilveszterről - gondoltam átjutva a temető súlyos tölgyfakapuján -, a töröknyalóról, akinek más volt a sorsa, mint az enyém, egy dolog mégis az övéhez hasonlatossá tette életemet: a boldogtalanság.

Rég eltűnt az utca fenekéről az asszony, aki csak hátulról leste a szertartást. Oly gyorsan töröltetett le a szemhatárról, mint Károly herceg 1690-ben. A hadakat győzelemre vitte, kisöpörte a törököt a Délvidékről is, pedig onnan aztán semmiképpen nem akartak eltakarodni. Pécs környékén remek szőlő- és gyümölcsültetvényeik voltak. A városban s a város környékén sokhelyütt iskolákat és kolostorokat építettek. Az egész déli vidék, különösen, ha tündökölt a nap is, úgy hatott a csillogó fedelű minaréttel és dzsámikkal, a sokféle égbekunkorodó félholdakkal, mintha nem is Magyarföldön lennének, hanem valahol túl a Boszporuszon, valamelyik szeldzsuktörök emírségben. S aztán a parasztok sem nagyon örültek a megszabadulásnak. Sokáig sírdogáltak kertjeik kapujában, s egyre csak ezt mondogatták: „Török, török, ne menj el. Jönnek a tavaszi gólyák, német gyerekek a torkukat elvágják, ha elmentek, nem lesz ki gyógyítsa.”

De Károly végül megnyugtatta őket. Mikor a sajnálkozó parasztok küldöttsége megérkezett, rendesen a sátrában fogadta őket, ülőhellyel kínálta meg mindahányat, s ő csak ezután zökkent tábori székébe. Türelmesen végighallgatta mindazt, amit panaszoltak, hogy ezentúl retteghetnek vallásukban, mert Lipót sem a kálvinistákat, sem a luteránusokat, sem pedig a keleti keresztényeket nem állhatja, s aztán hogy ki fogja beszélni az adókat, hányszor és mennyit. Mert hírlík, a felszabadult vidékeken kell bizony a királynak is fizetni, meg az uraságnak is, meg a katonaságnak is, végül pedig a maradékot a rablóknak kell adni, mert semmi rend nincsen a Lipótfogta területeken, mindenki szabadon garázdálkodhat.

- Valóban így van a haza északi fertályán - válaszolta a herceg -, s igen elszomorít ez mindönket, mégis azt kell mondjam, szükségszerű, hogy a törököt erről a déli részről is elhajtsam, még akkor is, ha kendtek sorsa ettől rosszabbra fordul. Mert az én helyzetemben kendtek sem tennének másként. Ha bármelyikőjük kimenne a vásárra, s a fazekastól egy köcsögöt vásárolna, elcsodálkozna, ha a fazekas azt mondaná, a köcsögöt megveheti, de a fülét azt másnak akarja eladni. Ennek értelmében ott azonnyomban lecsapná a köcsög fülét, s fületlen adná oda. Nincs másként ez a hazával sem. A déli részek nélkül nem egész. Márpedig kendtek családos emberek, s nagyon jól tudják, többet ér egy bármilyen csúf egészséggyermek, mint egy gyönyörűséges fél.

A parasztok elgondolkodtak a herceg szavain, s belenyugodva elkövetkező szerencsétlen sorsukba, visszatértek falvaikba.

Az asszonyok ott várták már őket a falvak határában:

- No - kérdezték -, mit mondott a herceg?

- Hát - válaszolták a férfiak -, hogy egy fülesköcsög jobb, mint egy fül nélküli.

- Hogy egy fülesköcsög jobb, mint egy fül nélküli?

- Azt.

- Ó, hogy kendtek mekkora marhák - átkozódtak az asszonyok -, de hogy teremtette az Úr Ádám bordájából az asszonyokat, hanem inkább teremtette az eszéből, s Ádámban pedig nem maradt semmi, oly üres lett a feje, mint egy kirohadt tők. Bizony, ha kendteknek a farkuk nem volna, céltalanságuk végett már rég kipusztultak volna a világból.

Az emberek hallgatták egy darabig a szitkokat, s aztán a kocsmába mentek, ott ittak egészen reggelig, sok egész nagyüveg borokat, mert a félüveg nem üveg, megmondta az országtalan herceg is, s aztán már jól átittasodva hazamentek, s kellőképpen elverték az asszonyokat, jó nagyokat csapdostak a valagukra meg a hátukra, megcibálták a hajukat, s végül kipenderítették őket az udvarra, hogy gubbasszonak ott egész éjjel a tyúkokkal.

Az ország pedig egész lett. Károly herceg viszont nem maradt sem egész, sem fél, mert Károly herceg semmi lett. Először csak a magyar hadak fővezérletét veszítette el (pedig mennyi fényes csatáskodás hirdette már dicsőségét, nemcsak Törökbuda visszavétele, hanem az a hatalmas ütközet Nagyharsánynál, amiben a herceg elégtételt vett Mohácsért, s aztán itt van a lipicai ménes, az ő lipicai paripái nélkül mivé lettek volna a magyar hadak), később pedig beteg lett, s ez a betegség 1690-ben elszállította világunkból.

A szabad nép oly gyorsan feledte el nevét, amilyen gyorsan megkapta szabadságát. S ha bárkit megkérdeznék, ki űzte el földünkről a törököt: Savoyai Jenő herceget mondaná, esetleg Bádeni Lajost, de Károlyról említést se tenne. Nem véletlen mondták ekkortájt oly sokan, ha ez a nép ilyen gyorsan feledti azt, aki megmentette életét, akkor elfeledhet akár beszélni is, vagy éppen azt, hogy kifiahorja. Pedig mennyire is megérdemelné az országtalan herceg, hogy nevét aranybetűvel írják mindenféle történelmi munkák, hogy szobrot faragjanak róla, s azt a budai vár Dunára néző kastélya előtt állítsák föl, hisz mi sem kötötte ehhez a hazához, mégis hősi tetteket vitt véghez. S az öt év fővezérség során csak a halálát építette, nem pedig a palotáit, mint Savoyai Jenő.

Mentem lefelé az utcán, arra, amerre az asszonyárny eltűnt. Hamarosan szembetaláltam magam a templommal, ahol még utószor megemlékezünk közös istentiszteleten az elhunytáról. „Söpredék mind - jutott eszembe, amit a nagyanyám mondott. - Söpredék, s ha nem lenne itt a török, csak rabolnának, gyilkolnának, s még a saját anyuk nevét is elfelejtenék, mert csak úgy látják magukról, hogy kicsodák, ha melljük áll egy török bugyogóban, turbánnal, színes rongyokban, csak akkor tudják magukra, majd a törökre nézve mondani: hát az nem én vagyok. Amikor meg a török eltűnik mellőlük: keresik égen-földön a törököt először, aztán meg magukat.” Nagyon nevetett ilyenkor nagyanyám, és elkezdte lefesteni, ahogy a söpredék kullog az utcán végig: „Itt a török, hol a török!” kiáltozással, s mikor a mi házukhoz érnek, beszélnek nagyanyámnak:

- Nem látta a törököt?

- Már hogyan láttam volna, hát itt ülnek a nyakunkon vagy száz esztendeje.

- De nem úgy általában, hanem azt, amelyik erre ment.

- Hát azt nem láttam.

Kis idővel később pedig jön visszafelé, megint bekiált:

- Nem látott engem erre menni?

- Hát - válaszol nagyanyám -, magából tizenkettő egy tucat. Mehetett is éppen erre, meg nem is.

Nevettem akkor én is nagyot, főleg azért, mert úgy gondoltam, hogy a tucat az valami csuszamlós ocsmány állat, s a nagymama most jól megmondta ennek a vakarék söpredéknek, hogy tulajdonképpen kicsoda is ő.

Mentem neki a templomnak és nevettem most is nagyanyám rosszindulatán, hogy ő mennyire nem állhatta azt a népséget, akivel együtt élt. Bizony, halálakor ha nem jön le nagyapám érte az égből, akkor a Sátán markolja kezébe, s elviszi a poklok mélyére, ahol azokat égetik forró olajban, akik nem szerették felebarátaikat. De a nagyapám nem hagyhatta, hogy ez történjen vele. Megegyezett az egek őreivel, hogy bár a nagyanyám helye hivatalosan a poklok mélyén volna, de mivel saját urát és gyermekeit meg az unokáit szerette, a nagyapám pedig mindenkit szeretett, ezért bebocsáttatik az egek palotájába. Persze nem a gyöngyös termekbe, hanem csak a legkülső erkélyre, s a büntetése pedig az lesz, hogy onnét a legnagyobb rálátást adó erkélyről végig kell néznie, hogy valójában mennyi gonoszság történik a világban.

Ott heverészik és lesdes most is a felhők peremén, s lát mindent, engemet is, ahogyan itt megyek a templom felé, meg azokat a sokgonosz szavakat is hallja, amit a hátam mögött sutyákolnak. Ha tudta volna életében, hogy miféle aljaerők igazgatják a világ sorát, bizonyára még jobban iszonyodott volna felebarátaival. Mondogatta is a nagyapámnak ott az egek palotájában:

- Édes uracskám, de jó, hogy nem engedél a poklok mélyére, mert ott olyan nagy sűrűség lehet, hogy elférni sem bírhattam volna.

Léptem fel a templom lépcsőjén, zúgtak veszetthangosan a harangok, mint valami lövés, lökődött a hang bele a levegőbe, taszította maga előtt Szilveszter lelkét, át a túlvilágra, hogy még véletlenül se maradhasson közöttünk, láthatatlan ne bújhasson meg valamelyik ház szegletében, ne mehessen el a nosztrai asszonyhoz, sem pedig a kincseit ne vihesse magával a túlon lévő világba. Hatalmasakat bongott a nagyharang, és sűrű aprókat a kicsi, az élők lelkei is majd kiköltöztek evilágunkból, de szellemlélek semmi esetre sem maradhatott ott. Még az Úrnak az az egy maradék angyala is felszökött az égre ijedtében, aki a kovácsot őrizte. Magunkra maradtunk Isten szent házában.

30.

A reggeli nap csillant párat az ólomüvegeken, szárazra söpörte a harmatcseppes utcákat. Láthatatlan életbe fogtak a holdjuktól szabadult csillagok. Reggel van, a budai polgárok nekifeszültek a napnak, kilódultak a házakból, megtelt a kövezet emberekkel, mintha puha takaró fedné az utcákat. Az Úr pedig hatalmas talpát szemlélte az egek peremén, hogy mennyire érdemes volna végigsétálni azon a meleg szőnyegen, de nem volt igazán kedve megmozdulni. Az utóbbi évek seregnyi munkája teljesen kimerítette. Immár tíz esztendeje, mióta a keresztény csapatok nyernek a harctereken, tucatszám érkeznek hozzá a mohamedhitűek, hogy saját szemükkel láthassák az égbolt fölötti tájat, s az Úrnak pedig az a feladat jutott, hogy mindegyiknek megmondja, ezen a vidéken Allak nevű mindenható nem él.

- Ó, becsapott a próféta - tépték lelkük bőrét a szerencsétlen törökök.
- A próféta az nem - válaszolta az Úr.
- De hát nincs úgy, ahogyan azt ő mondta!
- Az igaz - nevetgélt az Úr -, de nem is volt próféta, csak egy mekkai lókupec.

Ez ment éjjel és nappal. Allak nincs, Mohamed lókupec. Ezt mondta el sokezerszer az Úr, s utána végignézte, amint a szerencsétlen törökök vonyítanak, és tépdetik önnön lelküket. Nem volt hát semmi maradvány ereje ahhoz, hogy megérdemelten megbüntesse, mondjuk a budai polgárokat esztelen hazugságaikért, gonoszságukért, mértéktelen élvezetért, hagyta, hogy saját hamisságuk teljesen behálózza őket, s e hazugság kötelékei között töltsék el napjaikat.

Megérdemelték volna, de az Úr nem tett semmit. Lábujjai közül unottan kapargálta ki a koszokat, s néha galacsinná gyúrva lepöckölte a földi világba, néhány ház összeomlott, pár népek elhaláloztak, de ez a bűnökhöz mérten szinte semmi sem volt.

A budai polgárok gondtalan nyugalommal zavarták le életüket. Reggel, amikor kiverődtek az ágyból, nem felelték az asszonymak odaköpní: „Ez a mi napunk”, s az asszony csak helyeselt: „A miénk, de majd a gyerekeink fogják örökölni.” Kereskedők értek a keleti és nyugati világból, titokzatos szereket árultak a piacokon, amelyekkel minden fájdalom elmulasztható, s szinte észrevétlenné tehető az élet. Akinek pénz híján ebből nem jutott, a szédelő szerzetesek gyógyszavaiban csemegézett. Ganéj lötyögött mindenki szívében, hogy hányadékkal földet lehetett volna trágyázni. S ki pedig nem bírta a trágyaszagot, elmenekült, elpusztult vagy a törvények operálták ki a bűzlevegőből.

Bocskor János cigányvajda a tavaszi vásárra érkezett Budára, s ahogyan az szokott lenni, megvált a hozott árutól, s becsületesen leitta magát, mindenfelé bekoslatott az ivókba, s itt is ivott egy pohárával, meg ott is ivott, mennél részegebb lett, annál rosszabb borokat adtak neki. Az ital már teljesen összetörte a testét, menni is alig bírt. Támolyogva lódult be Röck Dániel házába, hogy adjon neki valami fekhelyet, mert különben itt pusztul el az utcára nyíló ajtó előtt.

Röck Dániel az istállóba vezette a részeg cigányt, hogy ott dögöljön le, nehogy a házat telehelje bűdösszagú borszaggal. A cigány leheveredett a szalmára, a jászol elé kötött ló mellé, s alig egy pillanat múlva mély álomba zuhant. Álmában puhameleg bőrrel simogatták, s gyógyulni kezdtek a sebek a testén, s gyógyulni kezdtek a hasfalon belüli fekélyek is. Mikor már végleg lecsillapult minden sebének nyílallása, egy asszonykéz nyúlott be a nadrágjába, s kis mozdulatokkal az ágyék körül járatta ujjait. Hatalmasra növekedett akkor Bocskor János férfiassága, a vége belenyomódott a zsebbe gyömöszölt pénzgyurmába, majd kiszakította a ruhaszövetet. A kéz illőn, ahogy kell és szokás ilyenkor: serényen dolgozott, a férfi nadrágján apró nedvek ázóltak. Aztán hirtelen hatalmas fájdalmat érzett a dereka táján, mintha a veséből induló csatornákon tüzes kénkő indult volna útjára, centiről centire haladt, és égette a csatornafalakat, sajgott ott minden veszettül, s jutott a kénkő egyre lejjebb, már a has alá ért, s hamarosan a vessző útjain görgött, s ott okozott fájdalmat, de jött kifelé, és belerobbant a cigány gatyájába. Mint amikor a sziklás csúcsok vesztik fölös darabjaikat, olyanképp könnyebbült meg az alvó, a vese bányáiból a rengetegital kimosta a mai kavicsot. Az arc megnyugodott, a száj valamit mertyogott cigányul: zsiger dilen - ilyesmit, s aztán csak a kényelmes hortyogás hallatszott.

A nap már átmelengette a zsírralkent istállóajtót, amikor Bocskor Jánost Rökk Dániel vasvállájának szurkálása felébresztette.

- Haggyon már a szencségit, hát meghülyült kend? - kiáltott a cigány.

- Mit tettél a lovammal, te bitang? - üvöltötte Rökk Dániel.

- Mit tett? Mit tett? - kérdezték az odasereglő szomszédok.

- Mit tettem volna? - kérdezte a cigány.

- Hát nem látod, te bitang, itt hever holtan. A lába összekötözve, s a hátsó felénél meg vagyon becsstelenítve.

- Bizonyára kend csinált valamit véle, hát látom, még most is szaros a nadrágja szára - válaszolt morgó, rekedt hangon a cigány.

- De nagy a pofád cigány! Majd meglátjuk, a törvény előtt is ekként fogsz-e heveskedni - azzal a két szomszéd és Rökk Dániel elmarkolták Bocskort, és máris vitték a városi bíróságra. A szolgabírák rendesen felvették a pert. Kihallgatták a cigányt, aki természetesen tagadta, hogy bármi köze is volna az éjszaka történetekhez. Ezt követően jegyzőkönyvbe került a két szomszéd és Rökk Dániel vallomása. Ők egybehangzóan azt állították, hogy amint reggel beléptek az istállóba, a ló ott volt eldöntve, a lába össze volt kötözve. Mellette feküdt a cigány, s a nadrágja átnyirkosodott foltszerűen, mintha valami nedvek ömlöttek volna oda, s ezek természetesen nem lehettek mások, mint ami...

Bocskort ennek alapján perbe fogták baromkodás vádjával. A per során bizonyítást nem nyert, de a bíróság elfogadta ésszerű következtetésként, hogy a ló pusztulása csakis Bocskor János által történhetett, mégpedig testi közösülés útján. Hogy ezt maga az elkövető is bevallja a törvénykezés rendjének megfelelően, elsőként a bíróság a kínvallatásra hozott ítéletet. A kínvallatás három lépcsős volt. Először a kínzó eszközöket mutatták meg az elítéltnak, majd a hüvelykcszorító következett, aztán a spanyolcsizma.

A cigányt a városi kínzó odavezette a várbörtön kínkamrája elé, remegett szerencsétlen, rettentő mód félt. Kicsit állongtak a nagyfekete ajtó előtt, hallgatták az éppen nyüzött bűnbitang ordítását. Aztán bezördültek: kilökte a foglár az ajtót, berepült a cigány, ha lehet, most méginkább remegett, mint eddig. Az egyik férfi ráordított:

- Látod ezt a kis szorító-feszítőt? No, ide befogjuk fájintosan az ujjaidat, aztán tekerjük, az ujjaid meg mennek széjjel egymástól, addig, míg be nem vallod büntetted.

- Jaj-jaj-jaj - sóhajtott a cigány.

- Ha pedig nem vallasz, akkor jön a spanyolcsizma, a fellógatás vasláncokra, a kaloda...

- Jaj-jaj-jaj - sóhajtott megint a cigány.

- A végén meg úgy fogsz kinézni, mint ez itt - mutatott most a foglár a megkínzott férfira: a haja vércsatakokban, az arcán bőr alig, a testét, mintha akaratból mintára metélték volna, a szeméből már minden élhetés elillant, csupán a rettenet ücsörgött még benne, mintha az el akarná kísérni utolsó leheletét a túlvilágra, s ott akarná ijesztgetni az örökéletben is.

A rémült cigányt most ismételten a bíróság elébe vezették.

- No, cigány - tette föl a kérdést Sági Dávid szolgabíró -, elkövetted-e azt a bűnös tettet? Férfiassággoddal elveszejtetted-e Rökk Dániel lovát?

- El - válaszolta határozottan a cigány. - Először összekötöttem a lábait a saját kötőfékével, azt követően pedig oldalra döntöttem, s férfi szervemmel beléhatoltam háromszor. A ló kettőször rendben állta, de harmadszorra megpusztult.

- Talán már ezen kívül is követtél el ilyen gonoszságokat?

- Még szülőfalumban az anyámnak is volt egy csikója, s azzal hasonlót műveltem, de azt farkas ölte meg, s nem tőlem pusztult el.

- Valamely tolvajságokat, pince- vagy kamrafeltöréseket nem követtél el?

- Soha másegyebet nem követtem el teljes életemben.

- Voltál-e ezen kívül fogságban?

- Nem voltam.

A bíróság a vallatást követően hamar meghozta az ítéletet:

„Mások példájára, magának pedig bűnösségére Bocskor János hóhér pallosa alá vették, s feje vétetik, ezt követően pedig a megbecstelenített barommal együtt elégettetik.”

A kivégzés napján mind ott tolongtak a főtéren a budai polgárok, lesték a fejtétést s aztán a máglyatüzet. Este a törvénykezést dicsérve mesélték egymásnak az esetet, s mindenki előadta, hogy onnan mi látszott, ahol ő állt. Valaki a háttérből akkor közbeszólt, hogy azt látták-e, amint a lónak méhéből egy tüzes gyémánt kigördült, végiggurult az Úri utcán, le a Bécsi kapuig, s onnét tovább, elillant messzire, senki nem láthatta messzeségebe.

Én láttam Röck Dánielt, amint a törvényszékre cipelte társaival a cigányt. Láttam a bíróságot ítélezés közben, láttam a bűnösnek mondott kivégzését, láttam, amint a tömeg kíváncsian szemlél minden apró mozzanatot, és láttam a gyémántot elgurulni, láttam, amint elhagyja ezt a várost, ahol helye volt neki, s mindazokat is elhagyja, akik nem tudhatnak élni nélküle.

És hallottam a szökött barátot, amint a kereszttel fenyegetőzik, hogy megkapja mind a büntetését itt a városban, hallottam azt, aki isten angyalait emlegette, hogy negyvenezret elvisznek közülünk, s a többi itt hagyják megpusztulni, hallottam, hogy a sátánnal fenyegetőzött valaki. Hallottam, hogy hazudnak, mert senkifélét a túlvilág hatalmai közül nem érdekelt, hogy mi zajlik a budai házak öblében. A máglyán lángoló állat zsigerei pattognak a tűzmelegtől, de az áldozat füstje sem az alsó, sem a felső világokig nem ér el. Az Úr összekulcsolta kezét, s nem kívánta érinteni a hitetlenektől megszabadult földeket. Csak a halált hagyta meg finispontként, hogy azért egy kicsit ijesztgethesse az ottmaradottakat, mint az eszement temetői szellemek, akik, ha az ember néha véletlenségből éjszaka kitéved a sírok közé, örökösen ott rémisztgetik sivító hangokkal meg mindenféle recsegésekkel, fényvillanásokkal. De ezen kívül az egeket őrző atya mindent az önsaját hatalmukba engedett. Ezért aztán az ittlakók először maguk fölött kezdtek hatalmaskodni, majd kényelmesebbnek és élvezetesebbnek találva másokon edzették erejüket. Pedig mennyire mást ígért valaha Krisztusurunk, még kedvenc tanítványának is elmagyarázta, mikor az szokása szerint értetlenkedett, hogy a hatalom nem megszerezhető, mert az emberi lény méltatlan arra, s ezért amíg világ a világ, ezt mindig meg kell őriznie az isteneknek.

Történt egyszer, hogy a hosszú, fáradságos júdeai vándorlások közepette, mikor már órák óta mentek, kimerülten, nagycsendben, Szentpéter megszólítja Krisztust:

- Mester, mégiscsak szép dolog istennek lenni.

- Miért, Péter? - kérdi tőle az Úrkrisztus.

- Hát, segíteni az özvegyeken, árvákon, megjutalmazni a jók fáradozását, megbüntetni a gonoszokat. Hej, ha én isten lennék, nem lenne egy rossz ember sem a föld kerekén.

Alighogy bevégezte a beszédét, Jézus körültekint, s meglát egy méhrajt egy kis fiatal hajtáson. Odakiált Péternek:

- Eredj Péter, fogd fel azt a rajt a kalapodba, vigyük el magunkkal, ki tudja, talán még hasznunkra lesz.

Péter odamegy a kis fa alá, s belesöpri a rajt a kalapjába. Ahogy így rakosgatja a méheket, hát az egyik belécsíp a csuklójába. Péter hatalmasat jajdult, s a földhöz vágta a kalapot.

- Mi lelt Péter, mit csináltál? - kérdi tőle Krisztus.

- Jaj, a bűn verje meg ezt a rajt, hát nem megcsípte az egyik a csuklóm!

- Mért nem választottad ki közülük azt, amelyik megcsípett?

- Hát hiszen ha tudtam volna - mérgelődött Péter -, mind olyan egyforma, mint a lencse meg a lencse...

Az Úrkrisztus akkor nagyot nevetett:

- Lásd Péter, ha te isten volnál, akkor is így cselekednél: Az emberek közül, ha egy megbántana, kész volnál azért az egyért a többi ártatlanokon is bosszút állni.

Simon Péter megértette a példázatot, többé nem kívánczolt az Úr helyébe, csak szolgálni akarta őt. Szolgált is sokéven át, de végül elpusztították azok a népek, akiknek Krisztusurunk nem mesélte el ezt a történetet. Meghaltak akkor aztán sokszázan még, s végül az egek atyja beleunt a földlakók értetlenségébe, s lemondott róla, hogy szolgáin keresztül ő igazgassa a világot, s a hatalmat átadta a gazembereknek.

- Ez a mese nem így van - vágott akkor közbe nagyanyám -, nincsenek semmiféle gazemberek benne.

- Hát ez igaz - nevetett nagyapám -, a mesében nincsenek, mert mind itt élnek a körülöttünk való világban - azzal megsimogatta a fejemet, s ahogy szokta, megint felbízott valami rossztevésre, hogy dobjam bele nagyanyám kendőjét a levesbe, vagy kenjek édesmézet a szalonnára. Én ezt gyorsan megtettem, amiből aztán szörnyű nagy ordibálás kezdődött.

31.

Az Úr fent az egek palotájában végül kipihente magát. Nagyot hempergett a puha felhő-ágyban, amikor meghallotta a budai templom szolgájának szavát.

- Édes Urunk! Evilágunk őre, Egeknek királya, csöpögtess szívünkbe aranyat, hogy kisodorja onnan a fekete sarat!

Az Úr felkönyökölt, s egész testét valami kellemes jószág járta át. Milyen szerencse, hogy nem füstöltem ki földi porhüvelyükből gonoszra feketült lelküket, mert, no lám, most maguktól vágnak megjavulni. Sürgősen maga elé rendelte angyalait, hogy segítségükkel teljesítse a budai polgárok kérését.

- Itt vagyunk, itt vagyunk, nemes gazda - tolongtak az angyalok az égpalota nagytermében.

- Álljatok erősségi sorrendbe! - intézkedett határozottan az Úr.

Mikor a sor kialakult, az Úr az elsőnek, András angyalnak odaadta a kincseskamra kulcsát, hogy erő szerint ossza ki az arannyal telt zsákokat, s az angyalok pedig menjenek és szórják a sok kincseket bele a budai polgárok szívébe.

Sürgés és forgás, minden angyal cipekedett, nyögtek nagyokat, csak úgy dörgött belé az ég, s vitték a zsákokat az égpalota Budára nyíló erkélyéhez, s ott ömlesztették kifelé a csilla nemesfémeket. Minden rendbe is lett volna, ha az Úr nem tápázkodik föl felhőágyából, s nem pislant ki az erkélyen, hogy ellenőrizze a budai boldogságot. Hát, amint kikukkant, mit vesz észre, hogy a Boldogasszony-templom tömve emberekkel, s kettő-háromnak közülük kigombolva a mellén az inge, hogy oda, a szívbe hulljanak a kincsek, de a többi csak a zsebébe gyömködi bele az aranyakat.

- Hej, ti piszkos ganéj népek - kiáltott rettentően, csak úgy folyt belőle a száma nincs szidalom, hogy az angyalok egyre csak vetegették a keresztet, úgy megrémültek. A hangerős szavaktól döngött kegyetlenül az ég, szinte le akart már szakadni. A budai keresztény népek éppen hazafelé tartottak telt zsebüket veregetve, elégedetten a templomból, s mondogatták egymásnak: „Eső készül. Vihar lesz.” Senki nem gondolta, hogy az Úr kiabál eszement méreggel az égben.

Egy fél napba telt, mire a fenséges Atya, minden egek és földek királya valamennyire megnyugodott, haragja szomorúságra váltott, mert rájött, ő az isteni erejével nem büntetheti meg a budai népeket, mert ha büntetne, akkor megbüntetné azt a három-négyet is, akinek a szívébe csorgott az erénykincs. Ezért aztán elküldte legkedvesebb angyalát, Gábrielt, hogy Lipótot, a királyt vegye rá a gonoszságokra.

Vacsora után a bécsi palotában rettenetes rosszullet teperte le az uralkodót. Ágynak esett, rázta a hideg, izzadság nedvesítette át ruháját. Hamarosan orvosok kezdték simogatni bőrét, eret vágtak rajta, s mindent megtettek, amivel egy uralkodó meggyógyítható. Mikor pedig praktikaikból kifogytak, magára hagyták Lipótot, mondván: vagy megmarad vagy nem. A lázrémület s a halálfélelem teljesen elbódította a királyt, amikor megjelent előtte Gábiel:

- Ne aggódj, császár, holnapra meggyógyulsz, és hatalmasabb leszel, mint ma voltál.

Lipót szája sarkában lassú mosoly éledt:

- Minek köszönhetem nagyjóságodat, szellem? - nyögte ki nehézkesen a kérdést.

- Mert te leszel, aki az Úr rendelését véghezviszed!

- Mondd, mi a feladatod?

- Holnaptól minden eddiginél hatalmasabbnak fogod érezni magadat, úgy hiszed, te igazgatod a világot, te magad vagy a jutalmazás és a büntetés. De hiába lesz isteni méretű a hatalmad, viselkedésed nem lesz különb, mint bármely másik emberé, ha egy valaki megbánt, mindenkit büntetni fogsz, nehogy az az egyvalaki megmeneküljön a büntetés elől. És mindig lesz valaki, aki megbánt. Te örökösen csak büntetni fogsz, s az Úrnak éppen ez kell.

Másnap Lipót az orvosok nagy csodálkozására egészségesen kelt ki az ágyból, a szíve rendszeren vert, az izmai dagadoztak, az étvágya kitűnő volt. Reggeli után rögvest munkához látott, hogy véghezvigye az Úr tervét. Újabb adókat vetett ki a felszabadított területekre, elkobozta a nagyurak földjeit, katonáit ráuszította a parasztokra. Kegyetlen világ kezdődött akkor, de semmiféle kegyetlenség nem bírhatta kiölni azt a gonoszságot, ami akkor már belecsondosott az emberek szívébe. Minden újabb csapás még gonoszabbá tette őket. Ha a király kegyetlenkedett velük, ők kegyetlenkedtek a szolgáljaikkal, a szolgáljaik pedig az asszonyaikkal,

az asszonyok a gyerekeikkel, a gyerekek pedig állatokat kínoztak, az élő békákat tűzön pukkanasztgatták, a madaraknak leszakították a fejeiket, hogy ugranak-e még egyet vagy kettőt. Fertelem volt a város, és minden nap nehezebb lett végigmenni az utcákon, végül bárhányszor kiléptem, úgy éreztem, menekülök, a leglassúbb lépéseim is menekülések, hogy futnék innen, rohannék el, csak azért nem teszem, hogy feltűnést ne keltsek. Egy alkalommal, mikor sikerült kivetnem magamat a forgatagból, sietve osontam oda, ahol a harcok ékköve lakott.

- Íme, hát itt vagyok. A város, ahová menekültünk, kivet magából. Ha a te szíved ékköve nem volna, ez nem lenne az én hazám - mondtam izgatottan. Ő álmából ébredt, s csak kicsit örült, hogy visszatértem, puha tenyerével végigszántott a karomon:

- Apró az én szívem, hogy a te testedet magába zárja. Ha rám nehezül súlyod, megszűnik a lüktetés, ha szájad rám tapad, méreg lesz nekem a levegő. Majd eljön érted a perzsa nő, aki nem beszél nyelvedet, mégis akként játszik rajtad, mintha hangszere lennél ujjainak - mondta, s aludt aztán tovább.

Akik a végvárat megjárták, nem úgy sírnak, mint ki sajnál, mert temet, nem úgy, mint a lányok vagy a gyermekek, kívül nekik semmi, csak belül csorog, minden, csorog nagyon, végig, az összeszorult nyelőcsövön, bele a gyomorba, s onnét a vérerekbe, a belekbe, a sejtekbe, és minden kis pórusába a szervezetnek. Én úgy sírtam akkor, s tudtam, mit nyernem volt hivatott: elveszejtettem.

Nyakamba vettem az utcákat, hogy megleljem azt, akiben meglelhetem magamat. Érte indultam, a perzsa nőért, az ékközöld szemekért, a sűrű fekete hajért, az ő öleléséért, az ő szerelméért. Koppantottam a kapun, amikor a házához értem, s ő kinyitotta, azt mondta, már várt, és tudja, hogy el kellett jönnöm hozzá, azt mondta, Anna elűzött hidegségével, azt mondta, Anna semmibe veszi az életemet, azt mondta, ő meleg ételeket főzhet nekem, és testemet örökösen végigcsókolja. Azt mondta, a dzsigerdilen, amiről úgy gondoltam, Anna szívében pihen, itt van nála, s hogy bárki életét adná, hogy megkapja. Hogy neki gyémánt a szeme, és gyémánt a melle, és gyémánt a combja, és gyémánt a szíve, azt mondta, neki minden része csupa gyémánt, s hogy ezeket a gyémántszemeket nevezte el a török dzsigerdilennek. Azt mondta, őt a budai pasa őrizte, a szultán szemefénye volt, a török hatalom ereje és őre, de a pasa gondatlan volt, s von Finkenstein kapitány megszabadította rabságából, azt mondta, akkor nagyot csikordult és roppant a szultáni birodalom, s hogy végül az egész nagyhatalom semmivé vált. És puha volt a perzsa nő, puha és meleg-édes volt minden perce a bőrének, s én vadul beleszerettem. Az életem lett.

Reggel a szájából lélegeztem levegőt, este a teste réseibe bújtam, nem érdekelt, hogy körülöttünk mások is ólálkodnak, hogy lesik, mikor lépek ki a kapun, hogy aztán ők surranhassanak be, övéké legyen a szív gyönyörűsége.

Napok és hetek teltek, a perzsa nő csak simította tükrösre az én bőrömet, édeskedett körülöttem, úgy éreztem, ez a város, ahol élek, az én városom, mintha itt születtem volna, mintha mindenkit ismertem volna, mintha minden házában laktam volna, mintha minden utcáján már jártam volna. Azt mondta, királlyá tesz, ahogyan hatalmat adott a szultánnak is. És én hittem a gyémántjaiban, és hittem az ígéreteiben. Úgy gondoltam, nélküle nem lehet élnem. Egy percre sem villant eszembe, hogy ő meleg és puha, a gyémánt pedig hideg és kemény, s a dzsigerdilen mindennél hidegebb és mindennél keményebb, csak a szíve mélyén pislog valami tűz, amit érinteni többet tesz, mint éveken át a lángok között heverni. És hatalmat kezdtem érezni a magam élete fölött, és hatalmamát éreztem mások fölött, és úgy hittem, tenyeremmel magamhoz markolhatom a világ valamennyi darabját, valamekkorát, úgy gondoltam, lehet ez az enyém. Már szinte szoltam volna másoknak, mit keresnek az én

világomon, már adókat kezdtem volna szedni, hogy földemen vetették meg a lábukat, amikor egy este hatalmas fájdalom hasított bele a testembe, a perzsa nő melegétől megolvadtak minden csontok a mellkas alatt, mindazok a csúcsok, amik a szívet felemelték az egekig és a víz reáömlött a belső szervekre, sodorta ki őket a csatornákon, ki a testből, mint mikor valami áradás viszi el a házakat, növényeket, és fuldokolni kezdett bennem minden. A perzsa nő csak tovább melengetett, csak olvasztott egyre jobban, s az én szívem pedig mind hullani kezdett, elfelé az egektől. Akkor megrémültem, és kiabálni kezdtem vesztül:

- Mit keresek én itt? Mit keresek én itt?

Aztán menekültem kifelé a házból, menekültem ki a városba, amiről eddig úgy hittem, az enyém, s most olyan volt, mint egy üres papírzacskó. Ameddig tudtam, bírta erőmből, futottam, aztán csak vánszorogtam, mintha minden élet kezdene kiszivárogni belőlem. A vár alatti Krisztinaváros apró házai közelében csuklottam össze, ez már nem Buda volt, hanem mindaz a nyomorúság, amit Buda a falain kívül tett. Napokat is heverhettem ott vagy csak órákat - nem tudhatom. Amikor magamhoz tértem, szalmán feküdtem egy istállóban, mellettem állatok szuszogtak, hangot hallottam:

- Jeremiás testvérem, élet jött bele - bámultam a hang felé, az istálló tömött ajtaja előtt, az éppen besikló napfényben megláttam a férfit. Ruházata egyszerű volt, arca sovány, szinte beesett. Hamarosan feltűnt a másik is, a Jeremiásnak nevezett. Ruházata hasonlóan egyszerű, arca szintúgy keskenyre esett. Ő volt az idősebb. Mindketten odajöttek hozzám, kezükkel a szívemet fogták meg, hogy rendesen dobban-e, aztán tenyerükkel lassan simítgatni kezdték testem körül a levegőt, mozdulataik óvatosak és kíméletesek voltak, éreztem, tenyerük hevétől áttüzesedik a levegő és áttüzesedik a bőröm. A tűzmelegtől lobogni kezdtek az izmaid, lobogni a belső szerveim, mintha újra erő indulna belém, mozdulni akartam, de az idősebb férfi határozott erővel visszatartott.

- Ha megmozdulsz, újra szétesik, amit tenyereinkkel összetapasztottunk.

- Mi történt velem? - kérdeztem.

- Mi nem ismerjük történetedet - szólt Jeremiás. - A krisztinavárosi házak tövében bukkantunk rád, alig éltél. A szívedben egy hatalmas tölcsér éktelenkedett, s valaki azon keresztül szívta ki belőled az életnek erejét. Mert a lelkes lényt nem a bőre tartja egészben, hanem a bőrét kerítő fényöv, amit valaha az Úr adományozott neki, s mikor ezt a fényövet megrepeszti valaki, olyan, mintha az ereidet vágnák el, megszűnik benne a kerengés. A vágáson át tölcsért dugnak be az életerő vámpírjai, s csak szívják el az áldozat lelkét, s mikor már minden csöppjét kiszívták, a test is halálba hullik, s akkor érkeznek az Úrnak angyalai, akik értesültek a halálról, s vinnék fel az egek palotájába vagy küldenek le a poklok mélyére az elpusztult lelkét, de lelket, azt nem találják. Rángatják egy ideig a húshalmot, s aztán ott hagyják pusztulásában. A lélek pedig örökké evilágon marad, mert kétszer nem jönnek érte angyalok, itt marad láthatatlanul, de olyan érzésekkel, mint azok az emberek, akik testben élnek a földön, hiszen a túli világ örömeit nem ismerhette meg. Ételeket kívánna magához venni, és italokkal oltaná szomjúságát, de nincs szája és nyelve és gyomra és belezete, ami befogadhatná a táplálékot, és magának kívánna a szerelmet, de nincs teste, amely kielégülhetne, halálánál halálabb szenvedés lesz élete. Mikor rád találtunk, már alig maradt valami aprócska darab a lelkedből.

Mire Jeremiás ezekhez a szavakhoz ért, újból fáradtságot éreztem, ágyam kilobban az istálló ajtaján, kiperdült sarkaiból, s valahol a magas égutakon kezdett járni. Bolygók maradtak el mellettem, aztán csillagok, mind az az égi világ, ami eddig a földi szemlélő számára úgy tűnt föl, mint egy szövet, amin nincsenek távoli és közeli pontok, most hatalmas mélységgé vált,

amiben órákat, éveket lehet utazni. Végül a sokadik fénygömb elhagyása után egy palota kapui elé érkeztem, a kaput aranybőrű oroslánok őrizték, akik mozdulatlan nézték, amint bejutok a kastély udvarába. Különleges udvar volt ez, különös növényekkel, de még annál is furcsább volt, hogy itt nem olyanformán vetődött a fény, mint amit eddig a földi világban megszokhattam, hanem legalább két irányból tündökölt egy aranyos napkorong. Átsuhantam az udvaron, fel a puha felhőlépcsőkön egészen a nagyteremig, ahol a legnemesebb gazda ült trónusán. Leborultam ott a magas trónszék előtt, homlokomat a kövezethez nyomtam erősen, hogy ne remegjen oly rettentően a testem, de csak remegtem, s úgy éreztem, remeg a palota alapzata is tőlem.

- Állj fel - kiáltott akkor az Atya, s én lassan egyenesítgetni kezdtem magamat, először a lábaimat, óvatosan, aprókat roppantva kifelé a térdhajlásból, aztán a derekamat, s végül a nyakamat is kiegyenesítgettem, s tekintetem egybetalálkozott az övével.

- Hiábavalóság után jártál - szólt ismét az Úr -, s te magad lettél hiábavaló. Bevittelek téged a bőség földjére, hogy annak gyümölcseivel élj, de te megfertőzted az én földemet, és az én örökségemet útálatossá tetted. Elhagyta az élő vizek forrását, és kutakat ástál magadnak. S a kutakat pedig megrepszette a mérges víz, s a mérge rácsorgott minden földekre, fertőzött lett a por, és fertőzött a termőföld, és fertőzöttek lettek a világnak minden vizei. De én nem büntetlek, a magad gonoszsága fenyít meg téged, és a te elpártolásod büntet meg téged.

Amint abbamaradtak a szavak, én újra repülni kezdtem át a csillagtéren, át a bolygók közötti járatokon, csillagfények kolompoltak az arcomon és a testemen, s végül a krisztinavárosi ház udvara fölé értem, és besurrantam az istálló félig nyitott ajtaján.

- Jeremiás - kérdeztem a mellettem ülő férfit -, miért nem szabad mozdulnom?

- Tenyerünk melegével összeforrasztottuk a megrepedt erőövet, de még friss a forradás, napok kellene, hogy megint oly biztosan tartson, mint valaha, s ne eressze ki magából a lelked megmaradt darabját.

- Mekkora darab maradt belőle? - kérdeztem újra.

- Ó, nagyon kicsiny, de ahhoz elég, hogy életben maradjon a test.

- És mit rejt az a kicsiny darab?

- A lélek rejt minden érzéseket a világról, s ami neked ebből maradt, az a fájdalom érzése. Ettől fogja tudni a test minden elkövetkező évemben, hogy életben van még. Fájdást érez és él, fáj, hol rettentő erővel, hol aprón, tompán, s te mit sem akarnál leendő életed során, mint megszabadulni ettől a fájdástól, de a szabadulás a te halálotat is jelenti.

Egy hétig maradtam még a két szerzetes istállószerű házában, forrott egyre összébb rajtam a lelkeket őrző burok, s ők pedig beszéltek hozzám mindenfélét arról a világról, amiben élünk, mindazokról a büntételekről, amelyeket utazásaik során láttak és hallottak, hogy miképpen gonoszultak el cselekedeteikben a pásztorok és a királyok, a városlakó mesteremberek és az úr földműves szolgálói. Azt mesélték, az egész világot, ahogyan a testet is, hatalmas erőköpeny borítja, s ahogyan a testet fedő ruha, úgy ez az erőköpeny is hol szorosabban tapad a földhöz, hol pedig alig érinti. És az érintkezés pontjaira templomok épültek, és szent helyként imádták a valahai korok népei, de a templomok leromboltattak, és állatok költöztek az omladékok közé, az emberek pedig nemtörődöm mód kezdtek építkezni, szerte a világnak mindenféle terein. És beköltöztek a hanyagmód emelt épületekbe, és szeretkeztek ott szerelmeikkel, de a földből tölcserék nőttek, és át- meg átszötték a szobákat és a falakat, s végül belenyomakodtak az otllakók szívébe, s elkezdtek szürcsölni kifelé erejüket, s erő nélkül születtek ezután a

gyermek, s az ő gyermekeik még erőtelenebbek lettek, s mikor pedig elzarándokoltak a szent helyekre, hogy életre leljenek, csak a gonoszság táltosodott meg bennük.

- Nem az a fertelmes - mondta Jeremiás -, hogy nem lelni már egyetlen igaz embert sem a világban, hanem hogy nem lelhetni egyetlen igaz istent sem, mert mikor a vetés már ezredízben sem sarjadt ki, a gazda belefáradt a munkálkodásba.

Hallgattam őket, de közben valahol hátul, a szemem hátsó kamráiban egy fiatal nő jelent meg, könnyű ruhája hamar lecsúszott róla, nem fedte már semmi a testét, nekem pedig alig kellett párat lépnem, hogy megérinthessem és magamhoz foghassam. A nyelvem az arc oldalán kezdett lefelé csúszni, s aztán, mint valami levéldarab ingadozott lefelé a bőrön, aprókat érintve a pórusokon, a nyak, aztán a kulcsok csontjai, s néhány ingadozás a melleken, először az egyik, aztán átcsúszva a másikon, innét megint kényelmes lassúsággal simult lefelé a testen egészen a hasig, majd onnét is lejjebb, a combokra tévedt, s végül az ágyékon pihent meg. A nedves csik párolgott a bőrön, a nő érezte a férfi útját, míg végül az utak őrtornyai lángba borultak, s felégtek minden vizek.

32.

Kellőképp összeragasztva, megjavítva elhagytam a Krisztinavárost, de nem Buda felé vettem az utam, hiszen ez a város már nem élt nekem. Amikor Annával érkeztünk, úgy hittem, Buda hasonló a fák lombozatához, minden ága valahol egybefonódik, s a levelek a szél fújására egymáshoz simulnak, s ki pedig beleköltözik a lombzat sűrűjébe, maga is úgy ring, mint az ágak és a levélzöldek. Azt gondoltuk, ha a város színleg fertelmes oroszlánná változik, mi akkor is a szín alatt bújó növényzet részei leszünk, és ott úgy élünk, ahogyan a növényeknek élniük kell, de a színről alulra folyt a csatakos lé, és eláztak a mi leveleink, és elkorhadtak a mi ágaink, és megfeketedtek a mi gyökereink. S az utakon kódorgó állatoknak sem szolgálhattunk eledelül, mert mindahányan vérvadra lestek. Feszültek lettek az éjszakák, minden reccsenésre hatalmas üvöltések szakítottak bele a csendbe, beszerző útjukra indultak a portyázó állatok. Anna halott volt ebben a városban, és én sem maradhattam élve, csak a perzsa nő lobogott, mert terelni tudta az állatokat, azt mondta, ő irányítja mentüket, azt mondta, nekem szánta a királyságot, én lehetnék az állatok királya, ha szerelmét elfogadom, és behajolt a bőrömbe: Te leszel ezeknek a királya - s csak falt belőlem, készítette testemet a királyságra, de én nem akartam az ő királyuk lenni, mert az ő királyságuk az én birodalmam határain kívül volt.

Éjszaka indultam, hogy messziről se lássam, mi az, amit elhagyok. Kerültem távol el a falakat, s bár hang nem érhetett a fülemig, mégis éreztem, valahol a messzeségben zsákmányra lesnek az éji állatok. Rémes pofájuk megjelent előttem, csapkodták a szemem kamráit, majd egészen a szívtermekig lopakodtak lefelé, s az árnyak, amelyek beleszálltostak a majdnem vaksötét levegőbe, még tovább riogattak. Lépteim zaját megsokszorozta az éjszaka, mintha seregyi gazember vett volna üldözőbe, mintha nem elégedtek volna meg azzal, hogy prédául oda-vettem nekik a szív gyönyörűségét, azt a gyémántot, amiért a török szultán évente halálba dobott egy egész hadsereget, nem, nekik mindez nem elég, saját karomra hegyesült mancsaikkal akarják mellemből kitépni az életemet. Ebben a tusakodásban a legkisebb percrészek is hosszú óráknak látszottak, elnyúló tengeridőnek, s már magam sem tudtam, hány évet töltöttem ki, mikor Vác határához érve végre törölni kezdett a reggel, elijesztette a baromarcú vadakat s minden rémisztő árnyakat, a tisztára mosott levegőbe pedig belevillantott a nap, olajsárgával öntve le a harmattól még nedves növényeket, azokat az ágakat és útszéli kórókat,

amelyek alig egy órája még félelmetes ellenségeimnek tűntek, amelyeknek odavettem az egyetlen gyémántot, hogy mentsem az életemet. Mindez kevés volt nekik, gyengeségemet látva megkínzásomra szövetkeztek, élesekert martak az amúgy is sajgó bőrbe, húsba, aztán megunták a velem való munkákat, s elvitték az igazgyöngyöt, s akkor pedig az úrnak angyalai jelentek meg és a próféta Jeremiás, és büntetést ígértek, mert elvettem magamtól az élő vizek forrását, és azt mondták, úgy végzem majd, mint Izráel népe, aki elárulta az igaz istent, fegyverek és éhínség és szomjúság fog halálomig kínozni, mert kisépertem szívemből az igazgyöngyöt...

A Duna fölött pedig még lobogott a pára, tejszín volt, mint egy párnahuzat, húsz éve negyedmagammal koptattam ezt az utat, most az tűnik előmbe, amit akkor elhagyni akartunk, ugyanez a tejpárna hevert rajta a Dunán, csak másik sarka felől pillantottuk meg.

- Ha majd Anna a hitvesem lesz - szólalt meg Bridorits Pál -, ilyen tejpárnákra fektetem a fejét, s tejszín takarókkal melengetem a testét, s a tejfedél pedig százévekig megőrzi ifjúságát, ahogyan a Duna is olyan fényesen csillog mai napokon, mint a hajdaniakon.

- Ha a te hitvesed lesz Anna - szólt méreggel Pethő Gergely -, akkor való igaz, hogy ezek a tejfelhők fogják takarni, mert a Dunába veti a testét szerencsétlen sorsán keseregve.

És én hagytam magam mögé a tejfelhőket, s érkeztem egyre közelebb ahhoz a sarokhoz, amibe húsz év előtt belebotlottak a lovaink. Ki tudja, ki pusztult keservesebbül, ők vagy én.

A lovak haraptak egyet a tejszínű párából, s kezeinkkel mi is belemaszatoltunk, élesen leszólva egymás terveit, élesen lesemmezve mindazt, amit a másikon akar az elkövetkező években, minden olyan lépést, amivel Annát vágytuk megszerezni.

Sorban pusztultak el, és Anna sorban siratta el őket, keservesen kisírva magából a szeretetet, amit irántuk érzett, s azt gondolhatta mindenki, hogy amikor a harmadik is kimúlik e földi világból, minden szerelme majd afele az egy felé fordul, s az az egy megszerzi magának az ő nézését, az ő hallását és tapintását, de nem így történt, mind csak az a hidegség fordult az egy felé, amit szerelme mellett érzett még, s innétől fogva minden nyomorúságot annak az egynek kellett megélnie, hogy végül testét végérvényesen benőjék a méreggombák, s kegyetlenül elsorvasszák - gondoltam elhagyva Vácot -, vagy csupán az lett volna a baj, hogy vágytam magamnak megszerezni azt, ami megszerzhetetlen? Felismertem, és magaménak hittem azt, amit felismerni nem lehet? Vagy amit felismertem, nem a szív gyönyörűsége volt, vagy az volt, de megszerezvén magamnak nem vágyakozhattam már utána, és semmi nem maradt, ami rejtett lett volna belőle, s úgy felfedve nem nyújtott külön látványt, mint bármely más ékgyöngy? Vagy elvesztettem, mert nem vigyáztam rá? Túlőriztem, s nem bírhatta nálam tovább? Testén örökösen ott nyugodtak kezeim, hogy mozogni sem bírhatott? A szívére olyanféle súlyok nehezedtek, hogy megszűnni látszott annak dobbanása? Elrabolták tőlem, akik megsejtették, hogy én őrizem, vagy az állatvad város fertelmes vonyítása rejtette el önmaga teste mélyére? Vagy sohasem szerettem, csak magamnak akartam...

Milyen más a táj arca, mint húsz évvel ezelőtt. Akkor a dögvész nyomai látszottak, a kipusztult falvak, a leégett, földrerombolt házak. Most a házak épek, s az emberek seregestül menetelnek erre és arra, kívül mintha nem látszana az a kórság, ami évtől évig emésztette őket. Pedig a dögség beleöröklődött az azóta születettekbe, s nem hagyja nyugodni azok testét és lelkét. Ha valaki a szemükbe pillant, látja ott a szemvízben lötyögni a mérget, s ha házaik öblébe lép, látja ott ládába hordva az álnokságot, amitől nagyokká és gazdagokká lettek. Meghíztak és megfényesedtek, de testeik kalickájában ott hömpölyög a gonoszság...

Olyanokká váltak, hogy az Úr elpusztította volna őket: sáskákkal etette volna aratásukat, békákkal rothasztotta volna kútvízeiket, a férfiaknak megdagasztotta volna szervüket, s a nők ágyékára kígyókat küldött volna... De rettent félt az Úr, hogy mindezen pusztult népet a túlvilágon ellássa, és ott tartsa akár a legrosszabb túlmélyi zugban is, és félt az Úr, hogy mikor eljő a föltámadás órája, s megfúvatnak a gyöngyös harsonák, mindezek a semmitérők rászabadulnak az újonnan lett világra, s győtrelemmé teszik az örök életet. Ezért aztán nem büntette őket, s mikor meghaltak, lelkeiket nem fogadta a földöntúli kastélyokban, hanem visszairányította a földre, hogy legyen valamely akkor születő lelke, akár állaté, akár emberé.

S most pedig ittmaradtak mindazok a lelkek, akik a gonoszságban jeleskedtek, itt fertezik egymásnak a levegőt, hol hiénák bőrében tűnnek föl, hol galambok ájtatos képében, s mikor éppen emberek lesznek, csak kérdezzetik a legnemesebb gazdát:

- Uram, Istenem, miért kellett nekem ilyennek lennem?

- De az Úr nem ad választ senkinek, nem küld nyugtató angyalokat a lélek mellé, nem ápolja, nem fogja oldalról, hogy el ne essen... - mondta Jeremiás, és közben foltozta rajtam a fénykabátot, forrasztotta, gyógyítgatta meleg tenyerével.

Harangok zúgása mosta ki fejemből Jeremiás arcát, s azokat a vég gondolatokat, amelyeket ő diktált éppen életre induló lelkembe. Egészen közel voltam már Sándorpusztához, hiába nem láttam már évek óta, a vidéket felismertem. Jobbra az úttól egy majorság épületei látszottak, balra szántóföldek, s mögöttük az Ipolyt kerítő fasorok. A harang zúgott hosszan, megszámolni sem lehetett, hány vers kíséri útjára az elhunytat, a hangok előrerohantak, dongásukkal bedöntötték az egek kapuját, hogy beröppenhessen rajta az elpusztult isteni maradványa, legalábbis így gondolta a harangozó. Jobb kezével a nagyharang kötelébe markolt, ballal a kicsiébe, táncos mozgással lendítette a hatalmas hangszereket, húzott a jobb, hang szakadt ki a toronyból, és még nem halt el a bongás, amikor a bal is lendített, s kicsit vékonyabban, lassabb erővel egy másik bongás indult útjára, s aztán visszalendültek sorba mindketten, és a túlsó oldalukat ütötte meg a nyelv, s itt mintha mindkettőnek lágyabb lenne a hangja, mintha a harangok elülső fele adná a férfihangot, s a hátulsó az asszonyi puhábbat, holott férj és feleség voltak. A kisebb, a törékenyebb volt az asszony, s a nagyobb, a robusztusabb a férfi, s a kicsi lélekharang, amelyet csak a halált jelző ráznak meg, volt a gyermek. A hangok sorba borultak bele a levegőégbe, először a nagyból s aztán a kicsiből, egymáshoz értek, ölelkeztek, szerelmesen simogatták egymást, eszükbe sem jött, hogy beverjék a legnemesebb gazda palotájának kapuit, itt maradtak a földközeli légségben. Ha gazdag ember halt meg, hosszabban tarthatott szerelmük, ha valaki szegény, akkor alig nyomhattak csókokat egymás orcájára, s máris megszűntek lenni.

Most aztán élhetik egymást - gondoltam magamban, elhagyva a majorságot -, hisz már mióta hallom a bongást, és semmi nem mutat arra, hogy befejeződni akarna. S míg a hangok szerelmesen ölelték egymást az égben, a táncoló harangozó a bongás révületében a mennyek felé vezető csillagútról képzelgett, hogy majd a rengetegsok harangozásért az Úr őérette aranyhintót küld, mint a prófétáért, Illésért, s a lángoló aranyfogaton hajt fel a magasságokba, s hogy majd ott áll az egész falusi sereglet, fejüket az égnek vetik, s bámulnak ámulva, míg végül az egyik megszólal:

- Hát nem a Jani bácsi ül azon a lángszekéren?

- Milyen Jani bácsi? - kérdezték többen.

- Hát a harangozó.

- Tényleg, és micsoda pejkók ott a kocsirúdnál, és micsoda ékkövekkel kirakott ostor, a lovak szerszámzata pedig csupa gyöngy.

Mustrálták a hevesen száguldó égszekeret, s rémes irigység kezdte rágni a szívüket, mind ilyen szekeret akartak maguknak, mind ilyen lovakat akartak maguknak, mind ilyen halált akartak maguknak, amit jól végig lehet nézni, s elképzelték, ahogyan állnak az utcán a falu népével, s látják, amint holt lényüket repítik az égre az Úr paripái, a bátrabbak még arra is gondoltak, hogy lenéznek onnét a fentmagasból, s integetnek a lent állóknak, saját maguknak is, holott gondolatjuk csak a megelőző pillanatról lehet majd, a halál pedig, ami végül elsodorja semmitérő testüket és semmitérő lelküket evilágból, észrevétlen teszi dolgát.

A harangozó lelke jó mélyen átjárta az egek vidékeit, találkozott a túlvilági örökkel. Aggyon isten! Aggyon isten! - ekként üdvözölték egymást, hisz húszévek óta tart már ez az utazás. Aztán elhaltak az utolsó bongások is, a nagyharang még egyszer végigcsúszott a kicsi harang testén, még odasúgta: gyöngymátkám, szívem gyönyörúsége, nyelvével megérintette a melleket, majd karjai önmaga ölébe hulltak vissza, ahogyan a harangozó lelke is megtért evilági helyére.

Az első házak elmaradtak mellettem, lassan a szüleim portájához értem, a kerítés dugadólt, a falak éppen állnak még, de meszelés már alig rajtuk, s a sárvakolat is elhagyta itt-ott a vályogokat. Az utca öregjei közül többen felismertek, s üdvözöltek már messziről, a fiatalabbak nem tudták, ki vagyok, nekik csak egy férfi voltam Budáról, s a mesedolgokat, amiket felőlem hallottak (Törökkanizsa visszavételét, bajvívásom a mindenre elszánt Thürbálival), sehogyan sem tudták összeegyeztetni valóságos alakommal. Végigjártam az udvart, ott, ahol valaha az állatok kapartak, s mindenféle munkák zajlottak, ahol a fatuskókat repesztettük nagyapámmal, ahol a malacokat vágtuk télen, mindazon a szorgos munkahelyen most derékig ért a gaz, az állatok ólai megroggyanva, a kocsiszín teteje beszakadva, a pincébe lemenni életveszély...

- Ki halt meg, András bácsi? - kiáltottam át a szomszédnak.

- Szilveszter - hangzott a válasz.

Szilveszter - gondoltam -, akit a falu hiénájának tartott mindenki, akit gyűlöltek a módos gazdák és gyűlölt minden szegény is. Eszembe jutott mindaz, amit Tarnóczi Mártontól hallottam, a megnémulás szerelemtörténete, elképzelttem miféle tíz esztendő lehetett az élete. Reggel némán föl az ágyból, gyűlölve lesni az asszonyra, aki mellőle keveredik elő, aztán gyűlölve nézni a két lányra, akik miatt itt kellett maradnia az asszony mellett, és szó nincs, csak kelés, öltözés, hideg víz az arcra, kevés étel, aztán ki az istállóba, befogni a lovakat, és indulni a földekre, munka délig, délben egyedül hangtalan enni, aztán délután újra munka, egészen estig, aztán haza, megint a gyűlölt pillantások az asszonyra, a gyerekekre, éjszaka pedig ki a kertbe, és lapátolni a földet kifelé a mélyremély gödörből. Mindent némán, ha ráköszönnek, elfordul, ha szólnak hozzá, mintha nem venné észre, ha az asszony szeretőn megcirógatja, borzadást érez, ha a lányai mellé húzódnak, iszonyattól remeg a bőre, egyre gondol csak, a nosztrai boszorkánynőre, annak minden kezemozdulatára, annak minden arcamozdulatára, a bőre selymére, az izzadása ízére, gyöngyöző szavaira, csak erre gondol, de nem tudja azt mondani: szereti őt.

Végül az Úr megkönyörült rajta, hagyta, hogy tíz évig kínozza hangjának szálait, görbítse-hajlítsa a száját, hagyta, hogy tíz évig ne tudja kimondani: szeretem őt. S mikor a tizedik év is letelt, s a gödör már olyan mélyre vált, hogy majd átlukasította a földtányért, az Úr angyalai nagyot csaptak Szilveszter szívére, a szív pedig elakadt a dobolásban, az erek és a húskok még szívták volna magukba a vért, s az orron is vágyott volna bejutni levegő, de hiába, minden félbe maradt, elakadt, mint a kerekét tört szekér, se előre, se hátrafelé nem lehet mozdítani, s a

befogott tehenek nekigyürkőznek egyszer, de a rúd visszahúzza őket, s lendülnek hátrafelé, de a szekér hátra sem mozdul, s megint előre, a bakról valaki a hátukra csördít, nekiveselkednek, de visszarántódnak, aztán csördítés, próba újra, végül hiába minden ostorcsapás: a két nagy állat mozdulatlan áll.

- Meghalt - mondja az asszony, s kicsit fáj valami benne, talán az, hogy egész tízéveken át nem tudta ennek a férfinak megmutatni azt a tündöklő gyémántot, amit mellének kasában rejteget, mert a férfi sosem akarta volna megnézni, kicsit fáj valami benne, de méginkább örül, hogy megszabadult tőle. Kis zacskó aranyat vitt a harangozónak, hogy méltó égzene kísérelje Szilveszter lelkét a túlsó világok valamelyikébe, de amikor a férfi markába nyomta a pénzt, a fülébe súgta:

- Legyen veszett nagy a hangzavar, hogy kergesse minden határokon túli messziségbe az uramat, nehogy visszalopakodjon ide közénk. - A harangozó cinkosan kacsintott, s felosont máris a templomtoronyba, és megkezdte a kalimpálást. Az asszony hosszú évek óta most először aludt nyugodtan, az álom puhán nyúlt szét benne, a teste minden percéből énekek fakadtak, s betöltötték az egész házat, a kertet, s a kert fölötti egeket...

- Mikor temetik? - kérdeztem.

- Két nap múlva.

Két nap múlva... Óvatosan bementem a házba, s tettem annyi rendet, hogy valamelyest lakható legyen a szoba és a konyhában főzni lehessen. Hamarosan vendégeim is érkeztek, a bíró és a jegyző. Felajánlották a falu nevében a Szilveszter házát, mert az nem az áruló családját illeti meg, hanem azt, aki vitéze volt ennek a halálerős küzdelemnek, vagyis engem. Szilveszter amúgyis a falu vérén gazdagodott - mondták -, azokból az aranyakból épült a ház, s most a falu annak adja, akinek akarja...

- A szilveszterek évei kifutottak - mondta a bíró.

Ráztam a fejem, nem, nem, s közben láttam magamat, amint elnyúlok azon az ágyon, ahol Szilveszter feküdt tízéveken át, láttam a magambőrét, ahogy hül az asszony hideg testétől, láttam, ahogyan kilopózok éjjel a gödörhöz, és ások, és láttam, ahogyan formálom a szavakat a szájjammal, erőltetem a hangom szálait, de nem bírhatom kimondani: szeretem őt.

- Nem - mondtam határozottan, holott minden olyképp tűnt föl, mintha máris ott lagnék.

33.

Az atya kezében csillog a szent kehely, az érces hang felajánlotta az Úrnak vérét és az Úrnak testét, hogy majd ilyen módon a megbánt bűnök bocsánatra lelnek a túlvilági hatalmaknál. S az oltárhoz menetelők valóban úgy érezték, hogy húst esznek, és vért isznak. Sokadszor veszik magukhoz a szent kenyeret, szinte a testük nagyja már az Úr testéből van összerakva - gondolják, megsemmis hálnak halállal, hiszen hogyan is halna meg az, akinek teste az Úr húsából épült fel. Minden vasárnap, minden hétközi napon falják a megszentelt falatokat, az örök élet tápját. Mikor lerészegednek esténként, elhevernek a szénakazal tövében vagy bárhol a puha zsákokra, s mielőtt elaludnának, megfogdossák a kezük bőrét és húsát, megnyomkorásszák a lábukat, a hasukat, mindazokat a testrészeket, amelyek majd élve maradnak haláluk után is.

Élni akarnak a világnak vége után is, az Atya pusztulása után is, a Fiú halála után is, mind élni akarnak, holott a testférgek már kirágták a lelkük minden apraját is a húsöblökből, s olyanná lettek, mint egy veszett kés tokja, semmirevalók, félredobni érdemes holmik. Menetelnek sűrű igyekezettel az oltárhoz, csak én maradok a padban egyedül, mint ki bűnöktől lenne sújtva. Sokan összesúgnak, amikor mellettem elhaladnak: „Látod, nem megy áldozni, mi vétkek nyomhatják a lelkét, lehet, nem is a török ellen csatázott, hanem a király katonáira rántott kardot, lehet, templomok kincsét rabolta, lehet, fosztogatott és gyilkolt, gyenge asszonyokra támadt, letépte ruháikat és férfierejével beléjük hatolt, több bűne van ennek egymagának, mint nekünk az egész falunak egybevéve.”

Néztem, hogy hajtja őket a hamisság s a gyűlölség az oltár felé. A gyertyákon csúszkált aztán a tekintetem, lobbantak-libbentek, a szemem világával játszottak, hogy magukkal vigyék valami mesebeli tájra, amiről oly sokszor mesélt a nagyapám. Mint egy aranyszelence, kipattant a fedél, s mintha látni véltem volna a tündérek birodalmát, ahogyan a tündérfik és tündérlányok önfeledten játszanak, hangjukkal megcsendítik az aranyfákat s az aranyleveleket.

- Nem sír ott senki bánatból - mondta nagyapám -, csak az örömtől gördül ki könny a tündérek szeméből, s ez aztán leszivárog a földek mélyére, s ott a földmélyi mesterek gyémántot formáznak belőle, hatalmas gyémánt az, lehet akkora, mint egy sziklakő, minden királyok szeretnék megkaparintani, hogy ezzel bizonyíthassák, az ő hatalmuk a legnagyobb a világon.

- A törökök szultánja is azt keresi? - kérdeztem izgatottan.

- Bizony, mit gondolsz, mi céllal érkezett Magyarföldre? Úgy mesélik, valahol Buda alatt a földek legmélyén pihen az a híres kincs, a dzsigerdilen, a szultán emberei soktíz éve ásnak ott a váralatti mélyben, de bizony eddig még nem lelték meg a csodakincset.

- S ha valaki mégis megtalálná?

A gyertyafény oldalra lobbant, valaki teste meglökte a levegőt, s hirtelen kibillentem az öreg férfi meleg tenyeréből, vissza a templomba. Most már jöttek el az oltártól nyeldesve, forgatták szájukban az örökvilágot. Az atya megint könyörögni kezdett, hogy Szilveszter testvérünket fogadja el az Úr, adjon neki kicsiny pamlagot valahol a palotája hátsó sarkában, mert mindahányan büntől vagyunk fertőzve. Hosszasan könyörgött, az örökkéélők helyeselték, úgy legyen. A hangok közös zúgása azt a viharos napot juttatta eszembe Babócsánál, amikor úgy látszott, a vízáradat elsodorja az egész vidéket, s mindent belemos a márványos tengerbe, hogy olyan formán kapja meg a szultán Magyarországot, hogy nem neki kell érte mennie, hanem az országot sodorja elébe a víz. De a keleti vándor mindent megelőzött. Meleg karjai becsúsztak a keletre nyíló Hidegvölgybe, lassan araszoltak át rajta, törülték föl szárazra a köveket s az eget, aztán a Lámpásvölgy következett, serényen melengették át a földtakarót, s minden cseppeket szárítottak, végül a legerősebb viharkaput, amit a törökök Dömörnek neveztek, azt is áttörték, s ott is megtörölgették az eget, eltűnt a felhő, amelyik oly nagyon beleszeretett a földbe, s mikor aztán a keleti vándor teljes testével átjutott a Dömörkapun, kicsi időzést követően legördült az egek peremén, másnap pedig, hogy újra érkezett, már vidáman szánhatta át a vidéket, mindenki eltűnt, aki ellene volt.

Súgtak rólam így visszafelé jövet, szájuk peremére bukott egy-két morzsa szentkenyér, lestek, bele a szemem mélyébe, de nem láthatták az elmúlt éveket, hogy megtaláltam Annát, s hosszú utakat jártam végig vele, a szívemnek lett gyönyörűsége, de most nem szerethetem, mert teste nem az én testem, és lelke nem az én lelkem. Vártam, hogy az Úr eltöröljön a föld színéről, ahogyan eltörölte az andalusokat, az avarrusokat, és végül a szlávokat is, vártam, hogy büntessen, s gyúrjon bele a sátánbirtokba vagy emeljen oda Köprüli mellé, arra a fényhelyre, ahová a szerelmükbe belefájdultakat emelni szokta. De nem szárította le foltomat

a föld hasáról. Elküldte hozzám szent angyalát, Jeremiást, hogy összeférceljen rajtam mindent, ami megszakadt, hogy úgy éljek tovább, mint ki szemet vetett a gyémántkincsre, hogy olyanok legyenek napjaim, mint Szilveszteré, aki tíz éven át formázta a szót, de tíz éven át nem bírhatta kimondani: szeretem őt. Mert boldogságában mind lehet más és más, holdszablyság vitéz és sárkezü gazfickó, de egyfajává forraszt a sorsunkban való szerencsétlenség.

A mise akkor végére jutott, mint a fellökött búzas-zsákból a szemek, peregetek kifelé a templomból, senki nem tudta magáról, hogy hamarosan az állatgyomrok kazamatáiba keveredik, s ott porlad húsa-csontja semmivé. Csak a Szilveszter tetemén magasodó földhalmot látták, meg a mélységet, ami a koporsót elrekeszti a földek színétől.

A koromégre az Úr már felszórta csilláit. Félig világba játszott az égpalota vidékünkre nyíló erkélye. A korlátnál ott ücsörgött három társam: Bridorits Pál, Kristóf János és Pethő Gergely. Tudják, nehezebbek lesznek napjaim, mint az ő bármelyik napjuk volt, nehezebbek, mint az ő pusztulásuk volt. Hol rám néznek, hol az Atya felé, hogy rávegyék az ég nemes gazdáját, emelje ki mellkasom alól a lelket, s nyisson akárcsak kicsiny rést az égpalota ablakán, ahol besurrannának. De hiábavaló minden sírásuk: az Úr nem akar engem ismerni.

Már rég elhaltak a harangkongások, a kisharang simogatására már nem emlékszik a férfi, a levegő sem rezdül, fent az ég telis-telepotyogtatva mindenféle fénypontokkal. Mintha az Alef, a Vénusz és a Hold egymás mellett állnának, holott mérhetetlen a távolság, s a földi szem előtt évezredekkel korábbi és későbbi események zajlanak egyidőben. Aki feltekint a csillagpöttyös fekete égre, egy simafolyású szövetet lát, amelyen minden hímzés egymáshoz képest van elhelyezve. Nem szakadhatnak el egymástól a foltok - mint valamely kenőcs, egybekeni őket a boldogtalanság.

.oOo.